

Jonathan Clements

SCURTĂ ISTORIE A SAMURAILOR

POLIROM

Jonathan Clements

**SCURTĂ ISTORIE
A SAMURAILOR**

Traducere de Iuliana Dumitru

POLIROM
2016

Jonathan Clements, *A Brief History of the Samurai. The Way of Japan's Elite Warriors*

Copyright © 2010 by Muramasa Industries, Ltd. First published in Great Britain in 2010 by
Robinson, an imprint of Little, Brown Book Group
All rights reserved

© 2016 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-6106-0
ISBN PDF: 978-973-46-6107-7
ISBN print: 978-973-46-5465-9

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: Utagawa Kunisada (1786-1865), *Samurai pe podul Shijo*

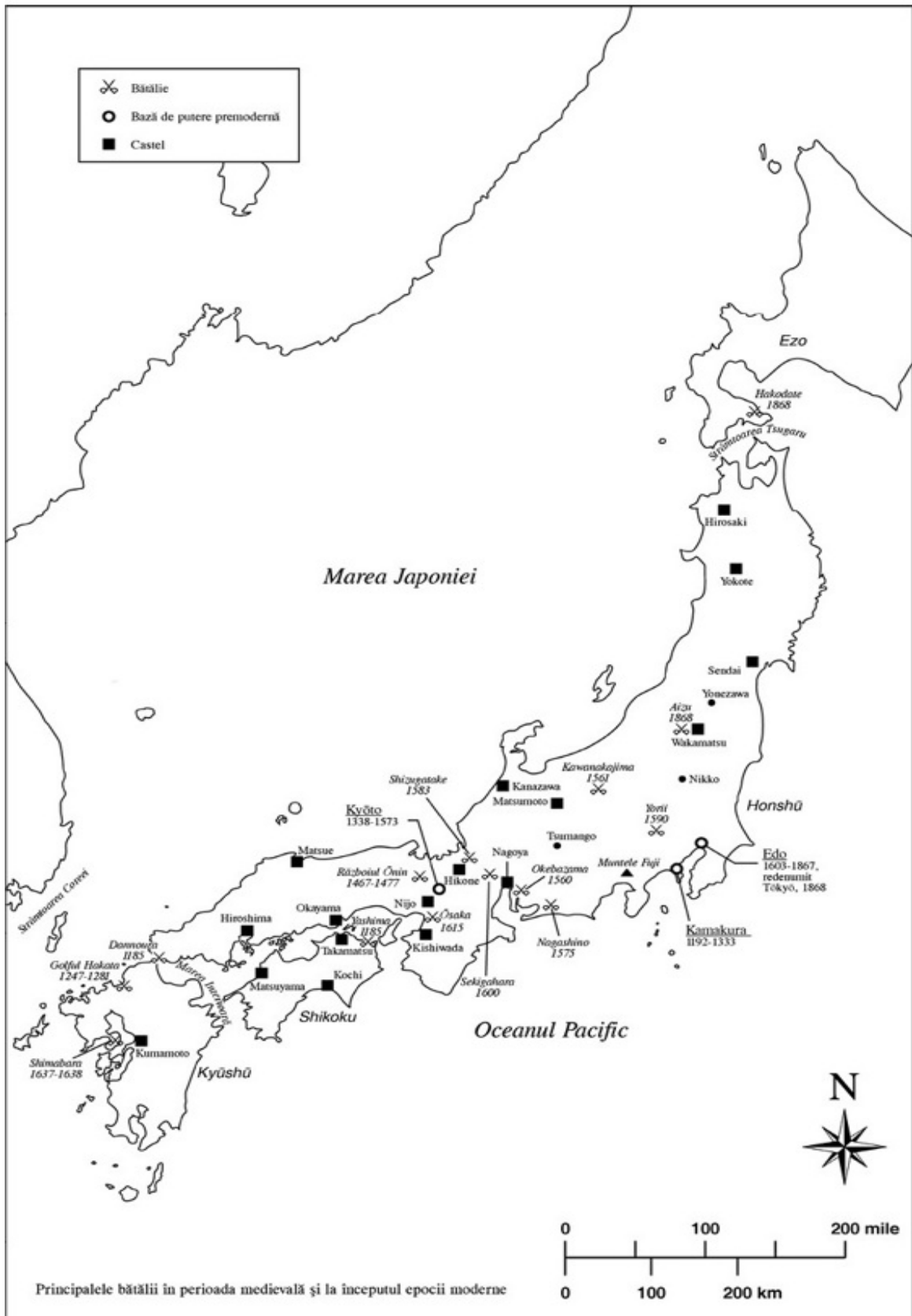
Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

JONATHAN CLEMENTS este autorul multor cărți despre istoria Asiei de Est, inclusiv al biografiei împărătesei Wu, a amiralului Tōgō, a prințului Saionji și a lui Coxinga, „regele-pirat” născut în Japonia. De asemenea, a tradus o apreciată culegere de versuri, *The Moon in the Pines (Zen Haiku)*.

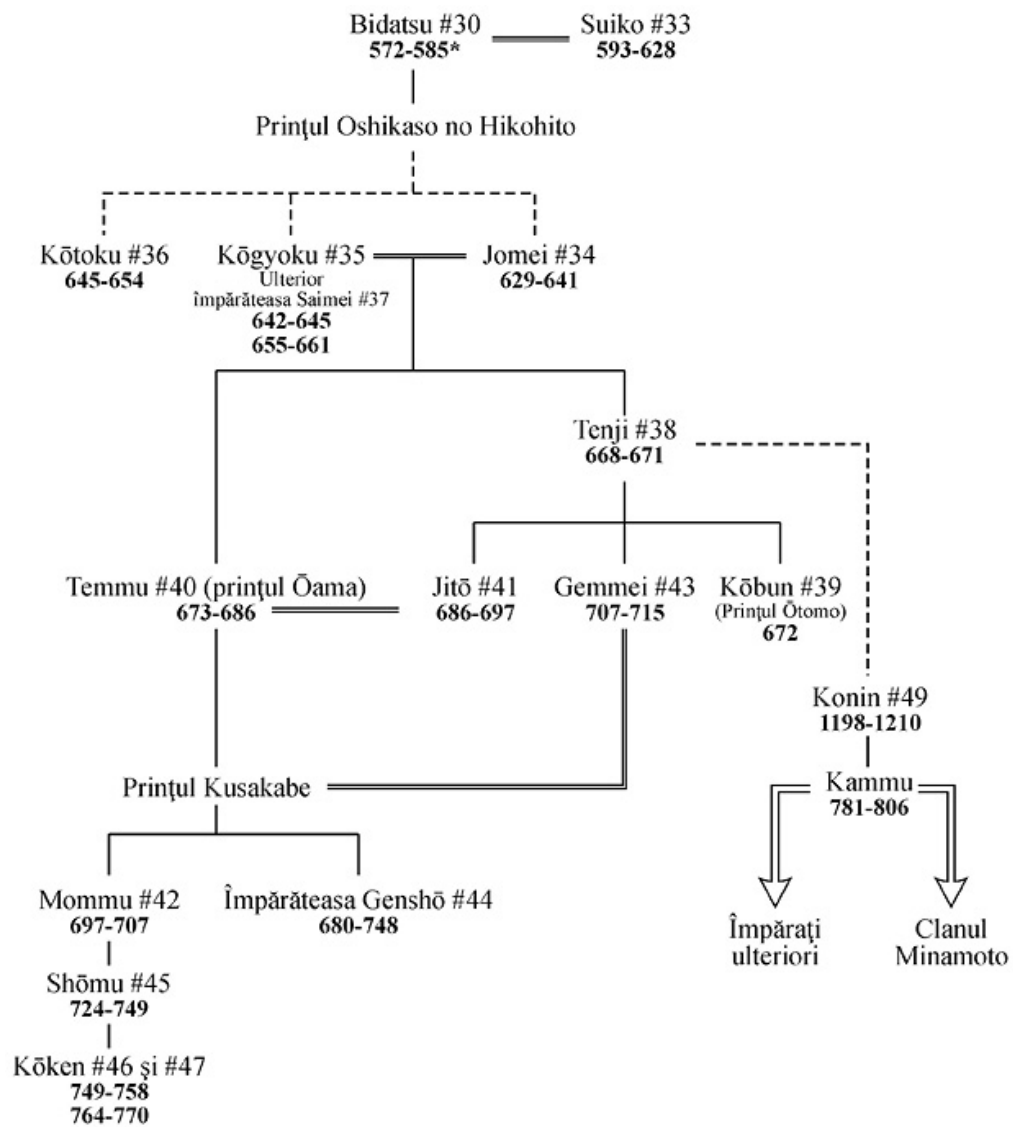
Lui Dominic Clements

Mulțumiri

Aș vrea să le mulțumesc redactorului-șef Leo Hollis și tuturor celor de la Constable & Robinson, agentei mele Chelsey Fox de la Fox & Howard, lui Sharon Gosling, Adam Newell, Ellis Tinios, lui Alex și Reiko McLaren, lui Jacqueline Mitchell, Tamamuro Motoko, Stephen Turnball și personalului bibliotecii de la London School of Oriental and African Studies. Și, ca întotdeauna, soției mele, Kati, care a sărbătorit încheierea acestei cărți luptându-se patru zile la un templu din Shikoku: „Gata să înfrunte un demon ori un zeu, ea făcea cât o mie de războinici la un loc” (*Heike Monogatari*, IX: 4).

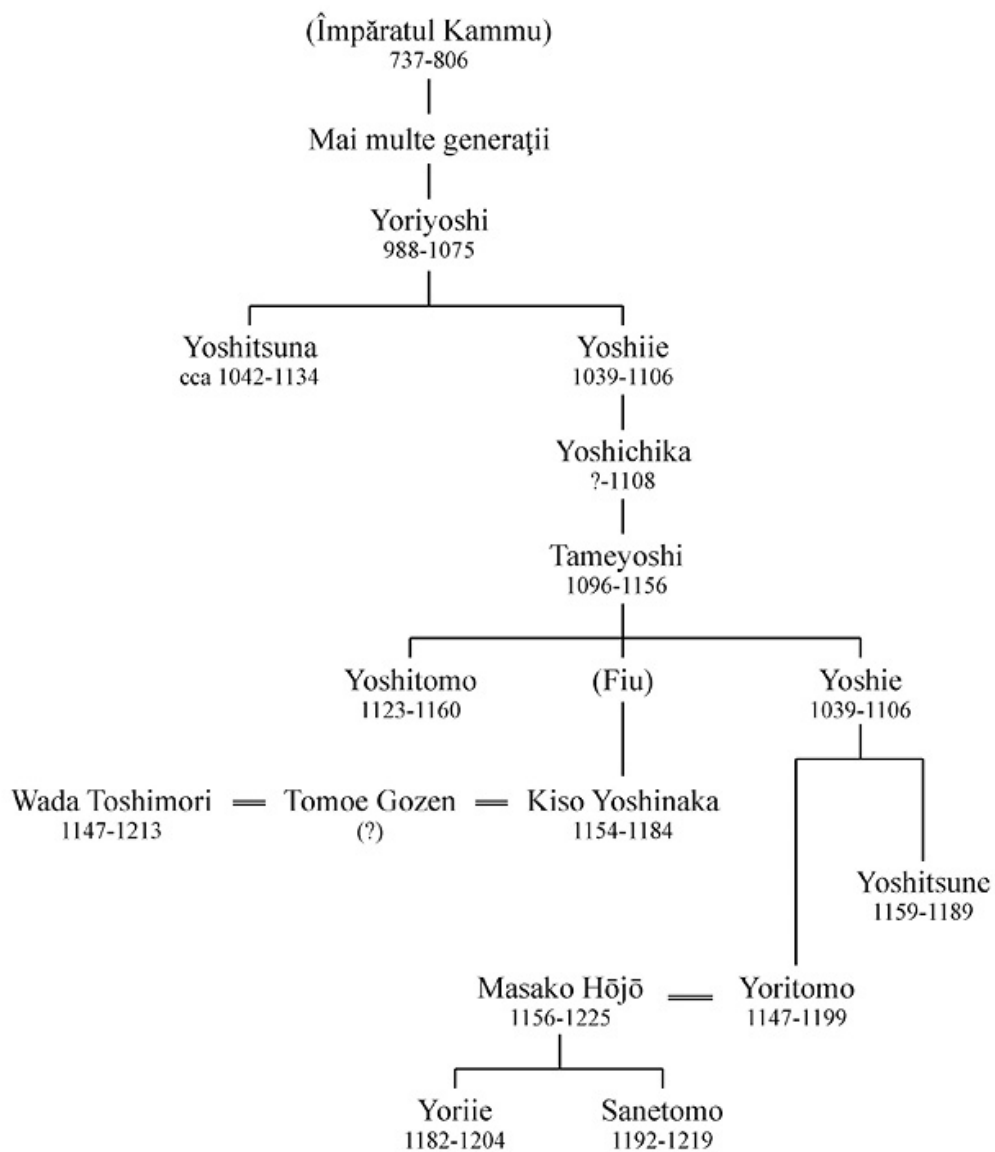

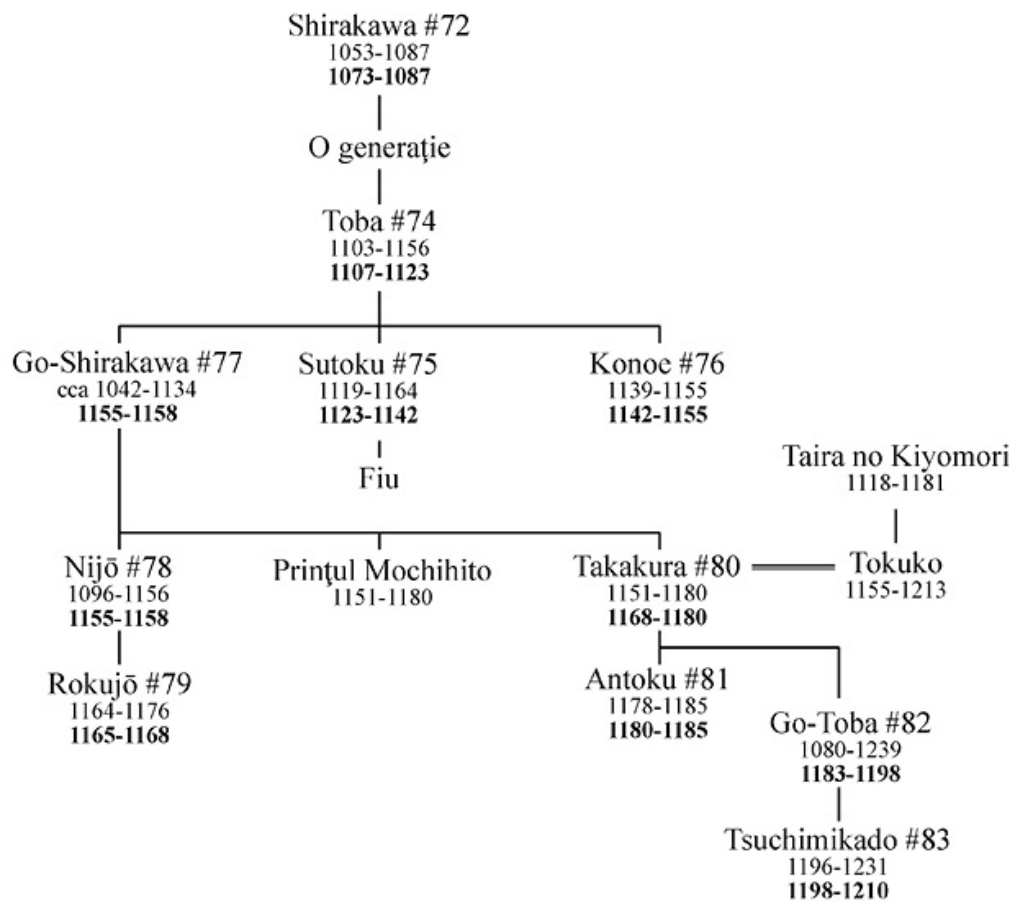

Împărați ai Japoniei în secolele VI-VII

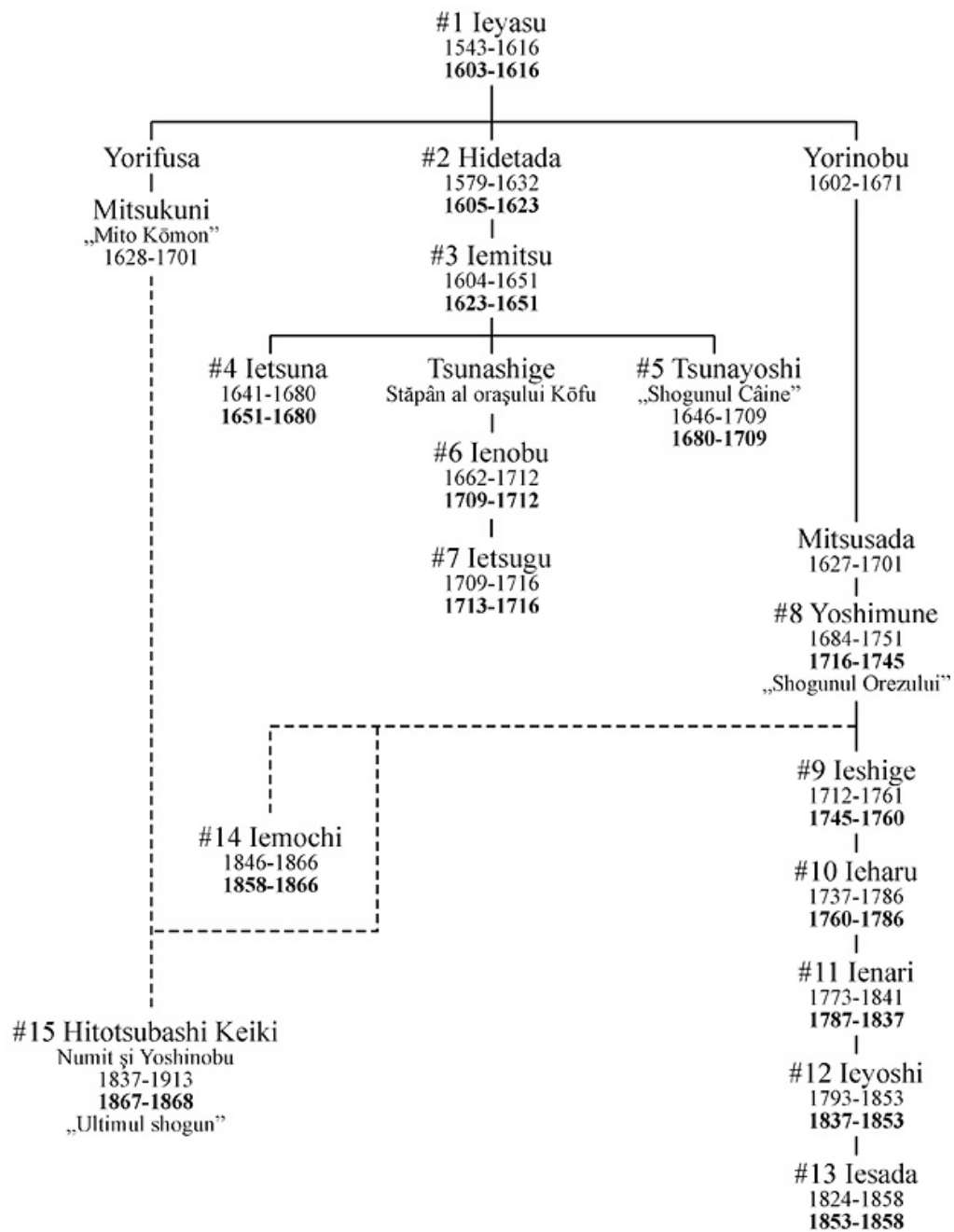
* Anii de domnie au fost evidențiați cu caractere îngroșate (n.tr.).

Clanul Minamoto

Împărații Japoniei în secolul al XII-lea

Dinastia shogunală Tokugawa

Introducere

Samurarii reprezentau casta războinică a Japoniei medievale, o pătură puternică de soldați călare ce au ajuns la putere ca servitori ai nobililor feudali și ca braț militar al curții imperiale, pentru ca apoi să instituie o nouă ordine națională. Asemenea vikingilor din Scandinavia, ei erau inițial oameni care nu aveau nimic de pierdut și cucereau teritorii prin forța armelor. Asemenea cavalerilor Europei cruciate, și-au exportat priceperea militară și în câteva expediții dincolo de hotare. Însă, contrar unei concepții moderne greșite des întâlnite, samurarii nu au fost o creație exclusiv „japoneză”. De-a lungul întregii istorii a Japoniei, marile influențe tacite sunt China și regatul său vasal, Coreea, înfățișat fie ca o primejdie cu care trebuia luptat, fie ca un izvor de cultură și tradiție, ca tărâm al bogăției sau negoțului și al aristocraților refugiați. Împăratul „chinez” sau, mai bine zis, cuceritorul mongol al Chinei, Kubilai-Han, a fost cel care, fără voia sa, i-a unit pe samurai în momentul lor de glorie – energica apărare a Japoniei în secolul al XIII-lea. Perspectiva de a cuceri China i-a împins pe samurai la nefasta invazie a Coreei de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Însă, cu un mileniu înainte, primii samurai au apărut tot ca reacție la un sistem militar împrumutat de la chinezi, ce a dat greș odată exportat pe teritoriul Japoniei. Originea imaginii lor se datorează în mare măsură războaielor de frontieră de pe un teritoriu considerat acum japonez, dar care la vremea aceea era în mod clar străin. Și totuși, în ciuda unor contacte periodice cu alte spații pentru a-și defini și redefini imaginea de sine, mai bine de 700 de ani samurarii s-au luptat mai ales între ei. Rămas în conștiința cititorilor moderni drept un element esențial al sufletului Japoniei, sistemul lor a fost dărâmat chiar de începuturile modernității.

Literal, cuvântul *samurai* înseamnă scutier sau slujitor. A fost folosit prima oară pentru a-i desemna pe funcționarii mărunți din vechea Japonie – o clasă de războinici ce a apărut la începutul Evului Mediu ca o gloată zgomotoasă, înainte ca pătura cavalerilor să înceapă să capete privilegii, propriile domenii feudale și, odată cu ele, năzuința spre cultura înaltă. Pe măsură ce viața războinicului de succes a început să însemne prăzi și avuții,

și ținuta acestor militari a devenit mai ostentativă. La fel și lupta lor personală cu însăși ideea de loialitate. De-a lungul întregii istorii a samurailor, chestiunea loialității e un refren constant. Loialitate față de *cine* – un pretendent sau altul, un general sau altul? Loialitate față de *ce* – instituția imperială, reprezentantul ei marțial, starea de fapt a lucrurilor ori chiar *ideea* unei noi ordini, dacă ar fi putut fi răsturnată ordinea existentă?

Un etos al constanței și neînfricării sinucigașe a creat un cult cvasireligios al luptei în sine, în care samurarii, actori vanitoși, își etalau vitejia în demonstrații de forță periculoase. Primele bătălii ale samurailor, cel puțin în măsura în care au supraviețuit descrieri ale acestora, prezintă un caracter ritualic, teatral, învingătorii ieșind în față, călare, ca să-și declame numele și descendența; era importat ca aceia uciși de cineva să fie contorizați, iar performanța acestuia să fie remarcată. Samurarii purtau adesea steaguri personalizate, ca să fie clar cine face victime în luptă, iar mulți aveau armuri distinctive, bogat ornamentate, cu coifuri menite să atragă privirile, decorate cu coarne de drac, de pildă, cu semiluni ori cu capete de demoni. În epoca târzie, unii războinici bătrâni deplâneau uniformitatea câmpului de luptă modern și egalitarismul neplăcut și dezonorant permis muschetarilor neîndemânatici ce aveau voie să țintească și să tragă după numai câteva zile de instrucție, în loc să-și dedice viața studiului luptei cu arcul și cu sabia.

Samuraiul trebuia să fie soldatul perfect, respectând un cod marțial draconic dezvoltat mult mai târziu: *Bushido* – „calea războinicului”. Onoarea, vitejia și curajul în luptă erau mai presus decât viața însăși. Unul dintre cei mai faimoși samurai a fost Kusunoki Masashige – astăzi, în fața Palatului Imperial din Tōkyō, statuia sa ecvestră domină peisajul. Primind ordin să se avânte într-o luptă pe care știa că nu o poate câștiga, el s-a angajat totuși într-o ofensivă și a murit afirmându-și dorința de a avea încă șapte vieți pe care să le jertfească pentru țara sa. Mai târziu a devenit emblema neoficială a piloților kamikaze din al Doilea Război Mondial.

Faptul cel mai cunoscut rămâne că samurarii trebuiau să prefere moartea dezonoarei. Ca să-și dovedească neînfricarea, samurarii sinucigași practicau *seppuku* – spintecarea pântecelui, numită vulgar *harakiri*. Aceasta era socotită cea mai cumplită și mai îngrozitoare moarte de care poate avea parte un om, un soi de tortură voluntară căreia i se supuneau samurarii hotărâți să demonstreze că au un scop nobil.

Unii samurai au ajuns în cele din urmă să-i domine pe împărații pe care ar fi trebuit să-i slujească. Drept justificare, mulți aveau să se folosească de un vechi grad militar, pretinzând că împăratul îi numise *shoguni* – generalisim însărcinat să înăbușe turbulențele și mai cu seamă să apere Japonia de raidurile barbarilor. Din Evul Mediu până către sfârșitul secolului al XIX-lea, Japonia s-a aflat efectiv sub conducerea castei samurailor, iar decretele imperiale nu făceau decât să ratifice deciziile luate de cel mai puternic dintre nobilii militari. Samuraii au continuat să se lupte între ei, pretinzând adesea a-i fi loiali unui împărat ce primise sfaturi proaste de la cei mai apropiați sfetnici ai săi. O astfel de atitudine îi transforma pe împărați în marionetele acelor samurai care aveau acces direct la ei.

În secolul al XVI-lea s-au încheiat o serie de războaie civile, avându-i în prim-plan pe mai mulți generali samurai care au pus mâna pe putere în numele împăratului. În final a câștigat familia Tokugawa, din care aveau să provină shogunii în următorii 250 de ani.

Date fiind dimensiunile și amploarea lumii samurailor, nu pot fi acoperite toate aspectele sale. Fiecare orașel își are propriul erou local; fiecare prefectură organizează excursii la câmpuri de luptă pe care conducerea școlii le socotește importante. Istoria samurailor are, fără îndoială, culmile sale, acei conducători din masa de titlaturi lungi și încălcite care își câștigaseră cumva un unic nume răsunător în legendele populare: Yoshitsune, Nobunaga, Hideyoshi, Ieyasu. În ceea ce îl privește însă pe istoric, el se vede nevoit să fie concis, să lase deoparte anumite momente, perioade sau personaje pentru o mai mare precizie. Sunt cărți despre samurai în care referirile la campania de șapte ani din Coreea se reduc la o notă de subsol, cărți care încep cu mult după Războiul de Treizeci și Opt de Ani ori care se încheie cu sute de ani înainte de Restaurația Meiji. Până și sfârșitul exact al erei samurailor este controversat. Ultima sa bătălie s-ar putea spune că a avut loc în 1638, când o mână de veterani, dintre care o bună parte creștini, au condus, în sud, o revoltă nefastă împotriva celui de-al treilea shogun Tokugawa. Rebeliunea a fost zdrobită fără milă, bărbații și familiile lor au fost masacrate, transmițând un mesaj clar către întreaga Japonie. Iată cuvintele shogunului însuși: „Gata cu războaiele”. S-a impus o politică izolaționistă, blocând influențele creștinismului și ale străinilor.

În următorii 200 de ani, Japonia a fost un stat polițienesc pe cât de înfloritor, pe atât de temător – samurarii reprezentau 10% din populație, proporție menținută prin legi somptuare stricte. Păturile de jos se chinuiau să întrețină o elită războinică ce nu mai avea bătălii de purtat, iar samurarii înșiși se pierdeau în munci birocratice, brigandaj și uneori sărăcie. Unii mureau în vendete provocate de tot mai încâlcitele reguli de bună-cuviință și de conduită. Alții, nemaivând cum să-și câștige existența odată cu moartea sau dezonorarea stăpânului lor, ajungeau cavaleri rătăcitori (*ronini*) sau plecau în țări străine ca să lupte în războaiele altora. Unii chiar făceau un pas care ar fi fost inimaginabil pentru înaintașii lor, renunțând la statutul de samurai ca să se facă negustori sau fermieri.

Majoritatea relatărilor care ne-au rămas despre samurai datează din această perioadă. Chiar și poveștile despre fapte și bătălii mai vechi au fost adesea așternute pe hârtie în formă modernă în epoca lor de declin, de autori ce încercau să recreeze sau să-și reamintească vremurile glorioase ori de dramaturgi siliți să se folosească de povești vechi pentru a deghiza ceea ce nu aveau voie să spună despre evenimentele din vremea lor. Imaginea pe care o avem despre era samurailor este adesea distorsionată de acești factori, poveștile conțin înflorituri anacronice, iar istoria lor e pusă într-o lumină idealizantă, în cărți, gravuri și piese de teatru.

Acest neajuns nu se limitează la epoca modernă. Perioada de glorie a cronicilor militare (*gunkimono*) a fost secolul al XV-lea, cu o sută de ani mai târziu față de evenimentele pe care le descriau. Marea epocă a poveștilor despre sângeroasa unificare a țării a fost secolul al XVIII-lea, tot cu cel puțin o sută de ani după desfășurarea evenimentelor. Ar trebui să privim aceste izvoare cu aceeași suspiciune pe care am avea-o în fața unei saga despre vikingi și să ne întrebăm cine scria, cine citea, ce s-a pierdut și ce s-a adăugat înainte ca toate aceste povești să fie așternute pe hârtie pentru posteritate.

Anacronismul este o dimensiune fascinantă a experienței samurailor. Mai mult de 200 de ani, japonezii au intrat de bunăvoie într-un soi de buclă temporală, reîntorcându-se la o lume de orașe construite în jurul unor castele, luptători cu sabia și arcași, renunțând la tunuri și menținând artileria la nivelul tehnologiei de secol XVII. Pe când în alte părți revoluția industrială prindea avânt, Japonia a rămas ciudat de preocupată de îndeletnicirile elitei războinice care o unise. După secole de conflicte, s-ar

putea spune că victoria samurailor, greu obținută, a fost atât de sângeroasă, de brutală și de deplină, încât s-au trezit năucii și nepregătiți pentru pace.

Nu puține sunt obstacolele cu care se confruntă autorul (dar și cititorul) unei istorii generale a samurailor. Uneori pare că orice cătun de pe coasta unui munte se leagă de numele unui mare războinic ori de o întâmplare bine-cunoscută. Istoricului, care e nevoit să fie succint, îi rămân adesea de luat decizii sfâșietoare în privința anecdotelor, mărturiilor și descrierilor ce trebuie lăsate deoparte. De asemenea, e dificil să găsești un echilibru între precizie și prolixitate. Cercetătorilor li se recomandă în general să nu traseze paralele directe cu instituții sau perioade ale Europei Occidentale – deși termeni precum *cavaler*, *baron* ori *conte* ar putea părea instructivi și evocatori, mulți abuzează de ei, aplicând în mod forțat niște idealuri europene la un sistem străin. Însă, exagerând aceste recomandări, discuția despre istoria Japoniei devine ilizibilă, plină de concepte așa-zise intraductibile – *daimyō*, *sankin kōtai*, *katana*, *junshi*, *giri*. Aceste noțiuni sunt necesare pentru înțelegerea textelor mai greu de descifrat, dar în cartea de față le-am folosit cu moderație. De aceea, multe vor apărea o singură dată în index, cu trimitere la pagina la care sunt menționate pentru prima oară, alături de traducerea lor, pe care o utilizez în continuare: în ciuda a ceea ce pot sugera unii scriitori, foarte puțini dintre acești termeni sunt într-adevăr intraductibili. Sper că metoda mea, cel puțin, va menține firul narativ îndeajuns de clar pentru publicul larg, dar suficient de relevant pentru specialist ori pentru cercetătorul care vrea să exploreze mai mult alte surse.

O dificultate mult mai mare în transpunerea istoriei Japoniei pe înțelesul cititorului obișnuit constă în multitudinea interpretărilor permise de sistemul japonez de scriere. Acesta folosește o combinație de caractere chineze și transcrieri fonetice locale. Fiecare ideogramă are o pronunție japoneză locală și una chineză, mai elegantă – sau, uneori, mai multe. Sensul unui cuvânt se dezvăluie adesea mai degrabă prin imaginea ideogramei decât prin felul precis de a-l pronunța – chestiune ce a contribuit în Japonia modernă la insistența pe folosirea cărților de vizită. Cititorul japonez își dă numaidecât seama că o carte cu titlul *Gikeiki* poate fi citită și drept *Povestea lui Yoshitsune*, că o carte intitulată *Shinchō Kōki* este în mod evident despre Oda Nobunaga sau că un conflict numit *Genpei* se referă la un război între clanurile Minamoto și Taira. Cei nefamiliarizați cu

ideogramele și cu multiplele lor posibilități de interpretare au adesea impresia că în japoneză totul e numit în două feluri. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să limitez astfel de chestiuni la notele de final, pentru a nu interfera cu firul principal al poveștii. În cazurile în care un titlu japonez se regăsește și în surse englezești, cum ar fi *Hagakure*, *Hakkenden* ori *Chūshingura*, menționez termenul alături de traducerea sa.

Numeroși autori sunt tentați să discute despre istoria Japoniei ca și cum ar fi izolată ermetic față de restul lumii. Deși japonezilor le plăcea adesea să se considere astfel, Japonia este parte integrantă a Asiei de Nord-Est. Legăturile sale cu continentul în tot ceea ce înseamnă comerț, piraterie, schimburi culturale și războaie au avut o influență crucială în dezvoltarea unei tradiții marțiale despre care japonezilor înșiși le place să creadă că este unică. De aceea, nu voi căuta să-mi justific atenția sporită pe care am acordat-o în cartea de față contactelor cu străinii – interesul meu se îndreaptă adesea către regiunile de graniță, acolo unde familia Matsumae i-a civilizat pe „barbarii” din Ezo, unde clanul Sō stătea de pază ca să alunge vasele inamice din largul coastelor Tsushimei și unde marinarii din Satsuma au căutat pe ascuns să obțină suzeranitatea asupra insulelor Ryūkyū. Să ne amintim că autoritatea supremă a epocii samurailor, shogunul însuși, era „un generalisim care lupta cu succes împotriva barbarilor”, un lider militar însărcinat să apere cultura japoneză de atacurile și influențele unor străini nepoftiți. Evaluând impactul acestor contacte cu străinii, putem înțelege măsurile draconice luate de Japonia împotriva lor. Cea mai însemnată dintre ele este, desigur, izolarea de 200 de ani din timpul shogunatului Tokugawa, când ultimul mare import străin premodern, creștinismul, a fost suprimat fără milă.

De-a lungul istoriei Japoniei, deseori e greu să-ți dai seama cine se află de fapt la cârmă. În ceea ce privește mileniul de care se ocupă cartea de față, s-a acceptat în general că autoritatea supremă o aveau împărații. Chiar și așa, încă dinainte să înceapă propriu-zis epoca samurailor, numeroși împărați nu au fost decât niște marionete în mâinile regenților lor, precum puternicii membri ai familiilor Soga și Fujiwara. Din 1192 până în 1333, împărații au fost obligați să-și delege autoritatea shogunatului Kamakura, nouă generații de generalisimi, a căror autoritate era absolută și preponderent ereditară. Și totuși, din 1203 până în 1333, fiecare dintre shogunii Kamakura i-a delegat la rândul său autoritatea unui *shikken* sau

regent shogunal, puterea din spatele tronului, fiecare ales din familia puternicei soții a primului shogun. Într-o autoritate atât de stratificată, mai putem spune cine era de fapt în vârf?

Mașinațiuni asemănătoare întâlnim și în perioada următoare, Muromachi, când shogunii din familia Ashikaga, proaspăt ajunsă la putere, s-au implicat curând în acțiuni rivale de revendicare a tronului imperial și în amestecurile unui împărat „retras”, care numai retras nu era. Războaiele de unificare de la sfârșitul secolului al XVI-lea au încheiat violent perioada Muromachi, iar ultima dinastie de shoguni, familia Tokugawa, a devenit conducătoarea de facto a Japoniei între 1603 și 1867. Poziția shogunului Tokugawa și cea a slujitorilor săi samurai a fost în schimb tragic subminată de întoarcerea masivă a străinilor, în special a „Corăbiilor Negre” din Statele Unite ale Americii, care au forțat Japonia să-și redeschidă granițele vizitatorilor străini, un triumf al diplomației canonierelor.

Nereușind să-și îndeplinească funcția principală, de a „lupta cu succes împotriva barbarilor”, shogunul nu a mai rezistat mult. A fost înlăturat în timpul Restaurației Meiji, ce a început ca o competiție între elite de samurai rivale, dar s-a încheiat cu redobândirea de către împărat a rolului nominal de conducător al statului. La scurt timp după aceea casta samurailor a fost oficial desființată, iar ultimii săi membri au intrat în structurile militare moderne ori s-au pierdut printre oamenii de rând.

Deși aceasta e o simplă relatare factuală, ficțiunile despre samurai joacă un rol semnificativ în modul în care îi înțelegem și adesea chiar în modul cum se percepeau ei înșiși. Unii experți, fermecați de florile de cireș și de ceremonia ceaiului, au romanțat imaginea samurailor, preferând să vadă doar veșmintele fastuoase și galanteriile poetice ale celor mai bogați stăpâni și ale celor care dețineau domeniile cele mai mari. Însă, pentru majoritatea samurailor, viața însemna un regim sever de instrucție și serviciu militar, marcat de vendete și lipsuri. Multe dintre conflictele samurailor aveau ca scop accesul la luxul și puterea acelei clase restrânse de privilegiați – perspectiva noastră modernă distorsionată asupra samurailor își are în bună măsură rădăcinile în imaginea voit deformată a acestora despre ei înșiși, în impunerea unui cod al onoarei și a unui protocol cavaleresc mult timp după încheierea războaielor. Teatrul japonez în era samurailor se sprijinea în genere pe alăturarea dintre Datorie și Simțire (*giri*

versus *ninjō*), punând în opoziție dorințele personale cu cerința draconică de a te supune poruncilor superiorilor.

Vedetele și supereroii unor epoci de mult apuse indică existența altor priorități. Istoria în mare parte e scrisă de tabăra învingătoare, însă tradiția japoneză e puternic atașată de poveștile perdanților și ale eșecurilor tragice – unii dintre cei mai celebri samurai din istorie au fost înfrânți de aceeași orânduire care mai târziu i-a venerat. Am putea chiar să susținem că multe dintre presupusele virtuți ale samuraiului nu se reflectau în viața de zi cu zi din Evul Mediu, ci au fost promulgate în semn de protest la începutul perioadei moderne, reprezentând nemulțumirile și denunțările unei elite aflate în declin. Moda eroilor samurai își continuă parcursul cu suișuri și coborâșuri: ultima rezistență a lui Kusunoki a intrat într-un con de umbră, dar la fel s-a întâmplat și cu intrigile perfide ale lui Hideyoshi, noblețea plină de eleganță a lui Yoshitsune, sortită să dispară, și surprinzătoarea pioșenie creștină a lui Augustin Konishi. În această carte, am ținut să ating punctele principale, însă m-am oprit și asupra câtorva dintre personajele mai puțin cunoscute care într-o bună zi vor fi cu siguranță din nou în prim-plan.

În epoca modernă, etica samuraiului a ajuns să fie asociată cu conservatorismul și cu patriotismul de dreapta, adesea în opoziție cu politicile moderniste. În mod paradoxal, multe dintre figurile care evocau cel mai bine spiritul samurailor la sfârșitul secolului al XIX-lea au fost aceiași oameni zdrobiți de noua orânduire. Chiar luptând pentru împărat, au întemeiat o lume nouă ce avea să le dezmembreze domeniile, să le ia săbiile și pur și simplu să distrugă valoarea a tot ce învățaseră. Ultimii loialiști ai shogunului și-au găsit pentru scurt timp refugiu într-un soi de republică a samurailor, în nordul Japoniei, dar curând au fost nevoiți să se supună și ei. „Ultimul samurai”, legendarul Saigō Takamori, a fost unul dintre învingătorii Restaurației Meiji, pe care direcția noii ordini l-a decepționat însă și l-a determinat în 1877 să conducă o revoltă sortită eșecului. Mai târziu, reminiscențele spiritului samurailor au devenit parte din crezul facțiunii militare care a preluat controlul asupra Japoniei în anii 1920 și a împins țara în al Doilea Război Mondial.

Imediat după aceea, autoritățile din timpul ocupației au interzis poveștile despre război de teamă să nu stârnească pasiuni nedorite în rândul japonezilor înfrânți. Au fost revendicați noi eroi din povești ulterioare

epocii samurailor – brutalul motto „Lupii nu se mănâncă între ei” al gangsterilor yakuza ori diabolicul spionaj al asasinilor ninja din păturile de jos. Însă o clasă războinică omniprezentă precum samurarii nu putea fi ștearsă din istorie atât de ușor. Pentru o bună parte a populației japoneze, samurarii *erau* însăși Japonia. Nu doar ca războinici, ci și ca soți, modele pentru copiii lor, validarea de către stat a bogaților proprietari de pământuri, clienți ai gheișelor și ai hanurilor și protectori ai artiștilor.

La scurt timp după ridicarea cenzurii americane, poveștile cu samurari s-au reafirmat, în romane de duzină, benzi desenate și, pe măsură ce televiziunea și-a intrat în drepturi, ca decor prestabilit pentru filmele de epocă japoneze. În vremurile moderne, samurarii au devenit simboluri dramatice ale Japoniei înseși. *Jidaigeki* (filmul de epocă) rămâne un ingredient esențial al televiziunii japoneze moderne, prezentându-i pe samurari într-o succesiune de roluri și contexte ce reflectă modul în care se percep japonezii.

Înțelegându-i pe samurari, înțelegem și o dimensiune fundamentală a sufletului Japoniei. Umbrele acestor vechi luptători pot fi zărite pretutindeni în lumea contemporană, în relațiile de putere dintre șefi și subalterni, în ierarhiile stricte ale marilor corporații japoneze, în formele elevate ale politeții și ale evitării conflictelor, prezente în limba japoneză. Desigur, Japonia nu înseamnă doar samurari. Aceștia au modelat însă atât de mult Japonia, încât e imposibil să ne-o imaginăm fără ei.

Flăcării vâjnoși

Ascensiunea clasei războinice

Arhipelagul japonez, situat în Oceanul Pacific, se întinde pe o suprafață de 1 200 de mii de mile, formând o semilună arcuită de la sud-vest spre nord-est. Cu o lățime care rareori depășește 200 de mii de mile, hinterlandul japonez cuprinde în mare parte vârfuri muntoase înalte, acoperite de păduri. Aflată la intersecția a patru plăci tectonice, Japonia e bogată în vulcani și izvoare termale, însă nici cutremurele și tsunamiurile nu-i sunt străine. 80% din Japonia este acoperită de munți – deși teritoriul țării este comparabil cu cel al Californiei, terenul arabil reprezintă doar 15% din cele 145 885 de mii de pătrate. În epoca samurailor, când fermierii erau încă nevoiți să asaneze mlaștini și să defrișeze păduri, aceasta era și mai mică.

În epoca modernă, Japonia cuprinde insulele Kyūshū, Honshū, Shikoku și Hokkaidō, însă cea din urmă a fost adăugată relativ recent, până spre sfârșitul perioadei samurailor fiind stăpânită doar de sălbăticia naturii. Pentru o bună parte a istoriei lor, patria samurailor și a supușilor lor au constituit-o celelalte trei insule.

În Japonia, rareori te afli la o distanță mai mare de 100 de mii de mile de mare. Între cele trei mari insule se află un canal adăpostit, „Marea Interioară”, care a fost prima mare cale comercială. Marinarii care se încumetau să traverseze din Coreea în Japonia se țineau aproape de linia de coastă a insulei Kyūshū înainte să pătrundă în Marea Interioară prin îngusta strâmtoare Shimonoseki. Din acel punct, feriți de cele mai năprasnice furtuni care s-ar fi abătut asupra lor în largul mării, puteau naviga de-a lungul coastelor interioare ale insulelor Honshū și Shikoku. Centrul civilizației japoneze în epoca de dinaintea samurailor se afla la extremitatea estică a acestui canal, în câmpia Kansai. Aici găsim mai multe dintre primele capitale ale Japoniei, precum Asuka, Nara și Kyōto. Oriunde ar fi fost situată, capitala era considerată centrul culturii curtenesti, un loc rafinat

populat de preoți și poeți, doamne elegante și cărturari duși pe gânduri. Fără doar și poate, aici războinicii nu aveau ce căuta – o atitudine recurentă în istoria Japoniei, unde curtea hedonistă și cultivată plătește samurai pentru a lupta pentru ea, preferând în același timp să-i țină la distanță, chiar și în capitală.

La est de câmpia Kansai se înalță alți munți care o izolează de restul Japoniei. La începutul epocii samurailor, o bună parte a teritoriului aflat la nord-est de bariera formată de munți nu era sub autoritatea împăraților. Încâlceala de păduri și mlaștini era locuită de emishi, o populație de „barbari” cu o limbă diferită de cea vorbită de japonezi, ce par să fi descins din niște grupuri migratoare stabilite mai demult în Japonia, posibil din cultura preistorică Jōmon, ale cărei artefacte din ceramică sunt răspândite în tot arhipelagul japonez.

Citind printre rândurile unor texte antice, putem deduce că japonezii avansau de mult în teritoriul populat de emishi. Unele cronicile chineze din timpul Dinastiei Tang descriu nordul Japoniei drept o țară distinctă populată de „oameni hirsuți”, dintre care doi au fost prezentați împăratului Taizong ca parte din alaiul unui sol japonez. După cum a fost înștiințat împăratul Taizong, acești emishi se împărțeau în două categorii – cei „pașnici”, care acceptaseră sosirea japonezilor și se lăsaseră asimilați de cultura lor, și cei „sălbatici”, care continuau să creeze probleme la granița ce se tot lărgea. Nu se știe prea multe despre limba acestor emishi, însă genele lor s-au perpetuat într-o proporție semnificativă la japonezii din epoca modernă. Frânturi de toponime emishi încă există în nordul Japoniei, iar anumite elemente de tehnologie și stil militar au devenit componente importante ale viitorilor samurai.

Este de importanță capitală faptul că o parte din noile teritorii de la graniță s-au dovedit a fi tot o regiune plată, cel puțin de două ori mai mare decât câmpia Kansai. *Kansai*, „La Vest de [Munții de] Graniță”, avea acum un nou rival: *Kantō*, „La Est de Graniță”. De atunci, istoria Japoniei a fost caracterizată de tensiunile dintre cele două câmpii. Regiunea Kantō a atras coloniști și exploratori ambițioși, iar după ce a fost defrișată de generații de pădurari a devenit o sursă inegalabilă de pășuni pentru creșterea cailor și de pământuri favorabile culturilor de orez. Nu ar trebui să fie o surpriză că în scurt timp regiunea Kantō producea mai mult orez, mai mulți cai și mai multă mână de lucru decât regiunile consacrate din vest. Nu după multă

vreme, unii oameni din Kantō participau tot mai activ în politica de la curte. În cele din urmă, regiunea Kantō avea să domine politica japoneză – deși capitala a rămas în Kansai timp de 1 000 de ani, adevăratul nucleu al puterii se afla în Kantō. În anii 1860, acest lucru a fost în sfârșit recunoscut oficial odată cu mutarea capitalei de la Kyōto în orașul Edo, care abia atunci a fost redenumit Tōkyō – „Capitala de Răsărit”.

Istoria Japoniei de dinaintea epocii samurailor se pierde în negura timpului. Arheologia ne spune că au existat mai multe valuri de coloniști veniți de pe continentul asiatic, oameni care au lăsat în urmă movile de scoici pe plajele virgine și au confecționat primele vase de ceramică atestate din lume. Au început să cultive orez și s-au răspândit treptat pornind dinspre sud-vest.

Unele cronicile chinezești amintesc sporadic de niște insule din est despre care se spunea că sunt tărâmul nemuritorilor. Primul împărat al Chinei ar fi trimis acolo o expediție, în căutarea elixirului tinereții veșnice. Flota de exploratori nu s-a mai întors niciodată în China, deși mai multe tradiții locale japoneze indică locul în care au debarcat și unde trăiesc și acum urmașii lor. Astfel de legende prozaice despre diaspora și despre răspândirea populației sunt în contradicție cu legendele japonezilor înșiși, potrivit cărora Japonia era „Tărâmul Zeilor”, zămislit din picăturile de apă de mare prelinse din vârful unei lănci divine încrustate cu pietre prețioase.

Izanagi și Izanami, zeul și zeița care au dat naștere insulelor japoneze, au născut și niște zeități demonice, pocite – fapt pricinuit, se zice, de hybrisul zeiței, care a vorbit prima la nunta lor. De dragul aparențelor, ei își repun în scenă nunta, respectând de data aceasta ceremonialul, ca să aibă parte de urmași mai buni – prima, dar nici pe departe ultima referință din cronicile japoneze la ceremonii și la înfățișarea exterioară, considerate componente esențiale ale norocului și vieții.

Amaterasu, zeița Soarelui, este unul dintre numeroasele lor vlăstare, fiind considerată strămoș al suveranilor Japoniei, prin stră-stră-stră-strănepotul ei, primul împărat legendar, Jimmu. Conform celor mai vechi legende japoneze ce s-au păstrat, Jimmu a fost cel care și-a condus frații la est de Kyūshū, pentru a stăpâni peste întreaga Japonie. Poveștile ulterioare conțin o serie de referințe la căpetenii locale înfrânte în luptă de Jimmu și familia lui – o fi Japonia Tărâmul Zeilor, dar pare să fi fost deja ocupată atunci când au ajuns aici strămoșii împăraților. Primele victorii ale

războinicilor „japonezi” nu aveau nici în clin, nici în mână cu tradiția samurailor echipați cu armuri și săbii. Un cântec despre care se crede că ar data din acea perioadă este un imn închinat forței brute a măciucilor și a ghioagelor din piatră.

Măcar că inși în număr mare
Intră și zăbovesc,
Noi, cei slăviți,
Vlăstari de ostași
Mănuind capete de maiuri,
Mănuind ciocane din piatră,
Strașnic îi vom nimici¹.

Unele cronicile chinezești desemnează Japonia drept țărâm al Măreții Păci (*Dahe*, în japoneză: *Yamato*) sau al Soarelui Răsare (*Riben*, în japoneză: *Nippon*) – cea din urmă fiind o referință la localizarea sa geografică, dar îmbrățișată cu ferovare de japonezi ca referire la Amaterasu. De asemenea, chinezii îi socoteau pe japonezi niște barbari sălbatici, aflați cândva sub stăpânirea reginei-șaman Himiko, o adevărată matcă, ce era slujită de o mie de femei și de un singur bărbat – conform unor izvoare, fratele ei. Murind fără să se căsătorească, acesteia i-a succedat o fetiță de 13 ani – o fi oare o referință la un sistem matriarhal uitat al Japoniei sau cel mai vechi indiciu al suveranilor minori ce erau doar niște marionete care serveau drept purtători de cuvânt pentru „asistenții” lor?

Totuși, Japonia este rareori menționată în cronicile chinezești. Abia odată cu reinstaurarea unui imperiu stabil în China la sfârșitul secolului al VI-lea au început chinezii să-și pună problema altor solii și legături cu regatele din jur. Atunci, ca întotdeauna, China era considerată centrul pământului, toate celelalte regiuni periferice fiind doar niște reflexii ale gloriei sale.

Dinastia Tang a fost întemeiată în 618, însă Japonia, socotită în continuare un stat vasal, a mai trimis o solie abia peste 12 ani. La întoarcere, solii au avut doar cuvinte de laudă la adresa curții Dinastiei Tang, luând seamă de autoritatea militară fermă a împăratului Taizong, care își cucerise imperiul de două ori prin forța armelor – o dată printr-o intervenție crucială care l-a ajutat pe tatăl lui să preia puterea de la dinastia precedentă, Sui, și a doua oară într-o dispută fratricidă în urma căreia a

rămas singurul moștenitor. Solii japonezi au ajuns la numai patru ani de la acest ultim eveniment și cu siguranță au povestit despre asta odată întorși acasă.

În 645, Japonia s-a ales și ea cu un conducător ai domnia ambițiosului Taizong. Prințul moștenitor – viitorul împărat Tenji – a urzit un complot pentru a-l ucide pe unul dintre nesuferiții sfetnici imperiali ai mamei sale. Când cei patru complici s-au dovedit a nu fi în stare să ducă treaba la bun sfârșit, Tenji s-a năpustit chiar el asupra victimei. În timp ce ministrul zăcea pe podea sângerând, împărăteasa, profund tulburată, s-a retras pentru a cântări situația, timp în care cei patru uneltitori, mai prinzând curaj, l-au răpus pe ministru.

Victima nebănuită a acestui asasinat a fost istoria însăși. Tatăl ministrului ucis a murit acasă la el, într-un incendiu ce se presupune a fi fost provocat chiar de el, luând cu sine mai multe obiecte prețioase, inclusiv o cronică unică a vremurilor trecute. De aceea, toată istoria japoneză de dinainte de secolul al VII-lea se bazează mai degrabă pe supoziții și insinuări, un amplu „Ev Întunecat” fără nici un punct de referință scriptic și cu multe lucruri rămase nelămurite, cum ar fi relația exactă dintre Japonia și Coreea. Legende referitoare la o împărăteasă japoneză care ar fi invadat Coreea ar putea fi de fapt o răstălmăcire, lucrurile petrecându-se tocmai pe dos.

Interesul japonezilor pentru Peninsula Coreea e posibil să fi depășit simplul raport de bună vecinătate – foarte probabil, familia conducătoare a Japoniei și cea din sudul Coreei erau înrudite, una fiind o ramură a celeilalte. Dar există prea puține dovezi arheologice, limitate și mai mult de uzura timpului și de poziția neobișnuită a împăraților japonezi. De vreme ce tradiția japoneză susține că Japonia a fost creată de zei, iar suveranul Japoniei este descendentul direct al zeiței Soarelui, e greu să scotocești printre antichitățile japoneze cu aceeași impunitate de care s-au bucurat arheologii în Egipt, Italia sau Grecia. Există însă, de exemplu, săbii ceremoniale cu mai multe lame, oferite în dar unor suverani japonezi de aliații lor coreeni.

Nu ar trebui să ne surprindă faptul că japonezii aveau prieteni pe continent. Astfel de tovărășii au fost puse curând la încercare, în 654, când conducătorul chinez al Dinastiei Tang a ordonat un atac asupra națiunii

coreene din Paekje. Dacă Japonia era într-adevăr un stat vasal loial, așa cum fusese determinată China să creadă, atunci ar fi fost floare la ureche.

La prima vedere, putea să pară că împăratul Kōtoku se supunea bucuros. El a inițiat reformele Taika, o serie de edicte ce au reorganizat Japonia după modelul sistemului chinez, retrasând granițe, subminând puterea unor conducători locali, concentrând în schimb întreaga autoritate în mâinile împăratului și creând noi circumscripții militare. S-au adus din toată Japonia oameni și provizii, fiind concentrate în insula Kyūshū din sud, punctul de lansare cel mai firesc al unui atac împotriva Coreei.

Totuși, dacă citim printre rânduri, ne-am putea da seama că împăratul Kōtoku numai supus nu era. Un edict imperial din 646 porungea formarea unor noi unități militare, precizând că toată lumea trebuie să aducă o sabie, armură, arc și săgeți, un steag și o tobă. Totuși, termenul folosit pentru acești soldați era *sakimori* – „grăniceri”. Kōtoku nu plănuia un atac împotriva aliaților lui din Paekje; dimpotrivă, se pregătea pentru urmările ușor de anticipat din momentul în care China avea să-și dea seama că el nu luase în seamă ordinul. Forțele concentrate în Kyūshū nu se pregăteau să atace Coreea, ci să apere Japonia².

Kōtoku spera, poate, ca expansiunea Chinei să se oprească înainte să devină o problemă pentru el. La urma urmei, trecuseră multe secole de când un singur *imperium* unise continentul. Dinastia precedentă, Sui, nu rezistase decât patruzeci de ani, timp în care încrezuții de japonezi reușiseră să-l supere pe suveranul „Întregii Lumi” adresându-i-se ca unui egal³. Kōtoku nădăjduia, poate, ca luptele interne, învrăjbirea dintre familii sau o revoluție să diminueze curând forța Dinastiei Tang și să-i distragă atenția de la problemele de la graniță.

În cele din urmă China avea să se extindă, dar nu înainte de a se uni cu regatul coreean Silla pentru a cuceri Paekje, care a sfârșit în 660, când forțele chinezo-sillane au pătruns în capitală. Pe aceleași căi de comunicare folosite pentru a transporta misionari budiști și mărfuri, ultimii apărători ai statului Paekje au transmis și o solicitare de ajutor. Aceasta a străbătut strâmtoarea îngustă, a trecut de insula Tsushima și prin strâmtoarea Shimonoseki, ajungând în Marea Interioară. Oricare ar fi fost oferta făcută în numele statului Paekje, cu siguranță i-a ispitit pe japonezi. Reacția

militară a fost atât de amplă, încât capitala japoneză a fost mutată temporar în insula Kyūshū din sud, pentru a fi aproape de șantierele navale.

Semnele nu prevesteau nimic bun. Împărăteasa Saimei, suverana nominală a Japoniei, a murit în timpul pregătirilor, dar asta nu l-a împiedicat pe fiul ei, fire războinică, să ducă mai departe proiectul. O flotă formată din sute de corăbii japoneze s-a întors prin strâmtoarea Tsushima și către gurile fluviului Baek, pe care avea să urce până la capitala cucerită a statului Paekje⁴. Acolo, japonezii s-au confruntat cu o forță militară chineză mai puțin numeroasă, pe care, în mod nesăbuit, au presupus că o vor învinge cu ușurință. În cele patru zile de acțiuni militare ce au urmat, chinezii au obținut patru victorii clare. „În această bătălie”, consemna un cronicar coreean, „au ars patru sute de corăbii japoneze – flăcările și fumul s-au înălțat să pârzolească cerul, în vreme ce apele oceanului s-au făcut roșii precum chinovarul”⁵.

Flota japoneză a fost înghesuită și nimicită în apele puțin adânci ale fluviului Baek, corăbiile fiind forțate să se apropie prea mult unele de altele și nemaiavând loc de manevre. Chiar și izvoarele conservatoare estimează că au fost uciși aproape 10 000 de oameni. Potrivit unui istoric, a fost „cea mai dureroasă înfrângere pentru japonezi din istoria lor premodernă”⁶.

Acest dezastru a constituit efectiv ultima pagină a istoriei statului Paekje. Analele acestui nefericit regat sfârșesc la numai vreo doi ani după aceea, iar următorii regi ai statului Paekje nu au mai ocupat decât poziții onorifice în cadrul nobilei chineze. Supraviețuitorii familiei regale din Paekje fie au fugit în China, fie au căutat azil în Japonia, unde au intrat în rândul micii nobilimi. Vestea victoriei raportate de chinezi a fost de-ajuns ca unele forturi marginase să capituleze fără luptă – emisari veniți din insula Cheju-Do au jurat credință Dinastiei Tang înainte să izbucnească alte conflicte. În timp ce rămășițele forțelor invadatoare se retrăgeau cu coada între picioare, Japonia era sfâșiată de o spaimă viscerală de un posibil contraatac chinez-coreean.

China era în plină ascensiune. Dinastia Tang, întemeiată de numai două generații, se bucura de vremuri de mare prosperitate. Împărăteasa Wu, consoarta favorită a fiului lui Taizong, împăratul infirm Gaozong, cârmuia în numele soțului ei și era atât de convinsă că o să aibă sorți de izbândă, încât a început să pună la cale unul dintre cele mai rare ritualuri, consemnat

numai de câteva ori în istorie, în cadrul căruia suveranul chinez îi înștiința pe zei că toate-s bune sub cer. Participanți reticenți la aceste ample ceremonii au fost și prizonieri de război japonezi, conduși, alături de coreeni captivi, barbari învinși în deșerturile și stepele Asiei interioare și rebeli chinezi înfrânți, către marele munte unde era înmormântat Taizong. Acolo, drept jertfă simbolică, acest alai multicultural i-a fost înfățișat spiritului împăratului mort. Cu siguranță, japonezii se așteptau să fie executați, însă chinezii au socotit că nu era nevoie de sacrificii umane. În schimb, după ce au primit înspăimântătoarea veste că sufletele le vor rămâne legate de mormânt, au fost trimiși acasă⁷.

De-abia acum împăratul Tenji, instigatorul loviturii de palat din 645 și creierul din spatele campaniei coreene sortite eșecului, a fost în sfârșit înscăunat în mod oficial – până atunci cârmuise din umbra altor membri ai familiei. Era pe deplin convins că, mai devreme sau mai târziu, tot avea să se confrunte cu un contraatac din partea chinezilor, așa încât a inițiat o serie de noi reforme pentru a-și pregăti țara împotriva unei invazii. Tenji a mutat capitala de la Asuka la Ōmi, care era protejată de munți din trei părți și de lacul Biwa din cealaltă parte. Curtenii lui Tenji au început să poarte arme asupra lor, fiind ceva obișnuit să vezi nobili umblând cu sabia la brâu sau cu arc și săgeți. Pe insulele mărginașe au fost plasați grăniceri și focuri de semnalizare, mai cu seamă pe Tsushima și Iki, dinspre Coreea. Soldații japonezi și refugiații coreeni au construit de asemenea un dig lung, înalt de 15 metri, în jurul golfului Hakata – cel mai mare port natural din Kyūshū, care cu siguranță avea să fie ținta unei debarcări de proporții. O mutare strategică grăitoare a fost construirea mai multor fortificații de-a lungul Mării Interioare, în diverse puncte din apropierea noii capitale, ca și cum Tenji se aștepta deja ca fortificațiile periferice să cedeze. Tot în această perioadă a fost făcut și primul recensământ național, întrucât curtenii lui Tenji au estimat disponibilitatea efectivului militar în eventualitatea unor recrutări.

Restructurarea instituțiilor japoneze a însemnat un proces continuu și organic ce s-a desfășurat pe mai multe decenii. Au fost reconstituite unele provincii, iar pe măsură ce s-au făcut noi cuceriri în zona de frontieră din nord-est, s-au adăugat și noi provincii. După modelul chinez, s-a dat întâietate la guvernare unui consiliu al clericilor, având autoritate asupra

riturilor și ceremonialului. Un minister al birocraților a fost desemnat pentru a se ocupa de chestiuni mai laice. Dintre cele 12 ranguri de funcționari, cei din ultimele șase erau numiți în documentele oficiale „slujitori” – *samurai*. La vremea aceea, cuvântul nu se referea în mod specific la războinici, însă faptul că avea în cele din urmă să includă și militari este elocvent pentru poziția inițial inferioară a războinicilor în sistemul ierarhic imperial.

Cu toate acestea, chinezii nu i-au mai atacat. Până la moartea lui Tenji, în 671, China a fost afectată de foamete, de secetă și de un război cu Tibetul. Dacă într-adevăr China ar fi intenționat vreodată să invadeze Japonia – și nu există nici o dovadă în acest sens –, Dinastia Tang era preocupată de alte lucruri, iar curând avea să-și înceapă lungul declin. Însă, deși soldații chinezi nu au invadat Japonia la finele secolului al VII-lea, ei tot și-au făcut simțită prezența. Deși Tenji îl desemnase ca moștenitor pe fiul său, prințul Ōtomo, fratele lui Tenji, prințul Ōama, a reușit în vara anului 672 să urce pe tron în urma unor conflicte civile ce au durat o lună.

Bizuinându-se pe informațiile tactice furnizate de un prizonier de război din China Dinastiei Tang, prințul Ōama și-a îndreptat atacul spre est, pentru a obține controlul asupra a două trecători cruciale care duceau către nordul Japoniei. În primă instanță, efectivul era alcătuit doar din câțiva oameni – Ōama a pornit cu o mică gardă de călăreți și cu provizii puține, bazându-se în schimb pe bunăvoința și susținerea unor căpetenii locale. Tocmai acești localnici influenți au format apoi armata propriu-zisă a lui Ōama, care le-a făgăduit în schimb avantaje și putere odată cu instaurarea noii ordini. Armata lui Ōama s-a împărțit în trei, două grupuri apropiindu-se de capitală de pe malurile lacului Biwa, în timp ce al treilea grup a gonit spre Naniwa pentru a-i tăia lui Ōtomo singura cale rezonabilă de scăpare. Ceea ce inițial fusese o strategie de apărare – unica rută din Naniwa către mare – a fost acum un factor decisiv în distrugerea prințului Ōtomo, care nu se așteptase niciodată să fie nevoit să fugă din propria-i capitală, în loc s-o apere de potențiali invadatori veniți dinspre mare.

Chiar și așa, victoria lui Ōama nu era asigurată. Cu ajutorul unui sfetnic militar coreean și cu susținerea mai multor familii puternice, prințul Ōtomo a câștigat rapid o bătălie copiind tacticile unchiului său: a renunțat la bagaje și la infanterie și a trimis un escadron cu cai iuți pentru a lua prin surprindere trupele unchiului său. Confruntarea directă dintre cele două forțe este descrisă în *Cronica Japoniei* ca o adevărată ciocnire continentală.

Soldații par să fi fost împărțiți în unități de arcași, infanterie și cavalerie, în timp ce despre forțele lui Ōtomo se spune că bat în tobe și gonguri, cu unicul scop de a-și speria dușmanii, dar se poate să fi fost și un mijloc de semnalizare în stil chinezesc pentru a asigura reacții coordonate din partea soldaților de pe câmpul de luptă.

Și armele și armurile aveau la bază, în mare parte, modele chinezești. Există puține descrieri în cronicile vremii, însă dovezile arheologice din morminte și statuetele din acea epocă sugerează că soldații care au luptat în armata uzurpatoare a lui Ōama mânuiau săbii drepte, sulite sau arme cu mâner lung și cu un vârf aparte, în formă de cioc, ce imitau arme chineze similare. Singura excepție pare să fi fost arcul, care la japonezi avea faimosul design asimetric și era ținut aproape de capătul de jos, nu de mijloc. Aceasta pare să fi fost inițial o decizie luată din motive tehnice, deoarece la început arcurile erau făcute dintr-un vlăstar întreg, iar vârful era în mod invariabil mai flexibil decât capătul dinspre rădăcină. Așadar, arcașii japonezi apucau arcul din partea de jos a vergii, mult mai aproape de extremitatea inferioară. E probabil ca acest stil să fi fost mai răspândit în Antichitate, însă arcul asimetric era deja înlocuit în China de versiuni mai complexe făcute din mai multe bucăți, care, prin urmare, nu mai trebuia să se supună formelor naturale. Totuși, este esențial că japonezii și-au păstrat designul arcului asimetric chiar și atunci când, datorită tehnologiei, acesta nu mai era necesar⁸.

Războinicii din ambele tabere purtau armuri făcute din fâșii de piele întărită sau din mici lame de fier, legate bine una de alta cu șireturi din piele. Coifurile aveau o structură mai solidă, cu piese suplimentare confecționate din piele sau metal subțire care protejau obrazul și ceafa. Războinicii călare, ai căror cai și șei puteau purta o greutate mai mare pentru mai mult timp, tindeau să poarte o armură în care elementele metalice predominau, precum și o fustă largă în jurul șoldurilor. Și armurile de piele, și cele de metal erau de obicei lăcuite pentru a le proteja de umiditatea iernilor și verilor japoneze.

Atunci când Ōama a învins, victoria s-a datorat superiorității numerice. Prima lui incursiune spre est nu i-a asigurat numai controlul asupra trecătorilor montane, ci și accesul la toate căpeteniile locale de dincolo de trecători, către nord și est, care i-au trimis suficienți călăreți ca să schimbe

cursul evenimentelor în favoarea sa. În schimb, prințul Ōtomo nu a putut să caute sprijin decât în sud și vest – domenii care trebuiseră să plătească biruri foarte mari pentru a susține dezastruoasa campanie coreeană, își pierduseră mulți fii în înfrângerea catastrofală de pe fluviul Baek și li se impuseseră alte biruri și clăci în anii de pregătire pentru invazia chineză ce nu mai avusese loc. E lesne de înțeles că aceste clanuri nu erau dispuse să-i mai ofere ajutor suveranului aflat la putere.

Cu capitala în flăcări, prințul Ōtomo s-a sinucis pe un versant de munte după ce a fugit de pe câmpul de luptă. Scurta lui domnie a fost ștearsă din istoria Japoniei multe secole, iar prințul Ōama a fost înscăunat ca împăratul Temmu (673-686). Este grăitor faptul că titlul său de suveran se traduce prin „Războinic Divin”.

Domnia lui Temmu este în general considerată un punct de cotitură în istoria Japoniei. Nu în ultimul rând și de Temmu însuși, care e posibil să fi fost primul suveran japonez ce a folosit titlul de împărat (*Tennō*) în timpul vieții sale – predecesorilor lui nu li s-a conferit statutul de împărat decât post-mortem². Unul dintre fiii lui Temmu a coordonat scrierea *Cronicii Japoniei (Nihongi)*, o istorie a Japoniei scrisă cu intenția clară de a înlocui și chiar de a schimba relatările arse în timpul epurărilor fratelui lui Temmu. *Cronica Japoniei* începe cu crearea lumii de către zei și acoperă cei 1 000 de ani cât credeau japonezii că trecuseră de la primul conducător legendar al Japoniei. Totuși, nu mai puțin de șapte capitole din cele treizeci sunt dedicate domniilor lui Temmu, fratelui și părinților săi, întinzându-se pe vreo patruzeci și ceva de ani. Aceste ultime capitole, culminând cu domnia văduvei lui Temmu, au fost scrise când contemporanii evenimentelor încă mai trăiau și se poate presupune, în mod rezonabil, că, deși părtinitoare, sunt corecte. Capitolele anterioare îi idolatrizau și îi mitologizau pe suveranii Japoniei care se pierdeau în negura timpului, prezentându-i drept descendenții divini ai zeilor înșiși.

Este esențial că Temmu a fost un suveran crescut într-o națiune aflată mereu pe picior de război. În adolescență, văzuse cum fratele său a preluat puterea punând la cale asasinarea brutală a unui curtean; la douăzeci și ceva de ani, supraveghease construirea unei masive flote de invazie; când avea treizeci și ceva de ani, fusese martor la pregătirile întregii țări menite să contracareze amenințarea reprezentată de China. După ce și-a uzurpat

propriul nepot, Temmu a rămas permanent în gardă. Până la sfârșitul domniei sale, *Cronica Japoniei* e dedicată în mai mare parte chestiunilor strategice: viața la noua curte a lui Temmu din Asuka era un șir nesfârșit de turniruri, inspecții și instrucții. Spre sfârșitul domniei, a decretat:

În cârmuire, treburile militare sunt hotărâtoare. Ca atare, toți slujbașii civili și militari ar fi bine să deprindă cu sârguință mânuirea armelor și călăritul. Să avem grijă să fie destui cai, arme și veșminte. Aceia care au cai vor fi călărași; aceia care nu au vor fi pedestrași. Cu toții vor primi muștră¹⁰.

Dar când vorbea despre afaceri militare, Temmu se referea la noi instituții. Hotărât să elimine mijloacele prin care ajunsese el la putere, a confiscat toate echipamentele militare grele deținute de persoane private. Arbaletele, catapultele și dispozitivele de semnalizare (tobe, steaguri și goarne) erau ținute sub cheie. Între timp, curtea a desemnat oameni care să conducă 60 de districte, una dintre atribuțiile acestora fiind să țină evidența populației. Deși Temmu a murit înainte ca sistemul lui să fie implementat în totalitate, la începutul secolului al VIII-lea se constituise deja o organizație menită să mobilizeze o miliție formată din țărani din partea locului. Statul asigura echipamente militare grele din arsenalele locale, însă recruții trebuiau să își aducă ei sabie și pumnal, armură și coif făcut din răchită sau stuf, un arc și 50 de săgeți.

O bună parte din sistem a fost preluat, uneori cuvânt cu cuvânt, din coduri militare chineze. În medie, fiecare familie asigura câte un recrut. Soarta era de partea celor bogați – cei care își permiteau un cal puteau, firește, să intre în cavalerie, în timp ce fiii seniorilor locali își făceau adesea serviciul militar ca străji în capitală. Pentru soldații mai săraci, a sta de strajă însemna mai exact a fi *grănicer*, staționat în Kyūshū, sau a păzi unul dintre numeroasele focuri de semnalizare ce mărgineau Marea Interioară, legând străjile din Kyūshū de capitală.

Există unele probe circumstanțiale că majoritatea grănicerilor proveneau din estul Japoniei. O antologie de poezie din acea perioadă, gândită ca o frescă a tuturor aspectelor vieții la începuturile Japoniei, conține un număr surprinzător de mare de lamentații ale unor grăniceri, care deseori fac referire la satele natale din est sau la punctul de îmbarcare din Naniwa – cu alte cuvinte, călătoria lor spre vest a fost atât de lungă, încât au

trebuit să urce la bordul unui vas în Kansai pentru a traversa Marea Interioară. Pentru supușii din Kyūshū, din Shikoku sau din vestul insulei Honshū, numai întreținerea drumurilor, a turnurilor de veghe și a focurilor de semnalizare reprezenta probabil o bună parte din obligațiile serviciului militar. Din punct de vedere geografic, estul Japoniei era departe de locul probabil unde ar fi debarcat eventualii invadatori chinezi, astfel că, în loc să asigure fortificații și infrastructură, estul Japoniei a fost folosit ca sursă de soldați și cai. De asemenea, au început să apară povești despre o tradiție marțială, ai cărei moștenitori de drept se considerau a fi locuitorii acestei regiuni.

O legendă despre primul suveran al Japoniei, împăratul Jimmu, povestește cum războinicii lui s-au oprit într-un loc numit Usa, în toiu unei campanii. Obscurul sat din nordul insulei Kyūshū pare să fi avut o oarecare însemnătate, fiind și locul în care Jimmu s-a rugat pentru victorie. O „prințesă” din zonă s-a căsătorit cu unul dintre „miniștrii” săi. Când s-a aflat că rugăciunile lui Jimmu au fost ascultate, faima localității Usa s-a răspândit pretutindeni. Cunoscut mai târziu ca sanctuar de mare însemnătate, Usa a ajuns să fie un simbol pentru influențele divine asupra acțiunilor statului japonez. Și relațiile apropiate cu Coreea, care probabil au însemnat și un acces timpuriu la noi misterii budiste, au ajutat Usa să se adapteze vremurilor, consemnându-se periodic că aici preoții se rugau pentru însănătoșirea vreunui împărat bolnav sau pentru victoria altui împărat aflat la ananghie.

Zeul local era o divinitate a agriculturii ori un sfânt protector al pescarilor, până în vremea celui de-al cincisprezecelea împărat, legendarul Ōjin, a cărui naștere ar fi fost anunțată de apariția divină a opt flamuri. Cu acest nume, „Opt Flamuri” (*Hachiman*), a ajuns să fie asociat cel mai frecvent sanctuarul de la Usa, pentru ca în cele din urmă numele să fie preluat de zeul local. Hachiman a devenit cunoscut drept zeul războiului și la el se rugau pentru victorie unele dintre primele curți japoneze. Cu timpul, a ajuns să fie considerat protector al multor clanuri de samurai. Hachiman sau mai degrabă efigia sa a vizitat în mod oficial Nara, orașul sfânt, în secolul al VIII-lea, iar fecioarele din sanctuarul său, mestecând frunze de laur și adâncite în transe religioase, aveau funcția de prezicătoare. Uneori, când până și oracolele zeiței Soarelui rămâneau mute, Hachiman avea ceva de spus. Unii războinici din provincii au ajuns să-l asocieze pe Hachiman cu

victoriile lor. A fost adoptat ca zeu protector de mai multe facțiuni de războinici care aveau să devină influente în politica japoneză¹¹.

Pe măsură ce amenințarea reprezentată de China se diminua, soldații au început să primească și alte atribuții. În perioada 774-812, cunoscută drept „Războiul de Treizeci și Opt de Ani”, s-au făcut o serie de expediții militare împotriva populației emishi din nordul insulei Honshū.

Cine erau acești emishi nu se poate spune cu exactitate. Sunt cunoscuți sub multe nume, iar numele însele au o mulțime de explicații. În unele izvoare aceștia sunt identificați cu ainu, o populație care venera urșii și ai cărei membri erau neobișnuit de păroși, veniți, poate, în Japonia în epoca preistorică pe un istm care ar fi legat insulele de Siberia. Însuși cuvântul *emishi* se scria cândva cu caracterele care înseamnă „oameni păroși”, apoi cu cele care însemnau „barbari-creveți” – ceea ce se poate să fi fost o încercare de a atribui unor triburi deja existente niște descrieri fanteziste preluate din cronicile chineze, însă mai probabil aveau un rol descriptiv, cu referire, poate, la alimentația lor, la felul cum își purtau părul sau la un anumit tip de perciuni preferați de războinici. E posibil să fi existat și o origine militară a celor două arme care i-au făcut pe emishi niște luptători formidabili – în japoneză, *yumishi* este arcaș; în limba pierdută a barbarilor, *emushi* ar fi putut însemna „sabie”¹².

Cele mai vechi cronicile de la curtea Japoniei menționează că emishii se tatuau și își purtau părul legat într-un soi de moț. Deși în general descriși ca vânători-culegători, se pare că în unele locuri ar fi practicat și agricultura. Contactele cu ei nu erau întotdeauna violente, deși populația emishi nu pare să fi avut o cultură a textului scris și accepta cu destulă uimire daruri precum armuri, steaguri și tobe de la unii împărați japonezi. Se pare că în unele cazuri emishii nici nu își dădeau seama că de fapt ei capitulau. Unele „cuceriri” militare s-au săvârșit fără nici o victimă, victorioșii generali japonezi raportând capitularea vreunei comunități emishi, ceea ce însemna în fapt că fusese înființată o colonie și că nimeni nu se hotărâse s-o atace încă. Alteori, unele grupuri de emishii par să fi întâmpinat cu bucurie sosirea unor fețe noi și a bogăției din sud. Departe de a reprezenta o amenințare barbară, s-ar putea afirma chiar că unii emishi au devenit într-adevăr un pericol abia atunci când au început să aprecieze ce înseamnă de

fapt „civilizație”, odată ce procesul inițial de metisare și contactele culturale au fost înlocuite de neînțelegeri legate de legi, impozite și obligații¹³.

Programele de colonizare finanțate de stat au trimis grupuri de oameni în nord, pentru a se stabili în zone din jurul unor forturi nou-construite, precum Akita și Taga (actualul Sendai). Totuși, aceste „forturi” nu semănau deloc cu fortificațiile construite în sud împotriva invaziilor. Nu s-a folosit piatră la construirea lor, ci presupuneau de obicei niște palisade din lemn înălțate pe o ridicătură de pământ înconjurată de un șanț. Acoperișurile erau de paie – ceea ce sugera că coloniștii nu se așteptau ca populațiile emishi să le dea prea multă bătaie de cap sau că stilul de luptă al acestora nu presupunea asedierea sau incendierea unor proprietăți ale statului. În multe cazuri, „coloniștii” erau emishi, aleși din rândul celor pașnici, în vreme ce trupele statului nu făceau decât să se asigure că verii lor „sălbatici” neasimilați nu vor crea probleme.

Se pare că populația emishi nu a rămas pașnică prea mult timp atunci când noii săi stăpâni i-au impus biruri grele. Iritată de faptul că localnicii nu erau dispuși să se supună noii ordini, curtea a trimis mai întâi o expediție punitivă, apoi încă una și tot așa, într-o serie de încercări zadarnice de pacificare ce s-au transformat în cele din urmă în Războiul de Treizeci și Opt de Ani.

Expedițiile punitive au urmat modelul pe care japonezii îl preluaseră din codurile militare chineze. În cea mai mare parte, aceste efective erau constituite din pedestrași înarmați cu sulite sau cu săbii drepte. Existau și arcași. Cei mai bogați membri ai expediției își aduceau propriii cai. Multe dintre trupele de infanterie aveau scuturi cu un model foarte diferit de cel cu care erau familiarizați europenii. „Scutul” japonez era mai degrabă o scândură lungă de lemn prinsă cu o balama de o prăjină ca să poată fi ținută în sus. Era greu de cărat pentru că nu a fost conceput pentru a fi purtat în luptă, ci funcționa ca un parapet provizoriu în spatele căruia arcașii sau pedestrașii se putea adăposti în timpul schimbului inițial de săgeți dintr-o bătălie. Existența unor astfel de scuturi însemna mai degrabă că în luptă funcționau un set de reguli ale bătăliei și că ambele tabere trebuiau să le respecte. Emishii ignorau în totalitate această ordine implicită, având în schimb o mare mobilitate, luptând mai ales călare. Dețineau avantajul elementului-surpriză și dădeau atacuri foarte eficiente, după care fugeau.

Deși considerați o gloată de barbari, emishii se pare că aveau și ei o structură ierarhică pe care japonezii nu o înțelegeau. Rarele victorii obținute de japonezi în urma unor scurte ciocniri de trupe, care ar fi fost suficiente pentru a „potoli” orice altă comunitate, erau pur și simplu ignorate de emishii din următoarea vale. Campaniile au fost întrerupte în 778, însă un alt grup de emishi s-a strecurat dincolo de graniță și a dat foc unor sate de coloniști din altă regiune nordică. De la adăpostul curții din câmpia Kansai, ocârmuirea a trimis expediții tot mai ample pentru a domoli turbulențele din nord.

În mod straniu, japonezii au făcut în așa fel încât războiul din nord să nu tulbure restul Japoniei. În regiunile din vest, situația era atât de liniștită, încât ocârmuirea chiar a început să desființeze vechiul sistem de recrutare. Se știa că pe soldații recrutați nu te puteai baza și că erau slab instruiți, astfel că s-a și renunțat la ei în cea mai mare parte a Japoniei. Soldații urmau să fie încorporați „în caz de urgență”, dar cum nu se vedea picior de invadator din China continentală, situațiile de urgență păreau improbabile, cu excepția noilor provincii din nord Mutsu și Dewa, care erau încă pline de emishi rebeli.

Această politică e posibil să fi eficientizat costurile și organizarea, dar a creat și un nou vid care a fost imediat umplut de trupe militare profesioniste. Dacă sudul și vestul Japoniei au eliminat bună parte din organizarea lor militară, nordul și estul au rămas mereu un teren de încercare pentru războinici. Deocamdată, acești războinici erau lacheii curții – oameni cu origini modeste care urmăreau să facă avere sau descendenți ai unor nobili mărunți hotărâți să pună mâna pe un domeniu la graniță. Aceștia au rămas slujitori cuviincioși ai nobilimii de la curte, acționând în numele unei capitale îndepărtate în care mulți dintre ei nici nu puseseră piciorul vreodată.

Tocmai această distanță față de amestecul curții e posibil să fi contribuit la făurirea samurailor. La hotare nu era loc pentru generali slabi, cu o gândire mai degrabă teoretică – aceștia au fost rapid scoși din joc. În schimb, războinicii de la graniță au început să adopte noi idealuri învățate de la dușmanii lor. Printre acestea se număra chiar și folosirea emishilor; s-ar putea spune chiar că Războiul de Treizeci și Opt de Ani s-a întins pe durata unei întregi generații pentru că atât a durat ca populația de emishi

asimilată să crească și să lupte de partea japonezilor împotriva celor din neamul lor.

Nu toți emishii convertiți au rămas loiali. Noile atacuri din 780 au fost în fapt cauzate de niște tensiuni interne între coloniștii japonezi. Unul dintre ei îi batjocorise pe strămoșii lui Azamaro, un războinic aflat în serviciul japonezilor. În urma acestui afront, Azamaro l-a ucis pe conducătorul japonez și s-a întors la obârșii, conducând o oaste de emishi împotriva coloniștilor japonezi pe care îi ajutase cândva. Contraatacul japonezilor a fost întârziat câteva luni, timp în care comandanții s-au tot frăsuit din cauza resurselor și a logisticii printre ruinele arse ale fortului Taga:

Roiesc precum albinele și se strâng precum furnicile... când pornim la atac însă, o iau la sănătoasa spre munți și păduri. Când îi lăsăm să fugă, ne iau cu asalt întăriturile... Fiecare dintre căpeteniile lor face cât 1 000 de soldați¹⁴.

Cea mai gravă înfrângere a japonezilor a avut loc pe râul Koromo în 788, când o forță de 2 000 de soldați s-a desprins de corpul principal al armatei și au trecut râul pentru a ataca baza liderului emishi, Aterui. Japonezii au ieșit învingători după primul asalt, datorită superiorității numerice, fiind de șase ori mai numeroși decât soldații lui Aterui. Japonezii i-au urmărit pe emishi, uitând că se îndepărtau mult de corpul principal al armatei. Cei 300 de emishi au primit întăriri – 800 de oameni, după care au mai sosit 400, tăindu-le orice cale de scăpare. Mărturia unui supraviețuitor dă în vileag permanenta șovăială a trupelor statului în fața a ceea ce însemna de fapt o luptă adevărată:

Cei care au pierit în luptă pentru țară au fost în număr de 25. Dacă 245 au fost străpunși de săgeți, în râu s-au înecat 1 036. Cei care s-au întors fără bunuri au fost în număr de 1 257¹⁵.

Doar o mână de oameni îi înfruntase pe emishi în ceea ce curtea ar fi numit „bătălie”. Majoritatea celorlalți japonezi par să fi fugit în neștire, încercând – și eșuând în mare parte – să scape trecând râul înot. Deși un cititor de la curte ar fi putut manipula cifrele din unele rapoarte – la urma urmei, doar 25 de oameni muriseră în luptă directă –, statisticile complete sugerează că 1 000 de oameni s-au înecat în timpul unei retrageri rușinoase, restul târându-se pe uscat pe malul celălalt al râului, fiind răpuși de o ploaie de

săgeți ale războinicilor emishi. Tobe, gongurile lor și alte instrumente de speriat barbari au rămas pe malul dușmanilor, distruse și uitate.

În capitală, împăratului Kammu nu i-a fost deloc greu să citească printre rânduri. Generalii se eschivaseră, rămânând la adăpostul forturilor și plângându-se neîncetat de lipsa de provizii, ieșind la luptă doar în urma unui ordin direct. Apoi pierduseră mii de soldați, însă nu răpuseseră decât vreo câteva zeci de emishi.

Într-un final, împăratul a trimis un general care putea duce misiunea la bun sfârșit. Sakanoue no Tamuramaro, descendentul unor aristocrați coreeni exilați, descris în termeni dramatici și cumpliți ca având „fața galbenă și părul roșu”. Potrivit legendei, Tamuramaro a ieșit victorios printr-un tertip, înălțând niște lămpioane gigantice de hârtie pe vârful dealurilor cu scopul de a-i atrage pe curioșii emishi. Totuși, asta pare să fie o interpretare ulterioară a evenimentelor, cu scopul de a explica activități asemănătoare realizate în cadrul unor festivaluri locale din nordul Japoniei. De fapt, Tamuramaro i-a învins pe emishi folosindu-se de tacticile acestora.

Arma supremă a emishilor era arcașul călare – un soldat care folosea un arc lung ținut asimetric, cu mâna aproape de capătul de jos. Astfel, arcul se înălța mult deasupra celui care îl mânuia și îi dădea posibilitatea să tragă stând în șa, fără să se poticnească. Samuraii au adoptat și ei această tactică după scurt timp; totuși, acest stil de mânuire a arcului era încă anevoios pentru samurai, limitând semnificativ raza de acțiune a arcașului călare la un mic câmp de tragere din partea stângă. Era dificil să treci arcul de partea dreaptă cu aceeași mână în timp ce erai pe cal, piedică ce deseori îi făcea pe samurai să-și înfrunte oponentii pieziș, înconjurându-i în sensul invers acelor de ceasornic. Aceste considerente au pus un accent mai puternic pe viteză și manevrabilitate – arcașii samurai erau vulnerabili pe partea dreaptă față de alți arcași samurai și erau nevoiți să își tot schimbe poziția pentru a-și menține dușmanii în raza lor de acțiune.

Emishii foloseau și ei săbii lungi și curbate, cu care călăreții puteau să-i lovească pe pedestrași sau să se confrunte cu inamicii călare. Lame asemănătoare au fost descoperite și în mormintele unor coloniști din nordul Japoniei și par să fi fost adoptate de cei mai mulți veterani ai războaielor cu emishi. În anii care au urmat, pe măsură ce veteranii se întorceau în provinciile lor de baștină cu povești și experiențe dobândite în nord, săbiile

curbate s-au răspândit în toată Japonia și le-au înlocuit întru totul pe cele drepte¹⁶.

Tot în timpul acestor războaie purtate împotriva emishilor statul a întrerupt realizarea armurilor din lame de fier și a dispus în schimb ca armura să fie făcută numai din piele întărită, aceasta fiind mai puțin vulnerabilă la rugină, mai ușor și mai rapid de confecționat și mai rezistentă. Lamele de fier s-au folosit în continuare, dar au devenit tot mai rare din cauza uzurii.

În schimb, designul armurii războinicilor a început să reflecte rolul tot mai proeminent al arcașilor călare. Vârful coifului a rămas punctul forte al întregii armuri, iar apărătoarea pentru gât a fost lărgită și mai mult¹⁷. Aceasta oferea protecție maximă, deviind săgețile trase *direct de deasupra* capului celui care îl purta. Deși ar putea părea ciudat la prima vedere, aceasta sugerează că, atunci când îi atacau pe dușmani, soldații japonezi țineau capul plecat și privirea ațintită în jos, poziționându-și curbura coifului astfel încât să devieze săgețile trase de inamici asupra lor.

Pentru că aveau nevoie să-și folosească ambele mâini ca să mânuiască arcul, scutul nu mai intra în discuție. În schimb, războinicii japonezi au început să adopte niște accesorii mari, asemănătoare scuturilor, niște apărători pătrate prinse de umeri. Fiind făcute din fâșii de piele suprapuse, la fel ca restul armurii purtate de războinici, aceste apărători pătrate prinse de umeri ofereau o protecție foarte bună atunci când mâinile călărețului erau lăsate în jos, ținând frâul calului, dar se ridicau atunci când călărețul apuca arcul și se pregătea să tragă o săgeată. Adăugarea acestor structuri în formă de cutii pătrate la armura războinicului a creat o altă componentă a ceea ce considerăm astăzi stilul samurailor.

În 794, când războaiele din nord se apropiau de sfârșit, împăratul Kammu și-a mutat din nou reședința. După mai multe localități, printre care Asuka, Ōmi și, cea mai recentă, Nara, curtea a fost mutată într-un oraș care avea să fie cunoscut ca *Heian-kyō* („Capitala Păcii și Liniștii”). Rămânând capitala Japoniei pentru următorii 1 000 de ani, cu câteva scurte întreruperi, orașul avea să ajungă să fie numit *Miyako* („Capitala”) sau, astăzi, *Kyōto* („Orașul-capitală”). Kammu, a cărui mamă era descendenta unui rege coreean, părea hotărât să recreeze lumea pe care o lăsase în urmă nobilimea exilată de pe continentul asiatic. Noua capitală a fost construită în mod

vădit din nostalgia unei lumi pierdute. Structura sa, cu o citadelă imperială interioară în nord și grupuri pătrate de clădiri dispuse după modelul tablei de șah, a fost anume concepută după modelul Chang-anului, capitala îndepărtatei Chine conduse de Dinastia Tang. Și totuși, deși capitala a fost concepută după modelul chinez, sistemul militar japonez își croia propriul drum.

O victimă a războaielor japoneze din următorii câțiva ani a fost *ōyumi* sau arbaleta. Aparent importată din China, arbaleta a existat în mai multe variante și a fost folosită atât de infanterie, cât și ca piesă de artilerie. În acest ultim caz, instalate pe niște dispozitive de ancorare amplasate pe zidurile castelului, la fel ca balista romană, arbaletele erau foarte apreciate de generali. Prezența unei *ōyumi* într-un turn de pază din Tsushima pare să fi reprezentat o perspectivă atât de grandioasă, încât numele ei a fost în cele din urmă atribuit orașului însuși. Totuși, *ōyumi* este și o enigmă. Pe vremea când se găseau oriunde, nimeni nu s-a gândit să le deseneze sau să descrie felul în care erau construite – *ōyumi* erau pur și simplu folosite în luptă și se menționa adesea că aveau un efect devastator asupra liniilor inamice. Dacă au ajuns pe mâinile japonezilor în timpul războaielor coreene, confecționarea și întreținerea lor complexă nu ar fi rezistat mai mult de câteva generații. Pe măsură ce sftnicii militari chinezi și coreeni au dispărut, amestecându-se cu populația locală, numărul manipulanților și mecanicilor competenți s-a diminuat. Până în secolul al IX-lea mai sunt mărturii care menționează existența unor *ōyumi* în depozitele de armament regionale, dar rareori sunt pomenite pe câmpul de luptă. În schimb, comandanții regionali ori se plâneau de costurile de întreținere, ori depuneau jalbe la curte, cerând să li se trimită instructori pentru a-i învăța pe soldați să folosească legendarele arme. Acestea apar în Tsushima, în apropierea continentului, și în forturile de la graniță, în regiunile mai sălbatică din nord-est – însă chiar și acolo se pare că s-au degradat rapid: trăgacele se blocau și dispozitivele de ochire nu mai erau calibrate. Indiferent ce a fost *ōyumi*, mecanismul său delicat, arcurile scumpe și corzile au devenit din ce în ce mai greu de înlocuit. În 914, un general a afirmat despre cele câteva arbalete rămase că sunt „o nostalgie deșartă”, pe care se aduna praful prin depozitele de armament din provincii, prea complicate pentru înțelegerea trupelor din partea locului. Au mai rămas

câteva arbalete mari în forturile din nord, dar nu a supraviețuit până astăzi nici un exemplar pe care cercetătorii moderni să-l poată studia¹⁸.

Pesemne că soarta arbaletei a fost determinată de faptul că era concepută în primul rând pentru apărare, și mai puțin pentru atac, într-o epocă în care destul de puține bătălii de pe teritoriul Japoniei se purtau în condiții de asediu. Pe măsură ce treceau decenii întregi fără ca mult așteptații invadatori să-și facă apariția, arbaletele s-au deteriorat. Nu ar trebui să subestimăm nici influența unei anumite forme de snobism militar în rândul japonezilor. Imaginea acceptabilă a eroismului militar, de-a lungul întregii istorii a samurailor, presupunea mari realizări în arta mânăuirii sabiei și a arcului – ambele necesitând mulți ani de antrenament. Arbaleta, la fel ca archebuza care avea să apară peste multe secole, poate că a fost privită drept un egalizator infam, deoarece orice recrutar putea folosi, dar suficient de puternică pentru a-l transforma într-un rival pentru orice samurai luat în cătare. Soarta arbaletei ridică o adevărată problemă de clasă – era nevoie de un meșter priceput pentru a o confecționa și de bogăția unui aristocrat pentru a o întreține, dar putea fi folosită de grănicerii cei mai umili. În ciuda tehnologiei sale avansate extrem de seducătoare, ea pare să fi fost ocolită de samurai, care nu vedeau nimic glorios sau admirabil în a o folosi.

În mod crucial, în timpul războaielor din nord curtea a renunțat la sistemul de recrutare influențat de chinezi. În schimb, a înlocuit mare parte din pedestrima discreditată, alcătuită din țărani, cu arcași călare, adunați din păturile mai înstărite ale populației, care își permiteau să-și aducă singuri cai. Numită *kondei* („Flăcăi vânjoși”), *kenshi* („Luptători vânjoși”) sau *senshi* („Luptători aleși”), această nouă miliție avea ca misiune protejarea grănarelor și cancelariilor locale, precum și asigurarea pazei în toată capitala și în restul insulelor japoneze. În jur de 10 000 dintre primii Flăcăi vânjoși erau emishi – identificați de izvoare drept prizonieri de război, deși erau mai probabil urmașii unor emishi „pașnici” mai înstăriți, răspândiți în toată Japonia în timpul serviciului militar, dar și drept ostatici, ținuți ca să împiedice alte răscoale ale rudelor lor din nord. Plasarea acestor luptători emishi prin toată Japonia cu siguranță a contribuit la educarea „barbarilor” din nord și la integrarea lor în cultura japoneză; de asemenea, a introdus în toată Japonia tacticile și tehnologia folosite în războaiele din

nord, o nouă generație învățând noile metode de a câștiga un război – călăreți iuți și săbii curbate.

Neavând de purtat războaie cu inamici străini, Flăcăii vânjoși aveau în mai mare parte o funcție civilă – asigurarea pazei și ordinii. Obligatorietatea de a veni cu propriul cal însemna că în multe regiuni numai fiii căpeteniilor locale îndeplineau condițiile. S-a ajuns așadar la o profeție care se autoîmplinea – o carieră militară nu era posibilă decât pentru cei cu experiență și echipamente la care aveau acces doar familii asociate cu instituțiile militare. Acolo unde Flăcăii vânjoși nu erau aleși din rândul elitelor locale, se trăgeau de obicei din regiunea Kantō, unde foști coloniști profitaseră de reformele privind defrișările pentru a pune mâna pe parcele mari de teren arabil. Cucerirea nordului o fi adus liniște în regiunile de lângă graniță, dar schimbuse radical și raporturile de putere. Indiferent dacă autoritățile de la curte conștientizau sau nu acest lucru, regiunea Kansai nu mai era centrul bogăției și al puterii. Pas cu pas, în Japonia, balanța controlului se înclina spre est, către câmpia Kantō.

1. Aston, *Nihongi*, vol. I, p. 123.
2. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 41.
3. Xiong, *Emperor Yang of the Sui Dynasty*, pp. 202-203.
4. Piggott, *The Emergence of Japanese Kingship*, p. 117.
5. Best, *A History of the Early Korean Kingdom of Paekche*, p. 407. Într-o carte ce are ca subiect Japonia nu putem, din motive de spațiu, să dăm în text toponime coreene alternative, însă fluviul Kum este cunoscut și sub numele Geum. Paekje e cunoscut și ca Paekche. Lupta este numită și bătălia de pe fluviul Paek sau *Baekgang* (Fluviul Alb) în izvoarele coreene sau *Baicunjiang* (Fluviul Satului Alb) în cele chineze. Aceleași ideograme se citesc *Hakusonkō* în japoneză.
6. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 39.
7. Clements, *Wu*, pp. 84-86; Wang, *Ambassadors from the Islands of Immortals*, p. 231.
8. Friday, *Samurai, Warfare and the State in Early Modern Japan*, p. 70. Mărturii anterioare susțin adesea că arcul asimetric a fost adoptat pentru a le permite și călăreților să-l folosească. Așa cum argumentează Friday în mod convingător, există mărturii chineze încă din secolul al III-lea e.n. care menționează deja forma specială a arcului japonez, cu mult înainte de apariția arcașilor călare în Japonia.
9. Piggott, *The Emergence of Japanese Kingship*, p. 127. Așa cum observă Piggott, este de asemenea posibil ca văduva și succesoarea lui Temmu, Jitō, să fi fost cu adevărat prima care a folosit titlul de Tennō în timpul domniei, iar Temmu, la fel ca predecesorii săi, să fi primit titlul imperial abia după moartea sa.
10. Aston, *Nihongi*, vol. II, p. 363.
11. Bender, „The Political Meaning of the Hachiman Cult in Ancient and Early Medieval Japan”, p. 30.
12. Takahashi, *Emishi*, pp. 22-27. Populația emishi mai era numită și ebisu.
13. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 85.

14. *Shoku Nihongi*, citat în Farris, *Heavenly Warriors*, p. 92.
15. *Ibidem*, p. 93.
16. Farris, *Heavenly Warriors*, pp. 102-103.
17. Ulterior, când au apărut alte preocupări legate de design, vârful coifului a devenit un punct vulnerabil notoriu.
18. Farris, *Heavenly Warriors*, pp. 114-115; Friday, *Hired Swords*, pp. 42-43. Ideograma chineză pentru *ōyumi* este formată din elemente care înseamnă „arc de sclav”. Pronunția este însă în japoneză „arc mare”. Friday sugerează că *ōyumi* se poate să fi tras cu mai multe săgeți odată, dar nu-și susține afirmația decât prin expresia generică a cronicarului „o ploaie de săgeți”. Acest loc comun apare de-a lungul întregii istorii a Chinei și Japoniei și nu ar trebui să i se dea alt sens decât acela de multe săgeți – situație la care se ajunge dacă ai la dispoziție multe *ōyumi*! Arbaleta e menționată și în Războaiele Genpei, în nord, dar pare să fi fost uitată de japonezi la momentul invaziilor mongole, unde folosirea ei de către noii dușmani i-a luat prin surprindere; vezi Bottomley și Hopson, *Arms and Armor of the Samurai*, p. 48.

Primii samurai

Clanurile Taira și Minamoto

În capitală, era obiceiul ca după nuntă mirii să rămână fiecare în casa propriei familii. În virtutea fie a unei datini desuete, fie a terifiantei reminiscențe a unor violuri uitate, era socotit un gest îndrăzneț ca un nobil să se furișeze noaptea, cu fața ascunsă, în casa iubitei sale. Concubinele rămâneau în casa lor părintească, unde își creșteau și copiii născuți din aceste escapade amoroase. În ciuda aparentelor încercări de a păstra secretul, acești copii erau cu toții socotiți legitimi și li se acorda statut de nobil.

Povestea lui Genji, considerată de unii primul roman din lume, ne-a lăsat o frântură din viața curtenilor din capitală. Cum asigurarea păcii era în sarcina familiilor de războinici din zonele rurale, nobilimea se putea complăce la nesfârșit în ceremonialul de la curte, artele rafinate și cultele religioase. *Povestea lui Genji*, presupusa operă a unei doamne de la curte, Murasaki Shikibu, înfățișează o lume a poeziei și a banchetelor, a „idilelor” agresive în care tineri nobili le siluiesc pe doamnele de la curte, în ciuda protestelor lor. Este și o lume a permanentelor uneltiri, în care curtenii dau din coate ca să ocupe o poziție sau alta în ierarhia complicată. După obiceiul lor secular, tații din clanul Fujiwara aveau grijă ca fiicele lor să devină soțiile favorite ale împăraților, astfel încât Fujiwara să rămână clanul cel mai puternic și mai influent de la curte. Dacă *Povestea lui Genji* ar fi unicul nostru izvor pentru epoca respectivă, atunci poate ni s-ar ierta impresia că problemele militare erau de domeniul trecutului. Sunt, ce-i drept, de-a lungul povestirii și scene în care curtenii participă la întreceri de tras cu arcul ori se amenință unul pe altul cu săbiile, însă chestiunile militare lipsesc în bună măsură. În ochii curtenilor, civilizație exista doar în capitală. Samuraii care mențineau ordinea în regiunile periferice erau considerați niște țărănoi inculte și neciopliți.

Războinicilor din capitală le plăcea să pretindă că ei, în schimb, sunt diferiți. În limbajul local începea să se facă distincție între *tōgoku no musha* („Războinici din Ținuturile de Răsărit”) și *miyako no musha* („Războinici din Capitală”). Era de la sine înțeles că aceștia din urmă erau mai educați și mai rafinați decât bătăranii din provincii pe care îi aveau în subordine. Fără a-i numi nici măcar războinici, curtenii îi considerau oameni de nimic, numindu-i *samurai* („slujitori”).

Pe vremea nepoților celui de-al cincizecilea împărat, Kammu, familia imperială devenise deja prea numeroasă. Cum cei din clanul Fujiwara îndeplineau adesea funcția de regenți în locul lor, împărații își găseau alte îndeletniciri. Al cincizeci și doilea împărat, Saga (809-823), nu a făcut excepție, având cel puțin 50 de copii. Hotărât să mai ușureze din povara ce îi apăsa vistieria, i-a înștiințat pe 32 dintre ei că nu mai erau membri ai familiei imperiale, ci întemeietori ai unui nou clan înrudit. Întregi ramuri ale familiei au fost retezate și lipsite de statutul imperial, conferindu-li-se în schimb nume noi și fondând astfel case noi. Unora dintre prinți li s-a adus la cunoștință că de-acum îi chema *Taira* („Pace”); altora că de-acum îi chema *Minamoto* („Izvor”) ¹.

Declasarea unor întregi ramuri ale casei imperiale a fost inițial o reușită. Un număr mare dintre fiii mai tineri au fost trimiși în provincii, reducându-se astfel secătuirea resurselor imperiale. S-a creat însă și un teren neutru, foarte îmbietor, între capitală și provincii – un grup de nobili privați de drepturi, dintre care mulți înstăriți, dar toți având nume pe care erau dispuși să le vândă. Așa cum clanul Fujiwara se insinuase în lumea curții, la fel și unii provinciali înstăriți s-au lipit curând de clanurile nou-create. Fiii clanurilor *Taira* și *Minamoto* erau partide promițătoare pentru fiicele căpeteniilor locale, adăugând o notă nobiliară clanurilor mărginașe. Și fiicele erau la fel de prețuite, iar numeroși soți preluau, în semn de recunoaștere, numele de familie al soțiilor. Până și aceia din clanurile *Taira* și *Minamoto* ajunși la ananghie tot își puteau vinde numele; mulți datornici de viță nobilă îi desemnau moștenitori pe creditorii lor din provincii, ca o formă de plată în natură, asigurându-se că numele *Taira* și *Minamoto* aveau să prindă curând rădăcini în lumea proprietarilor de pământuri din provincie. Numele multor clanuri au dispărut în această perioadă nu ca

urmare a cuceririlor militare, ci prin adoptarea de bunăvoie a unei ascendențe imperiale pe linie feminină, prin căsătorie sau adopție.

Cea mai mare rebeliune din secolul al X-lea s-a produs parțial și din pricina acestor manipulări ale originii. Instigatorul a fost Taira Masakado (m. 940), un războinic din regiunea Kantō care părea obișnuit cu justiția sumară și soluționarea prin mijloace militare a conflictelor din zonă, dar care a permis în cele din urmă ca natura precipitată a disputelor provinciale să se transforme într-un război deschis cu emisarii curții imperiale.

Tatăl lui Masakado fusese general însărcinat cu menținerea păcii în nord, al doilea succesori în această funcție a marelui Sakanoue Tamuramaro. Așadar, deținea o avere considerabilă în nord și convingerea că totul i se cuvenea. Părea că nu e în stare să împace libertatea de decizie din timpul unui război de cucerire cu rezerva impusă unui funcționar pe timp de pace; și nici nu a moștenit gradul tatălui său. În vreme ce alții erau însărcinați cu reprimarea nordului, Masakado era prins între două clase – era prea parvenit ca să fie un aristocrat de curte, dar nu îndeajuns de înstărit sau de puternic ca să capete un loc de frunte în clan. Asemenea multor membri ai clanului Taira, era la limită – cu numai cinci generații în urmă, cei din ramura familiei Taira din care făcea el parte fuseseră prinți. Acum erau blocați în provincii, fără altă perspectivă decât aceea a unei continue decăderi în rang.

Originile conflictului par, la prima vedere, neobișnuit de banale. La început s-a iscat o simplă dispută din cauza unei femei – mai precis, din cauza iminentei lui căsătorii cu verișoara sa, fiica lui Taira Yoshikane. Putem citi numaidecât printre rânduri manipulările numelor de familie și ale reședinței care aveau legătură cu clasa socială; în realitate, căsătoria dintre Masakado și această femeie era deja consimțită, discuția era dacă mireasa ar trebui să se mute în reședința lui sau viceversa. S-ar părea că Taira Yoshikane l-ar fi acceptat pe Masakado drept ginere fără prea mare tragere de inimă, indiferent de averea pe care ar fi adus-o, câtă vreme Masakado îi recunoștea superioritatea lui Yoshikane acceptând o căsătorie uxori-locală – cu alte cuvinte, alăturându-se el familiei Yoshikane, în loc să-i ceară miresei să-și „părăsească” familia pentru a se muta în casa lui Masakado. Cei din clanul Taira erau, desigur, deprinși cu acest gen de oportunism și au luat chestiunea foarte în serios. Cu toate că un curtean ar fi socotit ridicolă o asemenea atitudine afectată, Yoshikane se considera mai presus de

Masakado întrucât ramura familiei Taira din care făcea el parte era mult mai aproape de curte. Tatăl lui Yoshikane fusese prinț, iar el se poate să fi preferat un ginere de origine princiară, pentru ca descendenții lui să ajungă iar în rândul nobilimii.

În mod ironic, nu a existat nici o neînțelegere în privința numelui, de vreme ce atât mireasa, cât și mirele aparțineau clanului Taira. Se pare însă că Yoshikane își pierdea cinstea obrazului dacă fiica lui se cobora la nivelul unui samurai de rang inferior, astfel încât conflictul a escaladat rapid.

Curând s-au implicat și alte clanuri din partea locului – Masakado a purtat prima bătălie împotriva unor forțe conduse de cumnatul lui Yoshikane, membru al clanului Minamoto. Pentru Masakado nu era însă de ajuns să iasă învingător; în semn de răzbunare, a dat foc la peste 500 de case (adică la mai multe sate) ale susținătorilor taberei adverse. Cronica răscoalei lui Masakado arată limpede că aceasta a fost o atrocitate planificată:

Masakado umbla în stânga și-n dreapta, punând foc caselor... de la căsoaiele ăloră avuți până la bordeiele celor care-i slugăreau. Oricine ieșea din casă ca să scape din ghearele văpăii era săgetat și silit astfel să cadă pradă focului... Câtă jale! Bărbați și femei s-au prefăcut în scrum, în vreme ce veneticii își împărțeau între ei comori de preț... În ziua aceea, flăcările au vuit precum tunetul; în ceasul acela, culoarea fumului s-a luat la trântă cu norii, acoperind cerul².

Într-un conflict ulterior, direct cu Yoshikane, Masakado l-a înfruntat cu „100 de războinici călare” – cu alte cuvinte, 100 de călărași –, plus încă 1 000 de pedestrași care probabil îi însoțeau ca scutieri. Soldații pedestri au continuat să reprezinte o componentă importantă în această perioadă, iar accesul lui Masakado la trupe a fluctuat în mod vădit în funcție de sezonul agricol și de sărăcirea adusă de foamete. Deși combatanții de frunte – prezențe proeminente în cronicile care s-au păstrat – erau samurai călare, o bună parte dintre luptele din timpul insurecției lui Masakado au semănat mult cu stilul „chinezesc” de armate pedestre care fuseseră folosite anterior în războaie.

Masakado a învins, dar nu a vrut să-l ucidă pe Yoshikane. La urma urmei, acum nu mai încăpea nici o îndoială că Masakado era un războinic mai puternic și un om superior. De altfel, uciderea lui Yoshikane ar fi stârnit critici aspre. Totuși, în capitală Masakado intrase deja în bucluc. Se depusese o plângere împotriva sa privind incendierea premeditată a satelor,

transformând o gâlceavă provincială lipsită de importanță într-o infracțiune care necesita intervenția curții. A scăpat de urmări grație aliatului său suprem de la curte, regentul Fujiwara, și în anul 937 a fost iertat odată cu acordarea unei amnistii naționale.

Curtea nădăjduise, probabil, că nu se va pierde nimeni cu firea. Pentru Yoshikane înfrângerea se dovedise însă usturătoare, așa că în scurt timp l-a atacat iarăși pe Masakado. De data aceasta, Yoshikane a făcut în mod deschis jocuri politice, înfruntându-l pe Masakado cu o statuie a întemeietorului clanului Taira, purtată în fruntea armatei sale. Poate că asta nu l-a impresionat pe Masakado, dar pentru mulți dintre oamenii săi a fost o adevărată declarație psihologică – chiar dacă fusese pus pe fugă în ultima lor confruntare, Yoshikane rămânea, teoretic, superiorul lui Masakado, iar opunându-i-se, Masakado păcătuia împotriva propriului clan.

Forțele lui Masakado s-au retras, în vreme ce Yoshikane a incendiat fără milă forturile și depozitele de provizii ale acestuia aflate în apropiere. Pe Masakado a continuat să-l părăsească norocul – s-a îmbolnăvit de beri-beri și mai mulți dintre ai săi, rămași în urmă, au căzut în mâna inamicului, care îi urmărea. Printre ei și soția sa, de la care pornise întregul conflict și care a ajuns din nou în grija tatălui ei după ce samurailor lui Yoshikane i-au ajuns barca din urmă. Într-un neașteptat gest romantic și împotriva voinței tatălui, frații ei i-au dat voie mai apoi să fugă înapoi la soțul său – doar una dintre nenumăratele tente de dramatism care au asigurat supraviețuirea poveștii lui Masakado de-a lungul secolelor.

Yoshikane a încercat o altă tactică, oferindu-i statutul de samurai unuia dintre pedestrașii lui Masakado dacă acesta îi spune care sunt punctele slabe ale taberei adverse. Orice informații ar fi aflat Yoshikane, tot nu au fost de ajuns ca să-și înfrângă dușmanul. O altă strategie a lui Yoshikane a fost să-și trimită un aliat la curte ca să denunțe comportamentul lui Masakado. Acesta cu siguranță știa că judecata curții nu i-ar fi fost favorabilă, așa că a trimis o forță militară pentru a împiedica transmiterea mesajului, dar care a dat greș. În 938, Masakado fusese deja chemat la curte ca să dea socoteală pentru faptele sale; nu s-a înfățișat, trimițând în schimb o scrisoare în care își exprima nemulțumirile față de Yoshikane.

Disputele au continuat, deși Yoshikane murise de moarte naturală în 939. Dacă n-ar fi fost decât un conflict în familie, atunci el ar fi trebuit să se încheie aici, însă războiul crease deja noi vrajbe. Mai precis, Masakado îi

purta pică vărului său Taira Sadamori, care îi făgăduise cândva ajutorul, trecând însă de partea lui Yoshikane. Sadamori era cel care, spre marea supărare a lui Masakado, dăduse fuga în capitală să toarne minciuni, cel care se ivise pe traseu (la momentul oportun) pentru a fi numit în funcția deținută cândva de tatăl lui Masakado, aceea de general însărcinat cu menținerea ordinii la graniță.

În timpul acesta și în mod hotărâtor, Masakado a început să se poarte ca și cum ar fi fost suzeranul zonei Kantō. A intervenit într-o dispută locală fără nici o legătură cu războiul său care încă nu se încheiase și a decis în favoarea unuia dintre seniorii locali. Cel care pierduse confruntarea a refuzat, firește, să recunoască autoritatea lui Masakado și s-a dus în capitală pentru a se plânge că acesta uneltește împotriva curții. Au urmat schimburi de scrisori între cârmuire, ce voia să știe ce pune la cale Masakado în provincii, și acesta din urmă, care susținea că este nevinovat. Picătura care a umplut paharul a fost că, într-o vreme când se pare că nu prea se găsea nicăieri mâncare, lui Masakado i s-a poruncit să monitorizeze comportamentul unui nobil Fujiwara din zonă care fusese acuzat că ținea pentru el birurile percepute și ajutoarele pentru flămânzi și că incendia hambarele vecinilor. Masakado, în schimb, i-a ținut partea acestuia, refuzând să coopereze cu surse apropiate lui Sadamori, cărora li s-a împotrivit. Procedând astfel, nu mai putea găsi nici o scuză pentru purtarea sa – se aliase cu un răzvrătit și se împotriva unor forțe loiale statului.

Masakado nu a acționat singur. Pare să fi făcut parte dintr-o coterie de inși nemulțumiți din regiunea Kantō care socoteau că ei erau mai îndreptățiți să dețină puterea decât alte persoane mai apropiate curții. Se presupune că, sfătuit de un șaman ori un ghicitor care l-a descris drept „noul împărat”, Masakado a început să se declare conducătorul de drept al regiunii Kantō, și nu în numele împăratului, ci în locul împăratului. Printr-o asemenea declarație, Masakado a fost primul care a dovedit că regiunea Kantō era mai mare, mai bogată și mai puternică decât regiunea Kansai, căreia se presupunea că i se subordona. Ceea ce fusese cândva o simplă provincie se afirma acum ca națiune de sine stătătoare, investită cu puterea de a respinge autoritatea împăratului de la Kyōto.

Tardiv, curtea a hotărât ca o armată să fie trimisă pe urmele lui Masakado. Printre comandanții trimiși să-l prindă se număra și detestatul Sadamori, iar în vreme ce se urmăreau unii pe alții prin toată regiunea, un

grup de soldați ai lui Masakado au capturat-o pe soția lui Sadamori. Auzind aceasta, Masakado și-a dat numaidecât seama cât de valoroasă era ca ostatic și a poruncit să „nu fie necinstită”. Ordinul său a ajuns însă prea târziu, deoarece femeia și însoțitoarea sa fuseseră deja siluite. Ca un post-scriptum bizar al răzmeriței sale, Masakado a căutat să împace victimele trimițându-le în dar veșminte scumpe și întrebându-le subtil, printr-un poem spăsit, unde „sălășluiește acum floarea smulsă de pe ram”.

Soția lui Sadamori a evitat cu mare dibăcie iscodirile cu privire la locurile prin care ar umbla soțul său, răspunzând că „mireasma florilor i-a șoptit că nu e singură” – fie în semn de mulțumire pentru elogiul implicit adus de Masakado, fie sub forma unei insinuări tăioase cum că va fi răzbunată. Cealaltă victimă a fost mai directă, asemuind dezonoarea trăită cu „florile risipite de vânt” și declarând că inima ei stearpă nu va rodi pentru răpitorii săi³.

Campania de iarnă s-a întins până în primăvară, ambele tabere pierzând tot mai multe trupe, acum, că începea sezonul agricol. Masakado s-a văzut silit să demobilizeze cea mai mare parte a oștii sale, în timp ce armata lui Sadamori, desemnată de stat, și-a menținut efective mai numeroase după ce soldaților li s-a promis că vor fi răsplățiți de împărat. Când cele două „armate” au ajuns să se înfrunte în bătălia finală, din marea oștire a lui Masakado mai rămăsese o mână de oameni, cei mai loiali și mai fanatici dintre susținătorii săi. În primă instanță, el fusese pe o poziție de forță, având vântul în pânze, însă, urmărindu-i pe dușmanii săi, care încercau să fugă, s-a trezit deodată că pozițiile se inversaseră. Nici una dintre relatările despre ultima bătălie a lui Masakado nu e prea elocventă în privința felului cum a murit, dar mărturiile indică faptul că, în învălmășeală, a fost străpuns de o săgeată rătăcită, iar Sadamori, triumfător, a trimis mai târziu un soldat oarecare să-i „sucească gâtul”.

Prin moartea sa, Masakado căpătase o aură legendară. Se spunea că avea peste doi metri înălțime și două pupile la ochiul stâng. A început să umble vorba că mama lui fusese șerpoaică și că imediat după naștere îl linsese peste tot, făcându-i tot trupul tare ca fierul, cu o singură fatală excepție, un loc anume – fie fruntea, fie creștetul capului, ochiul drept ori tâmpla, în funcție de sursa relatării. Se spunea că de această unică slăbiciune aflase o concubină a sa, care îl înștiințase pe unul dintre dușmanii

lui – același arcaș care l-a și doborât, de altfel. Când i s-a dus capul în capitală spre a fi cercetat, se zice că acesta ar fi prins viață, întrebând unde se găsește restul trupului său. Alte povestiri susțin chiar că a pornit în zbor în căutarea corpului. Nenumărate locuri sfinte din toată Japonia pretind că acolo sunt îngropate părți din cadavrul dezmembrat al lui Masakado, deși locul de odihnă al capului, Kubizuka („Dealul Capului”), unde azi e Tōkyō, avea să fie socotit vreme îndelungată un spațiu protejat de un blestem cumplit. Ca rebel ce s-a împotrivit regimului imperial, Masakado a cunoscut mări și decăderi de-a lungul secolelor ce au trecut de la moartea sa, ajungând totuși să fie considerat, adesea spre rușinea împăraților care au urmat, sfântul protector al regiunii Kantō⁴.

Povestea lui Masakado ne înfățișează o imagine grotescă a superstițiilor și brutalității războiului în secolul al X-lea – și nu doar în ceea ce privește comportamentul eroului, ci și cel al adversarilor. În unul dintre textele marginale aflăm că Sadamori a pornit în căutarea unui fetus masculin – ingredientul crucial al unui leac magic pentru o rană gravă pe care o suferise. Mai întâi îi poruncește nurorii sale însărcinate să renunțe la fătura pe care o poartă în pânțele și doar un doctor reușește să-l împiedice, spunându-i că nepotul său nenăscut nu ar fi potrivit. În schimb, spintecă o slujnică de la bucătărie care era însărcinată, deși pruncul ei e fată, deci nu-i este de nici un folos. Abia cu prețul morții încă unei persoane din alaiul său a obținut în cele din urmă Sadamori fătul pe care îl căuta. Teribila poveste ar putea fi o născocire, deși amănuntele sale se potrivesc cu lecurile băbești ale vremii, când, într-adevăr, pentru vindecarea rănilor de război se folosea o pulbere făcută din trupul unui prunc nenăscut⁵. La un nivel mai poetic, povestea trimite, poate, la noua stare de lucruri din rândul samurailor clanului, unde aceștia se hrănesc cu cei de un sânge cu ei.

Cu prilejul răscoalei lui Masakado, observăm o mică, dar semnificativă schimbare în felul de a lupta al samurailor. Războaiele anterioare fuseseră întotdeauna bine delimitate drept conflicte de graniță, îndreptate împotriva agresorilor străini, și aveau să fie multe altele la frontieră în secolul următor. Masakado nu putea trece însă drept un barbar ignorant și necioplit, nefamiliarizat cu obiceiurile japonezilor. Era un Taira, iar dorința lui de putere în Kantō nu era orientată către exterior, având ca scop acapararea pământului vreunui dușman recunoscut în chip vădit ca fiind o expresie a

alterității. În schimb, încercarea lui de a obține puterea era internă, luptând împotriva unui adversar dovedit a fi nu doar de același soi cu Masakado, ci și un descendent al clanului și familiei lui. Astfel, răscoala lui Masakado a rămas cunoscută drept cel dintâi caz în care noua castă războinică s-a întors împotriva ei înseși. Participanții la revolta lui Masakado nu erau potrivnici unii altora într-o luptă politică din pricina loialității față de niște puteri superioare, cele ale curții. Cu toate că ambele tabere respectau cu fățarnicie regulile de politețe și de luptă, era un război al samurailor contra samurailor⁶.

Cea mai cunoscută relatare a răscoalei lui Masakado, *Shōmonki*, este și cea dintâi dintre *gunkimono* – povestiri de război, oarecum asemănătoare cu saga vikingilor, spuse la nesfârșit ca forme de amuzament public de către rapsozi ce expuneau în amănunt întâmplările, cântând și recitând versuri în momentele potrivite. Asemenea reprezentații oferă o serie de materiale noi și bogate despre samurai, chiar dacă și acestea au neajunsurile lor⁷.

De pildă, în istoria lui Masakado întâlnim pentru prima oară un războinic ce se avântă în luptă după ce *își declamă numele*. Aceasta nu era o simplă desemnare pentru a distinge un japonez de alt japonez – căci fiecare persoană purta un nume, fie el banal și direct, precum Întâiul Fiu (Tarō), Al Doilea (Jirō), Al Treilea (Saburō), Al Patrulea (Shirō) sau Al Cincilea (Gorō). În Japonia, numele de familie însemna că persoana respectivă plătește dări la stat; le aducea la cunoștință tuturor celor prezenți că aparținea unei familii care deținea pământuri și că, astfel, avea o obligație militară de onorat și un pământ strămoșesc de apărat. Asemenea declamații în *gunkimono* nu par a fi simple licențe dramatice ori recunoașterea unor rude prezente în auditoriu, ci mai degrabă reflectă un obicei tot mai pronunțat ce avea să persiste de-a lungul întregii epoci a samurailor, întrucât războinicii stăruiau să-și rostească public numele și originea înainte de a porni la luptă.

Și nu era vorba nici despre o simplă chestiune de mândrie marțială. Menirea unei astfel de reprezentații spectaculoase era să-i lămurească pe toți observatorii – prieteni și dușmani – cine erau cei ce luau parte la bătălie. Oferirea unor onoruri militare, prăzi de război și recunoaștere depindea de numărarea precisă a adversarilor doborâți. Lumea se aștepta din partea samurailor să colecționeze capetele dușmanilor lor drept trofee

însăpăimântătoare ale izbândeii. În acest context, verbul care denumește decapitarea păstrează o impresie viscerală a câmpului de luptă – nu este acea *kiru* absolută a unei execuții ritualice, ci acel dezagreabil și puternic *kubinejikiru*, literal „sucirea și tăierea capului”, prin care capul era retezat cu ajutorul unui pumnal ori satâr. În situația în care capetele nu puteau fi adunate imediat, era de mare ajutor ca martorii la o bătălie să poată spune precis cine a luat parte la ea. În unele cazuri se putea deduce în mod limpede că un anumit cap nu fusese tăiat unui cadavru, ci unui adversar care încă se zbătea între viață și moarte, pus la pământ și măcelărit ca un animal.

Observăm așadar că în aceste declamări ale numelor se află primele semne ale vanității samurailor pe câmpul de luptă. Chiar dacă armura îl apăra pe cel care o purta și îl făcea de nerecunoscut printre ceilalți aliați, ornamentele armurii deveneau tot mai sofisticate, pentru a-i distinge pe soldați. Modelele de trese au început să încorporeze sigilii și coame, samurarii au început să prefere flamurile de luptă în culori aprinse, iar coifurile să capete elemente distinctive. Chiar dacă samurarii se adunau în clanuri și case pentru a lupta ca parte a unor mari armate, fiecare individ făcea tot ce-i stătea în putință ca să iasă în evidență. Acest fapt mai servea unui scop – observatorilor le era astfel clar care tabără se retrăgea. Încercând să devină ușor de identificat, samurarii au dobândit o atitudine marțială în care predarea era inadmisibilă.

Nevoia de identitate și armura tot mai sofisticată au dus la încă o schimbare în privința materialelor folosite din timpuri străvechi. Armurile fuseseră până atunci realizate din piele, dar acest material nu mai era considerat potrivit. Căci se găsea doar în bucăți de lungimi relativ mici și într-un număr limitat de culori. Cum pentru samurai conta tot mai mult să fie ușor de identificat de alții, au început să prefere pentru armuri zalele de mătase, care puteau fi vopsite în nuanțe mai vii⁸.

Unul dintre motivele întârzierii cu care curtea a reacționat la insurecția lui Masakado a fost că nu fusese singura. O altă „revoltă”, fără nici o legătură, de data aceasta în vest, atrăsese atenția curții, deși nu avea aura legendară a insurecției de proporții conduse de Masakado. Fujiwara Sumitomo (cca 893-941) era administrator în provincia Iyo, o regiune de coastă la Marea Interioară. După cum indică și numele, el aparținea deja marelui clan curtenesc Fujiwara, fiind însă, cel mai probabil, un funcționar

de rang inferior care avea aceeași nemulțumire pricinuită de faptul că fusese trimis atât de departe de plăcerile vieții curtenești. În 939, un guvernator Fujiwara rival l-a acuzat pe Sumitomo că pune la cale o insurecție și s-a pregătit să plece spre capitală pentru a înștiința curtea că Sumitomo întocmise un sistem de semnalizare prin focuri care prevestea o rebeliune. Acuzația pare să fi fost întemeiată, de vreme ce Sumitomo a reușit să-i taie calea adversarului și să-i reteze urechile și nasul, precum și să-i răpească soția și să-i omoare copiii.

Acest comportament destul de neobișnuit pentru un Fujiwara sugerează existența unui fundal foarte diferit. Sumitomo era strănepotul unui regent Fujiwara de seamă, însă ramura familiei din care el făcea parte decăzuse. Ca și Masakado, era ținut la distanță, în provincii, fără prea mari speranțe de a accede la capitală. Sumitomo nu era însă în cârdășie cu țărani deveniți soldați, ci cu pescari deveniți pirați. Departe de a fi un simplu reprezentant al cârmuirii, Sumitomo fusese până nu demult „șeful piraților”, comandant al unei flote de aproape 1 000 de vase care prădase Marea Interioară. O amnistie din 936, prin care aproape 30 de bande de pirați primeau pământ dacă renunțau la năravurile lor, pare să fi fost înregistrată în arhivele curții drept o mare victorie, când în realitate era vorba mai degrabă despre colectarea unei taxe de protecție. „Pirații”, probabil locuitori legitimi care s-au dedat la fărâdelegi împinși de foamete și de lipsurile din anii 930, nu au făcut decât să rămână liniștiți o vreme, pentru ca apoi să se răscoale, conduși de Sumitomo.

Deși rebeliunea lui Masakado a fost cea care s-a bucurat de toată atenția istoricilor, la vremea ei, răscoala lui Sumitomo a fost luată mult mai în serios de curte. Masakado locuia în regiunea Kantō, considerată încă un vasal îndepărtat, în timp ce Marea Interioară reprezenta nucleul imaginii de sine a Japoniei. În vestul Japoniei trăiau numeroși nobili de seamă și existau nenumărate fiefuri administrate de rezidenți ai capitalei ori de familiile acestora. Sumitomo era și el curtean, deci tratat altfel decât provincialul Masakado. În loc să trimită o armată care să-l pună la punct, curtea a trimis o proclamație, oferindu-i un titlu de rang secund dacă înceta prădăciunile. Asta a funcționat doar câteva luni; dacă ocârmuirea sperase să pună un hoț să prindă hoții, însărcinându-l pe Sumitomo cu supravegherea piraților mai mărunți, atunci se înșelase. În cele din urmă, s-au trimis forțe pentru a-l pedepsi pe Sumitomo, reușind să-l convingă pe unul dintre cei mai de

încredere locotenenți ai lui să dezerteze și, folosind informațiile furnizate de acesta, să urmărească și să distrugă flota acestuia în 941. Justiția l-a ajuns din urmă două săptămâni mai târziu, când a fost arestat și decapitat².

Cazurile lui Masakado și Sumitomo erau simptomatice, iar faptul că au fost pedepsiți nu a înlăturat cauzele care au stat la baza răscoalelor lor. Suprimării acestor insurecții i-a urmat totuși un veac de relativă pace. S-au repartizat noi resurse elitelor locale, iar perspectiva de a te împotrivi curții s-a dovedit a fi curată sinucidere. În perioada de răscruce dintre secolele al X-lea și al XI-lea viața de la curte a ajuns la apogeu, cel mai bine ilustrat astăzi în rafinatele idealuri culturale ale mai sus menționatei *Povești a lui Genji*, o istorie cu intrigi și amoruri răspândită în rândul doamnelor de la curte ale vremii de presupusa ei autoare, Murasaki Shikibu.

Povestea lui Genji este interesantă pentru un istoric al samurailor prin însăși lipsa ei de relevanță. Kyōtoul doamnei Murasaki e la o mie de ani-lumină de coasta mării, unde pirații își ardeau dușmanii de vii, ori de poveștile brutale despre samurailor din provincii care suceau gâtul adversarilor spre a-și măsura priceperea în luptă. Însă personajele lui Murasaki, deși aflate pe o poziție mai privilegiată decât samurailor, erau preocupate de aceleași lucruri. Însuși Genji, „prințul luminos” al poveștii, poate fi considerat un candidat de seamă la tipul de rusticizare care i-a nemulțumit atât de mult pe samurai la vremea cea. Fiul unei concubine a unui fost împărat, el ajunge la statutul de om de rând și i se atribuie numele Minamoto, nemaiputându-se agăța de vreun rang la curte. Ne-am putea imagina cu ușurință un descendent de a doua sau a treia generație al protagonistului lui Murasaki ajungând într-o situație atât de dificilă, încât nu mai poate continua să locuiască în capitală. În acest punct, poate că la frontieră îi așteaptă o viață nouă și noi oportunități, poate prin căsătoria cu o femeie din unul dintre clanurile puternice din provincie. Clasa – ceea ce putem numi diferența dintre vechii nobili și ariviști – reprezintă o permanentă obsesie pentru personajele lui Murasaki. În spatele opulenței brocarturilor și al accesoriilor elegante, dincolo de schimburile poetice sofisticate, de bârfele, cochetăriile și intrigile iubirilor secrete, este mereu prezentă umbra lumii crude din afara capitalei, acolo unde aceste idealuri pașnice nu sunt cu putință. Fără îndoială că nici în capitală nu erai întru totul ferit de crime, de catastrofe naturale, de boli, de foamete ori de secetă,

Însă aici viața era mult mai bună decât oriunde altundeva în arhipelag. În anul 1000 e.n. populația Japoniei era în jur de cinci milioane de locuitori, dintre care doar 1% trăiau în împrejurimile civilizate ale capitalei. Curtea în sine, o subcategorie separată, asigura un stil de viață rafinat și cultivat pentru nu mai mult de 5 000 de suflete, în vreme ce restul Japoniei se zbătea în mizeria Evului Mediu. Nu este de mirare așadar că samurarii tânjeau atât de mult să-și găsească un rost în Kyōto¹⁰.

Foametea și epidemiile din secolele XI-XII au dus la o diminuare a populației Japoniei. Noi pământuri erau nu atât defrișate la sfârșitul acestei perioade, cât repuse în folosință. Însă, indiferent dacă erau proaspăt defrișate sau cultivate de multă vreme, dobândirea unor terenuri era o cale sigură spre îmbogățire. Unii nobili provinciali se mutau în capitală, lăsând administrarea domeniilor lor îndepărtate în seama unor lachei. Unii defrișau terenuri pentru a scăpa de plata birurilor, le „donau” templelor locale ca să fie scutiți de impozite, după care le administrau tot ei în numele templelor. Uneori, în cazurile în care domeniile „defrișate” constituiau o parcelă de teren arabil sau o pășune abandonată și însușită, izbucneau dispute cu privire la dreptul de proprietate atunci când se întorceau proprietarii inițiali.

Abia în anii 1050 asemenea gâlcevi apărute din cauza strămutărilor au fost înlocuite de alt război în toată puterea cuvântului. De data aceasta, focarul s-a deplasat înapoi către frontiera de nord, unde o nouă generație de samurai lupta pentru dreptul de a cârmui regiunea. Asemenea omologilor din îndepărtata capitală, samurarii cultivaseră o anumită ierarhie, în interiorul căreia aspiranții avansau căsătorindu-se cu femei din familii bune și făcând jocuri politice murdare. În această perioadă, samurarii încă se considerau „japonezi”, în timp ce descendenții populației emishi erau în continuare o subclasă de „non-japonezi”.

„Pașnicii” emishi din nord s-au dovedit în cele din urmă a nu fi chiar atât de pașnici. Mulți dintre ei au rămas complet neinteresați de cultivarea pământului, astfel că și-au continuat viața de nomazi, fiind greu de impozitat. În vremuri de penurie, asta i-a transformat, în ochii autorităților locale, pe vânătorii rătăcitori în tâlhari rătăcitori. Șase districte din nord au ajuns sub controlul unui singur clan, Abe, care a dobândit treptat o putere și mai mare. Unele suprafețe agricole au fost împrejmuite și păzite de trupele clanului Abe, până când clanul a căpătat tot mai multă importanță, devenind

conducătorul de facto al regiunii. Atunci când au hotărât să nu achite ceea ce ei socoteau a fi biruri prea mari și zile de clacă prea multe, guvernatorul oficial, membru al familiei Fujiwara, s-a văzut obligat să trimită o oaste care să-i supună. Când forțele punitive au fost învinse de localnici, conflictul a escaladat, transformându-se în răscoală.

Reacția curții a fost incoerentă. A fost desemnat un nou guvernator, Minamoto Yoriyoshi, un samurai cu o faimă aprigă, despre care se știa cu certitudine că plătea cu aceeași monedă. Însă, înainte ca Yoriyoshi să apuce să-și ia în primire postul și să-și formeze o armată, curtea a anunțat amnistierea rebelilor din nord.

Membrii clanului Abe au profitat de ocazie și i-au jurat degrabă credință nou-sositului. În loc de război, nordul a fost binecuvântat cu cinci ani de pace. Clanul Abe și-a plătit toate tributurile, de obicei constând în cai și aur extras din minele locale; conducătorul clanului și-a luat chiar un nume asemănător cu cel al lui Minamoto Yoriyoshi.

Ce s-a întâmplat pe urmă rămâne un adevărat mister. Pe când mandatul de cinci ani al lui Yoriyoshi se apropia de final, în 1056, un grup de soldați din armata sa au fost masacrați lângă râul Akuto, un afluent al lui Koromo care străbătea cele șase districte. Mărturiile din epocă susțineau că avusese loc o ciocnire între un slujitor al clanului Minamoto și Sadatō, fiul cel mare al conducătorului clanului Abe. Cererea lui Sadatō de a o lua de soție pe fiica funcționarului din clanul Minamoto fusese respinsă, într-o manieră ce insinua că Sadatō ar fi fost un soț nevrednic. Dacă membrii clanului Abe speraseră să fie încorporați în clanul Minamoto, se înșelaseră amarnic. Cinci ani de bună purtare par să nu fi contat, așa că Minamoto Yoriyoshi a trecut la atac¹¹.

Conflictul rezultat a reînviat în nord vechile vrăjmășii și alianțe. Tatăl lui Sadatō a fost ucis în una din primele bătălii, dar fiul i-a luat numaidecât locul și, fără prea mari dificultăți, a reușit să strângă trupe și resurse din zonă. Între timp, Yoriyoshi a băgat de seamă că, în ciuda victoriei inițiale, ducea lipsă de oameni. Învinuindu-i pe comandanții locali pentru obstacolele cu care s-a confruntat atât de devreme, l-a executat pe unul dintre ei pe baza unor acuzații îndoielnice, pierzând și mai mult încrederea și bunăvoința localnicilor. Mulți dintre aliații săi au părăsit rapid zona ca să scape de mobilizare, silindu-l astfel pe Yoriyoshi să se bizuie pe lungile rute

de aprovizionare din Kantō. Absența bărbaților din regiune a contribuit și mai mult la diminuarea proviziilor de hrană.

Totuși, momentul conflictului pare aproape prea convenabil. Yoriyoshi era bănuțit de mulți că pusese chiar el la cale încăierarea de pe malul râului ca să-i atragă pe localnici în război și astfel, cu încuviințarea cârmuirii, să permită prădăciuni. Primele sale avansuri au fost respinse, fiind împins înapoi până la fortul Taga, iar rugămințile de a i se trimite oameni în plus au fost întâmpinate cu răceală și nepăsare de o curte care era întrut totul convinsă că Yoriyoshi și-o făcuse cu mâna lui. Disperat să obțină iute o victorie, a pornit în marș prin zăpezile iernii – o anecdotă a vremii povestește că își îmbrățișa camarazii de luptă ca să-i încălzească.

Relatările care s-au păstrat despre campania lui Yoriyoshi par la prima vedere să nu fie foarte diferite de descrierile revoltei lui Masakado. Oștile sunt încă un amestec de samurai călare și pedestrași cu sulite și săbii. Remarcăm însă că nu sunt pomenite scuturile – greoaiele scânduri par să fi fost uitate sau nefolosite în campaniile de la graniță.

Și rebelii erau de alt soi. În vreme ce conflictele anterioare cu populația emishi puneau accentul pe atacurile unor călăreți care apoi fugeau, oamenii conduși de Sadatō păreau mult mai atașați de pământul lor. Când se confruntau cu forțe superioare, soldații lui Sadatō se foloseau de fortificații mai vechi pentru a li se împotrivi, retrăgându-se în interiorul forturilor și obligându-și astfel urmăritorii să-i asedieze. Asemenea măsuri erau deosebit de supărătoare pentru Yoriyoshi, care nu avea nici oamenii, nici resursele necesare ca să aștepte pur și simplu ca inamicul să cedeze. Rebelii trăgeau cu săgeți sau aruncau pietre ori apă clocotită de pe palisade. Când un fort părea pe punctul de a ceda, rebelii lui Sadatō pur și simplu deschideau porțile și țâșneau afară călare. În unele cazuri era sinucidere curată, dar în multe altele se pare că era de-ajuns să treacă printre samurarii care îi asediau.

În poveștile mai târzii despre război, vedeta memorabilă a conflictului a fost fiul cel mare al lui Yoriyoshi, Yoshiie (1039-1106). Doar un adolescent la declanșarea conflictului, el a scăpat cu viață, povestindu-și isprăvile în capitală, punând în evidență faptul că nu era un luptător oarecare:

Trăgea cu arcul de pe cal ca un zeu; neînfricat în fața tăișurilor scânteietoare, scăpa din încercuirea rebelilor, ivindu-se apoi la dreapta sau la stânga lor. Cu săgețile sale grozave străpungea căpetenie, după căpetenie, nu trăgea niciodată la întâmplare, ci mereu îi ucidea. Galopa ca vântul și lupta cu o îndemănare supraomenească. Barbarii dădeau bir cu fugiții decât să-l înfrunte, numindu-l primul născut al lui Hachiman, zeul războiului¹².

Hachiman căpăta deja importanță ca zeu protector al clanului Minamoto. Porecla lui Yoshiie, „Hachiman Tarō”, era un compliment atât pentru el, cât și pentru tatăl său, identificându-l pe Yoriyoshi cu zeul însuși.

În unul dintre primele conflicte de pe malul râului Koromo, Yoshiie i-a urmărit pe Sadatō și pe oamenii săi până au ajuns la o fortăreață. Inevitabil, ostașii lui Sadatō au încercat să scape, așa că Yoshiie s-a trezit de unul singur pe urmele liderului inamic, care era rănit.

Întâlnirea lor din pădure spune totul despre aspirațiile noii caste războinice. Yoshiie – după spusele sale – i-a strigat furios lui Sadatō că îi întorsese spatele dușmanului și că ar trebui să se întoarcă, să-i spună ceva. Când Sadatō s-a întors, Yoshiie l-a lovit nu cu o săgeată, ci cu un vers dintr-un poem: „Firele veșmântului tău s-au deșirat”. Era un joc de cuvinte intenționat și complicat, ce putea fi interpretat și astfel: „Castelul Koromo a fost distrus”.

Sadatō i-a răspuns imediat cu un vers din același poem: „Cu anii, firele se-ncurcă, iar asta mă doare”¹³.

Yoshiie a lăsat jos arcul, iar Sadatō a scăpat cu viață.

În această poveste extrem de improbabilă, dar îndelung repetată, observăm cum se afirmă noi priorități. Atât Yoshiie, cât și adversarul său aspiră la eleganța curtenească și fiecare vede în celălalt un om demn și nobil. Fiind mai probabil o interpretare disperată a neputinței lui Yoshiie de a-și ucide ori a-și prinde dușmanul, povestea aceasta a duelului poetic pare anume făcută spre a rezona cu un public de la îndepărtata curte.

În ciuda unui asemenea pretins rafinament, războiul din nord s-a transformat într-un cumplit masacru. Ultima bătălie a membrilor clanului Abe s-a dat la fortul Kuriyagawa, pe porțiunea nordică a râului Koromo – un loc care ne indică faptul că fuseseră împinși de înaintarea samurailor către marginile teritoriului lor. Fortul a fost incendiat, iar luptătorii clanului Abe au mai încercat pentru ultima oară să țâșnească pe cai, de data aceasta fără nici o speranță de scăpare. Când printre soldații luați prizonieri a fost descoperit și fiul adolescent al lui Sadatō, Yoriyoshi a fost inițial gata să-l

elibereze în semn de apreciere a vitejiei cu care își făcuse datoria pe câmpul de luptă. Tovarășul său, Kiyowara, l-a făcut să se răzgândească însă, avertizându-l cu privire la urmările pe care le-ar avea de suportat dacă l-ar lăsa pe fiul răzbunător al unui dușman să ajungă la maturitate. Convins, Yoriyoshi a ordonat ca băiatul de 13 ani să fie executat.

Femeile din clanul Abe, tușind și sufocându-se, se aruncau de pe palisadele cuprinse de flăcări, nimerind în mâinile asediatorilor. Soția unuia dintre conducătorii clanului i-a strigat soțului ei că îl va urma negreșit în mormânt și s-a azvârlit de pe o stâncă, ținându-și la piept copilul de 3 ani¹⁴.

Cum băieții erau executați și femeile se sinucideau pentru a scăpa de viol, este probabil de înțeles de ce membrii clanului Minamoto puteau spera, la întoarcerea în capitală, să se prezinte într-o lumină mai bună. Aici putem observa mecanismele altui conflict: încercările acestora de a intra în grațiile nobililor odată cu încheierea războiului. În ceea ce îl privește pe Yoriyoshi, întors din luptă, el a întocmit un raport foarte tăios. În loc să se rezume la simpla relatare a bătăliilor și o declarație de supunere față de împărat, Yoriyoshi a ținut cu îndărătnicie să precizeze că războiul l-a costat enorm, în special din cauză că a fost imposibil să colecteze într-o zonă de război impozitele pe care le anticipa în calitate de guvernator. Ba mai mult, mulțumindu-i împăratului pentru noua lui avansare, i-a sugerat în chip ferm și destul de grosolan că o duzină dintre partizanii săi nu fuseseră răsplătiți. Până când împăratul nu răspundea acestor doleanțe, Yoriyoshi nu avea de gând să-și ia în primire postul de guvernator al îndepărtatei provincii Iyo din Shikoku. Astfel, prezența sa în capitală avea rolul de a-i aminti în permanență împăratului că îi rămăsese dator.

Comentariile lui Yoriyoshi au fost interpretate drept beligeranță tipică samurailor, deși se poate să fi ascuns și preocupări mai imediate. Cu toată lauda de sine a lui Yoshiie despre vitejia sa supraomenească în luptă, cursul bătăliei s-a schimbat abia când a primit sprijinul unei elite locale rivale în lupta împotriva clanului Abe. Yoriyoshi apelase la ajutorul lui Kiyohara Takenori, un potentat local a cărui implicare schimbase soarta războiului atunci când toate celelalte mijloace dăduseră greș. În schimbul serviciului său, Kiyohara se așteptase să fie recompensat cu o porțiune considerabilă din prada de război, inclusiv o recunoaștere oficială a statutului de comandant suprem al nordului. Chiar raportând o victorie a samurailor, e

posibil ca Yoriyoshi să fi fost îngrijorat în sinea sa ca nu cumva noii aliați să se revolte dacă nu va reuși să-i încorporeze oficial în sistemul imperial¹⁵.

Fiul său Yoshiie a avut parte în capitală de aceeași trezire bruscă la realitate. Cu toate că pare să fi fost răsfățatul unora dintre curteni, care nu se mai săturau de poveștile lui de război, cineva din public i-a reproșat că îi lipsește o educație adevărată. Deși numit guvernator al nordului, Yoshiie a refuzat să-și ia în primire noul post, probabil în virtutea faptului că, indiferent ce considera curtea, adevăratul conducător al nordului era Kiyohara Takenori. Mascându-și refuzul de a pleca prin pretextul confucian că nu vrea să fie prea departe de tatăl său bătrân, a rămas în capitală, reamintindu-le tuturor de ce fel de om este nevoie pentru a impune pacea împăratului în regiunile periferice.

Douăzeci de ani mai târziu, Yoshiie s-a întors în nord, mai bătrân și mai înțelept – sau cel puțin așa susținea el adesea. În realitate, pare mai degrabă că a fost târât într-o nouă confruntare între actorii din nord. De vină erau tensiunile din familia lui Kiyohara Takenori. Se presupunea că fiul său, Sanehira, era moștenitorul, însă mama acestuia avea un trecut întunecat. Era văduva unui membru al clanului Fujiwara care trecuse de partea populației emishi și avea astfel, pe departe, legături cu nobilimea de la curte. Ba mai rău, era sora lui Sadatō, fostul lider al clanului Abe, și se căsătorise a doua oară, având un fiu din prima căsătorie.

Totodată, Sanehira nu avea nici un fiu și spera să-și ducă mai departe numele adoptând un fiu pe care apoi să-l însoare cu o femeie din clanul Minamoto. În ochii multora dintre veterani, el începuse să aibă o purtare afectată, nepotrivită pentru fiul unei căpetenii locale. S-ar părea că picătura care a umplut paharul a fost o întâmplare petrecută la nunta noului moștenitor al lui Sanehira, când un fost camarad al tatălui acestuia a sosit aducând în dar o tupsie încărcată cu aur, dar nu a fost băgat în seamă, căci Sanehira era absorbit de un joc de go. Azvârlind dezgustat tupsia în grădină, omul a ieșit cu pași grei – încă o dată, ne întrebăm dacă această mică dramatizare pitorească nu a fost cumva suprapusă ulterior evenimentelor reale. Oricare va fi fost pricina neînțelegerii, funcționarul jignit și-a unit curând forțele cu fratele mai mic și plin de resentimente al lui Sanehira și, mai important, cu fratele vitreg mai mare, pe care mulți îl considerau în mod justificat moștenitorul de drept al celei mai mari părți din regiunea de

nord. E aici și o anumită ironie a sorții că Kiyohara, care îl îndemnase pe Yoriyoshi să-iucidă pe potențialii răzvrățiți înainte de a atinge vârsta maturității, avea să-și vadă propriii fii și fiul vitreg învrăjbiți din pricina domeniului său.

Minamoto Yoshiie a fost trimis în nord ca guvernator, dar mai cu seamă ca mediator al conflictului. Cine știe cum, el s-a lăsat atras în dispută și în calitate de combatant, când se zice că inspecta unul dintre forturile lui Sanehira, care tocmai atunci a fost atacat de rebeli. Soția lui Sanehira i-ar fi spus atunci cum că nu s-ar cuveni ca ea, care era femeie, să conducă defensivă fortăreței în lipsa soțului, încurajându-l astfel pe Yoshiie să preia, fără prea mare tragere de inimă, inițiativa.

În toiul unei atât de monstruoase vrajbe de familie – și nu trebuie să uităm că soția lui Sanehira era și mama unuia dintre rebelii pe care Yoshiie tocmai fusese convins să-i atace –, Yoshiie a încheiat iute socotelile cu rebelii. Însă, cum Sanehira a murit la scurtă vreme după bătălie din cauză că se îmbolnăvisese, pretinsul instigator al războiului a dispărut. Atunci fratele său și fratele vitreg i s-au înfățișat lui Yoshiie la castelul Taga și s-au predat.

Încercarea lui Yoshiie de a media conflictul era compromisă. A poruncit ca regiunea să fie împărțită între cei doi frați vitregi rămași în viață. În funcție de perspectiva din care priveai, această decizie fie îl priva pe ultimul fiu rămas în viață al lui Kiyohara de jumătate din teritoriul care i se cuvenea de drept, fie îi înapoia în chip primejdios unuia dintre urmașii clanului Abe jumătate din pământul pe care îl pierduse familia sa cu o generație în urmă. Nu după mult timp, moștenitorul lui Kiyohara a pornit în fruntea armatei împotriva fratelui său vitreg din clanul Abe, omorându-i soția și copiii. Acesta i s-a plâns lui Yoshiie, care a condus forțele Minamoto într-o misiune de răzbunare.

Chiar și în tot acest haos, mulți participanți au priceput că familia Minamoto trecuse efectiv în cealaltă tabără. Purtau acum un război *împotriva* moștenitorului legitim al fostului lor aliat Kiyohara. Când, în cele din urmă, și-a silit adversarul să se retragă, l-a ucis și a restabilit ordinea în regiune, Yoshiie i-a predat controlul asupra teritoriului nepotului conducătorului inițial al tribului Abe, cel cu care însuși tatăl său se luptase jumătate de viață.

Situația era atât de sensibilă, încât Yoshiie refuza să i se aducă aminte de ea. Când însoțitorul unui adversar l-a ocărât pentru lipsa de loialitate,

Yoshiie a poruncit să i se taie limba. Ca să le insufle oamenilor săi un spirit acerb de competiție, Yoshiie a instituit un sistem ce recompensa valoarea prin locuri de cinste pentru cei mai buni luptători din ziua respectivă. Acest stimulent a avut, poate, mai puțin succes decât corolarul lui – Yoshiie a poruncit și ca luptătorii *cei mai slabi* să fie așezați într-o zonă anume creată pentru lași, provocând astfel o agitație crescândă în rândul oamenilor săi, care se străduiau să se întrecă unul pe altul.

Yoshiie s-a reîntors în capitală încredințat că făcuse tot ce-i stătuse în putință într-o situație dificilă. Cea mai spectaculoasă poveste din campania sa pare a fi și ea creată special pentru publicul de la curte: Yoshiie, agerul comandant, observă cum un stol de găște ce tocmai se așezase pe un câmp de orez din apropiere și-a luat imediat zborul din nou. Intuind corect că găștele dăduseră în câmp peste ceva ce nu își avea locul acolo, Yoshiie a ordonat atacul, luând prin surprindere 30 de dușmani ce stăteau la pândă. Povestea a tot fost repetată, se pare, nu doar pentru a-i crește faima lui Yoshiie, ci și în semn de mulțumire față de prietenii săi din rândul curtenilor – aforismul „Când soldații stau la pândă, găștele sălbatice zburătăcesc” Yoshiie îl preluase de la un mentor învățat pe care îl avusese în timpul șederii sale în capitală.

Dacă Yoshiie spera să convingă curtea că era de partea sa, se înșela amarnic. S-a întors în capitală plin de povești despre fapte de vitejie, înaintând umil curții o cerere de a-i executa pe dușmanii care fuseseră capul răutăților. Dându-și consimțământul, curtea ar fi recunoscut caracterul just al misiunii lui Yoshiie. Cererea lui a fost însă întâmpinată cu perplexitate. Au fost puse sub semnul întrebării motivele pentru care Yoshiie se amestecase în conflict, precum și rațiunea din spatele nesăbuitei decizii de a împărți teritoriul între cei doi rivali. În plus, curtea nu era dispusă să ordone masacrarea supraviețuitorilor unei familii care, după toate aparențele, își plătea cinstit birurile de douăzeci de ani.

Aflând că curtea nu binevoia să-i recunoască faptele, Yoshiie a pus piciorul în prag. A aruncat într-un șanț de la marginea drumului capetele rebelilor Kiyohara uciși de el și le-a împărțit oamenilor săi recompense din propria vistierie.

Fără îndoială că acest comportament, la fel ca și cel al tatălui său, i-a iritat pe cei de la curte. Yoshiie a fost eliberat din funcția de guvernator al nordului, fără a i se oferi nici un alt post. În fața curții, nu mai era decât un

om de rând. Blamul curții nu avea însă o prea mare influență asupra samurailor. Dacă Yoshiie nu era agreat la curte, dar poseda o grămadă de bogății, atunci de ce ar mai fi avut nevoie să caute aprobarea curții?

Ani întregi Yoshiie a continuat să fie ținta atacurilor curții. La un moment dat, preocupat de averea acestuia, care continua să crească, guvernul le-a interzis unor proprietari de pământuri să-i transfere lui Yoshiie domeniile lor. Altă dată a fost numit guvernator în nord fratele și rivalul său, Yoritsuna, cu intenția de a provoca ostilitate între ei. Însă faima lui Yoshiie a rămas neștirbită, iar în a doua parte a vieții s-a ras în cap și s-a făcut călugăr budist, pare-se în semn de căință pentru toate crimele săvârșite. Totuși, descoperirea religiei ascundea tot o modificare a echilibrului de forțe din capitală.

Shirakawa, al șaptezeci și doilea împărat, abdicase în 1086, retrăgându-se și el la mănăstire. Ca împărat „retras”, era scutit de multe dintre distragerile ceremonialului de la curte, având încă dreptul la un alai și posibilitatea de a-și îndruma din culise succesorul – tronul era ocupat acum de fiul său în vârstă de 4 ani. În vreme ce Yoshiie și camarazii săi de război erau în continuare excluși de la curte, el se bucura în schimb de sprijinul oamenilor lui și de încrederea împăratului retras la mănăstire. Beneficiau, în special, de onorurile cu care îi copleșea împăratul în semn de mulțumire pentru generoasele lor donații către programul său de construire a unor temple. Politica lui Shirakawa de a cârmui din mănăstire avea să-i facă pe el și pe numeroși împărați retrași ulterior să se bizuie tot mai mult nu pe forțele unor vechi case nobiliare, precum Fujiwara, ci pe forțele noilor clanuri, cum erau Minamoto și Taira.

1. Sugawara, *The Ancient Samurai*, pp. 82-83. Sugawara identifică originea numelui Taira cu caracterul *Hei* din numele capitalei, Heian-kyō. Sursa precisă de inspirație pentru numele Minamoto e încă neclară.
2. *Shōmonki*, citat în Friday, *The First Samurai*, p. 45.
3. Friday, *The First Samurai*, pp. 130-131.
4. *Ibidem*, pp. 3-6. Pentru alte povești groțeste despre Masakado în lumea de dincolo, vezi Leiter, *New Kabuki Encyclopedia*, pp. 387-388.
5. Friday, *The First Samurai*, p. 153.
6. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 132.
7. *Shōmonki* este doar cea mai cunoscută dintre cele peste 45 de povești medievale despre Masakado. Vezi Friday, *The First Samurai*, p. 7.
8. Bottomey și Hopson, *Arms and Armor of the Samurai*, p. 32.

9. Friday, *The First Samurai*, p. 145. Metoda cumpărării păcii de la pirăți, plătindu-i efectiv pe lupi ca să devină paznici la stână, era cunoscută în Orient. O strategie răspândită era și de a le oferi unor pirăți rivali aceeași funcție de stat, în speranța că se vor anihila reciproc în lupta pentru supremație. Vezi, de exemplu, Clements, *Coxinga and the Fall of the Ming Dynasty*, p. 57.
10. Morris, *The World of the Shining Prince*, p. 93.
11. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 225; Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 87. Varley, *Warriors of Japan*, p. 223, afirmă că în japoneză acest conflict este de obicei numit Primul Război de Nouă Ani, în ciuda faptului că a durat 12 ani de la sosirea lui Yoriyoshi, în 1051, până la ultima rezistență a clanului Abe, în 1062.
12. McCullough, „A Tale of Mutsu”, p. 191. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 110, sugerează că „Hachiman Tarō” ar fi putut fi deja o poreclă din copilărie a lui Yoshiie și că a le atribui originea sa dușmanilor înfricoșăți era doar o licență poetică. De fapt, pare să fie o simplă coincidență – fiecare dintre frații săi a fost botezat după templul unui zeu; Yoshiie a avut „norocul” să fie numit după zeul războiului.
13. În japoneză: *Koromo no tate wa hokorobinikeri/ toshi o heishi ito no midare no kurushisa ni*.
14. Varley, *Warriors of Japan*, p. 39.
15. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 106.

Ultimele zile ale legii

Revoltele din perioadele Hōgen și Heiji

Potrivit tradiției budiste, după moartea lui Gautama Buddha din jurul anului 500 î.e.n. aveau să mai fie trei ere. Primele Zile ale Legii, un mileniu de înflorire treptată, în care budismul avea să devină tot mai popular, câștigându-și adepți, perioadă care în Japonia se credea că se încheiase în anul 552 e.n., momentul în care budismul a ajuns pe țărmurile Japoniei. O perioadă de mijloc de numai 500 de ani avea să marcheze apogeul budismului înainte ca însăși legea lui Gautama Buddha să intre în declin și să decadă complet. În rândul budiștilor japonezi era larg răspândită credința că aceste Ultime Zile ale Legii au început în jurul anului 1052 și că tulburările și instabilitatea crescânde din Japonia erau semne ce anunțau sfârșitul.

Poate fi de ajutor să plasăm ascensiunea samurailor din a doua jumătate a secolului al XI-lea în cadrul acestei interpretări particulare a sfârșitului istoriei. Erau răspândite convingerea că o epocă de aur se încheiase și societatea se prăbușea în mâinile unor nelegiuiți, precum și sentimentul – deși n-avea nimic de-a face cu tradiția budistă – că mandatul cerului era posibil să fi fost revocat. În vreme ce cârmuitorii japonezi din epoca împăratului Temmu se considerau trimișii cerului, conducând printr-o formă de drept divin, în secolul al XI-lea samurailor au început să se ridice împotriva ordinii consacrate. Prin conceptul de *Ultimele Zile ale Legii* (*mappō*) se putea susține mai ușor că legile nedorite erau emise de false autorități și că adevărata sinceritate consta în nesupunerea față de o ordine nepopulară.

Membrii familiei imperiale nu se sfiau deloc să-i folosească pe susținătorii lor samurai pe post de pionieri în propriile lupte. Una dintre disputele lui Yoshiie cu fratele său Yoshitsuna a fost în bună măsură pusă la cale din culise de anumiți susținători ai împăratului. Anii din urmă ai lui

Yoshiie au fost bântuiți de impresia tot mai marcată că fiul său Yoshichika se afla în conflict cu o facțiune rivală din capitală. Yoshiie i-a poruncit fiului său – la momentul respectiv guvernator în Kyūshū – să se întoarcă în capitală și să se înfățișeze la curte, dar Yoshichika a refuzat. În 1106, la aproape 70 de ani, Yoshiie a murit în mănăstire, măcinat de gândul că până la urmă cineva tot va fi trimis după Yoshichika pentru a-i veni de hac. În mai puțin de un an de la moartea lui, ascensiunea meteorică a clanului Minamoto sub comanda sa avea să se năruie.

Samuraiul ales să-l dea pe brazdă pe Yoshichika era tot un susținător al împăratului retras la mănăstire Shirakawa, pe nume Taira Masamori. El donase niște pământ aflat într-o prefectură din apropiere ordinului budist al lui Shirakawa, fiind astfel, drept mulțumire, degrabă avansat pe scara ierarhiei civile până la funcția de guvernator de provincie. În 1107, Masamori a fost trimis la Kyūshū ca să se ocupe de rebelul Yoshichika, iar în mai puțin de o lună se întorcea victorios cu capul lui Yoshichika, spre încântarea celor de la curte. La scurt timp după aceea, noul conducător al clanului Minamoto, fratele lui Yoshichika, a fost omorât de un asasin necunoscut. La cârma clanului a ajuns un băiat de 14 ani, Tameyoshi, căruia i s-a poruncit imediat să pornească pe urmele unuia dintre membrii propriului clan, acuzat de uciderea predecesorului său. Odată întors la Kyōto cu capul acuzatului, Tameyoshi a primit în schimbul serviciului său o recompensă plină de dispreț: a fost numit șeful poliției, și nu guvernator de provincie.

Recompensa modestă primită de Tameyoshi reflectă poziția tot mai slabă a clanului Minamoto la Kyōto, deși această soartă potrivnică nu se reflecta și în provincii. În regiunea Kantō, numele Minamoto a rămas o autoritate puternică, iar numeroșii fii ai lui Tameyoshi erau descendenții unei dinastii bogate, având în subordine multe clanuri vasale. Deși regiunea Kantō era inima clanului Minamoto, acesta avea aliați în toată Japonia. Unul dintre fiii lui Tameyoshi, reiterând deja o tradiție a familiei, a fost muștrat din pricina unor tulburări provocate în Kyūshū. Chemat la Kyōto să dea socoteală pentru faptele sale, fiul a refuzat să se înfățișeze, ceea ce a dus, ca pedeapsă, la expulzarea lui Tameyoshi din capitală. Ca lider și reprezentant oficial al clanului a fost numit în locul lui alt fiu, Yoshitomo, care a ajuns în capitală stânjenit de purtarea fratelui său vitreg și hotărât să răzbune dezonorarea tatălui. Cel puțin aceasta este versiunea poveștii în

viziunea clanului Minamoto. S-ar putea prezenta cu ușurință o relatare similară a evenimentelor din perspectiva aristocrației de la curte, care l-ar înfățișa pe Tameyoshi drept soi rău, dintr-o familie rea, a cărui viață în capitală a fost marcată de o serie de incidente necuviincioase. Scandalul iscat din cauza fiului său a fost doar picătura care a umplut paharul, căci lui Tameyoshi i s-au reproșat și că ar fi stârnit chiar el șase încăierări, precum și că, în trei rânduri, ar fi adăpostit niște nelegiuiți. În această lumină e, poate, mai lesne de înțeles de ce curtenii de seamă îi socoteau pe membrii familiei Minamoto niște brute care nu își vedeau lungul nasului și nici nu e de mirare că membrii clanului Minamoto erau adesea în conflict cu cei din clanul Taira, în vreme ce curtenii priveau de pe margine.

Deși mulți curteni vedeau, poate, cele două clanuri ca pe niște scandalagii care le dădeau bătăi de cap, era doar o chestiune de timp până când samurarii aveau să-și găsească noi forme de manifestare a sentimentului că totul li se cuvenea. Dacă vechea ordine îi ținea pe samurai la locul lor, nu încapă îndoială că ei aveau să se lase seduși de vraja unei *noi* ordini. La mijlocul secolului al XII-lea a luat sfârșit lunga perioadă a cârmuirii din spatele tronului de către un împărat retras la mănăstire, ceea ce a adus în scenă un pretendent împotriva tronului și a provocat un conflict armat în capitală. Rebeliunea, cunoscută sub denumirea de Revolta din perioada Hōgen, a angrenat samurai din ambele tabere și a transferat violența ținuturilor de graniță chiar în inima capitalei, reprezentând, de altfel, primul mic pas pe calea către o cârmuire a samurailor în toată puterea cuvântului¹.

Deși a abdicat în 1123, împăratul retras la mănăstire Toba dirijase imperiul din umbră, mai întâi prin intermediul fiului său Sutoku, iar după ce și acesta a fost silit să abdice, prin fratele lui Sutoku, împăratul Konoe. Moartea lui Konoe în adolescență, când încă nu avea moștenitori, în 1155, precum și cea a împăratului retras Toba în 1156 au provocat frământări neașteptate din cauza unor neînțelegeri ce mocneau de multă vreme în sânul familiei imperiale. La scurt timp după moartea lui Konoe a fost înscăunat fratele său mai mare, Go-Shirakawa, spre surprinderea multora din capitală. Go-Shirakawa nu avea nici 30 de ani și nu fusese niciodată cu adevărat considerat un potențial candidat la tron, fiind cunoscut mai degrabă ca mare iubitor de muzică. Noua înscăunare era de fapt o manevră a mamei lui

Konoe și a aliaților ei din puternica familie Fujiwara, care sperau să-și pună astfel dușmanul în fața faptului împlinit. Cu toate acestea, o facțiune rivală de la curte îl favoriza pe unul dintre frații lui mai în vârstă, împăratul retras la mănăstire Sutoku, ce abdicase în 1142 la ordinul lui Toba, în urma unei decizii pe care încă o regreta. Sutoku era cu zece ani mai mare decât Go-Shirakawa și se socotea un candidat mult mai potrivit. Ba mai mult, în cazul în care curtea nu avea să accepte restaurarea unui împărat retras, Sutoku avea un fiu pe care spera să-l instaleze pe tron în timp ce el putea conduce mai departe ca regent.

Moartea lui Toba a survenit abia după o lungă suferință, ceea ce a dat facțiunilor destul timp ca să-și pună la punct planurile. În ziua înmormântării, la ordinul lui Go-Shirakawa, Yoshitomo a condus în Kyōto un grup de forțe din clanul Minamoto ca să-l aresteze pe Fujiwara Yorinaga, bănuind că ar unelti împotriva tronului. Nu l-au găsit pe Yorinaga, dar i-au ocupat casa și i-au confiscat însemnele funcției.

Deși desemnat al șaptezeci și șaptelea împărat, Go-Shirakawa se afla încă pe o poziție de inferioritate, fiind grăitor faptul că facțiunea sa trebuia să se bazeze pe sprijinul clanului Minamoto, acum căzut în dizgrație. Din nefericire, asta a făcut și Fujiwara Yorinaga, chemându-l din exil pe Tameyoshi, ceea ce a dus la o confruntare tragică între acesta și mai mulți dintre fiii săi, pe de o parte, și cel mai mare fiu al lui, Yoshitomo, și majoritatea membrilor clanului Minamoto, pe de altă parte.

Cea mai bună descriere a acestei bătălii, *Hōgen Monogatari*, diferă de povestirile de război de până atunci. În vreme ce vechile cronicile ale samurailor erau plasate invariabil la granițele îndepărtate, conflictul civil dezlănțuit din pricina succesiunii la tron din 1156 a presupus lupte chiar în capitală, unde curtea și-a antrenat samurailor vasali într-o ciocnire internă ce a căpătat în cele din urmă dimensiunile unui adevărat război deschis pe străzile din Kyōto. *Hōgen Monogatari* este, de asemenea, mai dramatică și mai încâlcită; e limpede că povestea a tot crescut de-a lungul atâtor zeci de ani în care a fost spusă și respusă, iar expunerea se abate adesea de la firul narativ principal ca să relateze faptele inconsecvente ale unor participanți ai căror urmași erau probabil martorii unor fapte uitate. Cum poate că vorbitorii de japoneză au remarcat deja, nu este vorba despre o *-ki* (cronică), ci despre o *monogatari* (poveste)².

Aflat la palatul lui, Fujiwara Yorinaga s-a consultat cu vasalii săi Minamoto ca să găsească modalitatea cea mai bună de a face față intrigilor. A fost sfătuit să pună la cale un asalt nocturn asupra fortăreței dușmane, dând foc pe trei laturi și obligându-și astfel vrăjmașul să iasă la luptă. Va fi o bătălie grea, i s-a spus, însă elementul-surpriză va înclina balanța în favoarea lor. Ca într-o partidă de șah, în joc era un singur om cu o însemnătate strategică. Rebelii nici măcar nu trebuiau să-i ucidă pe toți adversarii ca să-și îndeplinească misiunea; era de-ajuns să-l prindă pe împăratul Go-Shirakawa. Dacă palatul era în flăcări, iar ansamblul de fortărețe sub asediu, atunci era limpede că oamenii lui Go-Shirakawa îl vor vâri într-o lectică și vor fugi cu el. În momentul acela, arcașii clanului Minamoto puteau pur și simplu să tragă în cei ce cărau lectica pentru ca Go-Shirakawa să rămână de izbeliște, căzând în mâinile vrăjmașilor.

Yorinaga era însă un erudit și un politician, așa că a refuzat să asculte sfatul războinicilor cu experiență, susținând că o situație grea reclama și o luptă pe măsură. A cerut o confruntare în stil vechi între armate, ordonându-le oamenilor săi să se pregătească pentru așa ceva. E interesant că viziunea lui Yorinaga asupra regulilor de luptă presupunea o anumită ordine a evenimentelor – se pare că se aștepta ca disputa să fie în final hotărâtă de comun acord, alegându-se un moment și un loc convenabile ambelor tabere, urmând un schimb de săgeți, câteva declamări de nume și anunțarea descendenței, câteva episoade de duel și apoi o mare învălmășeală. Cel puțin așa își închipuia Yorinaga, curtean de-o viață, numit în funcție în anii adolescenței, că ar trebui să se desfășoare orice bătălie. La urma urmei, deși orice era posibil în lupta cu barbarii de la vechile granițe, când venea vorba de un conflict între nobili, așa se rezolvau lucrurile în toate marile cântece și poeme. Yorinaga pare așadar să fi confundat artificiile dramatice ale atâtor barzi cu un îndrumar precis de reguli de luptă.

În partea cealaltă a orașului, dușmanii săi au avut o discuție asemănătoare, cu un rezultat foarte diferit. Călugărul și fostul preot Fujiwara Michinori a căutat sfatul lui Minamoto Yoshitomo, care l-a îndemnat să organizeze un atac nocturn. Spre deosebire de Yorinaga, Michinori a căzut numaidecât de acord cu specialistul său militar. Michinori nu părea să aibă nici un scrupul la ideea de a încheia conflictul printr-o lovitură chirurgicală rapidă direct în inima forțelor inamice.

În dimineața de 11 iulie 1156, înainte de revărsatul zorilor, trei grupuri de samurai au descins în incinta reședinței împăratului retras Toba. Erau probabil doar 600 de călăreți în rândul atacatorilor, de trei ori mai puțini decât cei ce se apărau. Două dintre grupurile atacatorilor erau membri ai clanului Minamoto, iar al treilea era alcătuit din bărbați din clanul Taira. Cu toate că trei dintre porțile complexului au fost atacate în același timp, nu ne-a rămas decât singură o relatare a asaltului de pe latura vestică³.

Aici, un apărător singuratic, Tametomo, membru al clanului Minamoto, și-a dobândit o faimă legendară printre povestitorii japonezi de mai târziu. Deși erau atâția alți apărători, el este cel a cărui încercare de a apăra poarta vestică avea să fie atât de înflorită de-a lungul secolelor, încât uneori pare că le ținea piept celor din clanul Taira luptând cu o singură mână. Și mai celebră e săgeata lui Tametomo, care a străpuns trupul unui atacator și s-a înfipt apoi în armura altuia, convingându-l astfel pe Kiyomori, conducătorul taberei rivale, că ar fi mai înțelept să înceteze ofensiva. În schimb, fiul acestuia, Shigemori, nu vede pericolul întruchipat de Tametomo. Taira Shigemori era un adolescent ce nu mai luase până atunci parte la nici o luptă și sosise înveșmântat într-un stil cu totul inconfundabil:

Pe sub armură, roșu brocart purta
Cu țesătură ca frunza de săgeata-apei
Și coif cu margini luminoase, împodobit cu stele argintii,
Înflăcărate-n roșu-aprins, ca să-l ferească de săgeți⁴.

Shigemori pusese ochii pe Tametomo, așa că și-a declamat descendența, anunțându-și rangul de la curte, pe urmă numele și rangul tatălui său, numele și rangul bunicului, strămoșul cu rangul cel mai înalt și, inevitabil, faptul că înaintașul său de la a douăsprezecea generație fusese împăratul Kammu. A declarat apoi că are 19 ani (18, după calculele noastre) și că nu mai luptase până atunci. Înainte ca tatăl său să apuce să-l oprească, Shigemori l-a chemat pe Minamoto Tametomo, călit în zeci de bătălii, cerându-i să se arate.

Shigemori își alesese un adversar cu mult peste puterile sale, căci vitejia lui Tametomo în război era legendară. Kiyomori le-a poruncit oamenilor lui să-l însoțească și să-l ferească pe fiul său din calea răului.

Atacatorii din clanul Taira s-au retras din fața asaltului neîndurător al oamenilor lui Tametomo – lăudărosul Shigemori a fost dus de acolo, însă Tametomo și ceilalți apărători au respins atacul. În momentul acela, atacatorii au primit întăriri, grație călăreților conduși de Minamoto Yoshitomo.

Într-o confruntare tensionată, Yoshitomo aștepta la doar 50 de pași de Tametomo, dușmanul și fratele său. Yoshitomo a anunțat că fusese trimis din porunca împăratului Go-Shirakawa, stabilind imediat că era așadar un reprezentant al autorității cărmuitoare. Nu era și cazul lui Tametomo, care a anunțat că el fusese trimis spre a i se împotrivi, la ordinele împăratului retras la mănăstire Sutoku.

E lesne de înțeles de ce, dintre sutele de combatanți, autorul textului *Hōgen Monogatari* a ales să-și ațintească privirea tocmai asupra acestor doi bărbați. Erau doi frați samurai, luptând unul împotriva celuilalt, slujindu-i pe doi împărați, tot frați, încleștați la rândul lor într-un îndelungat conflict. Yoshitomo a încercat să profite de faptul că era mai în vârstă, avertizându-și fratele că în mod cert va pierde toată grația divină – nu doar pentru că își sfida fratele, ci și pentru că își încorda arcul să lanseze o săgeată către cel care era de un sânge cu el. Tametomo avea răspunsul pregătit, subliniind că el îi rămânea devotat tatălui lor, spre deosebire de Yoshitomo, care i se împotrivea – o chestiune spinoasă de pietate filială pe care orice erudit confucian s-ar fi chinuit luni întregi s-o dezlege. Care dintre cei doi era mai loial? Care era mai nobil?

Tametomo a răspuns printr-un gest simbolic. A lansat înspre fratele său o săgeată șuierătoare – scotea un sunet specific, fiind menită mai degrabă să transmită un semnal decât să rănească. Săgeata a ricoșat din armura lui Yoshitomo, care imediat a reluat asaltul alături de samurarii săi.

Lupta a continuat pe măsură ce soarele se înălța pe cer și sorții păreau să le fie favorabili apărătorilor: de partea lui Tametomo erau doi morți și doi răniți, în vreme ce Yoshimoto pierduse 53 de oameni și avea două sute de răniți. Nu există relatări ale celor întâmplute la poarta nordică și la cea sudică, atacate și ele, dar se poate intui că lucrurile stăteau cam la fel. Dându-și seama probabil că sorții nu erau de partea lui, Yoshitomo a cerut și a primit permisiunea seniorilor săi Fujiwara de a da foc aripii vestice a palatului. Într-o lună uscată de vară și într-o clădire construită preponderent din lemn și hârtie, flăcările s-au întins rapid, silindu-i pe apărători să-și

părăsească fortăreața. Împăratul retras Sutoku a fugit călare, înconjurat de samurarii săi, cu bravul Tametomo în ariergardă. Tot grupul a izbutit să evadeze prin poarta estică, pe care atacatorii o neglijaseră, posibil pentru că știau că pe acolo nu au nici o șansă de scăpare. Sutoku și apărătorii lui au ajuns curând la poalele munților din jurul orașului Kyōto, unde s-au despărțit. După două zile petrecute în câmp deschis, Sutoku și doi slujitori s-au furișat într-un templu din nordul capitalei Kyōto, administrat de un alt frate al său. Acesta era însă de partea lui Go-Shirakawa, așa că l-a dat pe mâna autorităților pe impostorul rătăcitor. În mai puțin de o săptămână, și războinicul de frunte al pretendentului, Tameyoshi, și-a făcut din nou apariția la Kyōto, înfățișându-se acasă la fiul său victorios, Yoshitomo; purta veșminte preoțești și pretindea că s-a lepădat de violență. Dacă prin asta încerca să scape de pedeapsă, atunci a dat greș.

Întâmplările de la reședință, arsă până în temelii în timpul luptei, au fost socotite de cel puțin un comentator începutul „erei războinicilor”. Însă urmările, mai degrabă decât confruntarea în sine, au impus cu adevărat intrigile erei samurailor. Cu toate că facțiunea împăratului Go-Shirakawa fusese menținută și un uzurpator fusese împiedicat, nici unul dintre liderii clanului samurailor nu a considerat că a primit o recompensă echitabilă. Pentru efortul său, Minamoto Yoshitomo a fost făcut curtean de rangul al cincilea și mai-mare al grajdurilor împărătești, ceea ce l-ar fi mulțumit la urma urmei dacă n-ar fi fost nevoit să asiste la avansarea în grad a lui Taira Kiyomori și numirea acestuia guvernator de provincie, în ciuda faptului că, dincolo de a-i veni în ajutor propriului fiu, nu avusese vreun rol semnificativ în confruntare.

Membri ai clanurilor Fujiwara, Minamoto și Taira luptaseră în ambele tabere, însă din cauza pedepselor, facțiuni disparate au început să se afilieze după criteriul apartenenței la clan, și nu după afinități personale. Dintre membrii clanului Fujiwara, Yorinaga murise în urma unei răni provocate de o săgeată în timpul luptei, fiind astfel absolvit de orice pedeapsă. Alți membri rătăcitori ai clanului Fujiwara, precum și pretendentul Sutoku au fost surghiuniți – ceea ce, pentru curteni, era fără îndoială o soartă mai aspră decât însăși moartea, căci se vedeau nevoiți să trăiască la țară, ca vai de lume, departe de capitala lor iubită. Pentru neascultare, pedeapsa tradițională a curții era expulzarea din Kyōto, însă, după ce a aplicat-o în cazul rudelor sale, învingătorul Fujiwara Michinori a pus în practică o

judecată neașteptat de aspră vizându-i pe samurarii ce luaseră parte la conflict. Ajungând la capii răscoalei, Michinori a insistat să se aplice pedepse nemaivăzute în provincie de secole întregi. Membrii Taira au fost siliți să-i execute pe unii dintre propriii oameni – la fel și cei din clanul Minamoto.

Deși luptase cu mare vitejie de partea autorităților, Minamoto Yoshitomo a fost pus într-o situație imposibilă, ordonându-i-se să-și execute propriul tată, pe Tameyoshi. Cum era de așteptat, a refuzat, iar alt membru al clanului Minamoto a preluat glorioasa sarcină. În mod limpede, locotenentul respectiv a decis astfel să nu lăse un Minamoto să moară de mâna unui Taira, pentru ca apoi, la scurt timp după aceea, în semn de căință, să-și ia viața. Între cele două clanuri se instalase deja o ostilitate mocnită, ce s-a întetit mai cu seamă în momentul în care dintre membrii clanului Minamoto au fost executați nu doar Tameyoshi, ci și nouă frați ai săi, printre care și un băiat de 7 ani.

Numai Tametomo, curajosul apărător al complexului, a reușit să supraviețuiască puciului, ascunzându-se timp de o lună. Odată prins, pe cei de la curte pare să-i fi încolțit însă un sentiment de vinovăție față de modul în care gestionaseră victoria și astfel Tametomo a fost trimis în exil⁵.

Printre morțile membrilor clanului Minamoto implicați în tentativa eșuată de răsturnare a puterii, observăm pentru prima dată într-un text japonez o referință la un obicei curios ce pare să se fi dezvoltat la samurarii din câmpia Kantō. Un samurai dintre așa-zișii uzurpatori, luat prin surprindere de întăririle dușmanului, se sinucide. Deși gestul este prezentat în multe dintre textele rămase din *Hōgen Monogatari*, în cel puțin unul se relatează că samuraiul și oamenii săi „nu mai au timp să-și scoată săbiile ori să-și sfârtece pânțele”⁶.

Se pare că spintecarea pântecelui sau seppuku (cunoscut în mod obișnuit drept harakiri) se înrădăcinase deja printre samurarii din est ca mijloc de scăpare din împrejurări imposibile. Din vremuri străvechi, la japonezi se păstrase credința că sufletul se găsea în pânțele; în rândul samurailor din regiunea Kantō, această convingere s-a transformat tot mai mult într-o formă ritualică de sinucidere. Deși în poveștile de război samurarii continuau pur și simplu „să cadă în săbiile lor” atunci când aveau de înfruntat o soartă imposibilă, ciudatul obicei seppuku pare să poarte cu

sine în lumea de dincolo numărătoarea loviturilor și a punctelor înscrise de samurai în luptă. Luându-și viața în chipul cel mai dureros cu putință, un samurai înlătura astfel orice posibilitate de a cădea în mâinile dușmanului sau de a fi acuzat de lașitate. Agonia implicată de seppuku avea să capete un nou rol, dincolo de câmpul de luptă, ca act de sincer protest ori de căință adâncă.

La nivel elementar, seppuku îi îngăduia unui samurai să aibă parte de un sfârșit ce aducea cu moartea unui erou de război, ucis de sabie. Cu anii, gestul a dobândit accesorii suplimentare – un chimono alb, o așa-numită necesitate a despărțirii printr-un „poem de moarte” și prezența unui asistent, de obicei cel mai bun prieten ori cel mai de încredere slujitor, care ar fi putut să reteze capul samuraiului fie atunci când acesta tocmai sfârșea a patra și ultima tăietură a pântecelui revărsat, fie în orice altă clipă în care sinucigașul dădea semne de ezitare. Este posibil ca teribila vătămare prin seppuku să fi fost o formă de apărare pentru asistent – nici un samurai nu ar fi putut de bunăvoie să-i taie capul propriului senior, decât dacă aceasta ar fi fost singura cale de a-l scăpa de o moarte inevitabilă și cumplită. De aceea seppuku era și un mod de a impune o nouă obligație pe umerii slujitorilor loiali, îngăduindu-le să recurgă la execuție ca la o binecuvântată eliberare și ferindu-i de orice acuzație de crimă.

Dacă seppuku pare un gest de o sălbăticie neașteptată, se cuvine să nu uităm în schimb ce variante îi așteptau pe samurarii care se lăseau luați prizonieri – crucificarea ori arderea de vii – și că seppuku era în general o chestiune privată, iar nu o execuție publică în prezența unei mulțimi de gură-cască. Toți acești factori i-au determinat probabil pe samurai să prefere seppuku, iar ceea ce era cândva o afectare bizară în interiorul unui grup restrâns de samurai a devenit numaidecât o modă și ulterior un obicei, pe măsură ce epoca samurailor avansa.

La doar doi ani după ce Minamoto Yoshitomo își sacrificase jumătate din familie pentru a-l susține pe Go-Shirakawa, împăratul a abdicat în favoarea propriului fiu, aflat la vârsta adolescenței, astfel încât împăratul retras Go-Shirakawa și Fujiwara Michinori au devenit regenți. Cel puțin acesta era planul inițial, căci nu după multă vreme purtările lui Michinori au ajuns să-i deranjeze pe câțiva dintre oamenii săi, determinându-l chiar pe un membru nemulțumit al clanului Fujiwara să caute aliați pentru o nouă

insurecție. A găsit un complice dispus să-i ofere o nouă strategie: Minamoto Yoshitomo.

Era cu neputință, susținea Yoshitomo, să reconstituie pur și simplu evenimentele Rebeliunii din perioada Hōgen, întrucât ar fi trebuit să i se împotrivescă vechiului său aliat, Taira Kiyomori, care avea în capitală numeroși samurai devotați. Ar fi fost posibil să pună stăpânire pe anumite clădiri strategice din Kyōto, însă tot ar fi avut nevoie de războinicii Minamoto aduși din îndepărtatul ținut Kantō. Cu toate riscurile, Yoshitomo a acceptat.

„Voi acționa”, se spune că ar fi zis el, „chiar cu prețul vieții”⁷.

În decembrie 1159, Yoshitomo a trecut la fapte. Cum Taira Kiyomori și rudele sale apropiate erau plecați din capitală timp de o lună în pelerinaj, oamenii lui Yoshitomo au luat cu asalt reședința regentului și l-au prins pe împăratul retras Go-Shirakawa, luându-i ostatici atât pe el, cât și pe fiul său, împăratul Nijō. Membrii familiei imperiale au fost tratați pașnic, fără vărsare de sânge, însă alte grupuri de rebeli ai lui Yoshitomo nu s-au purtat cu la fel de multă grijă. În cealaltă parte a orașului, la reședința lui Fujiwara Michinori, oamenii lui Yoshitomo au ucis străjile și au dat foc clădirii. Hotărâți să-l execute pe Michinori și încredințați că acesta va fi deghizat, au omorât pe oricine dădea să fugă din clădirea cuprinsă de flăcări. Michinori, în schimb, nu era de găsit. În absența sa, facțiunea lui Yoshitomo a profitat de susținătorii împăratului, care îi luaseră prizonieri, convingându-i să le acorde funcții importante la conducere. O săptămână mai târziu, Michinori a fost în cele din urmă găsit, îngropat de viu, cu o tulpină de bambus goală pe interior, prin care pătrundea aerul. Însoțitorii săi au afirmat că ar fi fost o formă idiosincrazică de sinucidere, deși este mult mai probabil să fi fost o ascunzătoare bine ticluită, reinterpretată de niște slujitori care nu voiau să recunoască faptul că adăpostiseră un fugar.

Trupul lui Michinori a fost dezgropat, iar capul înfipt într-o țeapă și expus. Lovitura de stat părea să fi avut succes, dar încă nu se știa cum avea să reacționeze Taira Kiyomori. De la reședința sa din Kyōto, Rokuhara, loialii samurai din clanul Taira i-au trimis de veste pelerinului. Auzind că aliații săi din capitală fuseseră uciși sau alungați, primul gând al lui Kiyomori a fost să pornească spre vatra clanului Taira, în Kyūshū, ca să caute întăriri. În mod cert la asta se așteptau și cei din clanul Minamoto.

Dându-și seama, poate, că o asemenea amânare ar da timp unei întregi armate de samurai Minamoto să ajungă din regiunea Kantō la Kyōto și să-l ocupe, Kiyomori a hotărât să meargă direct în capitală. Pe drum, și-a adunat o gardă de câteva sute de samurai din districtele loiale clanului Taira.

Strecurându-se înapoi în capitală cam în același timp în care a fost expus public capul lui Michinori, Kiyomori s-a întors la reședința sa, Rokuhara, și a trimis un mesaj politicos facțiunii Minamoto, lăsând să se înțeleagă că accepta lovitura de stat ca un fapt împlinit. În realitate, el spera pur și simplu să-i domolească, oferindu-le un fals sentiment de siguranță. La o săptămână după întoarcerea lui Kiyomori, un incendiu la palatul imperial le-a permis câtorva dintre agenții săi să se strecoare înăuntru într-un car tras de boi. Aici, i-au prins pe una dintre concubinele împăratului Nijō, precum și pe Nijō însuși, deghizat în femeie. Cum nu avea decât 13 ani, asocierea tinereții cu machiajul gros și un chimono larg îi ascundea cu ușurință adevărata identitate, cu atât mai mult cu cât străjerii se fereau să-l privească prea insistent pe vreunul dintre membrii familiei imperiale. Putem presupune că prezența concubinei era o măsură de siguranță pentru ca paznicii să audă și o voce de femeie atunci când trăsura avea să oprească la punctul de control.

Tocmai când Nijō reușea să treacă de punctul de control, tatăl său, împăratul retras Go-Shirakawa, evada printr-un vicleșug și mai îndrăzneț. Îmbrăcat modest, ca un membru de rang inferior al suitei imperiale, Go-Shirakawa a încălecat pe cal și a ieșit nepăsător pe poartă, galopând până la un templu din apropiere, unde era în siguranță.

Cei din clanul Minamoto au aflat de acest subterfugiu abia când niște mesageri i-au înștiințat că împăratul Nijō era la Rokuhara. Unora dintre dregători li s-a poruncit să se adune la Rokuhara, denumit „noul palat” – sugestia fiind că țara se afla într-o stare neprecizată de urgență, iar palatul imperial propriu-zis fusese cumva compromis. Mânios, Yoshitomo l-a ocărât pe complicele său Fujiwara, găsit beat alături de câteva concubine, la doar o aruncătură de băț de locul unde cei pe care îi avea sub pază îi scăpaseră printre degete. Cele două elemente vitale în încercarea de lovitură de stat erau acum în mâinile dușmanului; prin urmare, singura speranță a lui Yoshitomo era să le recupereze înainte ca împăratul-marionetă să decreteze că a venit rândul capului lui Yoshitomo să fie înfipt într-o țeapă. Însă forțele Taira se îndreptau deja către palatul imperial, sub conducerea fiului lui

Kiyomori, Shigemori, care avusese cândva nesăbuița de a-l provoca la duel pe tatăl lui Yoshitomo. Shigemori era în fruntea a vreo 3 000 de luptători călare, purtând 30 de flamuri roșii – și aici remarcăm primele frământări ale unei îndelungi antinomii în Japonia medievală, între culoarea roșie a clanului Taira și albul clanului Minamoto.

La una dintre porțile palatului imperial, Shigemori a început, pătimaș, să se prezinte încă o dată, chemându-i la luptă pe cei din neamul Fujiwara. Aceștia au refuzat totuși să răspundă la asemenea vorbe goale, ca să nu intre în necaz. Yoshitomo, în schimb, le-a poruncit celor din clanul Minamoto să atace. Un războinic din rândul acestora și-a declamat descendența în același mod precum Shigemori, iar apoi s-a avântat în luptă în fruntea a peste zece călăreți – mai târziu, rapsozii se poate să fi sugerat că ciocnirea luase forma unui duel, având însă de ambele părți numeroși participanți. Luptătorii călare s-au învârtit în galop prin incinta palatului, dându-le viitorilor povestitori răgaz să admire priveliștea cu portocali și cireși. Nici una din tabere nu era pregătită să se joace cu focul – se aflau, la urma urmei, pe domeniul palatului. Mai mult, cei din clanul Minamoto nu aveau nici un motiv să atace palatul, de vreme ce nici împăratul, nici împăratul retras nu erau acolo.

Bătălia nu s-a mai dat în cele din urmă la palat, ci cu câteva străzi mai la vest, pe malul râului din apropierea conacului lui Kiyomori, Rokuhara. Motivul acestei deplasări depinde de tabăra în care alegi să crezi. Relatările celor din clanul Taira dau de înțeles că acesta fusese de la bun început planul lui Kiyomori și că fiul său îi ademenise cu multă pricepere pe cei din clanul Minamoto în celălalt capăt al orașului, prefăcându-se în câteva rânduri că se retrage. Samuraii Minamoto, în schimb, erau de părere că ei îi *fugăriseră* prin oraș pe cei din clanul Taira și îi prinseseră acum în cursă, punându-i la zid. Alte istorisiri despre ziua aceea sugerează că fie combatanții căzuseră de acord să mute lupta departe de palatul împăratului, fie un grup viclean de samurai Taira ocupaseră palatul în timp ce membrii clanului Minamoto îi urmăreau pe oamenii lui Shigemori. Fiecare tabără pare să fi crezut că era stăpână pe situație – clanul Taira pentru că acum putea să se regrupeze după bunul-plac doar dând o fugă până la Rokuhara; iar samuraii Minamoto pentru că Yoshitomo aștepta întăriri de la altă ramură a clanului. Și totuși, deși întăririle au sosit, nu au făcut decât să asiste la încăierarea generală, pe măsură ce luptătorii Minamoto își pierdeau

treptat forțele. În cele din urmă, s-a dovedit că erau prea puțini și lipsiți de sprijin, așa că oastea tot mai mică a lui Yoshitomo a fost obligată să fugă.

Principalul nostru izvor despre Revolta din perioada Heiji este *Heiji Monogatari*, încă o povestire ce pune mai mult preț pe narațiune decât pe faptele istorice. Ea ne indică însă și alianțele clanurilor Taira și Minamoto, care își părăsesc legăturile pluricentrice și extrem de complicate, convergând către un raport simplu și fără compromisuri: clan-contra-clan și roșu-contra-alb.

Persistă încă senzația că aceste două clanuri, Taira și Minamoto, sunt niște nou-veniți în eleganta capitală, proclamându-și cu perfidie loialitatea față de o ordine imperială pe care amândouă caută s-o submineze. Există, de asemenea, impresia că acești descendenți ai războinicilor de la frontieră sunt foarte bogați, dar, spre deosebire de curtenii capitalei, sensibili la poezie și artă, ei se disting prin prețuirea pe care o au față de arme și armuri somptuoase. Atunci când Taira Shigemori pornește călare la luptă, nu ni se precizează doar culoarea și stilul armurii sale (de această dată cu un fluture ce urcă pe coif și cu modelul unui cap de dragon), ci suntem înștiințați și că poartă cu sine o Kogarasu („Micul Corb”), străvechea sabie moștenită de la clanul Taira, făurită cu mai mult de trei secole în urmă, despre care se spune că ar fi una dintre primele săbii curbate create de fierari samurai – dacă nu chiar singura.

Revolta din perioada Heiji a reprezentat pentru clanul Minamoto un moment de decădere, fiind urmată de un nou val de represalii și execuții, căci Kiyomori căuta să-i înlăture pe capii rebeliunii. Despărțindu-se în trei grupuri, cei din clanul Minamoto s-au pierdut curând într-un viscol cumplit în care fiul lui Yoshitomo, Yoritomo, a rămas izolat de restul grupului (în unele versiuni, el apare ca fiind în mod vădit abandonat de tatăl său). Yoshitomo a găsit în cele din urmă, pentru scurtă vreme, adăpost la niște aliați dintr-o provincie învecinată, dar s-a dovedit că aceștia nu-i erau cu adevărat prieteni, căci Yoshitomo a fost ucis în timp ce se îmbăia. Alți susținători și membri ai familiei lui Yoshitomo au fost arestați, mulți fiind executați în capitală, deși au existat și unii supraviețuitori de o importanță crucială.

Unul era fiul de 13 ani al lui Yoshitomo, Yoritomo, a cărui mamă, ca urmare a complexităților ciudate ale vieții de la curte, era, practic, și mama vitregă a lui Kiyomori. Grație intervenției sale în favoarea fiului ei,

Kiyomori s-a înduplecat și l-a surghiunit pe băiat la marginea regiunii Kantō. O altă supraviețuitoare era Tokiwa, ultima dintre concubinele lui Yoshitomo, care plecase din Kyōto pe viforniță când a sosit vestea despre înfrângerea clanului Minamoto. Mergea greu din pricina celor trei băieți ai săi, dintre care pe doi îi trăgea de mână prin zăpadă, în vreme ce pe mezin, Yoshitsune, îl înfobolise la pieptul hainei sale. Cum era de așteptat, Tokiwa n-a ajuns prea departe, dar, odată adusă înaintea lui Kiyomori, i s-a făcut o propunere surprinzătoare. Kiyomori s-a oferit să-i cruțe pe cei trei fii ai ei, cu condiția să-i trimită la mănăstire, iar Tokiwa să-i devină concubină. E de la sine înțeles că, în ciuda încercărilor acesteia de a-l încredința pe Kiyomori că cei trei băieți Minamoto cu siguranță nu îi vor purta pică, supraviețuirea lor avea să deschidă calea unor represalii o generație mai târziu – mai precis, frații vitregi Yoritomo și Yoshitsune aveau să se întoarcă să-și răzbune neamul împotriva clanului Taira. Între timp, Taira Kiyomori se desfăta însă cu rolul său de manipulator la curte.

Fără să piardă vremea, Kiyomori s-a strecurat în capitală, devenind în 1160 primul samurai căruia i s-a acordat un rang de senior la curte. Cum aliații săi Taira se bucurau de avansări și onoruri similare, Kiyomori a reușit prin diverse uneltiri s-o strecoare pe cumnata sa în patul lui Go-Shirakawa, având grijă ca fiul născut din această împreunare să ajungă la tron pe cea mai scurtă cale – ceea ce s-a și întâmplat, în 1168 fiind încoronat ca împăratul Takakura. Dintre nenumăratele distincții cu care Kiyomori a fost copleșit în anii de după revoltă amintim funcția de prim-ministru, în care a fost numit în 1167. În 1171 și-a asigurat cea mai mare lovitură dintre toate, căsătorind-o pe fiica sa Tokuko cu al optzecilea împărat în exercițiu, Takakura. Cum planurile lui Kiyomori deveneau tot mai evidente, însuși împăratul retras la mănăstire Go-Shirakawa a căutat să-l mai strunească. În 1177, Kiyomori a dejucat conspirația unor nobili Fujiwara care voiau să-l înlăture de la putere – și, cu toate că Go-Shirakawa nu era direct implicat, se zvonea că se aflase totuși în spatele complotului eșuat. În 1178, Tokuko i-a născut împăratului Takakura un moștenitor, dându-i astfel lui Kiyomori irezistibila ocazie de a aranja abdicarea împăratului în exercițiu și de a instala pruncul pe tron. În sfârșit, conducătorul Japoniei avea să fie un băiat din neamul Taira, dar, de vreme ce era prea tânăr ca să poată lua hotărâri în nume propriu, bunicul Taira Kiyomori avea să se ofere drept regent.

Decizia a fost întâmpinată cu reticență, însă în absența clanului Minamoto, care să se opună celor din Taira, schimbarea de regim condusă de Kiyomori s-a produs fără vărsare de sânge. Kiyomori a sosit în Kyōto cu câteva mii de samurai Taira, a căror prezență a impus cu ușurință o serie de destituiri de la conducere, îndepărtând astfel orice oponent al domniei lui. În jur de 40 de dregători au fost scoși din funcție și înlocuiți cu simpatizanți ai clanului Taira. Împăratul retras Go-Shirakawa, acum de nici un folos lui Kiyomori, a fost reținut în castelul său și privat de orice putere.

Taira Kiyomori este marele personaj negativ în multe povești de război medievale care s-au păstrat. Citind printre rânduri, dintre numeroasele acuzații calomnioase de lașitate și incompetență, descoperim figura unui uneltitor dibaci, dar și un om care a continuat să îndure omniprezența suferință a samurailor alimentată de invidia de clasă. În *Povestea familiei Heike (Heike Monogatari)*, uriașa epopee a mării și decăderii clanului Taira, reușitele fără pereche și uneltirile lui Kiyomori nu sunt decât răspunsul său la o viață de excludere din cercurile alese ale capitalei. Însuși fiul lui, Shigemori, încăpățânat, dar bine-crescut, l-a muștră pentru că nu a reușit să deprindă subtilitățile etichetei. Ca parte a jocurilor sale de putere, Kiyomori intră în ordinul călugărilor budiști, dar se simte încă în stare să îmbrace armura și să pună mâna pe sabie când vine vremea să fie arestat Go-Shirakawa. Shigemori este indignat, într-o scenă care îl prezintă pe fiu drept un idealist naiv, ale cărui principii morale înalte și educație au fost plătite chiar prin intrigile vicelanului tată, pe care altfel îl dezaprobă. Pentru Kiyomori, scopul scuză mijloacele în orice împrejurare.

Doi ani mai târziu, în 1180, nepotul minor al lui Kiyomori a fost înscăunat ca al optzeci și unulea împărat, Antoku, conferindu-i-se putere absolută asupra curții. Însă istoria trebuia să se repete, căci tânărul și docilul pupil al lui Kiyomori a fost instalat pe tron spre marea supărare a prințului Mochihito, unul dintre fiii lui Go-Shirakawa, în vârstă de 29 de ani, care se socotea un candidat incomparabil mai potrivit. Prințul a trimis un mesaj către fortărețele îndepărtate ale clanului Minamoto, poruncind să-i ucidă pe Kiyomori, pe susținătorii săi „și pe alți rebeli”⁸. Desigur, decizia nu îi aparținea doar prințului Mochihito – era încurajat în această acțiune de Yorimasa, un membru septuagenar al clanului Minamoto, același care nu izbutise să-l sprijine pe Yoshitomo în bătălia de pe malul râului. Hotărârea

lui Mochihito era justificată în parte de resentimente, în parte de influența lui Yorimasa, în parte de anumiți factori subtili precum afirmațiile unui fizionomist conform cărora Mochihito avea chip de împărat. Asemenea superstiții nu l-ar fi clintit în veci pe Kiyomori, dar pentru Mochihito erau de-ajuns ca să-l arunce în luptă:

Dacă războinicii clanului Minamoto... nu ne vin în ajutor, atunci ei vor fi băgați în aceeași oală cu Kiyomori și ceilalți și vor merita pedeapsa cu moartea. Însă, dacă aceia din clanul Minamoto... ne oferă sprijinul lor, vor fi cu siguranță răsplătiți atunci când prințul Mochihito va urca pe tron⁹.

În proclamația prințului Mochihito întrezărim deja semnele rău prevestitoare ale confruntărilor viitoare. Aceasta a fost făcută, deși în secret în primă instanță, ca un comunicat nu din partea unui împărat, ci a unui viitor împărat. Ea scoate în evidență crimele lui Kiyomori și Shigemori și joacă în mod vădit cartea religiei, pretinzând că aceștia au pervertit învățăturile budiste. Își protejează mizele religioase prin sugestia că „zeii” vor vedea cu ochi buni eventualul sprijin acordat de samurai prințului Mochihito, iar susținătorilor le sunt promise recompense în eventualitatea unei victorii. În frământatul secol XII, noțiunea de *loialitate* a samurailor s-a deplasat periculos către o zonă cu totul nouă. Cândva pionii celor ce făceau jocurile de putere în capitală, se dovedesc acum a fi agenți activi în oceanul de intrigi. „Loialitatea” nu mai ține de a fi, chiar și fără tragere de inimă, în serviciul unui conducător aflat în exercițiu. În proclamația prințului Mochihito sesizăm nașterea unui concept fatal: că un samurai ar putea fi „loial” ideilor impuse de un împărat, chiar dacă acel împărat nu e încă pe tron. De aici nu mai e decât un pas până la o răsturnare de situație în care împărații devin pionii samurailor, iar exercițiul loialității înseamnă a susține propria versiune de autoritate imperială, și nu a te supune celui aflat de fapt pe tron.

Dacă citim printre rândurile multor izvoare, aflăm că Japonia se confrunța și cu alte probleme. La o săptămână după misiva secretă a prințului Mochihito, în capitală s-a pornit o vijelie puternică, socotită retrospectiv drept semn rău. Un istoric mai obiectiv ar putea interpreta altfel descrierile vremii potrivnice – 1180 a fost un an în care ploile au dăunat

recoltelor, ceea ce arată că măcar o parte din toate aceste frământări s-au iscat mai degrabă din cauza mâncării decât din pricina onoarei samurailor¹⁰.

Kiyomori a aflat de rebela proclamație în mai puțin de două săptămâni, de la forțele Minamoto aflate pe drum în provincii, cu toate că nu văzuse și o copie a textului exact. Curând a luat măsuri pentru blocarea accesului în capitală. Împăratul retras Go-Shirakawa, care în mod cert avea de gând să-și bage coada – asta dacă n-o făcea deja –, a fost transferat într-un loc mai sigur, unde să fie ținut ostatic în continuare, în vreme ce 300 de luptători Taira au ajuns la reședința prințului Mochihito cu intenția de a-l surghiuni în îndepărtata Tosa. Recurgând la un șiretlic care mai fusese folosit cândva cu succes, prințul și-a lăsat părul pe umeri, a îmbrăcat haine femeiești și și-a ascuns fața sub o pălărie mare. Era o noapte ploioasă, luna mijeia când și când dintre nori. Un grup de samurai îl însoțeau pe Mochihito deghizat, prefăcându-se că îi sunt gărzi de corp, ținându-i deasupra capului o umbrelă uriașă în timp ce alerga pe străzi spre un adăpost. Prințul Mochihito era atât de nerăbdător să ajungă la adăpost, încât nu pare să fi dat prea mare atenție felului cum se comporta. Pe drum, întâlnind un șanț, a făcut un salt athletic, determinându-i pe trecători să clatine din cap la lipsa de grație a femeilor moderne¹¹.

Fără a bănuși ce lucruri suspecte se petreceau în apropiere, samurarii Taira au năvălit în castelul prințului Mochihito, prezentând amenințător ordinul oficial al lui Kiyomori și cerându-le gărzilor să-l dea pe stăpân pe mâna lor. Refuzând să creadă că prințul Mochihito era plecat în pelerinaj, au intrat cu forța în clădirea principală, luptându-se cu devotații străjeri Minamoto, dintre care mulți erau neînarmați, nepregătiți, având doar arme ceremoniale ce nu erau concepute pentru lupte adevărate. Unul dintre ei mai ales, Nobutsura, a provocat însă pierderi vizibile în rândul atacatorilor Taira, folosindu-se doar de o sabie boantă, făcută doar pentru a fi etalată. Cunoscând bine coridoarele și sălile reședinței, Nobutsura și-a atras agresorii într-o urmărire oarbă care i-a oferit prințului Mochihito destul timp ca să ajungă la adăpost. Abia când i s-a rupt vârful sabiei s-a recunoscut învins și abia atunci a băgat de seamă că își pierduse pumnalul și că nu mai poate să-și facă seppuku.

Legat fedeleș, impenitentul Nobutsura a fost târât înaintea lui Kiyomori, care privea tăcut din spatele unui paravan cum îl interogau

locotenenții săi. Acuzația, din punctul de vedere al clanului Taira, era că Nobutsura se împotrivesc unor oameni care se identificaseră în mod fățiș drept purtătorii unei porunci împărătești. Nobutsura a răspuns sfidător că orice tâmpit putea să pretindă că este un reprezentant al împăratului și că era de datoria lui, în calitate de santinelă, să ceară o dovadă, iar nu să lase orice tâlhar sau pirat să pătrundă în zona de care era responsabil. Sugestia era așadar că, în loc să arate dovada, samurarii Taira pur și simplu își scosese răbiile, ceea ce îl transforma pe Nobutsura din pretins rebel într-un străjer loial ce nu și-a făcut decât datoria. Și în acest caz, observăm semnele îngrijorătoare ale unei schimbări de accent în rândul samurailor – acum era posibil să nu execuți un ordin al împăratului, câtă vreme puteai formula o îndoială rațională.

Deși inițial intenționau să-l execute, samurarii Taira au început să nutrească față de Nobutsura un anumit respect reticent. Istoria sa personală, care a devenit cunoscută abia după bătălie, consemna faptul că fusese lăudat pentru eroismul său în urmă cu câțiva ani, când era străjer în slujba împăratului retras la mănăstire. Nobutsura s-a lăudat că, de nu ar fi avut o sabie de jucărie, ar fi omorât mult mai mulți samurai Taira. Era limpede că nu avea nici un rost să fie torturat, de vreme ce, chiar dacă știa unde plecase prințul Mochihito, acesta era acum departe. Și nici nu era prudent să fie executat un om cu un simț al datoriei ce părea ireproșabil. Prin urmare, Nobutsura a fost surghiunit, scăpând astfel cu viață.

Între timp, prințul Mochihito nu a reușit să găsească adăpost în primul templu care i-a ieșit în cale, dar în cele din urmă s-a refugiat în templul Miidera, de la poalele muntelui Hiei, la marginea orașului Kyōto. După o săptămână de negocieri zadarnice, Kiyomori le-a poruncit samurailor săi să-l scoată pe prinț cu forța din Miidera. Călugării din complexul templului, cărora mâniarea armelor nu le era străină, erau gata să opună rezistență, însă Kiyomori părea dispus să comită sacrilegiul.

Unul dintre oamenii lui Kiyomori era Minamoto Yorimasa, care își păstrase cu greu poziția în capitală de când refuzase să vină în ajutorul lui Yoshitomo în bătălia de pe malul râului. Bătrân acum, chinat de gândul că s-a irosit o generație în slujba dușmanului clanului său, Yorimasa a decis în sfârșit să ia poziție. În ajunul atacului de la Miidera, și-a dat foc casei (un act ireversibil, comparabil cu arderea bărcilor ori a punților) și a luat-o la fugă spre templu, pregătit să li se alăture apărătorilor.

Asaltul a fost amânat cât Kiyomori și oamenii săi încercau să racoleze alți călugări din zonă, sperând astfel să reducă numărul susținătorilor clicii de la Miidera. Dându-și seama că nu mai are ce să caute în capitală, prințul Mochihito s-a hotărât s-o pornească spre vest, agățându-se de slaba speranță că fideli războinici Minamoto aveau să înainteze deja spre el pe drumul dinspre câmpia Kantō. Împreună cu Yorimasa, cu cei 50 de acoliți ai săi și cu alte câteva sute de susținători și servitori, prințul Mochihito a părăsit capitala atât de panicat, încât se spune că s-a și prăvălit de pe cal în mai multe rânduri.

Pretendentul fugar a reușit să ajungă până la Uji, pe cursul superior al râului care izvora din lacul Biwa, vărsându-se în mare. La momentul acela, râul era umflat de ploile de primăvară, iar podul Uji era singurul loc de trecere pe o distanță de câteva mile. În consecință, samurarii Minamoto au desprins scândurile podului pe măsură ce înaintau pe el – un act de vandalism discret, care nu a afectat podul în sine, dar prin care s-au asigurat totodată că eventualilor urmăritori le-ar trebui o zi să-l repare. Exact la timp, căci masivele forțe Taira, însumând câteva mii de oameni, au ajuns la mal și au început să tragă cu săgeți peste râu.

Astăzi Uji nu mai are curenții vijelioși din legenda japoneză, așa că nu putem ști de ce Yorimasa nu a fugit pur și simplu. Fără îndoială, râul nu era chiar de netrecut, cum speraseră samurarii Minamoto, iar Yorimasa bănuia deja că urmăritorii săi vor încerca să traverseze apele repezi. Clanul Minamoto lansa o ploaie de săgeți către samurarii Taira, aflați pe malul celălalt, dar munițiile lor erau limitate. Când aveau să rămână fără săgeți, sigur aveau să încerce să traverseze, căci erau în număr atât de mare, încât unii luptători urmau să ajungă cu certitudine pe malul unde se afla clanul Minamoto.

A fost o decizie fatidică pentru Minamoto Yorimasa. La o generație după ce își dezamăgise clanul pe malurile altui râu, a ales să facă ceea ce trebuie pentru pretendentul la tron. Pe prințul Mochihito l-a trimis de acolo însoțit de o ceată de gărzi, iar pe ceilalți samurai Minamoto i-a înștiințat că se vor folosi de podul Uji pentru a le opune rezistență samurailor Taira. Relatările privind numărul de oameni implicați sunt discordante – unele jurnale de la curte sugerează că samurarii Taira ar fi fost de trei ori mai mulți decât Minamoto, câteva sute de călăreți contra câtorva zeci. Conform unor

surse mai puțin sigure, apărătorii din clanul Minamoto nu erau mai mult de 50, spre deosebire de atacatorii Taira, în număr de 28 000!¹²

În clanul Taira era un samurai cu experiență în traversarea râurilor – un bărbat care fusese implicat în una dintre nenumăratele și uitatele confruntări dintre clanuri ce par să fi caracterizat viața în câmpia Kantō. Pe când ceilalți Taira continuau să-și împresoare adversarii cu săgeți, el conducea o trupă de „plute-din-cai” – șiruri de luptători călare plonjând în apele repezi, cu pedestrași atârnați de șei:

Dacă vreunul e luat de apă, întindeți-i arcul ca să se prindă de el. Păstrați rânduiala în vreme ce treceți râul... stați țepeni în șa și sprijiniți-vă bine picioarele în scări. Trageți calul de cap dacă se scufundă, dar nici prea sus, căci va intra iar la apă. Stați ușor pe cal, căutați să lăsați [greutatea] dusă de apă. Nu trageți cu arcul cât sunteți în apă, nici măcar dacă sunteți atacați. Țineți-vă mereu apătoarea de la ceafă trasă în jos, dar nu într-atât de mult cât să vadă dușmanul vârful coifului. Treceți râul drept; nu vă lăsați duși de apă la vale. Nu căutați să mergeți împotriva curentului. Haideți! În apă!¹³

După ce avangarda a dovedit că râul nu era de netrecut, pentru ceilalți Taira era o chestiune de onoare să-i urmeze exemplul, așa că samurailor rămași li s-a ordonat să intre în apă. Tocmai când forțele s-au ciocnit pe mal, s-au auzit țipete, căci călăreții și caii mai puțin îndemânatici piereau înghițiți de curenți cu tot cu caii lor – mai târziu, trupurile lor umflate, în armuri, au fost găsite printre pești, înghesuite într-un dig. Totuși, prin forța numărului, mulți samurai Taira au trecut dincolo.

Clanul Minamoto era depășit numeric, fără speranță. Fiii lui Yorimasa au murit în luptă, alături de mulți alți samurai Minamoto și de aliații lor, călugării războinici. Încercând să conducă o retragere tactică, Yorimasa a fost străpuns în genunchi de o săgeată și nu a mai putut merge. I-a poruncit unuia dintre locotenenții săi să-l ucidă, dar acesta a refuzat. După un schimb aprins de replici, în care acesta refuza în continuare să încalce conveniențele omorându-și seniorul, locotenentul a propus o variantă de compromis: „Voi fi onorat să îți tai capul dacă mai întâi îți faci seppuku”.

Imediat Yorimasa și-a spintecat burta, oferindu-i astfel locotenentului justificarea necesară pentru a-i curma suferința. Poemul despre moartea lui s-a păstrat, fiind de fapt compus mai devreme, și face aluzie la regretul de a fi așteptat până după șaptezeci de ani ca să ia în sfârșit atitudine în favoarea clanului său:

Ca un copac uscat ce n-a înflorit nicicând,
Viața mea s-a scurs însingurată
Către acest sfârșit plin de tristețe¹⁴.

Bătălia de pe râul Uji a însemnat și sfârșitul revoltei prințului Mochihito. Prințul nu a scăpat definitiv de urmăritori, murind la scurt timp după bătălie, din pricina unei răni de săgeată. De moartea lui au știut însă doar slujitorii săi apropiați, care au păstrat secretul în timp ce proclamațiile continuau să circule printre samurarii clanului Minamoto. Pe măsură ce se răspândeau vestea rezistenței lui Yorimasa pe râul Uji, persista și zvonul că fusese învingător, ba mai mult, că prințul Mochihito se îndrepta acum spre est pentru a li se alătura susținătorilor săi fideli din clanul Minamoto.

Faptul că samurarii Taira nu știau de moartea prințului Mochihito l-a determinat pe Kiyomori să ia măsuri drastice. Într-un gest ce arată cât era de îngrijorat, i-a dus pe micul împărat Antoku și pe cei doi împărați retrași la Fukuhara, pe coasta Mării Interioare, mutând efectiv capitala țării pentru șase luni. Kiyomori a trecut la acțiuni militare abia după ce samurarii Taira și seniorii lor s-au furișat înapoi în Kyōto, către sfârșitul anului. Cum tot seoseau vești despre mii de samurai Minamoto care ar fi fost în marș în diferite regiuni din est, Kiyomori și-a pus trei dintre fii în fruntea armatelor ca să tranșeze problema. În mod surprinzător, primele ținte nu au fost fortărețele clanului Minamoto, ci două forturi ale călugărilor războinici, „care deveniseră dușmanii curții, o dată pentru că îl adăpostiseră pe prinț, iar apoi pentru că i se alăturaseră”¹⁵.

Templele au fost rase de pe fața pământului cu pierderi imense de vieți omenești. Masacrarea budiștilor de către Kiyomori nu i-a adus decât necazuri și mai mari și poate chiar mustrări de conștiință. În doar câteva săptămâni, bătrânul dictator a căzut la pat din pricina unei febre puternice, despre care legenda spune că i-ar fi ridicat temperatura corpului într-atât de mult, încât apa în care se îmbăia a dat în clocot. O dată, Kiyomori, chinuit de febră, era convins că zărise în grădina palatului o piramidă de cranii; altă dată, îl trezise din somn chipul unui uriaș care îl privea fix. Samurarii Taira, în special Kiyomori, erau bântuiți de semne și vedenii ciudate, de râsete fantomatice și zgomote imaginare, cum ar fi zgomotul unui copac prăbușindu-se în curtea palatului, într-un loc unde nu era nici un copac.

Arcași ai clanului Taira stăteau pe rând de pază, lansând constant rafale de săgeți șuierătoare – despre care se credea că alungă spiritele malefice, ceea ce, probabil, nu a ridicat prea mult moralul clanului Taira¹⁶.

În tot acest timp continuau să circule veștile despre mobilizarea în est a mii de samurai Minamoto. Cel mai important dintre ei, până la final, dacă nu chiar din capul locului, a fost Minamoto Yoritomo, fiul lui Yoshitomo, surghiunit după Revolta din perioada Heiji și cruțat datorită intervenției mamei sale. Își petrecuse vârsta adultă în îndepărtata peninsulă Izu, iar acum pornise la drum. Prima sa întâlnire cu forțele clanului Taira, pe drumul dinspre Kantō către vest, se dovedise a fi un dezastru pentru oștile clanului Minamoto. Instalându-și tabăra într-o poziție nefavorabilă, confruntat cu o armată numeroasă a clanului Taira și luat prin surprindere de un asalt al ariergărzii în toiul unei cumplite furtuni de vară, Yoritomo s-a văzut silit să dea bir cu fugiții și să se adăpostească într-o peșteră unde, potrivit unei legende, a fost descoperit de un samurai Taira, dar lăsat să scape. A reușit cumva să traverseze istmul până în peninsula Izu și a început să-și regrupeze trupele risipite. Printr-un noroc ori în mod intenționat, ruta urmată de Yoritomo îl obliga să ocolească, în sensul invers acelor de ceasornic, actualul golf Tōkyō, călătorie care l-a purtat chiar prin inima câmpiei Kantō – astfel, a reușit în mod cert să strângă numărul maxim de războinici dispuși să i se alăture. Primul semn al întoarcerii lui Yoritomo a fost un incident minor – un raid în Mishima, la reședința unui membru al clanului Taira, ce a semănat mai mult a brigandaj, însă nu după multă vreme Yoritomo era în fruntea unei armate adevărate, îndreptându-se către vest. Când a ajuns la fortăreața naturală de la Kamakura, vechiul cartier general al tatălui său, Yoritomo fusese deja acceptat drept comandant al unei armate uriașe, alcătuite nu doar din luptători Minamoto, ci și din rude prin alianță din clanul Hōjō, verii săi din clanul Miura și multe alte clanuri puternice din Kantō.

La scurt timp după ce a ajuns la Kamakura, Yoritomo a aflat că forțele Taira se pregăteau să-i iasă în întâmpinare. Armatei clanului Taira îi lipsea însă fanatismul ori voința clanului Minamoto – mulți dintre soldații „Taira” erau doar niște recruți ce au dezertat imediat ce au dat cu ochii de uriașa armată rivală. Deși Kiyomori și ceilalți membri ai clanului Taira s-au bucurat de un control imediat asupra curții, sediul puterii clanului fusese

întotdeauna în vest, de-a lungul coastei Mării Interioare. L-am putea numi pe Kiyomori un uriaș printre pitici, a cărui influență asupra capitalei îi asigura o poziție de frunte, însă doar atâta vreme cât autoritatea nu îi era contestată în provincii, prin forță brută și trupe numeroase. Estul fusese dintotdeauna de partea clanului Minamoto, iar armata lui Yoritomo era formată mai cu seamă din diferite alte clanuri între care existase cândva o rivalitate, dar care acum se uneau sub cârmuirea unui lider Minamoto. În momentul în care Yoritomo și-a înfruntat, la fluviul Fuji, adversarii din clanul Taira, forțele „Minamoto”, atât membrii propriu-ziși ai clanului, cât și aliații adunați sub flamura Minamoto, erau de zece ori mai numeroase decât rivalii Taira.

Soarta a vrut totuși ca bătălia să nu mai aibă loc. Un grup de samurai Minamoto au pus la cale un atac nocturn împotriva armatelor Taira, însă au tulburat un stol imens de păsări ce dormeau în mlaștini. Păsările și-au luat zborul într-un vacarm de cârâituri și pleoscăituri, samurarii Taira crezând astfel că *întreaga* armată Minamoto era pe punctul de a ataca dinspre mlaștină. Prin urmare, aceștia au fugit chiar înainte de începerea asaltului Minamoto. Cel puțin așa spune *Povestea familiei Heike*. Mult mai probabil, comandantul armatei Taira, un fiu al lui Kiyomori, a fost îndeajuns de inteligent încât să-și dea seama că nu avea nici o șansă în fața unei forțe de zece ori mai numeroase, astfel că a ordonat retragerea. E puțin probabil ca mii de luptători Taira să se fi speriat atât de ușor de un stol de păsări, însă imaginea se integrează perfect în varianta folclorică potrivit căreia forțele Taira erau dominate de curteni ineficienți. Povestitorii din clanul Minamoto nu au rezistat ispitei de a și-i închipui pe războinicii Taira cuprinși de panică, iar imaginea acestora cu siguranță nu dădea bine la Kyōto. Vestea l-a dărâmat pe Kiyomori. Încă țintuit la pat de friguri, bătrânul prim-ministru nu izbutise să aducă îndeajuns de mulți samurai pe câmpul de luptă ca să oprească înaintarea clanului Minamoto. Despre Yoritomo, care se apropia tot mai mult de capitală, umbla vorba că le împărțea fiefuri celor mai buni soldați ai săi – comportându-se de parcă era deja o personalitate în cadrul conducerii legitime, nu un comandant militar aflat în marș.

Chinuit de febră și așteptându-se la ce e mai rău, Kiyomori a murit în cele din urmă la începutul anului 1181. Ultimele sale cuvinte combinau poetic disprețul său profund față de chestiunile religioase cu legendara lui dorință de a-și înfrânge dușmanul, clanul Minamoto:

Singura mea părere de rău e că nu am apucat să văd capul retezat al lui Yoritomo, surghiunitul din ținutul Izu. După moartea mea, nu-mi ridicăți temple ori pagode. Nu cântați sutre pentru sufletul meu. Aduceți-mi capul lui Yoritomo și așezați-mi-l pe mormânt. Acesta să vă fie singura închinare¹⁷.

În mai puțin de un an, ambele tabere din acest conflict incipient își pierduseră figurile emblematice. Kiyomori fusese principala țintă a proclamației prințului Mochihito, dar acum nici prim-ministrul, nici prințul nu mai erau în viață. Năzuința prințului Mochihito de a pune mâna pe putere, presupusul catalizator al tulburărilor, dispăruse acum indiscutabil, însă forțele lui Yoritomo au continuat să-și hăituiască dușmanii din clanul Taira. Mașinațiunile din capitală îi conferiseră lui Kiyomori pentru scurtă vreme puterea din spatele tronului, însă moștenirea sa era cumplita perspectivă a unui război iminent între cele două clanuri a căror rivalitate o alimentase.

1. Perioada Hōgen a durat din 1156 până în 1159.
2. Varley, *Warriors of Japan*, p. 52; Farris, *Heavenly Warriors*, p. 270.
3. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 158.
4. *Akaji no nishiki no hitatare ni/ sakaomodaka no yoroi/ chō no maru no suso kanamono shigeuttaruga/ kurenai no horo massō ni fukasete...*, *Hōgen Monogatari*, citat în Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 158. „Stelele” sunt ghinturile – vezi Varley, *Warriors of Japan*, p. 74.
5. Se spune că i s-a dislocat un braț pentru a-l împiedica să mai folosească vreodată arcul, deși legenda sugerează că, având brațul stâng cu șase inchi mai lung decât dreptul, era un arcaș și mai bun. Cu toate acestea, ca în atâtea alte povești despre Tametomo incluse în *Hōgen Monogatari*, există multe dubii.
6. Varley, *Warriors of Japan*, p. 65.
7. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 178.
8. *Azuma Kagami*, citat în Varley, *Warriors of Japan*, p. 79.
9. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 206. Există mai multe variante ale proclamației și, într-adevăr, având în vedere nepotrivirile dintre copiile scrise de mână, se poate ca toate să fie autentice. Sugawara afirmă că: (a) un soi de proclamație a fost cu siguranță scrisă; (b) versiunea din *Azuma Kagami* este probabil cea mai exactă.
10. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 208.
11. *Heike Monogatari*, IV: 5.
12. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 301.
13. *Heike Monogatari*, IV: 12.
14. *Umorigi no/ Hana saku koto mo/ Nakarishi ni/ Mi no naru hate zo/ Kanashi karikeru*. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 213.
15. *Heike Monogatari*, IV: 16.
16. *Heike Monogatari*, V: 3.

17. *Heike Monogatari*, VI: 7. Observăm cum Kiyomori folosește termenul *ronin* pentru a-l numi pe Yoritomo, ca exilat în adevăratul sens al cuvântului, și nu ca în cazurile exilărilor „interne” ale vagabonzilor din epoca lui Tokugawa.

Cei trufași nu dăinuie

Războiul Genpei

Răscoalele din perioadele Hōgen și Heiji au fost preludiul unuia dintre cele mai devastatoare și mai ample războaie de pe teritoriul Japoniei. În luptele de stradă din Kyōto din anii 1150 găsim originea vendetelor și a vrajbei ce aveau să se dezlănțuie o generație mai târziu. Revolta eșuată a prințului Mochihito din 1180 nu a fost decât preambulul, o dispută apărută din pricina protocolului de la curte care a degenerat într-un război de proporții.

La scurt timp înainte de moartea lui Kiyomori, Yoritomo îi propusese să ajungă la o învoială:

La fel ca în vremurile vechi, clanurile Minamoto și Taira [ar trebui] să se sprijine unul pe altul și... să vă slujească. Kantō ar fi sub stăpânirea clanului Minamoto, iar Marea de Apus ar fi supusă clanului Taira. Ambele tabere ar putea fi la putere...¹

E interesant să ne imaginăm ce s-ar fi întâmplat în cazul în care Kiyomori ar fi acceptat, din moment ce avea puterea s-o facă. Yoritomo ar fi devenit membru al establishmentului și ar fi lăsat să-și vadă liniștit de treburile lui în est. Totodată, clanul Taira și-ar fi păstrat pământurile strămoșești aflate de-a lungul coastei Mării Interioare. Dar Kiyomori nu a vrut să accepte, iar vehemența vorbelor rostite de el pe patul de moarte atestă refuzul său de a ceda câmpia Kantō numai pentru a-l îmbuna pe Yoritomo. Neacceptând compromisul și murind cu această ultimă poruncă pe buze, Kiyomori a împins Japonia într-un război civil catastrofal.

Clanul Taira lupta, aparent, pentru a menține vechea orânduire, în numele micului împărat Antoku, nepotul lui Kiyomori. Clanul Minamoto se lupta cu spiritul lui Kiyomori, refuzând să recunoască încercarea acestuia de a acapara puterea din umbră. În ciuda implicării a zeci de clanuri mai mari sau mai mici, singurele culori care contau erau roșu și alb – indiferent de

afilierea familiei unui samurai, în conflictul ce avea să urmeze el putea fi ori un susținător al clanului Taira, ori al clanului Minamoto. Acest conflict este îndeobște cunoscut ca „Războiul Genpei”, după caracterele folosite în denumirea clanurilor. Consecințele lui aveau să se resimtă secole la rând².

Literatura despre Războiul Genpei este amplă. Printre numeroasele cronici și epopei sunt *Povestea familiei Heike* (*Heike Monogatari*), o descriere a decăderii clanului Taira, și *Cronica lui Yoshitsune* (*Gikeiki*), o lungă relatare care face apologia unuia dintre cei mai faimoși și mai tragici generali ai clanului Minamoto. Există, de asemenea, jurnale ale unor aristocrați și nenumărate piese de teatru, legende și povești populare. Războiul Genpei reprezintă și scena de deschidere a *Oglinzii Orientului* (*Azuma Kagami*), o cronică a cârmuirii constituite de învingătorii supremi ce pune într-o lumină exagerat de bună noile puteri care aveau să le smulgă cu iscusință adevărata autoritate.

Primele rânduri din *Povestea familiei Heike* rezumă tragedia care avea să urmeze:

Bate clopotul din Gion, vestind că toate-s trecătoare. Precum culorile cameliei vara, după bunăstare întotdeauna vine decăderea. Cei trufași nu dănuie; ei sunt ca un vis într-o noapte de primăvară. Chiar și cei puternici sunt spulberați ca praful în vânt³.

Deși Yoritomo a fost cel mai faimos personaj din clanul Minamoto, el nu a fost nici pe departe singurul lider. Membrii clanului Taira erau convinși că singurul mod de a-și consolida poziția era să-l învingă pe Yoritomo, însă nu puteau nici măcar să ajungă la el înainte să înăbușe alte răscoale independente provocate de diverși membri ai clanului Minamoto. Minamoto Yukiie, cel care le transmisese rebelilor proclamația, a dat peste o armată condusă de fiii lui Kiyomori dincolo de râul Sunomata, aproape de actualul oraș Gifu. Rolurile din bătălia de pe Uji s-au inversat – de data aceasta cei din clanul Minamoto erau forțați să traverseze un râu, iar samurarii Taira așteptau liniștiți pe malul celălalt, decimându-i pe atacatori pe măsură ce aceștia ieșeau din apă. Bătălia de la Sunomata a fost o victorie categorică pentru Taira. Mai mulți lideri ai clanului Minamoto au fost omorâți, iar Yukiie abia a reușit să scape cu viață. Izbânda ar fi trebuit să permită armatei Taira să se îndrepte spre est ca să se ocupe și de Yoritomo, dar, neavând suficiente profizii, samurarii Taira au ratat momentul.

Între timp, fără a pierde vremea, Yoritomo a pornit în căutarea unor noi aliați. I-a trimis în taină o scrisoare împăratului retras la mănăstire Go-Shirakawa, cerându-i aprobarea. Prințul Mochihito fiind mort, Yoritomo spera să poată conta pe sprijinul lui Go-Shirakawa, redefinindu-și răscoala drept o acțiune loială îndreptată împotriva unui uzurpator. Go-Shirakawa nu i-a oferit însă ajutorul sperat.

În schimb a primit mai multă susținere din partea lui Kiso Yoshinaka (1154-1184), un văr al lui Yoritomo, a cărui viață aventuroasă a fost subiectul multor legende cu samurai. Prin naștere Yoshinaka era un Minamoto, dar își pierduse tatăl în 1155, în toiul unui conflict între samurai. Crescut de niște părinți adoptivi în regiunea Kiso din Japonia, Yoshinaka a adoptat numele de familie al acestora, însă era un susținător entuziast al răscoalei, așteptând cu nerăbdare proclamația prințului Mochihito. Totuși, asta nu însemna că era și un susținător al lui Yoritomo. Mulți dintre samurarii Minamoto care fugiseră din bătălia de la Sunomata au ajuns sub comanda lui Yoshinaka, care a reușit astfel să mențină o prezență militară periculoasă la nord de lacul Biwa, hotarele domeniului său ajungând la numai 40 de mile de capitală. Însă relația cu vărul său Yoritomo era în cel mai bun caz fragilă și, în loc să-și unească forțele împotriva clanului Taira, abia în urma unor negocieri intense cei doi au fost convinși să nu lupte unul împotriva celuilalt. La insistențele lui Yoshinaka, Yoritomo a acceptat șovăitor să se împace cu vărul său și să se unească împotriva clanului Taira. Fiul cel mare al lui Yoshinaka a fost trimis la Yoritomo, oficial ca mire pentru fiica acestuia. Însă, din moment ce băiatul avea 11 ani și copila doar 6, am putea interpreta lucrurile așa cum erau în realitate – se oferea un ostatic ca garanție a cooperării ulterioare.

Deocamdată, Yoshinaka era cel care ținea piept unei contraofensive a clanului Taira. O armată a clanului Taira a plecat din capitală pentru a se confrunța cu Yoshinaka în 1183, ciocnindu-se cu forțele militare ale acestuia întâi la castelul Hiuchi, o palisadă înălțată printre piscuri stâncoase și înconjurată de un șanț adânc. Șanțul nu era însă un element natural, ci un lac format în jurul castelului în urma construirii unui baraj în apropiere. Când cei din clanul Taira și-au dat în sfârșit seama de asta – conform legendei, grație unei scrisori aruncate din castel de un soldat ce avea să dezerteze –, au dărâmat digul, distrugând astfel cea mai puternică apărare a

castelului Hiuchi și silindu-i pe ostașii clanului Minamoto să fugă până la următorul post.

Cel puțin așa erau încurajați soldații din clanul Taira să privească situația. Yoshinaka era mult mai pragmatic și nu se poate să fi crezut cu adevărat că Hiuchi ar fi fost un obstacol de netrecut în calea avansului inamicului. Ba chiar Yoshinaka le-a îngăduit bucuros celor din clanul Taira să înainteze pe teritoriul său, limitându-le accesul la provizii și oferindu-le iscoadelor lui nenumărate șanse să evalueze moralul adversarilor și direcția generală de deplasare.

În apropiere de Ataka, clanul Taira s-a confruntat din nou cu forțele clanului Minamoto, într-o scurtă ciocnire militară din care armata familiei Minamoto a scăpat tot cu fuga. Însă Yoshinaka nu avea nevoie de o confruntare directă cu Taira, ci încerca mai degrabă să găsească momentul potrivit pentru a da lovitura decisivă; după lupta de la Ataka, acum era absolut convins că armata clanului Taira avea să se îndrepte spre singura trecătoare, de la Kurikara. Forțele lui Yoshinaka au fost împărțite în două grupuri, creându-se impresia că ar exista și un al treilea grup-fantomă, folosind niște flamuri albe plasate inteligent, astfel încât blazoanele, care se înălțau deasupra unei creste din apropiere, să poată fi zărite.

La începutul lui iunie 1183, armatele clanurilor Taira și Minamoto s-au întâlnit în trecătoarea Kurikara. La vederea flamurilor înșelătoare de pe versantul învecinat, trupele clanului Taira rămăseseră pironite locului, însă Yoshinaka le-a distras făcând o adevărată paradă din protocoalele samurailor. În ciuda faptului că în fiecare tabără erau mii de soldați, lupta inițială a fost o ilustrare a etichetei pe câmpul de luptă. Cincisprezece samurai Minamoto au pornit călare ca să lanseze săgeți și suierătoare spre oastea clanului Taira. Acesta, la rândul-i, a trimis cincisprezece dintre oamenii săi să răspundă la fel, într-un duel care era mai mult o întrecere sportivă decât o luptă. După o vreme, săgețile și suierătoare au fost înlocuite cu săgeți cu vârf ascuțit, într-o înfruntare care devenea astfel ceva mai serioasă. În loc de 15 soldați, fiecare tabără a trimis mai întâi 30, apoi 50. Când s-a ajuns la o sută de oameni din fiecare tabără, deja se întunecase, iar cei din clanul Minamoto nu au mai răspuns următoarei serii de provocări lansate de cei din clanul Taira, retrăgându-se în corturi. Ziua aceea fusese, în lipsa unui cuvânt mai potrivit, o confruntare realmente „civilizată” între

samurai, ceea ce ar fi trebuit să fie un indiciu îndeajuns de clar pentru clanul Taira că Yoshinaka, renumit pentru lipsa lui de educație, pune ceva la cale.

La asfințit, Yoshinaka a acționat. Un grup de samurai Minamoto ocoliseră cu trudă muntele pentru a-i ataca pe membrii clanului Taira din spate, în timp ce Yoshinaka a lansat un atac din față și din flancuri. Aplicând o strategie prin care a rămas în istoria samurailor, arma secretă a lui Yoshinaka a fost o cireadă de vite înfuriate care s-au năpustit asupra clanului Minamoto, fiecare având legată între coarne câte o torță aprinsă.

Riscând să fie călcați în picioare de vitele dezlănțuite și panicați de ambuscada clanului Minamoto, armata clanului Taira a luat-o la fugă, în beznă, în singura direcție din care nu fusese atacată, plonjând peste buza prăpastiei și găsindu-și moartea în valea Kurikara. Chiar și cei care și-au dat seama că se apropie de marginea prăpastiei au fost împinși în gol de miile de soldați care se năpusteau din spate:

„Stați pe loc! Întoarceți-vă! Întoarceți-vă!”, strigau războinicii, însă retragerea, odată pornită, era greu de oprit, iar războinicii din linia întâi s-au prăvălit în valea Kurikara. [Ceilalți] nu puteau să-i vadă pe cei dinaintea lor [căzând] și au crezut că era o cărare ce ducea în vale. Fii s-au prăbușit după tații lor, frații după frați. Nobilii s-au prăbușit alături de slujitorii lor. Bărbați cădeau peste cai, cai peste bărbați, astfel că valea s-a umplut cu 70 de mii de samurai Taira striviți. Peste stânci, peste grămezile de leșuri și roia sângele ca apa de izvor. Și astăzi se spune că trecătoarea poartă încă urmele săgeților și săbiilor⁴.

Ironia face că o a doua armată a clanului Taira chiar reușise, nu departe de acolo, să-l învingă pe ghinionistul Minamoto Yukiie, însă Yoshinaka a reușit să-i ajungă din urmă pe camarazii săi și să mai dea o lovitură de grație în bătălia de la Shinohara. După înfrângerea zdrobitoare a armatei trimise să-l pedepsească, Yoshinaka a făcut ceva ce părea de necrezut: s-a îndreptat spre Kyōto.

La aflarea veștii că se apropie de oraș, locuitorii au intrat în panică, dar curtenii nu au fost în stare să răspundă temerilor lor altfel decât rugându-se să fie izbăviți și ca armata clanului Taira să recapete controlul într-un fel sau altul. Dar, deși clanul Taira deținea multe dintre pozițiile importante de la curte, asta nu însemna neapărat că se bucura de susținerea totală și necondiționată a populației, așa că mai mulți dintre seniorii indeciși au ales să treacă de partea lui Yoshinaka, ce se apropia de capitală.

La sfârșitul lunii iulie, când oastea lui Yoshinaka, de 50 000 de soldați, era la porțile capitalei, fiii lui Kiyomori au decis să fugă. A fost o decizie întru câtva definitivă: mulți dintre membrii clanului Taira și-au incendiat casele, recunoscând astfel că pierduseră capitala. Fiul lui Kiyomori, Munemori, acum regent, s-a grăbit spre reședința împăratului retras Go-Shirakawa pentru a-l informa că a sosit timpul să plece din capitală. Însă Go-Shirakawa nu era dispus să fie iarăși pionul clanului Taira, așa că fugise deja. Așa încât Munemori a aranjat plecarea surorii lui, Tokuko, și a fiului acesteia, împăratul Antoku, în vârstă de 6 ani, care au urcat într-o lectică, luând cu ei însemnele imperiale, oglinda, sabia și giuvaierul. Fosta reședință a lui Kiyomori, Rokuhara, a fost incendiată atunci când clanul Taira a părăsit orașul, scoțând un val de fum negru ce se întindea amenințător de-a lungul râului, înspre capitală, în timp ce autoprocamații cârmuitori fugeau.

În ziua următoare, împăratul retras Go-Shirakawa a ieșit din ascunzătoare și s-a instalat iarăși în capitală. A decretat Rengeō-in, un templu ridicat în onoarea sa de Kiyomori, noul palat imperial, i-a declarat dușmani de moarte pe membrii clanului Taira și s-a pus să-i aștepte pe noii stăpâni ai capitalei. Nici nu a apucat să se instaleze bine la Rengeō-in, că un convoi de flamuri albe s-a și ivit pe drumul dinspre munte. Mii de samurai Minamoto, purtându-și toți flamurile, străbăteau ultimele mile spre capitală, epuizați după lunga campanie și după marșul istovitor. A fost un șoc pentru ambele tabere. Pentru clanul Minamoto, care abia așteptase să intre în îmbelșugatul oraș legendar, Kyōto părea tăcut și înfometat, vântul aducea mirosul focului mocnit care mistuia palatelele clanului Taira, iar restul locuitorilor erau mohorâți și chinuiți de foame. Pentru locuitorii orașului, dintre care unii speraseră să-i întâmpine pe cei din clanul Minamoto ca pe niște salvatori, după anii de intrigi ale clanului Taira, noua conducere s-a dovedit a fi dezamăgitor de comună.

Scrisorile și depeșele trimise de Yoritomo fuseseră întotdeauna impecabil scrise, respectând întocmai regulile protocolului, subliniind întotdeauna cu fermitate că autorul lor se trage dintr-o familie nobilă. Însă Yoritomo era tot pe undeva prin est. Iar populația capitalei trebuia să se mulțumească cu vărul său, Yoshinaka, învingătorul din sângeroasa bătălie din valea Kurikara, care, fără să poarte vreo vină, fusese crescut de niște țărani needucați într-o provincie îndepărtată.

Descrierea din *Povestea familiei Heike* a sosirii lui Yoshinaka în capitală este clar menită să stârnească râsul, într-o serie de gafe tot mai mari. Este unul dintre cele mai vii pasaje din toată povestea și nu are numai rolul de a contrabalansa episodul trist al plecării clanului Taira, ci exprimă și un tulburător presentiment al decăderii vechii orânduiri. Un curtean cere să fie primit în audiență de Yoshinaka și se anunță ca senior de Nekoma, Yoshinaka nu îi răspunde la fel, ci se amuză de faptul că Nekoma îi amintește de *neko*, însemnând „pisică”. Nobilul, furios, este condus în sfârșit în fața lui Yoshinaka, vârandu-i-se în brațe un castron cu mâncare, într-un gest de ospitalitate țărănească, după părerea lui Yoshinaka. Asta nu face decât să înrăutățească lucrurile, iar seniorul Nekoma se uită îngrozit la vasul soios. Yoshinaka declară că este cel mai bun castron din casă, căci el însuși l-a luat din altar, dând astfel în vileag faptul că a jefuit un sanctuar din apropiere. Când seniorul Nekoma pleacă furios după altă serie de glume nesărate despre numele musafirului, Yoshinaka pornește spre curte. În ultimul moment este împiedicat să iasă îmbrăcat numai în *hitatare*, lenjeria purtată pe sub armură – ceea ce ar fi ca și cum te-ai prezenta la o întâlnire oficială în tricou și salopetă. Însă își pune pe el la repezeală niște veșminte țipătoare și complet neasortate, de parcă cei 200 de ani de cultură curtenească rafinată ar fi fost degeaba. Complet ignorant, îi spune vizitiului ce conduce carul cu boi „văcar”, dar acesta râde și pornește brusc, răsturnându-l pe Yoshinaka în fundul carului. Apoi, pentru că Yoshinaka în mod clar nu mai mersese până atunci cu carul, trebuie să i se arate mânerul din interior de care trebuia să se țină ca să nu-și piardă echilibrul. Se bucură ca un copil când îl descoperă, dar insistă cu îndărătnicie să coboare prin spatele carului (conform protocolului, prin spate se cuvenea numai să urci), în ciuda dezaprobării curtenilor din jur.

Povestea familiei Heike afirmă, pe un ton exasperat, că „s-au mai întâmplat multe alte lucruri caraghioase precum acesta, deși oamenilor le era prea teamă ca să vorbească despre ele”⁵. Mult mai important a fost faptul că Yoshinaka și Yukiie au fost chemați în fața lui Go-Shirakawa și însărcinați cu misiunea de a-i prinde pe membrii clanului Taira. Cu doar o săptămână înainte, cei din clanul Taira fuseseră familia și regenții împăratului, iar acum erau considerați niște tâlhari care îl luaseră prizonier și etichetați drept rebeli. Este demn de remarcat că lui Yoshinaka și Yukiie li

se oferă roluri ca *membri* ai clanului Minamoto. Din culise, Go-Shirakawa i-a trimis la rândul lui scrisori lui Yoritomo, cerându-i să vină la Kyōto – încă nu era clar cine avea să fie recunoscut ca lider al clanului Minamoto, însă Go-Shirakawa se pare că își dorea ca Yoritomo să fie acela, și nu Yoshinaka, căruia deja i se dăduse porecla de „maimuța sălbatică din Kiso”⁶.

În timp ce Yoshinaka, eroul cuceritor, se face de râs prin Kyōto ca un bufon ignorant – confirmându-le și întărindu-le curtenilor prejudecățile față de toți samurarii din provincie –, descrierea retragerii clanului Taira din *Povestea familiei Heike* este plină de simboluri ale năpăstuirii și izolării la care acesta a fost supus. Clanul Taira nu s-a retras numai din capitală, ci și din câmpia Kansai. A zăbovit o singură noapte în Fukuhara, la fosta moșie de pe coastă a lui Kiyomori, lângă actualul Kōbe, după care s-au îmbarcat pe corăbii. Deși încă îl aveau cu ei pe micul împărat, alături de însemnele puterii sale, deja își pierduseră foarte mulți dintre susținători. Munemori s-a adresat câtorva sute de vasali indeciși, recunoscând că soarta clanului Taira părea să-i fie potrivnică și îndemnându-i să rămână loiali câtă vreme clanul se retrăgea către bazele din Marea Interioară:

Părășiți de zei și abandonați de stăpân [Go-Shirakawa], am plecat din capitală și am pornit unde vedeam cu ochii. Neștiind încotro mergem, ne gândim la legile karmei, la legăturile dintr-o viață anterioară care îi unesc chiar și pe cei care nu împart decât umbra aceluiși copac. Ce altă viață ne unește dacă bem din același izvor? Chezășiile voastre către neamul nostru nu sunt de ieri, de azi; datoria voastră este moștenită, așa cum a fost moștenită și datoria față de strămoșii noștri... În slujba împăratului nostru, ce poartă Cele Trei Artefacte, care dintre voi nu va călători spre tărâmurile îndepărtate, pe crestele munților?⁷

Unul câte unul, susținătorii au jurat credință clanului Taira, iar jalnicele laude de sine nu au făcut decât să accentueze situația disperată în care se afla. În *Povestea familiei Heike*, Munemori menționează doar niște munți îndepărtați și refugii din provincii, însă supușii săi reacționează ca și cum se așteaptă deja să fie nevoiți să părăsească Japonia. Pentru ei, plecarea din capitală era o decizie la fel de drastică precum aceea de a pleca în îndepărtata Coree sau în Mancuria, țări legendare pe care nici unul dintre ei nu le văzuse vreodată, sau chiar „la hotarele norilor și ale mării”.

Povestea familiei Heike afirmă, doar cu o ușoară nuanță de licență poetică:

Mai ieri erau de zece ori zece mii de războinici, îndreptându-și caii spre poalele munților din răsărit. Astăzi nu mai erau decât șapte mii de ostași, ridicând ancora și pornind spre marea din apus. Marea era învăluită în nori, iar vălul nopții se lăsa peste lumina zilei. Negura înserării învăluia insulițe singuratice, iar luna se oglindea în mare⁸.

Entuziasmul față de „eliberarea” capitalei de către clanul Minamoto n-a durat prea mult. Departe de a instaura ordinea în capitală, sosirea lui Yoshinaka a creat haos. Oamenii lui, adesea înfomețați, plecau să caute mâncare, prădând orașul și creând astfel o atmosferă apăsătoare de spaimă și violență. Între Yoshinaka și împăratul retras Go-Shirakawa nu au existat animozități. Amândoi au căzut de acord că e nevoie de un nou suveran pe tron, dar nu s-au învoit asupra persoanei potrivite. Amintind de loialitatea sa față de proclamația răposatului prinț Mochihito, Yoshinaka a susținut insistent accesarea la tron chiar a fiului prințului Mochihito. Facțiunea lui Go-Shirakawa nu a fost de acord, propunându-l în schimb pe fratele mai mic, în vârstă de 4 ani, al împăratului în funcție, Antoku. În timp ce discuțiile continuau, Go-Shirakawa era îngrijorat de situația din est, din regiunea Kantō și din împrejurimi. Proclamațiile sale, care cereau colectarea impozitelor și restaurarea ordinii, îl numeau pe Yoritomo drept executant.

O fi fost Yoshinaka un bătăran notoriu, dar prost nu era. Chiar și el își dădea seama că vârul său se bucura de mai multă trecere pe lângă împăratul retras la mănăstire. În loc să execute ordinele sale de a-i urmări pe cei din clanul Taira, s-a întors în capitală și a cerut ca Go-Shirakawa să clarifice cine era liderul clanului Minamoto. Go-Shirakawa a refuzat, deși mesajele trimise lui Yoritomo în est trădaseră o îngrijorare tot mai mare din cauza prezenței și atitudinii lui Yoshinaka. Într-un schimb de replici tăioase cu Go-Shirakawa, Yoshinaka a primit un ultimatum direct – să pună capăt conflictelor de pe străzi părăsind capitala fie pornind pe urmele clanului Taira, fie luptând contra altor membri ai clanului său, aflați acum printre samurarii Minamoto ce se apropiau de Kyōto.

Yoshinaka a ales în schimb o a treia cale, pe care nimeni nu o bănuise. Disperat, a inițiat o lovitură de stat în capitală, după modelul vechilor răscoale din perioadele Hōgen și Heiji. Cu 1 000 de călăreți loiali, a pus stăpânire pe reședința lui Go-Shirakawa, i-a capturat pe împăratul retras și

pe fratele mai mic al lui Antoku și i-a ucis pe toți care i-au stat în cale. Ca urmare a puciului său neașteptat, capetele a vreo sută de străjeri ai palatului au fost înfipite în țepe și expuse de-a lungul malului râului, alături de câteva sute de oficiali care stătuseră în calea lui Yoshinaka. Zeci de dregători au fost dați afară din funcții și înlocuiți cu simpatizanți ai lui Yoshinaka. La începutul anului 1184, Yoshinaka avea conștiința împăcată, aranjând să i se acorde un nou titlu. În amintirea comandanților din vremuri demult apuse care fuseseră însărcinați cu misiunea specială de a-i reprima pe barbarii din est, Yoshinaka a fost proclamat *sei-i-tai shōgun* („generalisim care luptă cu succes împotriva barbarilor”). Cum barbari nu mai erau, grăitor a fost faptul că titulatura a suferit o subtilă modificare, devenind *seitō tai shōgun* („generalisim care luptă cu succes împotriva răsăritului”). Răsăritul era acum inamicul, adică Yoritomo⁹.

În acest punct al poveștii reîntră în scenă cel mai faimos personaj al Războiului Genpei: Minamoto Yoshitsune, văzut ultima oară după Revolta din perioada Heiji, când era doar un prunc purtat în brațe de mama sa, ce fugea în plin viscol. Yoshitsune fusese trimis la mănăstire după executarea tatălui său, dar reușise cumva să fugă în nord, unde fusese crescut de niște simpatizanți ai clanului Minamoto. Unele izvoare istorice, de a căror veridicitate nu avem de ce să ne îndoim, sugerează că Yoshitsune s-a înfățișat în tabăra lui Yoritomo, fratele său vitreg, nu mai târziu de anul 1180, la scurt timp după ce clanul Taira se speriasse de un stol de păsări pe fluviul Fuji. Se spune că cei doi frați au lăcrimat în momentul întâlnirii – „din nou împreună”, chiar dacă nu se mai întâlniseră niciodată. Deși nu se spun prea multe despre Yoshitsune în anii ce au urmat, el reapare dintr-odată în armata pe care Yoritomo o trimite în 1183 pentru a-l pedepsi pe Yoshinaka, după unele izvoare prezentat ca lider, după altele ca membru de rang înalt al clanului, sub autoritatea vărului său Noriyori.

Legende și poveștile populare despre Războiul Genpei sunt pline de isprăvi ale lui Yoshitsune, dintre care nu toate sunt de necrezut. Nu aflăm doar de victoriile sale, ci și de soarta care îi este potrivnică uneori, chiar și de momentele stânjenitoare când face greșeli – tocmai aceste exemple de eroare umană dau farmec poveștilor sale, amintind nu de legendă, ci de stilul reportajului. Totuși, nu toate poveștile despre Yoshitsune par adevărate. Legende japoneze spun că nu a fost instruit de niște războinici,

ci de o ceată de demoni-corbi, denumiți *tengu*, în pădurile din munții de lângă templul său. Așadar, există în unele izvoare referințe la șiretlicuri și magii pe care Yoshitsune le-ar fi învățat de la *tengu*, cum ar fi abilitatea de a dispărea când lovește cu piciorul în pământ.

Nu avem de ce să ne îndoim de faptul că personajul istoric Yoshitsune a fost un războinic nobil dintre samurarii Minamoto. Spre deosebire de necioplitul Yoshinaka, educația primită la templu i-a asigurat atât o cultură bogată, cât și o instrucție militară solidă. Nici nu e cazul să mai punem la îndoială una dintre poveștile despre peregrinările sale din nord, unde se presupune că ar fi sedus-o pe fiica unui senior local numai pentru a avea acces la un exemplar rar din *Arta războiului* de Sun Tzu, un manual chinez de strategie care pentru Yoshitsune era o delectare intelectuală. Ne-am putea întreba cum se face că unui personaj atât de important, legat atât de strâns de epurarea care a pus capăt Răscoalei din perioada Heiji, i-ar fi fost atât de ușor să plece din capitală și să se îndrepte spre nord pentru a fi cu aliații clanului său. O astfel de întrebare cu siguranță i-a preocupat pe unii dintre dușmanii săi, dintre care unul l-a acuzat că ar fi fost pederast sau hamal în slujba unui umil negustor.

Oricare ar fi fost motivele pentru care Yoshitsune a plecat din Kyōto, cert e că a reușit să ajungă în nord la timp pentru ritualurile de maturitate – adică sfârșitul adolescenței – alături de simpatizanții Minamoto, înainte să pornească din nou către sud pentru a se alătura forțelor lui Yoritomo. Când au ajuns, era însoțit de mai mulți adepți fideli. Unii dintre aceștia erau mici nobili aflați în fruntea unor cete de soldați, însă mai ales unul iese în evidență în istoria samurailor, deși teoretic el nu era samurai.

Dacă Yoshitsune este un Robin Hood al folclorului japonez – un luptător nobil ce trece prin vremuri de restriște, sfârșind prin a fi persecutat de un regim odios –, atunci Benkei este o combinație între Little John și călugărul Tuck, un munte de om, celebru pentru ochii săi congestionați și forța supraomenească. Benkei era unul dintre călugării războinici *sōhei*, o clasă independentă de războinici a căror măiestrie în luptă se pare că le-a prins bine în timpul frământărilor din capitală. Conform legendei, în urma unui jurământ religios, Benkei se postase pe podul Gojō din Kyōto și le confisca tacticos săbiile trecătorilor, intenționând să se retragă la o mănăstire odată ce avea să adune o mie de săbii. După ce a strâns 999 de săbii, era nerăbdător să-și completeze colecția, când s-a dovedit că victima

cu numărul 1 000 era chiar Yoshitsune. Potrivit folclorului japonez, Yoshitsune l-a învins pe Benkei în lupta de pe pod, făcându-l pe tânărul înspăimântat să-i jure credință pe viață.

Cel puțin aceasta este cea mai persistentă versiune a legendei, prezentă în nenumărate opere literare și în teatru, immortalizată într-o stranie statuie caricaturală pe locul unde se află acum podul Gojō, într-o dioramă de pe domeniul castelului Nagoya, în teatrul de păpuși (în care salturile supraomenești ale lui Yoshitsune ajung până la înălțimi amețitoare) și în sute de benzi desenate și gravuri. Și totuși, nici măcar cele mai vechi versiuni ale poveștii nu concordă în ceea ce privește aspectele sale elementare. Yoshitsune îl ține la distanță pe Benkei cu o sabie sau folosește un evantai, după cum apare în numeroase versiuni? Dacă folosește un evantai, este vorba de un „evantai de luptă” sau *chiar* un evantai? Cu siguranță o sabie tot are, din moment ce Benkei i-a cerut-o.

Astfel de nepotriviri mărunte sunt cu duiumul în cele mai vechi izvoare, din care nu se poate deduce nici măcar cine este agresorul. În povestea populară și piesa de teatru *nō Benkei pe pod (Hashi Benkei)*, Yoshitsune, în vârstă de 14 ani, e cel care comite o serie de omoruri pe pod, hotărât să căsăpească o mie de suflete rivale în memoria tatălui său dispărut. Al o mielea adversar este chiar Benkei, însă tot el este învins și îi jură credință. Există îndeajuns de multe versiuni ale acestei povești în cele mai vechi dintre manuscrisele care s-au păstrat încât să bănuim că ele sunt mai aproape de imaginea reală a lui Yoshitsune din timpul vieții sale și că rolurile protagoniștilor au fost inversate abia în secolele care au urmat, ca să-i mențină imaginea de tânăr onest și rafinat, și nu de bandit răzbunător¹⁰.

Oricum ar fi, Yoshitsune domină a doua jumătate a *Poveștii familiei Heike*, ceea ce reflectă faima pe care a căpătat-o de-a lungul vieții, dar și soarta sa tragică. Chiar și în primele episoade, Yoshitsune este înfățișat ca un erou aflat în imposibilitatea de a câștiga – se luptă pentru reputație și recunoaștere în cadrul armatei, care se presupune că ascultă de Yoritomo, însă în cele din urmă are parte de prea multă faimă și prea multă trecere, ce îi stârnesc lui Yoritomo invidia și, ulterior, dorința de răzbunare.

De îndată ce Yoshinaka îi alungă pe samurarii Taira, Yoshitsune intră în scenă, mai întâi pentru a se confrunta cu Yoshinaka – lupta împotriva clanului Taira este amânată până se rezolvă problemele clanului Minamoto

cu propriile facțiuni. Cele două forțe Minamoto rivale s-au întâlnit, în virtutea unei dreptăți poetice, la același râu Uji unde o săgeată Taira pusese capăt tentativei prințului Mochihito de a urca pe tron. Yoshinaka deja dezmembrase celebrul pod. Râul se dovedea a fi un ostacol la fel de dificil precum fusese și pentru combatanții din 1180, însă mulți din clanul Minamoto știau că poate fi traversat. De altfel, în timp ce oastea lui Yoshinaka se posta pe malul vestic, gata să apere drumul către capitală, problema adversarilor lor nu era *dacă* râul putea fi trecut, ci cine îl va trece *primul*.

Unul dintre samurai s-a ridicat în scări și și-a strigat numele și descendența. Când tocmai era pe cale să pornească la atac, un al doilea samurai l-a avertizat politicos că șaua nu îi este bine legată. Când primul a descălecat ca să verifice, celălalt a pufnit în râs și a intrat călare în râu, hotărât să fie primul care trece dincolo. Furios că a fost tras pe sfoară, călărețul i-a strigat războinicului că ar trebui să fie atent la năvoadele din apă – lucru pe care e posibil să-l fi născocit pur și simplu pentru a-i distrage atenția camaradului său¹¹.

Într-un alt incident grăitor, unul dintre caii din linia întâi a căzut străpuns în cap de o săgeată. Călărețul, Shigetada, a înaintat pe jos prin apă, sprijinindu-se de arc și înfruntând cu greu curentul. Când era aproape de celălalt mal, a simțit pe cineva în urma sa și, întorcându-se, a văzut un alt samurai fără cal, pe finul său, care se agăța de armura lui. Samuraiul mai bătrân l-a înșfăcat pe băiatul care se zvârcolea și l-a azvârlit pe mal; însă, în loc să-i mulțumească, tânărul războinic a început să se laude în dreapta și-n stânga că el este primul Taira care a pus piciorul pe celălalt mal¹².

Acesta este unul dintre primele exemple de afectare tipică samurailor, dorința de a fi *sakigake* – expus, în prima linie, primul războinic care încrucișează sabia cu inamicul. Nu era suficient doar să fii prezent, un samurai adevărat trebuia să-și demonstreze în mod ostentativ neînfricarea și dorința de luptă, chiar dacă, precum în exemplul de mai sus, pretenția era într-o câțva ridicolă – tânărul războinic ajunsese acolo numai pentru că se agățase de armura altui soldat ca să rămână în viață.

Toate râsetele pe seama băiatului celui laudăros au încetat atunci când samurarii Minamoto au pornit la atac, urcând malul în fugă. Shigetada, a cărui strădanie de a ajunge primul dincolo a fost dejucată, a fost totuși

primul care a făcut vărsare de sânge. În *Povestea familiei Heike* acesta îl întreabă pe un dușman care este numele lui, iar când aude că se află față în față cu o rudă de sânge a lui Yoshinaka, pornește călare spre el, se prind în luptă și îi „sucește gâtul”, rostind aceste vorbe amenințătoare: „Vei fi prima ofrandă pe ziua de azi adusă zeului războiului”. La scurt timp după aceea se încinge bătălia, iar forțele militare ale clanului Taira cedează.

Victoria din a doua bătălie de pe râul Uji a fost în general amintită ca aparținându-i lui Yoshitsune, deși el nu a fost decât un locotenent într-o armată condusă oficial de un membru de seamă al clanului, Minamoto Noriyori. Relatările mai înflorite despre istoria Războiului Genpei au tins să-i atribuie retroactiv lui Yoshitsune statutul de comandant, ca și cum i-ar mistifica biografia pentru a fi în armonie cu faima căpătată ulterior. De fapt, Yoshitsune și Noriyori se pare că s-au ciondănit din cauza relației lor exacte în structura de comandă, Yoshitsune pretinzându-se uneori a fi lider, alteori supunându-se de bunăvoie autorității lui Noriyori, de obicei doar ca să profite de șansa de a lupta în linia întâi¹³.

Indiferent cine fusese la comandă, Yoshinaka a prins de veste că una dintre cele trei armate ale sale fusese înfrântă. Inițial Yoshinaka făcuse eforturi să ia poziție, ba chiar trimisese iscoade printre samurarii Taira alungați, dar se pare că vestea căderii defensivei pe râul Uji a fost de-ajuns pentru a-l face să renunțe. Și-a abandonat planurile de a pregăti o a doua rezistență la reședința lui Go-Shirakawa și a fugit călare împreună cu 40 dintre cei mai de încredere samurai ai săi. Chiar în timp ce Yoshitsune era întâmpinat de un Go-Shirakawa zâmbitor, Yoshinaka se îndepărta de capitală, convins că zilele îi erau numărate.

Exact în timpul retragerii lui Yoshinaka, pe când își ia rămas-bun de la soldații săi, rămași tot mai puțini după atâtea evadări și bătălii, *Povestea familiei Heike* introduce brusc una dintre cele mai comentate scene. Când din suita lui Yoshinaka nu au mai rămas decât șapte călăreți, generalul fugar îi spune samuraiului Tomoe Gozen – o femeie – să plece:

Cu pielea ei albă, părul lung și chipul fermecător, Tomoe era cea mai frumoasă. Era totodată un arcaș puternic și un soldat curajos, călare sau pe jos, pregătit să țină piept și demonilor sau zeilor – făcea cât o mie de războinici. Se pricepea să țină în frâu caii nărăvași și era neînfricată în coborârile abrupte. Ori de câte ori se dădea o bătălie, Yoshinaka o trimitea pe ea în frunte, într-o armură grea, cu o sabie grozavă și un arc puternic. Gloria numelui său o întrecea pe cea

a celorlalți războinici. Iar acum, când toți pieriseră sau fugiseră, ea se afla printre cei șapte călăreți de pe urmă¹⁴.

Deodată, din senin, *Povestea familiei Heike* introduce o femeie samurai – nu în sensul larg de soție sau mamă, ci în ipostaza de combatant activ. Poziția exactă a lui Tomoe e neclară – întâi e menționată drept una din cele două „însoțitoare”, dar e precis descrisă în termeni marțiali ca fiind căpitan în linia întâi. În ciuda acestor lucruri, Yoshinaka o alungă, spunându-i să-și găsească sfârșitul unde crede ea de cuviință, însă nu alături de el:

Voi muri în luptă. Ori, de voi fi rănit, îmi voi lua viața, dar nu se va putea spune că Seniorul Kiso [adică Yoshinaka] și-a dat duhul în tovărășia unei femei.

În *Povestea familiei Heike*, Tomoe se împotrivește cu îndărătnicie ordinului primit, până când, în cele din urmă, pricepe mesajul și își lasă calul să se odihnească pe o potecă din pădure.

„Aș vrea să înfrunt un dușman pe măsură”, cugetă ea, „ca să-i arăt stăpânului meu o ultimă luptă”.

Ca la un semn, 30 de călăreți inamici se ivesc la orizont, iar Tomoe se năpustește în mijlocul lor, unde pe unul dintre ei îl ia prin surprindere, trăgându-l peste șaua ei și „sucindu-i gâtul” – se înțelege de la sine că iese din pădure călare și îl ia pe nepregătite. După care Tomoe se întoarce și fuge, azvârlindu-și din mers armura și armele și pierind din izvoarele istorice la fel de neașteptat precum a apărut.

E de prisos să mai spunem că pagina dedicată lui Tomoe din *Povestea familiei Heike* este una dintre cele mai citite și mai analizate. Este ea inserată în poveste în semn de dezaprobare a purtărilor brutale din provincii, e posibil ca Yoshinaka să fi avut o astfel de amazoană printre soldații săi? Însă ea nu e singura – textul menționează, de asemenea, o a doua „însoțitoare”, Yamabuki, pe care Yoshinaka a fost nevoit s-o abandoneze, bolnavă fiind, în capitală. O variantă a textului, *Genpei Jōsuiki*, mai amintește de o femeie, o războinică activă în aceeași perioadă; chiar și așa, Tomoe tot este socotită o raritate.

Au existat oare multe războinice printre samurai, ale căror povești au rămas nespuse, probabil din cauza aceluiași misoginism ce l-a făcut pe Yoshinaka să considere prezența lui Tomoe întru câțva rușinoasă? Negreșit,

femeile-samurai trebuiau să știe să lupte, dar se pare că nu prea luau parte la campanii. Războiul era așadar o treabă de bărbat, cu toate că femeile trebuiau să știe să apere casa. Arma preferată a femeilor, începând cu perioada Războiului Genpei, a fost *naginata* – o lamă de sabie montată la capătul unei prăjini lungi. Folosită cândva de călugării războinici, *naginata* pare să fi devenit tot mai populară în secolul al XII-lea, prețuită mai ales deoarece putea fi folosită pentru a răsturna un călăreț de pe cal. *Naginata* a creat șanse egale, permițându-i unui pedestraș să-i țină piept unui samurai călare, ca un soi de prelungire a brațului. *Naginata* a ajuns să fie o piesă importantă în zestrea soției unui samurai, iar *naginata-jutsu*, arta marțială care o utilizează, rămâne un sport preponderent feminin în Japonia modernă.

Cu toate acestea, Tomoe nu e înfățișată mânuind o *naginata*, doar dacă nu cumva la așa ceva se referă *Povestea familiei Heike* atunci când subliniază că e înarmată cu o sabie „grozavă”. Într-adevăr, are un arc, însă, în unica ei confruntare despre care se povestește o vedem luptând călare și, dacă luăm în calcul logistica „sucirii gâtului”, folosindu-se cel mult de un cuțit lung. Poate că prezența lui Tomoe în poveste are altă miză. Poate că în mod intenționat ea nu apare decât înainte de moartea lui Yoshinaka. Lăsată singură pe cărarea din pădure, ea gândește cu voce tare, iar autorul îi atribuie vorbe ce nu ar fi putut fi rostite decât de Tomoe însăși. Cu alte cuvinte, fie este într-un tot o creație ficțională, fie textul dă de înțeles că povestea lui Tomoe există deoarece *chiar ea a spus-o, cu gura ei*. Într-o poveste care, fără îndoială, are numeroase momente de speculație și chiar ficțiune, scurta și neașteptata apariție a lui Tomoe adaugă o notă de reportaj. Mai precis, Tomoe scapă – și reușește în ciuda șanselor infime, deși nu prin mijloace supraomenești. Nu e vorba nici despre vreo demonstrație de kung-fu, nici despre isprăvi marțiale cu efecte speciale și nici despre înfrângerea masivă și teatrală a zeci de inamici. Fuga ei este brutală, rapidă și într-un tot credibilă.

O variantă a aceleiași povești îl prezintă pe Yoshinaka alungând-o pe Tomoe pentru ca ea să se poată întoarce în regiunea lui natală și să spună povestea lui. Ea scapă cu viață din Războiul Genpei și, în cele din urmă, se mărită cu un funcționar din clanul Minamoto, Wada Yoshimori (1147-1213). Deși, istoric vorbind, familia Wada a fost masacrată într-o răscoală din 1213, Tomoe a scăpat de moartea violentă de care au avut parte soțul și

fiul ei și se spune că s-a călugărit, trăind până pe la 90 și ceva de ani. Există trei situri din Japonia modernă care se presupune că i-ar adăposti mormântul, iar în Kisomachi, orașul natal al lui Yoshinaka, aflat astăzi în prefectura Nagano, statuia ei, cu o *naginata* în mână, stă alături de a lui¹⁵.

Lăsând deoparte apariția și dispariția bruște ale lui Tomoe, moartea lui Yoshinaka survine la scurt timp după aceea. În *Povestea familiei Heike* este descrisă o ciorovăială între el și ultimul său slujitor, un bărbat hotărât să nu își păteze onoarea. Nu se mai pune problema dacă Yoshinaka va muri, ci cum o va face. Atunci când alți 50 de războinici călare ies din pădure, slujitorul lui Yoshinaka, Kanehira, își dă seama că totul e pierdut, așa că își îndeamnă stăpânul să se sinucidă. Motivele sale au rădăcini în teribilul sistem cu puncte câștigate în funcție de capetele adunate – dacă Yoshinaka își ia viața, atunci nici un samurai inamic nu va putea să-și atribuie meritul de a-l fi ucis.

Acceptând cu reticență, Yoshinaka se îndepărtează în timp ce Kanehira opune rezistență pentru ultima oară: trage toate săgețile pe care le mai are și îi atacă pe călăreți. Yoshinaka își continuă drumul prin decorul dezolant al unui februarie geros. Fie gheața se sfărâmă sub calul său, fie nu estimează corect adâncimea apei dintr-un câmp de orez din apropiere. În orice caz, calul se scufundă și se îneacă în mocirlă, iar când Yoshinaka întoarce capul ca să se uite după următorii săi, e lovit în față de o săgeată trasă de dușmani.

În bătălia principală, Kanehira aude exact lucrul de care s-a temut în tot acest timp – un soldat declamându-și descendența și prezentându-se drept ucigașul lui Yoshinaka. Înțelegând că s-a terminat totul, Kanehira le strigă inamicilor săi că nu mai are misiunea de a-și apăra stăpânul și le cere să bage de seamă cum își înfruntă moartea cei mai curajoși samurai, după care se aruncă de pe cal cu sabia înfiptă în gură. Kanehira moare pe loc¹⁶.

E o anumită ironie în faptul că *Povestea familiei Heike*, o saga al cărei titlu sugerează din capul locului că subiectul este soarta clanului Taira, trebuie să dedice pagini întregi nu doar dușmăniei dintre clanurile Minamoto și Taira, ci și îndelungatelor conflicte interne provocate de faptul că nu se înțelegeau cine ar trebui să fie liderul clanului. Însă, în ceea ce privește soarta tragică a lui Yoshinaka, povestea îi plasează pe ucigașii săi în Kyōto, unde împăratul retras la mănăstire Go-Shirakawa le rămâne

veșnic recunoscător și îndatorat. Mai precis, Yoshitsune primește cele mai multe onoruri, spre iritarea fratelui său vitreg, Yoritomo, care pretinde în continuare a fi liderul forțelor Minamoto, deși încă nu și-a părăsit cartierul general din est. Yoshitsune este cel care aduce capul lui Yoshinaka la Kyōto; lui Yoshitsune i se ordonă să lupte cu clanul Taira. Și, demn de remarcat, tot Yoshitsune este cel exclus de la onorurile militare anunțate de Yoritomo spre sfârșitul primăverii anului 1184. Nefiind el omul care să nu tulbure apele, împăratul retras la mănăstire Go-Shirakawa l-a mai înseninat pe uitatul Yoshitsune acordându-i două poziții la curtea imperială – o sinecură în cadrul Gărzilor Imperiale și încă o funcție la Cancelaria Poliției Capitalei. Indiferent dacă a fost sau nu menită să-l supere pe Yoritomo, cert e că decizia împăratului l-a înfuriat¹⁷.

Însă Yoshitsune este cel care va conduce clanul Minamoto către viitoarea izbândă. Cândva superiorul său, Noriyori se găsește de data aceasta într-o poziție inferioară. Yoshitsune lovește drept în inima clanului Taira, luând cu asalt Fukuhara. Deși abandonată recent de familia Taira în condiții dramatice, Fukuhara fusese reocupată în timp ce clanul Minamoto își soluționa divergențele în altă parte și părea menită a fi cartierul general în cazul unui contraatac al clanului Taira.

Cu toate acestea, armata principală a clanului Taira nu se afla propriu-zis printre ruinele din Fukuhara, ci la Ichinotani (literal, „valea întâi”), o fâșie îngustă de plajă mărginită la sud de mare, iar la nord de stânci abrupte și înalte. Cei din clanul Taira erau, indiscutabil, stăpânii mării, iar clanul Minamoto nu avea nici o flotă demnă de menționat. Presupunându-se că stâncile sunt de netrecut, existau efectiv doar două căi pe care se putea ajunge la bază, dinspre est și dinspre vest, de-a lungul plajei. O discuție din *Povestea familiei Heike* face aluzie la costurile umane pe care le presupuneau războaiele samurailor. Samuraii Minamoto se întreabă cum să străbată un teren periculos în puterea nopții, iar Yoshitsune sugerează cu istețime „să aprindă, ca de obicei, niște torțe mari”. Aceasta s-a dovedit numaidecât a fi un eufemism pentru incendierea caselor și câmpurilor oamenilor de rând din zonă, ale căror proprietăți sunt arse într-un incendiu de proporții, doar ca să le lumineze calea eliberatorilor din clanul Minamoto¹⁸.

Clanul Taira pare că este luat prin surprindere de asaltul nocturn, iar mai mulți comandanți renunță la căile de acces exterioare spre Ichinotani, îndreptându-se către corăbiile lor, pe care se îmbarcă și traversează Marea Interioară, către Yashima, pe insula Shikoku. Alții rămân însă pe poziții la Ichinotani – nu doar pedestrași, ci și detașamente de cavalerie, precum și câteva dintre ultimele arbalete antice, folosite pe timp de asediu și aflate pe cale de dispariție – legendarele *oyūmi*.

Yoshitsune a trimis cea mai mare parte a armatei sale să atace dinspre vest, luând cu el un grup mai mic de samurai, pe primejdiosul traseu estic. Acesta e momentul în care *Povestea familiei Heike* se apleacă asupra cunoștințelor deosebite deținute de locuitorii din câmpia Kantō. Combatanții luptau, poate, pentru o fortăreață de coastă, însă tactica ce a adus victoria în ziua aceea avea să se dovedească a fi cea ecvestră. Într-o epocă în care încă nu existau servicii de informații sau cartografie militară, într-o zonă unde nu mai fusese nici unul, cei din clanul Minamoto susțineau că cea mai bună cale de acces spre Ichinotani era terenul înșelător ce proteja fortăreața pe latura estică. La sfatul prudent al călăreților săi, Yoshitsune pune o șa aurită pe cel mai bătrân cal pe care îl găsește în împrejurimi. Această juxtapunere de podoabe și bătrânețe nu e o metaforă poetică, ci o încercare deliberată de a așeza ceva reflectorizant și ușor de observat în spina unui animal care, cel mai probabil, va ști din instinct pe unde să traverseze relieful accidentat. Calul cel bătrân a fost apoi mânat în fruntea forțelor clanului Minamoto, găsind calea ideală.

Iscușița de a mâna un cal pe un relief accidentat era foarte apreciată de membrii clanului Minamoto. Un atribut similar am întâlnit și înainte, enumerat printre calitățile frumoasei fete-samurai, Tomoe, și iată că apare din nou în *Povestea familiei Heike*, acum, când cei din clanul Minamoto încep să se întrebe cât de „insurmontabile” sunt de fapt stâncile de deasupra fortăreței Ichinotani.

Căutând pe cineva care să cunoască bine locurile, uriașul călugăr războinic Benkei îl aduce în fața lui Yoshitsune pe un vânător bătrân. Omul este întrebat despre relieful stâncilor și, într-o primă fază, le confirmă bănuielile, și anume că defileul de 300 de picioare și, mai apoi, panta abruptă de 150 de picioare ce coboară către plajă formează o barieră de netrecut. Însă Yoshitsune îl întreabă pe bătrânul vânător dacă pe stânci sunt căprioare. Când bătrânul răspunde afirmativ, Yoshitsune îi dă o replică

marcată de o calitate rară în rândul samurailor – înțelepciunea: „Înseamnă că e un loc obișnuit de pășunat. Dacă pot ajunge acolo căprioarele, atunci pot și caii. Bun, tu vei fi călăuza noastră”¹⁹.

Când bătrânul se plânge că e prea infirm pentru a le arăta călăreților calea, aceștia îl recrutează pe fiul său, legându-i părul și dându-i un nume de samurai (Yoshihisa). E un episod minor în *Povestea familiei Heike*, eclipsat de viitoarele evenimente dramatice ale bătăliei de la Ichinotani, dar este un moment elocvent în ceea ce privește avansarea pe câmpul de luptă. În secolele următoare, când clasele sociale din Japonia erau fixate, samurarii nu mai îngăduiau asemenea acțiuni. Dar aici, în iureșul Războiului Genpei, vedem un fiu de vânător care ajunge în cercul restrâns al lui Yoshitsune. Este de remarcat faptul că grupul de susținători ai lui Yoshitsune cuprinde un asemenea amestec de clase și profesii, prefigurând companiile multirasiale de camarazi de arme din filmele noastre de război²⁰.

Povestea familiei Heike pune în lumină măiestria călăreților și gândirea creativă în bătălia de la Ichinotani. La început, câmpul de luptă e învăluit în liniștea nopții, se aud doar trosnetele focurilor aprinse de străji și cântecul de jale al unui flaut din tabăra clanului Taira. În această acalmie, Yoshitsune conduce 70 de călăreți într-o coborâre temerară a stâncilor, într-un atac-surpriză care seamănă haos în tabăra clanului Taira. Cu toate acestea, clanul Taira dă dovadă și de înțelepciune – chiar înainte ca Yoshitsune să pătrundă în tabăra sa, *Povestea familiei Heike* se oprește să admire inteligența unui străjer din clanul Taira, care se încruntă bănuitor când vede brusc niște vulpi și iepuri fugind în jos pe stâncile abrupte. Se gândește că dacă aceste mici animale își asumă riscul de a face o coborâre atât de riscantă înseamnă că fug de ceva mai mare decât ele – își dă seama de asta doar cu câteva momente înainte de ambuscada clanului Minamoto.

Probabil că doar o mică parte din samurarii Taira au bănuțit că cei din clanul Minamoto reprezentau o forță puțin numeroasă, care aproape că a aterizat în mijlocul lor. Pentru majoritatea samurailor Taira de la Ichinotani, vacarmul unei confruntări în mijlocul taberei a fost semnul clar că defensivă lor exterioară se prăbușise. Prin urmare, e de înțeles că au început să se retragă care cum a apucat, alergând către corăbiile lor și sperând ca, odată ajunși în larg, să li se poată alătura camarazilor lor de la Yashima.

În acest punct, când cei din clanul Taira fug mâncând pământul, *Povestea familiei Heike* introduce una dintre cele mai celebre povestiri din acest conflict, menită să alcătuiască, în secolele ce au urmat, nucleul multor piese de teatru kabuki, nō și de păpuși. În timp ce forțele Minamoto năvălesc în tabăra clanului Taira, samuraiul Kumagai Naozane zărește un samurai într-o armură de rang superior înaintând în mare. Instinctiv, strigă la el, spunându-i batjocoritor că nu e frumos ca un comandant să-i întoarcă spatele inamicului său. Samuraiul se oprește, se întoarce și îl înfruntă, dar nu îi poate face față experimentatului Kumagai. Acesta îi răstoarnă coiful și își ridică sabia pentru a-i da lovitura de grație, dar deodată își dă seama că are în față un adolescent înfricoșat, care îi amintește de fiul lui. Kumagai șovăie și îl întreabă pe băiat cum îl cheamă. Băiatul refuză să-i dezvăluie numele și îi spune doar că va fi recunoscut după cap, atunci când îl va prezenta superiorilor săi. Ezitând, Kumagai aude cum se apropie aliații săi. Cu lacrimi în ochi, îl decapitează pe băiat, care mai apoi este identificat ca fiind nobilul Taira Atsumori. Abia când Kumagai îi scotocește printre lucruri, căutând ceva în care să-i înfășoare capul, dă de un săculeț cu un flaut în el. Își dă seama că tocmai l-a omorât pe cel al cărui cântec îl auzise cu o noapte în urmă și se gândește că nici unul dintre neciopliții membri ai clanului Minamoto nu avea un flaut la el. Gândul îi adâncește sentimentul de regret și, încă o dată, sentimentul că viața de la curte îi îndepărtase pe cei din clanul Taira de spiritul samurailor. Dar acesta nu este prezentat ca un o critică sarcastică la adresa curtenilor decadenți – dimpotrivă, clanul Minamoto este cel care are de pierdut. Traumatizat de ceea ce a devenit, Kumagai se îndepărtează în cele din urmă de viața de samurai și își petrece ultimele zile în straie de călugăr budist²¹.

În mod vădit, în urma bătăliei de la Ichinotani, Yoshitsune a fost recompensat cu o funcție onorifică la curtea imperială, în semn de recunoaștere a realizărilor sale. Presupusul său superior, Yoritomo, nu a primit asemenea distincții – semn că ruptura dintre cei doi frați era tot mai profundă. În orice caz, Yoshitsune a continuat lupta împotriva samurailor Taira un an mai târziu, când a condus o forță navală înspre baza lor de la Yashima. Astfel, el lăsa în urmă uscatul, unde samurarii Minamoto erau recunoscuți pentru superioritatea lor, și se pregătea pentru o bătălie navală, domeniu în care cei din clanul Taira fuseseră dintotdeauna maeștri absoluți.

Yashima este un vârf măreț și impozant pe țărmul insulei Shikoku. Putem presupune, așa cum au făcut și cei din clanul Minamoto, că prima acțiune a samurailor Taira, odată ajunși acolo, ar fi fost să posteze străji la înălțime, de unde să poată ajunge cu privirea până departe, la fortăreața Ichinotani. De această dată nu avea să urmeze nici un atac-surpriză: armatele aveau să se confrunte știind dinainte locul unde se afla fiecare.

Unul dintre oamenii lui Yoshitsune, sfetnicul Kajiwara Kagetoki, numit de Yoritomo și, prin urmare, vorbind cu autoritatea unui „lider” detașat, sugerează ca bărcile clanului Minamoto să aibă „vâsle inversate”, pentru a-i ajuta să fugă. Comentariul acesta criptic, referindu-se probabil la posibilitatea de a fixa o cârmă fie la provă, fie la pupă, a fost întâmpinat cu dispreț de Yoshitsune. Kajiwara, vizibil jignit de un asemenea tratament, răspunde că Yoshitsune nu știe decât să atace, ca „mistrețul”, și că nu-și va putea îndeplini datoria de lider dacă nu ia în considerare și posibilitatea retragerii din luptă²².

Deși pare un incident minor, disputa dintre Yoshitsune și Kajiwara reprezintă un moment critic. Pierzându-și cinstea obrazului prin faptul că este cât pe ce să se ia la harță cu comandantul său, Kajiwara scrie, împreună cu Yoritomo, un raport extrem de depreciativ despre comportamentul lui Yoshitsune. Dacă înainte Yoritomo poate că socotea ascensiunea lui Yoshitsune o chestiune de noroc sau chiar o consecință a amestecului curții, acum i se dădea de înțeles că Yoshitsune era lipsit de respect și imprudent.

Într-adevăr, nu e deloc exagerată ideea că Yoshitsune se bizuia, în mare parte, pe noroc. Pornește spre Yashima în toiul unei furtuni, în ciuda protestelor subalternilor săi. *Povestea familiei Heike* îl înfățișează tacit cum „îngăduie” tuturor ambarcațiunilor, în afară de cinci, să rămână pe loc, deși aceasta ar putea fi, în text, o răstălmăcire politicoasă a refuzului multora dintre oamenii lui de a-l urma. La Ichinotani, apariția clanului Minamoto dintr-o direcție neașteptată, combinată cu incendiile provocate de forțele lor de desant, îi face pe samurarii Taira să creadă că se confruntă cu o armată mult mai numeroasă. În consecință, se îndreptă din nou către corăbiile lor, însă, odată ajunși pe țărm și având o perspectivă mai clară, își dau seama imediat că Yoshitsune nu are decât o mână de oameni.

Bătălia ce a urmat la Yashima este încărcată de juxtapuneri poetice între clanurile Minamoto și Taira – de vreme ce Yoshitsune stăpânește

uscatul, iar cei din clanul Taira marea, fiecare tabără se află la propriu în elementul ei. O salvă de săgeți lansate de pe vasele clanului Taira îi seceră pe oamenii lui Yoshitsune, care se îngrămădesc în jurul liderului lor pentru a-l proteja. Arcul, această armă antică ce a jucat din cele mai vechi timpuri un rol decisiv în arsenalul samurailor, apare de mai multe ori în povești celebre despre bătălia de la Yashima, în anecdote care subliniază în primul rând natura ritualică a bătăliei curtenești, mai apoi realitățile crude ale războiului, iar pe urmă straniile priorități ale protocolului samurailor²³.

În prima confruntare, clanul Taira trimite din largul mării o subtilă provocare clanului Minamoto. O ambarcațiune a clanului Taira bogat decorată e împinsă către țarm, cu o prințesă adolescentă stând la proră. Ea fie ține în mână o prăjină lungă, fie stă în fața unui catarg fără vele – în ambele versiuni, prăjina sau catargul are în vârf un evantai, decorat cu un soare auriu-strălucitor răsărind peste un câmp stacojiu. Apoi ea așteaptă.

Samurarii Minamoto hotărâsc că evantaiul este o provocare. Unele versiuni ale poveștii sugerează că acesta a fost luat dintr-un sanctuar al clanului Taira și că soarta lui va influența bătălia. Dacă samurarii Minamoto reușesc să nimerească evantaiul cu o săgeată, vor câștiga luptele din ziua aceea.

Provocarea este totodată și o capcană. Cei din clanul Taira cu siguranță îl cunoșteau deja îndeajuns de bine pe nesăbuitul Yoshitsune ca să aibă toate motivele să creadă că el va fi primul care va lansa o săgeată, ceea ce îl va aduce în raza de tragere a arcașilor Taira. Avertizat că ținta este chiar el, și nu inofensivul evantai, Yoshitsune îi ordonă unuia dintre subordonații săi, Nasu Yoichi, să tragă²⁴.

Cu mari rezerve, Yoichi acceptă provocarea. Se roagă lui Hachiman pentru îndrumare și jură să se sinucidă dacă ratează ținta și își face tabăra de rușine. Apoi înaintează călare în mare vreo 30 de pași, cât mai aproape de țintă, fără să-și forțeze calul să înoate. Când prima lui săgeată rețază cu precizie evantaiul din vârful prăjinii, ambele tabere izbucnesc în aplauze și urale.

A doua confruntare nu mai este la fel de elegantă. Un războinic Taira apare pe punte și începe să danseze în jurul prăjinii, poate într-un soi de ritual menit să alunge ghinionul. Yoshitsune îi ordonă imediat lui Yoichi să tragă în el, iar a doua săgeată a arcașului îl lovește pe războinic în gât.

Această moarte subită, nedreaptă și nenecesară e întâmpinată cu entuziasm de clanul Minamoto, dar cu o tăcere amenințătoare de clanul Taira, căruia tocmai i s-a reamintit că acesta nu este un joc. Ca atare, o ambarcațiune plină cu samurai Taira acostează la un capăt al plajei, provocându-i pe samurarii Minamoto la o bătălie pentru fâșia de nisip.

Deși învingător este clanul Minamoto, împingându-i pe cei din clanul Taira înapoi în mare, Yoshitsune scapă arcul din mâini în vârtoarea bătăliei și poate fi văzut în multe dintre descrierile incidentului cum se agită în apă mică încercând să-l găsească, în timp ce bătălia se dezlănțuie în jurul său. Mai departe, *Povestea familiei Heike* îl înfățișează brusc îngrijorat de pierderea obiectului. Arcul său, se pare, este stânjenitor de slab. E nevoie doar de doi oameni pentru a-l încorda, în timp ce pentru arcurile celor mai puternici și mai înalți războinici sunt necesari mult mai mulți – un samurai oarecare, se sugerează în *Povestea familiei Heike*, ar putea avea nevoie de trei oameni; un adevărat supraom, cum ar fi unchiul lui Yoshitsune, Tametomo, ar putea mânui un arc „de cinci oameni”. Lucrurile nu stau însă chiar așa. „Arcul de trei oameni” (*sannin-bari*) apare adesea în cronicile marțiale japoneze, cu referire la un arc *extrem* de puternic; departe de a fi motiv de rușine, un arc de doi oameni sau chiar de un om pare să fi fost o armă cum nu se poate mai comună în rândul samurailor. Stânjeneala lui Yoshitsune este, prin urmare, fie o sugestie discretă a autorului că toți cei din clanul Minamoto au puteri supraomenești, fie pur și simplu un indiciu că arcurile mai puternice erau frecvente în rândul conducătorilor, care își permiteau să aibă mai mulți scutieri pentru a le pregăti echipamentul înainte de bătălie²⁵.

Bătălia de la Yashima s-a domolit spre seară și nu a mai fost reluată niciodată. Planurile clanului Taira de a iniția un atac de noapte au fost date peste cap de neînțelegerile dintre comandanți, așa că a doua zi și-au retras flota spre vest. Deși consemnate ca „victorii” ale clanului Minamoto, nici Ichinotani, nici Yashima nu au reprezentat lovituri cu adevărat zdrobitoare date taberei adverse. Ar putea fi mai degrabă considerate niște simple răfuiești în timpul retragerii treptate a clanului Taira către ținuturile sale din vest. Confruntarea finală urma să aibă loc abia după ce Yoshitsune avea să-și formeze propria flotă, cu care să poată lupta pe mare împotriva clanului Taira.

O lună mai târziu, la sfârșitul lui aprilie 1185, s-a ivit în sfârșit ocazia, la Dannoura, o strâmtoare strategică unde se întâlnesc vârfulurile insulelor Honshū și Kyūshū – așa-zisele porți către Marea Interioară. În mod limpede, era ultima rezistență a clanului Taira; greu de spus unde s-ar mai fi putut duce, având în vedere că dincolo de strâmtori nu se aflau decât Tsushima și apoi Coreea. Cu toate acestea, doar întrucât cei din clanul Taira s-au baricadat în spatele zidurilor de lemn ale corăbiilor nu înseamnă că încă sperau la o victorie. Comandantul clanului Taira, Tomomori, cunoștea bine marea și curenții din strâmtoare și s-a îmbarcat la primul semn că armata clanului Minamoto avansează. Totuși, de data aceasta, clanul Minamoto a sosit cu propria flotă. Corăbiile clanului Taira s-au răspândit în evantai și s-au apropiat de inamic, în timp ce săgețile întunecau cerul. Primele săgeți rătăcite, lansate de cele mai puternice arcuri inamice, s-au izbit surd de cocile corăbiilor. Unele purtau numele celui care le-a tras, provocându-i astfel pe cei mai buni arcași inamici să le recupereze și să le trimită înapoi.

Pe măsură ce răpăitul săgeților care loveau corăbiile se întetea, acoperind plescăitul celor ce cădeau în apă, un comandant Taira și-a îndemnat arcașii să ochească un om anume. Acesta purta armură de general, dar era foarte scund, cu pielea palidă și dinți proeminenți. Era vorba despre Yoshitsune, cel care împinsese clanul Taira la pieire; era, desigur, și un trofeu special pentru soldatul Taira care avea să-lucidă.

Printre soldații clanului Minamoto, și Yoshitsune căuta pe cineva anume. Faptul că samurarii Taira se foloseau de corăbii îi făcea aproape imposibil de nimicit. În cazul în care s-ar fi confruntat cu o înfrângere, ar fi putut oricând să fugă pentru a se regrupa ori să caute adăpost printre pirați. Pe Yoshitsune îl interesa mai mult Antoku, micul împărat în vârstă de 8 ani, care cu siguranță se afla pe una dintre corăbiile clanului Taira. Dacă Yoshitsune ar fi putut pune mâna pe conducătorul nominal al samurailor Taira, aceștia ar fi fost obligați să i se supună.

La începutul bătăliei, ce trecea progresiv de la schimbul de săgeți la lupta corp la corp, clanul Taira era în avantaj. Curenții erau de partea sa, iar eforturile clanului Minamoto prost orientate. Yoshitsune și-a îndreptat atacul împotriva stridentei și fastuoasei nave-amiral a flotei clanului Taira, fără să bage de seamă că aceasta era doar o diversivune și că Antoku și „suita” lui se aflau pe o corabie mai puțin bătătoare la ochi.

Când marea s-a schimbat în avantajul clanului Minamoto, Yoshitsune a aflat și o informație vitală de la un trădător din tabăra Taira, care l-a înștiințat unde se află împăratul Antoku. Yoshitsune le ordonă arcașilor să tragă asupra marinarilor și vâslașilor de pe vasele din apropiere, ignorându-i complet pe samurai și lăsând vasele imobile pe apă. Cum Yoshitsune se apropia periculos de mult de corabia lui Antoku, comandantul clanului Taira a anunțat înlăcrimata familie imperială că nu mai era nici o șansă de scăpare. Flamurile albe ale clanului Minamoto fluturau triumfătoare. Flamurile roșii ale clanului Taira aveau să cadă. Marele război dintre cele două clanuri se sfârșise și nu mai rămânea nici o rațiune de a trăi.

Bunica lui Antoku, văduva detestatului Kiyomori, l-a luat de mână pe micul împărat și l-a convins să se roage împreună cu ea lui Buddha. Apoi a rostit cele mai faimoase ultime cuvinte din istoria samurailor: „Capitala noastră zace sub valuri”.

Apoi, strângându-l la piept pe împărat, s-a aruncat în mare. Văzând că ea s-a sinucis, ceilalți membri ai curții refugiate a lui Antoku s-au grăbit să-l urmeze, aruncându-se și ei peste bord. Mama lui Antoku a fost „salvată” doar pentru că un membru al clanului Minamoto a apucat-o de păr cu o greblă, în timp ce se scufunda în apă. Sabia imperială, un artefact antic din vremuri de legendă, s-a pierdut pentru totdeauna, deși Oglinda Sacră a fost recuperată de la curteanul care o purta, țintuit de săgețile trase de samurarii Minamoto. Alți membri ai clanului Taira s-au înfășurat în lanțurile ancorelor pentru a fi siguri că vor muri sau au îmbrăcat armuri ca să se înece. Un samurai, văzând, dezaprobator, că liderul clanului Taira se codește, și-a împins stăpânul în mare:

Fața mării era plină de steaguri și flamuri stacojii, ca niște frunze ruginii împrăștiate de furtunile de toamnă pe fluviul Tatsuta. Valurile cândva albe ce se spărgeau de țărnam erau acum vopsite-n purpuriu. Corăbii fără stăpân, părăsite, pluteau în voia vântului și a curenților, triste și fără țintă²⁶.

Sinuciderea în masă de la Dannoura, reprezentând prăbușirea clanului Taira, a făcut ca zona să rămână tabu timp de secole. Marinarii japonezi evitau pe cât posibil zona, iar pescarii se țineau departe, de teamă să nu dea nas în nas cu spiritele fără odihnă ale clanului blestemat. Cei care se încumetau să se aventureze aproape de strâmtoare prindeau câteodată crabi cu chipuri stranii

de om încrustate în carapace. Crezând că erau reîncarnările samurailor din clanul Taira, aruncau acești „crabi Heike” înapoi în mare. În zilele noastre, după opt secole de selecție nenaturală, ce favorizează crabii cu chipuri de samurai pe spate, carapacele crabilor Heike s-au transformat în cutremurătoare reproduceri ale chipurilor războinicilor, reamintind mereu de tragicul sfârșit al clanului Taira.

1. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 293.
2. *Gen* înseamnă Minamoto, iar *Hei* sunt Taira, prima literă transformându-se în *p* când se formează un cuvânt compus. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 289, îl numește pe bună dreptate „variante japoneză a Războaielor Peloponesiace”, atât din cauza repercusiunilor de mare amploare, cât și a dezbinărilor provocate.
3. *Heike Monogatari*, I: 1.
4. *Heike Monogatari*, VII: 6. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 248, afirmă că numărul morților este mai mic, deși tot impresionant: 40 000.
5. *Heike Monogatari*, VIII: 6
6. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 251.
7. *Heike Monogatari*, VII: 20.
8. *Ibidem*.
9. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 258.
10. McCullough, *Yoshitsune*, pp. 41-42. Vezi și Leiter, *New Kabuki Encyclopedia*, pp. 154-155.
11. *Heike Monogatari*, IX: 2.
12. *Ibidem*. Vezi și Varley, *Warriors of Japan*, p. 95. Faptul că au existat două bătălii pe râul Uji, una în 1180 și cealaltă în 1184 (și încă una mai târziu), i-a derutat pe mulți specialiști. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 259, de pildă, susține că în februarie 1184 râul a ieșit din matcă în urma „topirii zăpezii”, descriere ce se potrivește mai degrabă cu evenimentele din iulie 1180.
13. Vezi, de exemplu, Varley, *Warriors of Japan*, p. 144, unde Yoshitsune afirmă intenționat că nu este liderul clanului Minamoto în bătălia de la Dannoura, pentru a putea conduce din linia întâi.
14. *Heike Monogatari*, IX: 4. Tomoe e numită întâi slujitoare (*binjo*), apoi căpitan în prima linie (*ippō no taishō*). În unele texte apare ca o femeie frumoasă (*bijo*), ceea ce sugerează că e posibil ca scribii care au ascultat și au așternut povestea pe hârtie să fi confundat *bijo* cu *binjo*.
15. Varley, *Warriors of Japan*, pp. 104, 235, n. 112.
16. *Heike Monogatari*, IX: 4.
17. Numirea în cadrul poliției era la originea titulaturii de „locotenent” (*hōgan*) a lui Yoshitsune, importantă deoarece *hōgan-biiki* sau „milă pentru locotenent” avea să fie la originea unei expresii japoneze însemnând a-l sprijini pe perdant.
18. *Heike Monogatari*, IX: 8.
19. *Heike Monogatari*, IX: 9.
20. *Ibidem* – povestea menționează anume că Yoshihisa se află la căpătâiul lui Yoshitsune în clipa morții sale, în 1189.
21. *Heike Monogatari*, IX: 16.
22. *Heike Monogatari*, IX: 4.
23. Deși nu avem nici un motiv să punem la îndoială veridicitatea poveștilor cu arcași având drept context bătălia de la Yashima, *ya* este în japoneză un omofon pentru „săgeată”, astfel că e posibil să fim martorii unor adăugiri făcute de-a lungul secolelor de povestitori care credeau că relatează

„Bătălia de pe Insula Săgeții”. Pentru mai multe povești cu arcași Minamoto, vezi Varley, *Warriors of Japan*, p. 141.

24. Întâmplător, această scenă a ajuns unul dintre cele mai ascultate cântece tradiționale japoneze în afara Japoniei. O frântură din cântecul *Ogi no Mato* („Evantaiul ca țintă”) e folosită drept coloană sonoră a unei scene din filmul *Vânătorul de recompense* (1982) al lui Ridley Scott.

25. Varley, *Warriors of Japan*, p. 141, p. 225, n. 26.

26. *Heike Monogatari*, IX: 11.

Vântul divin

Shogunatul Kamakura și armada mongolă

În urma înfrângerii clanului Taira, al optzeci și doilea împărat, susținut de familia Minamoto și recunoscut oficial, adolescentul Go-Toba, i-a oferit funcția de shogun lui Yoritomo. Clanului Minamoto i s-a acordat, prin urmare, dreptul de a governa Japonia în numele împăratului, iar Yoritomo s-a și pus pe treabă, din cartierul său general de la Kamakura. Pentru Yoritomo, ca și pentru toți shogunii care i-au urmat, cel mai des folosit termen era *bakufu* – „cârmuire-din-cort” ori „de-după-cortină”. În acest caz, *baku* era o fâșie lată de pânză, susținută din loc în loc de câte un țaruș din lemn. Odată ce țarușii erau înfiți în pământ, pânza forma un paravan lung, înalt cam cât un stat de om, care demarca astfel cortul unui general și îl ferea de privirile indiscrete. Îl apăra deci și de intemperii, făcându-l totodată imposibil de luat în cătare de către dușmanii aflați la distanță. Așezat pe taburet în *baku*, un general putea exercita comanda în relativă siguranță. Dar, la fel cum *baku* era instalat doar pe durata unei bătălii, fiind înfășurat la loc atunci când armata pornea mai departe, și shogunul trebuia să fie delegat temporar și investit cu această funcție pentru a face față unei urgențe naționale. Dar care era urgența? Clanul Taira fusese nimicit, ultimii săi slujitori loiali se împrăștiaseră prin cătunele din munții din vestul Japoniei, coloana vertebrală a rezistenței era distrusă. În schimb, într-o încercare de consolidare a puterii, din păcate, tipică samurailor victorioși, Yoritomo s-a întors împotriva propriilor oameni, mai cu seamă împotriva generalului biruitor Yoshitsune.

La doar trei zile după ce Yoshitsune s-a întors triumfător în Kyōto, a sosit o scrisoare din partea lui Yoritomo în care îl acuza că a dat dovadă de laxitate în comandă, nu a ținut seama de sfaturi chibzuite și și-a supus soldații unor riscuri inutile. Șocat, Yoshitsune s-a îndreptat spre Kamakura pentru a-i preda pe prizonieri și a da raportul, însă a fost lăsat să aștepte o

lună în orașul vecin, Koshigoe. *Povestea familiei Heike* conține scrisoarea tânguitoare pe care i-a trimis-o necioplitului său frate vitreg, dar care a rămas fără răspuns. I s-a poruncit în schimb să se întoarcă la Kyōto, unde a fost informat că i s-au confiscat pământurile.

O tentativă de asasinare a lui Yoshitsune l-a făcut să se supună poruncii împăratului retras la mănăstire Go-Shirakawa de a-l „pedepsi” pe Yoritomo – în fapt, o declarație de război între Minamoto și Minamoto. Cu toate acestea, la scurt timp după aceea, Yoshitsune s-a făcut nevăzut, iar puținii săi adepți rămași s-au risipit în timpul unei furtuni.

Popularitatea poveștii lui Yoshitsune a eclipsat faptul că Yoritomo s-a descotorosit de mai mulți lideri importanți. Cei care au obținut victoria pentru clanul Minamoto au fost în mare parte exterminați în câțiva ani, însă căderea în dizgrație a lui Yoshitsune, la nici 30 de ani, e cea care a aprins imaginația japonezilor.

Cum era de așteptat, Yoshitsune s-a hotărât să se întoarcă în siguranță în nordul Japoniei, unde cândva, în copilărie, fugise din calea dușmanilor săi din clanul Taira și unde acum spera să scape de urmărirea clanului Minamoto. Totuși, ca să ajungă în nord, trebuia să traverseze cumva regiunea dominată de Yoritomo, care, știind asta, a ordonat închiderea tuturor hotarelor dintre provincii, oamenii nemaiputând trece fără să dovedească cine sunt.

În poate cel mai celebru incident al exilului său, se spune că Yoshitsune, împreună cu o mână de adepți, s-ar fi furișat printr-un punct de control de la Ataka deghizați în călugări budiști. Din cauză că era mic de statură și pentru a nu atrage atenția asupra lui, Yoshitsune își asumă rolul hamalului, în timp ce vestitul său scutier, uriașul Benkei, joacă rolul principal. Inversând pozițiile tradiționale de putere, aceștia se apropie de punctul de control, unul dintre barajele impuse la porunca lui Yoritomo. Totuși, Benkei pare să-i convingă pe samurarii care stau de strajă că grupul este într-adevăr format din călugări aflați într-un așa-zis pelerinaj de strângere de donații pentru reconstrucția unui templu renumit. În numeroasele piese de teatru scrise de-a lungul secolelor despre aventura aceasta, Benkei își maschează înșelăciunea desfășurând un pergament de pe care se preface că citește o listă a celor ce au promis să facă donații. Grupul e lăsat să treacă, dar Yoshitsune, neatent, atrage atenția asupra sa. Gândindu-se rapid la o soluție, Benkei își lovește „hamalul” pentru

neîndemânarea lui, convingându-i astfel pe străjeri că acela nu poate fi Yoshitsune, căci lovirea unui comandant ar fi considerată o infracțiune capitală.

Diverse versiuni ale poveștii nu concordă în privința complicității gardienilor. Și în piesa de teatru *nō Ataka*, și în piesa kabuki *Kanjinchō* (*Izvodul de iscălituri*), șeful străjilor își dă seama de șiretlic, recunoscându-l pe Yoshitsune, ba chiar băgând de seamă că Benkei „citește” de pe un pergament gol. Cu toate acestea, le îngăduie să treacă, socotind că onoarea a rămas nepătată și dând dovadă de respect față de situația dificilă a lui Yoshitsune – *hōgan-biiki* („milă pentru locotenent”) rămâne un termen japonez pentru protejarea perdantului.

Anii de pribegie ai lui Yoshitsune s-au încheiat în 1189, când gazdele sale din nord l-au trădat. La fortul Takadachi, pe malurile aceluiași râu Koromo unde, cu secole în urmă, populația emishi îi masacraser pe invadatori, Yoshitsune și o mână de susținători, câți mai rămăseseră, au fost înconjurați de niște samurai din partea locului. Copleșit de situație și neavând cum să scape, Yoshitsune s-a retras în interior și și-a făcut seppuku. Afară, ultimii săi oameni țineau piept atacului a zeci de inamici, până ce doar uriașul Benkei a mai rămas în viață. Aflat într-o poziție ce îi permitea să înfrunte simultan doar câte un inamic sau doi, Benkei, cu *naginata* sa lungă, a doborât mulți călăreți.

La un moment dat, samurarii au rămas pe loc, nemaiîndrăznind să se apropie, în vreme ce Benkei se sprijinea tăcut de *naginata* sa, cu armura străpunsă toată de săgeți, iar în spatele lui, flăcările care mistuiau fortul Takadachi se înălțau până la cer. Nici unul dintre samurai nu mai voia să atace, iar Benkei, părând că meditează, aștepta neclintit, așa cum zăbovise cândva pe podul Gojō în așteptarea unui adversar pe măsură. Abia când curentul produs de un cal în galop îl împinge pe Benkei iese la iveală adevărul: murise de ceva vreme și numai armura îl mai ținuse în picioare¹.

Spiritele ce bântuiau erau o temă recurentă în poveștile ulterioare ale clanului Minamoto. Samuraii din nord care s-au întors împotriva lui Yoshitsune au fost și ei nimiciți în urma unei expediții „punitivă”, trimisă de Yoritomo sub pretextul că ar răzbuna moartea iubitului său frate vitreg! În 1199, Yoritomo a căzut de pe cal și a murit din cauza rănilor – folclorul

avea numaidecât să afirme că fantoma lui Yoshitsune sau a lui Benkei a fost cea care a făcut calul să se cabreze.

Domnia lui Yoritomo a durat, astfel, doar câțiva ani după ce fratele său a obținut victoriile în locul său. Oficial, clanul Minamoto a rămas deținătorul titlului shogunal aproape 150 de ani. În realitate, ei deja pierduseră puterea când a murit Yoritomo. I-au urmat cei doi fii ai săi, dar, cum amândoi erau foarte tineri, aveau nevoie de un regent.

Așa se face că shogunul conducea în numele împăratului, iar regentul (*shikken*) conducea în numele shogunului. Epuizat și decimat de cuceriri, clanul Minamoto s-a bucurat doar cu numele de roadele victoriilor sale. Căci, de fapt, familia soției lui Yoritomo, Hōjō Masako, ținea frâiele puterii. Pentru a lăsa impresia că s-a călugărit, ea s-a ras în cap, fiind poreclită *Ama Shōgun* – Călugărița.

Hōjō Masako (1157-1225) fusese martoră la nenumărate evenimente din timpul Războiului Genpei. Se născuse în toiul Revoltei din perioada Heiji și era copil atunci când tânărul Yoritomo a fost trimis în exil în ținutul tatălui ei. În ciuda statutului lui Yoritomo de inamic al clanului Taira, aliat al familiei Hōjō, lui Masako i s-a îngăduit să se mărite cu Yoritomo în 1180. În vreme ce Războiul Genpei devasta centrul și vestul Japoniei, Masako și Yoritomo își creșteau copiii – dintre care doi aveau să ajungă shoguni – în Kamakura, zona de influență a clanului Hōjō.

După moartea lui Yoritomo, Masako a condus în numele fiului său de 18 ani, iar când acesta a murit în împrejurări suspecte, în numele fratelui său mai mic. Atunci când și acest băiat a murit, Masako și fratele ei au ales ca înlocuitor un prunc, asigurându-se că rolul de regent al shogunului va dura la fel de mult precum cel al altor dregători ce cârmuiau în numele împăratului.

Au existat, firește, și alte personaje care își urmăreau propriile interese. Împăratul retras la mănăstire Go-Toba (1180-1239) a abdicat în 1198 și a încercat să dirijeze politica japoneză din umbra următorilor trei succesori ai săi – doi fii și un nepot. Planurile i-au fost zădărnicate odată cu moartea celui de-al doilea fiu al lui Yoritomo, când a refuzat să se unească în secret cu familia Hōjō pentru alegerea unui succesori cu legături imperiale. Oficial, originea tulburărilor ce au urmat a fost o neînțelegere din cauza redistribuirii unor pământuri, însă ostilitatea dintre Go-Toba și clanul Hōjō s-a născut din credința fiecăruia că celălalt deține o sinecură fără rost.

Clanul Hōjō îl socotea pe Go-Toba un băgăcios inoportun; Go-Toba îi considera pe cei din clanul Hōjō niște paraziți ce administrau inutil o instituție a cărei *raison d'être* dispăruse odată cu clanul Taira.

În acest conflict, cunoscut ca Revolta din perioada Jōkyū sau Shōkyū, de la anul în care a avut loc (1221), Go-Toba a adunat mai întâi o oaste de călăreți în Kyōto, gata să se opună shogunatului Kamakura. A reușit acest lucru sub masca unei competiții de tir cu arcul, prin care i-a recrutat pe cei mai buni pentru armata sa. A apelat, de asemenea, la ajutorul clanului Miura, sperând că, odată ce revolta sa va fi promulgată public, i se vor alătura și alte clanuri care nu îi aveau la inimă pe cei din familia Minamoto. O fi fost clanul Taira în mod oficial distrus, însă întotdeauna a existat câte o generație de mici nobili rămași fără pământuri, vlăstari ai unor clanuri dezamăgite și samurai înveninați care puteau fi convinși să răstoarne o orânduire ce nu le era favorabilă.

Go-Toba a emis atunci un decret, nu foarte diferit de cel al rudei sale îndepărtate, prințul Mochihito, prin care le cerea samurailor loiali tronului să nu țină cont de autoritatea shogunatului Kamakura. Totuși, nu a primit prea multă atenție din partea samurailor din împărăție, iar Go-Toba a aflat cu dezamăgire că nici măcar presupușii săi aliați din clanul Miura nu s-au arătat interesați să i se alătore. În scopul de a impune familia imperială drept o forță militară demnă de luat în seamă, Go-Toba a comandat o flamură imperială. Întâmplător sau în mod intenționat, culoarea de bază era un roșu aprins, trimițând cu gândul la defunctul clan Taira, decorat cu reprezentări metalice ale soarelui și lunii. Era prima, dar nu și ultima dată când sub un stindard imperial se adunau soldați „loiali”. În teorie, se presupunea că nici un supus cu adevărat loial nu ar fi îndrăznit să atace o armată care purta simbolul legitimității împăratului. În practică, atât în acest război, cât și în cele de mai târziu, au existat mereu căi de a demonstra că purtătorii flamurilor fie le împrumutaseră, fie le furaseră, fie le obținuseră în mod necinstit.

La Kamakura, veștile despre decret au declanșat o reacție promptă. Shogunatul nu putea să riște ca flamura să fie afișată în prea multe provincii. Nemaiașteptând o declarație oficială a ostilităților sau o înaintare a armatei dinspre Kyōto, cei din clanul Hōjō au trimis trei grupuri de samurai, în speranța că, până va ajunge în regiunea Kyōto, fiecare va dobândi dimensiunile unei armate.

Deși au avut loc câteva răfuieli între trupele lui Go-Toba și armatele care se apropiau, bătălia decisivă urma să se dea, din nou, la râul care trece pe lângă Kyōto, ca ultimă linie de apărare înaintea drumului către capitală. Prin urmare, anul 1221 a adus o a *treia* bătălie de la Uji sau, mai degrabă, de-a lungul râului, de la Uji până la următorul pod de la Seta. Forțele imperiale, compuse din susținătorii tot mai puțin numeroși ai lui Go-Toba și călugări războinici, au rezistat cât au putut, însă *bakufu* a atacat în toate punctele slabe posibile de-a lungul malurilor. A fost deci doar o chestiune de timp până ce trupele shogunului au reușit să traverseze râul și să-și pună adversarii pe fugă.

Deja conștient că forțele sale sunt cu totul copleșite, Go-Toba, cuprins de panică, a căutat adăpost la călugării războinici de pe muntele Hiei, însă i s-a spus că nu este bine-venit. Odată cu sosirea forțelor din Kamakura în capitală, rebeliunea a fost înăbușită în fașă. Go-Toba și cei doi fii ai săi au fost surghiuniți. Nepotul său recent înscăunat, care era doar un prunc, a fost înlăturat de la putere și înlocuit cu un nepot mai maleabil. În esență, fusese o reiterare mult mai scurtă și mai puțin păgubitoare a Războiul Genpei, cu împăratul în rolul clanului Taira. Dar acum, că împăratul fusese înfrânt, curtea imperială se afla în mod clar la mâna shogunatului. Mai mult, forțele victorioase controlau nu doar ținutul Kantō, ci și pământurile și proprietățile confiscate de la perdanți. Astfel, shogunatul Kamakura s-a bucurat de un control fără precedent asupra centrului puterii imperiale, precum și asupra bogatei regiuni Kantō. La vest de Kyōto, multe zone au rămas în mâinile nobililor care nu au jurat credință față de *bakufu*. În loc să agite apele, *bakufu* pur și simplu l-a lăsat pe împărat în pace, ca punct focal al loialității independenților.

După Revolta din perioada Jōkyū, *bakufu* a condus Japonia în relativă pace, timp de 50 de ani. Abia după aceste două generații s-au iscat noi frământări. Două erau dificultățile majore cu care se confrunta *bakufu* din Kamakura, dar nici una nu părea inițial să fie mai mult decât o mică problemă de protocol. Amândouă, în schimb, aveau să degenereze în conflicte ce au secerat mii de vieți.

Mai întâi, în 1272, a murit împăratul retras la mănăstire Go-Saga, nepotul ghinionistului Go-Toba. Un fapt nu foarte important pentru *bakufu*, care își asumase atâta putere în administrarea de zi cu zi a țării, încât adesea curtea nu mai avea alte preocupări în afara disputelor legate de protocol. Cu

toate acestea, moartea lui Go-Saga a atras atenția asupra unei fisuri fatale în sistemul împăraților retrași la mănăstire. Aceștia nu aveau decât să se amestece în treburile succesorilor lor, ținând cont de faptul că erau datori să asculte porunca înaintașului lor. Dar dacă, precum în acest caz, un împărat retras la mănăstire murea fără să dea instrucțiuni clare, lăsând în urmă un fiu care era tot împărat retras și un al doilea fiu care era împăratul în exercițiu? Dacă împăratul în exercițiu se retrăgea la mănăstire, fiul cui îi urma la tron? În termenii protocolului de la curte, prevala fratele retras sau fratele în exercițiu? Dacă Go-Saga ar mai fi trăit, ar fi putut tranșa problema printr-o singură vorbă; dar acum, că murise, nimeni nu avea suficientă autoritate încât să se pronunțe în acest caz.

Ironia face că Go-Saga pare să nu fi zis nimic *tocmai fiindcă* se aștepta ca *bakufu* să decidă în locul lui, așa cum procedase în toate celelalte treburi ale imperiului în timpul domniei sale. Însă moartea lui împiedica *bakufu* să emită un edict, căci, oricare ar fi fost candidatul favorizat, perdantul ar fi făcut cu siguranță plângere și ar fi susținut că dorințele tatălui său au fost prezentate greșit. Iar de la asemenea nemulțumiri până la o reconstituire completă a revoltei prințului Mochihito nu era decât un pas. În loc să le dea potențialilor inamici motiv să opună rezistență, *bakufu* a oferit un compromis incomod, care nu a făcut decât să amâne inevitabilul. Când împăratul în exercițiu a abdicat, așa cum era de așteptat, *bakufu* a susținut succesiunea la tron a fiului acestuia, înțelegându-se că, atunci când va abdica la rândul lui, tronul îi va reveni vărului său. Ulterior, succesiunea la tron va alterna între cele două ramuri, pentru ca toată lumea să fie la fel de nemulțumită. Această alternare la tron a ramurilor principală și secundară ale familiei imperiale avea să mai dureze 50 de ani, dar semințele sădite în 1272 vor da naștere unui conflict care, în cele din urmă, va duce la prăbușirea shogunatului Kamakura.

Între timp, shogunatul Kamakura avea de rezolvat o problemă mai presantă. Și aceasta a început mai degrabă ca o mărunță dificultate de protocol, pentru ca apoi să se transforme într-un conflict de proporții. Iar pentru ca ironia să fie și mai mare, a apărut o poveste populară care pretindea că mărețul erou Yoshitsune nu murise în tragedia de la fortul Takadachi. Umbla vorba prin Japonia că fugise din țara care l-a trădat și căutase adăpost pe continentul asiatic. Acolo găsisse o armată entuziastă de noi supuși, care l-au declarat „Mare Conducător”. Sub acest nume,

Genghis-Han în mongolă, condusesse o armată puternică ce cucerise mare parte din lumea cunoscută. Într-adevăr, personajele istorice Yoshitsune și Genghis-Han erau cam de aceeași vârstă și au fost respectate de oamenii lor, dar asemănările se termină aici.

Dincolo de strâmtoare, în Coreea, localnicii au purtat un război îndelungat, fără sorți de izbândă împotriva invadatorilor mongoli. Când a fost cucerită Coreea, nepotul lui Genghis-Han ocupase și capitala Chinei. O armată uriașă pusese stăpânire pe o bună parte din nordul Asiei, iar conducătorul acesteia, în urma unor discuții aprinse între generali rivali, s-a autoproclamat împărat al Chinei. Acest conducător, Kubilai-Han, a trimis soli în Japonia, cerând ca „regele” japonez să stabilească relații de prietenie cu imperiul său. În scrisoarea lui, politicoasă, dar fermă totodată, menționa că el este conducătorul lumii și că ar fi în interesul unei „țărișoare” ca Japonia să-și dezvolte relații de prietenie. În lipsa acestei recunoașteri vagi și imprecise, alternativa era războiul. „Și cui i-ar plăcea o asemenea stare de lucruri?”, încheie Kubilai pe un ton fals prietenos².

Alăturarea termenilor *împărat* și *rege* vorbea de la sine. Conducătorul Japoniei ori recunoștea că nu e decât un amărât de vasal al lui Kubilai-Han, ori avea de îndurat urmări violente. Iar japonezii știau cum se comportau mongolii. Dacă un oraș refuza să capituleze, mongolii masacrau tot ce le ieșea în cale. În timpul guvernării pașnice a shogunatului Kamakura, niște armate mongole ajunseseră în vest până în Austria, cuceriseră Siberia și răsturnaseră de la putere Dinastia Jin din nordul Chinei. Acum cuceriseră și Coreea. Dacă suveranul japonez nu avea să se ploconească înaintea lui Kubilai-Han, Japonia urma să aibă aceeași soartă.

După spusele câtorva bârfitori încrezuți de prin regiunile vestice ale Japoniei, scrisoarea lui Kubilai-Han nu era un așa mare dezastru. Doar anunța că ostilitățile Războiului Genpei erau pe cale să reînceapă. Până la urmă, membrii clanului Taira nu fuseseră înfrânți, ci își pierduseră urma în lumea de basm a exoticei și necunoscutei Chine și se întorseseră două generații mai târziu ca stăpâni ai unei armade străine. Desigur că în povestea asta nu exista nici un sâmbure de adevăr – dar ea ne spune, în schimb, alt adevăr: că Japonia a rămas dezbinată chiar și în timpul guvernării *bakufu* și că mongolii puteau chiar să găsească printre japonezi pe unii dispuși să colaboreze cu ei dacă nu îi unea cineva.

Decisiv a fost faptul că scrisoarea lui Kubilai-Han nu era adresată cui trebuie. Încurca titlul de împărat al Japoniei cu cel de conducător al Japoniei. În cazul în care Kubilai-Han ar fi știut mai multe despre japonezi, poate și-ar fi dat seama că shogunatul Kamakura conducea Japonia în numele împăratului. Iar dacă ar fi fost și mai bine informat despre complexitățile politicii japoneze, ar fi știut că nici shogunul nu era decât o marionetă și că adevăratul conducător al Japoniei era regentul shogunului.

La acea vreme, regentul shogunului era proaspăt-numitul Hōjō Tokimune, un tânăr de 18 ani pe umerii căruia va cădea apărarea Japoniei în fața unei forțe militare ce cucerise lumea. A evitat cu mare iscusință să le dea un răspuns clar mongolilor, recurgând la o tactică japoneză comună, cea a tergiversării, în speranța că situația din China avea să se schimbe.

Rațiunea tergiversării japonezilor poate fi parțial explicată prin campania prelungită din Coreea. Mongolii nu constituiau o amenințare reală până când nu pacificau Coreea, iar bătăliile din peninsula s-au prelungit mulți ani. Chiar dacă mongolii ar fi izbutit să cucerească Coreea, japonezii tot ar fi sperat că atacul va mai fi amânat de cine știe ce probleme apărute în altă parte, de moartea lui Kubilai-Han sau de planuri de acțiune interminabile. În 1271, o revoltă în Coreea a amenințat cârmuirea promongolă, iar japonezii au fost invitați să participe – cu toate acestea, *bakufu* a refuzat să se implice, având certitudinea că, dacă ar fi făcut-o și ar fi dat greș, mongolii ar fi avut imediat motive să-i atace.

În 1273, primul grup de soldați mongoli a ajuns în Coreea pentru a pregăti invazia Japoniei. Au găsit o țară atât de sărăcită în urma rezistenței împotriva mongolilor, încât nu se mai găsea nimic de mâncare, proviziile trebuind să fie aduse tocmai din China. Câtă vreme Coreea nu putea să-și hrănească nici măcar populația, țara nu putea să funcționeze ca punct de triaj pentru o armadă mongolă, ceea ce era în avantajul japonezilor.

Hōjō Tokimune i-a pus pe samurai să lucreze la o amplă strategie defensivă, construind forturi și ziduri în jurul golfului Hakata – alegerea firească a oricărei flote invadatoare și singurul port suficient de mare pentru a adăposti o flotă de invazie de pe continent. A mai trecut un an fără ca mongolii să invadeze Japonia. Apoi, exact după ce s-a cules recolta în Coreea, s-au zărit și primele semne ale unei flote inamice în strâmtoarea coreeană.

Primul punct de contact a fost insula Tsushima, la jumătatea strâmtorii, aflată acum sub conducerea clanului Sō. Potrivit legendei, apărătorii insulei Tsushima și-au dat seama pentru prima dată că se apropie mongolii când a izbucnit un incendiu în sanctuarul zeului războiului, Hachiman, în afara orașului. Un martor a susținut că incendiul s-a declanșat imediat după ce un stol de porumbei albi a aterizat în incintă, afirmație luată în derâdere de liderul samurailor, Sō Sukekuni, ca un semn din partea zeului lor protector să se pregătească de apărare. Cei care mai știu câte ceva despre tacticile mongolilor poate că își amintesc de povești despre războinici mongoli care incendiau orașele inamice folosindu-se de păsări pentru a da foc – este foarte posibil ca „avertismentul” din partea lui Hachiman să fi fost de fapt primul act al agresiunii mongole³.

Imensul golf Sasunoura a început să se umple cu o flotă uriașă. Sō Sukekuni a trimis o mică solie către corabia din frunte, dar oamenii săi au fost îndată întorși din drum de o ploaie de săgeți trase de mongoli. Acesta a fost pentru japonezi primul indiciu că inamicii lor nu aveau să respecte regulile tradiționale ale luptei între samurai.

Un samurai mai tânăr a lansat o săgeată șuierătoare pentru a anunța începerea ostilităților. În loc să răspundă la fel, mongolii s-au pus pe râs. Forțele inamice au debarcat și au și început să-i atace pe samurailor adunați acolo, fără să țină seama de rang sau de precedență. Pe măsură ce soldații lui Sō se chinuiau să țină piept atacului mongolilor, oamenii mureau pe capete, loviți de săgeți otrăvite, în timp ce catapulte uriașe lansau proiectile de fier explozive, care secerau plutoane întregi. Spre deosebire de samurai, mongolii erau înarmați cu scuturi metalice și avansau în falangă, acoperiți de o altă ploaie de săgeți otrăvite.

Abia mai târziu, când bătălia a degenerat într-o învâlmășeală generală, samurailor au putut să lupte în maniera în care erau obișnuiți, corp la corp. Dar săgețile otrăvite și grămada de scuturi unite le permisese multor mii de „mongoli” să debarce – armata includea și coreeni și chinezi, dar cu toții erau „mongoli” în ochii samurailor.

Unul dintre liderii armatei lui Sō, după ce a ucis un mongol masiv, s-a urcat pe leșul acestuia și le-a strigat celorlalți invadatori că sunt lași, provocându-i să-l înfrunte într-o luptă corp la corp. Drept răspuns, a fost străpuns de zeci de săgeți, dintre care trei s-au dovedit a fi fatale.

Sō Sukekuni a condus un ultim atac către locul în care căzuse locotenentul său, dar a fost și el ucis:

Guvernatorul Sō, care, acum rănit, comandase garnizoanele strigând către trupele sale și dându-le avânt în luptă, s-a ivit călare, în fruntea unei cete de călăreți, și s-a îndreptat spre locul unde... fusese ucis cel mai bun general al său... Aceasta a fost una dintre cele mai groaznice priveliști, precum și ultimul act al bătăliei din ziua aceea... Vacarmul tobelor mongole asurzea cerul, pământul se cutremura de vuietul strigătelor de război. Ah! Unde este biata noastră speranță ce gonia în ghearele morții? Sulițele au început să cadă precum stropii de ploaie primăvara, iar sângele a curs până ce câmpul s-a prefăcut într-o mare stacojie. Unde este viteaza armată a lui Sō Sukekuni, în fumul armelor sau în ploaia de săgeți? Nu mai era nici unul pe insulă; tot ce se mai zărea prin valurile de fum erau câțiva cai fără stăpân, întorcându-se și nechezând în taberele lor pustii⁴.

Cum era de așteptat, mongolii erau hotărâți să-i omoare pe toți cei rămași – sau, cel puțin, o mare parte dintre ei: faptul că *cineva* a apucat să spună această poveste și că bărcile au ajuns pe insula vecină Iki, descriind ultima rezistență a samurailor dovedește că unii au reușit totuși să scape teferi de pe insulă. Ultima rezistență a lui Sō Sukekuni a lăsat insula Tsushima neapărată. Femeile din reședința lui Sō se sinucideau deja în masă, iar în ziua următoare mongolii s-au năpustit asupra bărbaților rămași în viață, trecând totul prin foc și sabie, până ce orașul a ars din temelii. Femeile care nu și-au luat viața au fost siluite și urcate la bordul corăbiilor mongole ca sclave și, se pare, ca scuturi umane. Când armada s-a apropiat de insula următoare, Iki, aflată departe de coasta insulei Kyūshū, navele din frunte erau împodobite cu un șirag de prizoniere, legate cu cruzime între ele cu o sârmă care le străpungea palmele; unele erau deja moarte din pricina rănilor, altele se zbăteau cumplit între viață și moarte.

În îndepărtata Kamakura, regentul shogunului, Hōjō Tokimune, vorbea cu preotul budist favorit, mărturisindu-și temerile legate de invazia mongolă.

„În sfârșit”, spuse el, „acesta e lucrul cel mai de seamă din viața mea”.

Preotul l-a întrebat cum are de gând să înfrunte acest moment. Răspunsul lui Tokimune a fost un strigăt de război abia inteligibil: *KATSU!* („Victorie!”).

„E adevărat”, a spus preotul. „Un pui de leu răcnește ca un leu.”

Povestea despre Tokimune și confesorul său budist este foarte cunoscută în Japonia, în ciuda inconsecvențelor istoriografice. Când anume

și-a mărturisit temerile Tokimune și a cugetat asupra apropierii mongolilor? Toate reprezentările poveștii, sub formă de piese de teatru, romane sau filme, pot să introducă o paranteză, cum face și această carte, între primul atac al mongolilor și strigătul sfidător al lui Tokimune, prezentându-l drept samuraiul arhetipal, care își înfruntă dușmanii cu o furie pură și dorință de victorie. Cu toate acestea, criticii moderni au interpretat diferit rezistența lui Tokimune, ca fiind gestul disperat al unui om cu totul depășit de situație, care a reușit să nu devină unul dintre cei mai mari perdanți ai istoriei doar printr-un noroc chior. Am putea, de asemenea, să menționăm că dintre numeroasele hagiografii și cărți de management din anii 1980 care încearcă să aplice gândirea samurailor în lumea afacerilor, nici măcar una nu îndrăznește să sugereze că soluția la orice problemă este pur și simplu să te apuci de urlat⁵.

Povestea își pierde și mai mult din forța narativă dacă ținem cont de faptul că mijloacele de comunicare nu erau chiar atât de rapide. În îndepărtata Kamakura nu a ajuns nici un mesager cu vestea despre apropierea mongolilor, la fel cum nu a ajuns nici vreo descriere a masacrului de la Tsushima. În momentul când Hōjō Tokimune a aflat cum decursese de fapt atacul mongolilor, acesta se încheiase deja. Tokimune știa atât de puțin, încât, atunci când „a răcnit ca un leu”, se putea ca tot sudul Japoniei să fi fost deja în mâinile mongolilor.

În insula Iki nu erau prea mulți samurai. Comandantul insulei, Saemonnojo Kagetaka, a fost lăsat să-și păzească teritoriul cu o armată improvizată, formată din pescari și țărani înarmați cu arme ruginite, sulite de vânatoare și pietre. Kagetaka a sechestrat soțiile și copiii bărbaților în castelul său și a organizat o puternică rezistență împotriva invadatorilor care se apropiau. A fost forțat să se retragă în castel din prima zi de luptă, dar s-a pregătit pentru un asediu, în speranța că întăririle erau deja pe drum, dinspre coastă.

Chiar și așa, a fost înconjurat din toate părțile de o mulțime uriașă de soldați inamici ce înălțau un ocean de flamuri roșii – alegerea culorii a fost o simplă coincidență, însă de-ajuns ca să ațâțe zvonurile despre o renaștere a răzbnătorului clan Taira. În zorii zilei următoare atacul a continuat, dar deși Kagetaka și oamenii săi au izbutit să îndepărteze trupele mongole de la o poartă dărâmată, proiectilele explozive ale acestora au incendiat castelul.

Dându-și seama că totul e pierdut, Kagetaka i-a poruncit unui slujitor să alerge la cartierul general ca să dea de veste despre înfrângere și s-o ia cu el pe singura lui moștenitoare, fiica sa, Katsura, ca să-i ducă numele mai departe. În bine-cunoscuta tradiție a samurailor, relatarea despre ultima rezistență a lui Kagetaka se axează doar în parte pe lupta sa aprigă pentru apărarea castelului – pagini întregi sunt dedicate certurilor dintre samurai cu privire la cine ar trebui să rămână pe poziții ca să aibă parte de o moarte onorabilă.

Din păcate pentru Katsura, totul a fost în van. Ambarcațiunea cu care a fugit s-a apropiat periculos de mult de monogoli și ea a murit străpunsă de săgeți. Între timp, mongolii avansaseră spre Kagetaka, apărându-se cu scuturi umane. Peste tobele mongolilor și răcnetele invadatorilor, apărătorii auzeau rugămintele femeilor, care îi implorau să tragă în ele fără șovăire, ca să poată ajunge la dușmani. Când a căzut și ultimul bastion, Kagetaka s-a retras în odăile sale, omorându-și soția și incendiindu-și casa.

Patru zile mai târziu, flota mongolă a ajuns în golful Hakata, cu victimele victoriilor anterioare ținute de prorele și parapetele navelor. Samuraii îi așteptau – cel care ar fi trebuit s-o apere pe Katsura scăpase totuși cu viață, povestind ce se întâmplase pe insula Iki –, însă tot nu erau pregătiți pentru schimbările de tactică. Se pare că, dintre mesajele confuze despre apropierea mongolilor, nimeni nu se gândise încă la implicațiile imenselor tobe militare mongole, care erau folosite nu doar pentru a transmite semnale, ci și ca să sperie caii.

Unul dintre cele mai bune izvoare despre atacul de la Hakata îl constituie o serie de pergamente pictate, comandate de samuraiul Takezaki Suenaga în semn de supunere față de *bakufu*, pentru a fi răsplătit și despăgubit. Ele ne oferă ceea ce pare a fi o reprezentare remarcabil de fidelă a sortii schimbătoare de care au avut parte samuraii. Suenaga povestește că atunci când a sosit cu oamenii lui, mongolii tocmai debarcau, ignorând fățiș ordinul de a aștepta întăriri. Unii comandanți cu scaun la cap ai samurailor, observând lipsa de interes a mongolilor față de anunțarea numelor și față de lupta corp la corp între cei de ranguri echivalente, încercau deja să-i convingă pe japonezi să stea pe loc și să lanseze săgeți spre invadatori. Suenaga, în schimb, nu stă pe gânduri și pornește la atac, trecând pe lângă alți doi samurai care deja aveau în mâini capete de mongoli – deci nu era el primul.

Atacul lui Suenaga are rezultatele așteptate. O ploaie de săgeți îi ucide stegarul și îi rănește grav alți soldați. E clar că lupta se dă aproape de apă, deoarece nisipul e umed – calul lui Suenaga se poticnește pe plajă în timp ce săgețile parcă nu se mai opresc. Desigur că armura samurailor e menită să reziste săgeților, iar Suenaga scapă aproape nevătămat. Calul său e nimerit însă în mai multe locuri. Unul dintre proiectilele catapultate le explodează chiar deasupra capului, împrăștiind cu șrapnel atât calul, cât și călărețul. Prăvălindu-se amândoi sângerând în nisip, Suenaga se gândește că până aici i-a fost, dar este salvat de un atac la fel de nesăbuit al altui grup de samurai, care le distrage atenția mongolilor, permițându-i astfel lui Suenaga să se târască în afara zonei de tragere.

Bătălia de pe plajă a ținut o zi întreagă. Unui tânăr samurai i-a reușit o lovitură norocoasă, rănindu-l grav pe unul dintre liderii „mongoli” – în realitate, un general coreean. Spre seară, japonezii s-au retras la adăpostul lizierei din apropiere, lăsând în urmă cam o treime din soldații lor morți ori agonizând pe nisip. Acolo s-au îngrămădit în spatele unui zid de piatră dărâpanat, înălțat pe un val de pământ. Ironic era, poate, și faptul că acest zid de apărare împotriva atacului mongolilor fusese de fapt construit cu 600 de ani în urmă, în timpul mării panici provocate de posibilitatea unei invazii de pe continent, care îi preocupase pe unii dintre primii samurai. Pentru cei care gândesc din perspectivă istorică, invazia aceea se prefigura de mult timp, dar se produsese în cele din urmă cu aceeași forță cataclismică de care se temuseră strămoșii samurailor.

„Ne-am tânguit toată noaptea”, a consemnat un soldat, „gândindu-ne că eram condamnați la moarte, că urma să fim uciși până la ultimul și că n-o să mai fie picior de om în cele nouă provincii”⁶.

Samurarii nu aveau de unde să știe că la bordul corăbiilor mongole se purtau discuții similare, căci așa-ziii invadatori fuseseră luați prin surprindere de ferocitatea apărării japonezilor. Neștiind cât de departe se aflau întăririle și cât erau de numeroase, generalii mongoli chibzuiau cât mai puteau continua asaltul. Încă nu instalaseră un cap de pod solid, deși orașul Hakata era în flăcări. Unul dintre liderii lor își pierduse cunoștința din cauza unei lovituri de săgeată. Mai mult, înspăimântătorii nori de săgeți mongole nu numai că au decimat forțele japoneze, dar au și epuizat serios munițiile invadatorilor.

Într-o discuție la bordul navei-amiral a mongolilor, liderii se sfădeau, nereușind să cadă de acord în privința următoarei mișcări. Unul dintre ei, generalul Hol-Ton, a sugerat în mod înțelept un atac de noapte, avertizând că, dacă nu vor organiza ei un astfel de atac, cu siguranță o vor face japonezii. Propunerea lui Hol-Ton a fost respinsă, dar, bănuind că japonezii i-ar putea ataca în timpul nopții, ceilalți generali au decis să-și retragă trupele rămase pe corăbii, pregătite să acosteze din nou în ziua următoare.

Hol-Ton avea dreptate: japonezii chiar plănuiau un atac de noapte, dar nu dinspre uscat. La adăpostul întunericului, în jur de 300 de bărci deschise, fiecare transportând câte o duzină de samurai, s-au strecurat aproape de uriașele corăbii mongole. În 20 dintre bărci nu erau samurai, ci niște grămezi de iarbă uscată și paie, pregătite să provoace incendii. Luna încă nu răsărise și singura lumină provenea de la orașul cuprins de flăcări, Hakata. Seara era înnorată și vântoasă, începea să burnițeze, ceea ce îi ajuta pe japonezi să nu fie depistați în timp ce se apropiau de flota invadatoare. Cel mai important e faptul că mongolii par să fi fost luați cu totul prin surprindere de ideea unui contraatac pe mare.

De îndată ce samurarii din linia întâi au ajuns în raza de tragere, au început să-i decimeze pe străjerii de pe vasele mongole. Curând japonezii au renunțat să se mai ascundă, odată ce arcașii samurai au scos un chiot după succesul primelor lovituri, iar trupele de pe corăbiile armadei au dat alarma. Mongolii au început să bată frenetic în tobe, dar bărcile japonezilor constituiau ținte prea mici pe marea întunecată, în timp ce corăbiile mongole erau imposibil de ratat.

Marea devenea tot mai agitată, stropii de ploaie erau tot mai grei când samurarii au dat foc bărcilor:

Dintr-odată întunericul s-a risipit... pe măsură ce bărcile arzând înaintau ici și colo către flota mongolă. Corăbiile fără număr se vedeau atât de bine în lumina flăcărilor puternice, încât erau ținte ușoare pentru arcașii japonezi, care puteau să scape mai ușor din cătarea dușmanului plutind pe crestele valurilor frământate⁷.

Focul s-a întins pe corăbiile mongole, aprinzând o parte din rezervele de praf de pușcă și ținându-i pe marinari ocupați cu stingerea focului, în loc să opună rezistență. Unii samurai, sperați după glorie, s-au cățărat chiar la bordul corăbiilor mongole ca să dea foc și să-și înjunghie dușmanii. Dar

marea era tot mai agitată, acum ploua torențial, iar apa stingea flăcările din Hakata și de pe nave, stârnind un fum înecăcios și orbitor. Dându-și seama că stă să izbucnească o furtună, samurarii s-au întors la bărcile lor și au vâslit spre apele mai puțin adânci, lăsând corăbiile mongole mai mari la ancoră, clătînându-se periculos pe marea agitată.

În zorii zilei următoare, majoritatea corăbiilor mongole dispăruseră. Când samurarii au ieșit derutați din reducta lor dintre copaci, pe plaja măturată de ploaie și presărată cu morții bătăliei din ziua anterioară domneau liniștea și o pădure de lemne carbonizate aduse de apă. Cele câteva corăbii mongole care mai rămăseseră deja se îndepărtau, împinse de puternicul vânt dinspre est care, în mod neobișnuit pentru perioada aceea, sufla înapoi spre continent. În depărtare, câteva corăbii mongole erau abandonate pe nisip, răsturnate sau naufragiate. Vreo 50 de invadatori ghinionști – relatările nu diferențiază între coreeni și mongoli – erau blocați pe mal cu navele lor, fără armuri și fără arme, astfel că au fost prinși ușor⁸.

Pentru samurarii din linia întâi, bătălia părea să se fi încheiat, iar armada profitase de neobișnuitul vânt din est pentru a se retrage înainte să sufere și alte pierderi. Atacul de noapte și furtuna neprevăzută avuseseră succes, spre marea supărare a samurailor care au ajuns cu câteva zile după încheierea bătăliei, descoperind că nu mai au ce inamic să înfrunte.

Totuși, cu trecerea timpului, povestea pare să fi devenit tot mai înflorită. În luna următoare, când vestea a ajuns la curtea imperială și la *bakufu*, cele câteva sute de nave mongole au devenit „câteva zeci de mii” în jurnalul unui curtean impresionabil. Vântul care bătea „îndărăt” le îndepărtase, iar acest lucru a fost considerat de unii o salvare magică:

Vântul care bătea îndărăt trebuie să se fi stârnit sub ocrotirea zeilor. Ce minunat! Ar trebui să ne rugăm [zeilor] fără oprire. Această uriașă ocrotire nu se poate să se fi produs decât datorită atâtor rugăciuni și ofrande din sanctuarele... din întreaga împărăție⁹.

În opinia samurailor din golful Hakata, mongolii fuseseră alungați prin curaj și hotărâre, cu puțin ajutor din partea vremii. Totuși, s-ar părea că și curtenii, preoții și administratorii din colțuri îndepărtate ale Japoniei au vrut să li se recunoască și lor un merit în câștigarea luptei. Descrierea lui Takezaki Suenaga, cam din aceeași perioadă, nu face nici o mențiune despre intervenția divină în înfrângerea mongolilor, după cum nu se menționează

nici în vreun document oficial al curții. Ideea că zeii au venit în ajutorul Japoniei a fost cu siguranță o scorneală populară și apare în câteva jurnale ale curtenilor din acea epocă, dar ideea că invazia mongolă a fost oprită prin puterea rugăciunii a fost răspândită mai târziu de anumite secte budiste. Nu samurarii i-au ținut departe pe mongoli, susțineau acestea, ci vremea, zeii înșiși. Noul sistem politic unificat al Japoniei nu numai că le permitea samurailor să se unească pentru apărarea țării, ci și întregii națiuni japoneze să pretindă că a jucat și ea un rol. Pentru ca acest zvon, acest mit colectiv, să stea în picioare, trebuia să fie redat la proporții epopeice. Atacul mongolilor trebuia să implice o armadă incomensurabilă, o miriadă de corăbii. Apărarea samurailor trebuia să fie energică, dar disperată. Însă grație rugăciunilor preoților (care curând își vor cere partea din câștig) și oamenilor de rând, zeii au intervenit nu doar printr-o simplă schimbare a direcției vântului sau printr-un taifun întâmplător, ci printr-un „suflu divin”, un *kamikaze*.

În ceea ce îi privește pe mongoli, rămășițele armadei lor s-au târât la adăpost în Coreea, raportând că rezistența japonezilor fusese zdrobitor de puternică și că avea să fie nevoie de o flotă și mai mare. Relatarea frustră a evenimentelor sugerează că flota de „invazie” din 1274 ar fi avut dintotdeauna o misiune de recunoaștere, scopul ei nefiind o invazie în toată regula. Mongolii au amintit și ei de vremea potrivnică, deși, mai ales în rapoartele din 1274, fac mai mare caz de furtună decât japonezii. Foarte probabil, astfel imaginea publică a generalilor mongoli nu era afectată dacă vina cădea pe intemperii, și nu pe aprovizionarea inadecvată sau pe conducerea precară, două situații care ar fi fost interpretate de superiorii lor ca o formă de fugă de responsabilitate¹⁰.

Nu toți invadatorii au pierit sau au fost capturați în bătălia din golful Hakata. Un cuib de „iscoade mongole” a fost descoperit în Kyūshū, iar mai târziu s-a aflat că era format în mare parte din marinari chinezi naufragați după dezastru. Jefuindu-i pe localnici întocmai ca niște bandiți, aceștia au fost arestați și uciși de samurarii răzbnători¹¹.

De aceeași soartă au avut parte și nefericiții membri ai unei noi solii trimise de Kubilai-Han, care a ajuns în Kamakura cu o tăbliță de aur prin care i se acorda titlul de „rege al Japoniei” lui Hōjō Tokimune. El a fost

indignat de această „ofertă de pace” și a poruncit ca solii să fie executați într-un loc numit „Gura Dragonului” (*Tatsu no Kuchi*).

Nici una dintre tabere nu se îndoia că avea să mai urmeze o confruntare. În timp ce japonezii și-au intensificat eforturile de a fortifica linia de coastă în apropierea oricărui port care putea adăposti o a doua forță invadatoare, Kubilai-Han a încercat să obțină susținerea chinezilor pentru a aduna o flotă și mai mare. De data aceasta, armada chiar că avea proporții uriașe. Un grup de corăbii au fost adunate în Coreea, în timp ce un al doilea grup de vase de război s-a concentrat pe fluviul Yangtze, unde Marco Polo a asistat la pregătirea a „15 000 de corăbii... toate ale Marelui Han și gata să-i ducă armatele pe insulele din mare”¹².

În Japonia, samurarii își întăriseră prevăzători bateriile de coastă, astfel încât mongolii să nu mai aibă nici o șansă să recucerească orașul Hakata. De pe continent au sosit vești că sudul Chinei fusese în sfârșit cucerit de mongoli, armatele lor devenind astfel disponibile pentru un nou atac împotriva Japoniei, crescând și probabilitatea ca aceștia să vină cu corăbii confiscate de la dinastia învinsă, Song.

Au ajuns în 1281, în două valuri. Primul a pornit direct din Coreea, urmând aceeași rută ca și primii invadatori, cucerind insulele Tsushima și apoi Iki. Ordinele erau să aștepte acolo până ce o a doua flotă, chiar mai mare decât prima, va sosi din direcția fluviului Yangtze, însă și-au pierdut răbdarea și s-au îndreptat spre Hakata. Acolo au descoperit că noile ziduri blocau orice încercare de debarcare a trupelor. În ciuda faptului că puteau alege orice loc de pe coasta japoneză, mongolii au fost forțați să acosteze la Hakata, într-o operațiune de debarcare prelungită, fără acoperire și fără nici o șansă de a forma un cap de pod. Venindu-le greu chiar și să treacă de linia mării înalte, cucerirea lor s-a rezumat la o insuliță din golful Hakata, unde și-au debarcat o parte din cai.

Scurtele ciocniri de trupe au continuat timp de cinci săptămâni, împărțite între debarcările mongolilor și contraatacurile flotilelor japoneze. Takezaki Suenaga era iarăși printre apărători și se pare că și-a petrecut mare parte din timp încercând în zadar să urce pe una dintre ambarcațiunile japoneze care îi atacau pe mongoli. Relatarea sa despre bătălii îi prezintă fără rușine încercările repetate de a ajunge cu orice preț pe una dintre bărci, prin intimidări sau lingușeli, căci, din punctul său de vedere, o asemenea

dorință de glorie i se potrivea într-unul totu rĂzboinic. În cele din urmĂ, a reușit sĂ se furișeze la bordul unei ambarcațiuni doar dupĂ ce le-a ordonat oamenilor sĂi sĂ rĂmĂnĂ pe mal.

Potrivit relatĂrii lui Suenaga, nici mĂcar asta nu a fost suficient. VĂslașii de pe barca lui, pe bunĂ dreptate reticenți la ideea de a se apropia de o corabie mongolĂ, erau prea timizi pentru Suenaga, iar acesta susține cĂ a trecut în altĂ barcĂ, alĂturĂndu-se unei echipe dornice de lupte corp la corp. Suenaga și camarazii sĂi au fost nevoiți sĂ se fereascĂ de pietrele aruncate de catapultele mongole (la momentul respectiv nu se menționeazĂ nici un fel de explozibili, munițiile mongolilor pĂrĂnd sĂ se fi epuizat). Deși au avut pierderi masive cauzate de sĂgețile mongolilor, urcau la bordul mai multor corĂbii, angajĂndu-se într-o luptĂ corp la corp cu invadatorii, dupĂ care se retrĂgeau pentru a ataca din nou. BĂrcile incendiatoare au fĂcut din nou ravagii, iar insula ocupatĂ de mongoli s-a transformat într-un cĂmp de luptĂ mai tradițional.

Între timp a ajuns și a doua forțĂ navalĂ, mai numeroasĂ. CondușĂ de un general chinez și în mare parte formatĂ din soldați și marinari chinezi, aceastĂ flotĂ „mongolĂ”, prudentĂ, a evitat golful Hakata, care era blocat, acostĂnd cu 30 de mile mai la sud. Au urmat douĂ sĂptĂmĂni de lupte, sat dupĂ sat, între apĂrĂtorii samurai redistribuiți în pripĂ și o parte din chinezi. Majoritatea au rĂmas ĂnsĂ pe mare, într-o fortĂreațĂ plutitoare improvizatĂ – zeci de corĂbii mari au fost legate între ele și înconjurate de o pasarelĂ din lemn servind ca punct de Ămbarcare pentru ambarcațiuni care plecau spre țĂrm, dar și ca perimetru de apĂrare Ămpotriva inevitabilului asalt al japonezilor.

ĂncĂ o furtunĂ, și mai puternicĂ decĂt prima, a izbucnit la sfĂrșitul acelei veri – dupĂ o relatare japonezĂ, cu toatĂ ferocitatea unui „dragon verde ĂnĂlțĂndu-se din mare”, acoperind cerul cu flĂcĂri sulfuroase.

[Navele mongole] au fost strĂpunse de stĂnci, izbite de țĂrm sau azvĂrlite pe uscat ca niște dopuri de plutĂ. Au fost lovite de valuri pĂnĂ ce s-au Ăclinat pe o parte și s-au umplut cu apĂ. Ticsite de oameni și arme grele, s-au scufundat cu sutele. Leșurile se ĂngrĂmĂdeau la mal sau pluteau pe mare așA de dese, cĂ aproape pĂrea cĂ poți pĂși pe ele¹³.

CĂnd vestea a ajuns la curte, un cronicar a consemnat sec: „Un taifun a scufundat cele mai multe dintre corĂbiile piraților venetici”¹⁴.

Unii soldați nu au murit pe mare, ci au reușit să debarce sau să naufragieze pe o insulă din apropiere, unde au fost eliminați treptat de samurarii aflați pe urmele lor. Știm acest lucru nu doar din cronicile triumfătoare ale japonezilor, ci și din relatările deznădăjduite ale câtorva supraviețuitori, care vor reuși în cele din urmă să se întoarcă pe continent. Povestea atacului eșuat al mongolilor împotriva „Xipangu” (Japonia) a reprezentat unul dintre punctele de interes din jurnalele lui Marco Polo, care nu a avut acces la sursele japoneze și, prin urmare, a scris despre evenimente exclusiv din perspectiva mongolilor:

S-a întâmplat să se iște un vânt dinspre miazănoapte care bătea cu furie, pricinuind mari pagube de-a lungul coastelor insulei, căci porturile sale erau puține la număr. Bătea cu atâta putere, că flota Marelui Han nu i-a mai putut ține piept. Iar când comandanții au văzut aceasta, au gândit că, dacă navele vor rămâne acolo pe loc, atunci întreaga flotă va pieri¹⁵.

Potrivit relatării lui Polo, mongolii s-au confruntat și cu alte neajunsuri. Fără ca japonezii să știe, existau tensiuni în armata mongolă, între liderul mongol oficial, pe nume Arakhan, și generalul chinez Fan Wenhu, căruia îi erau loiale trupele, în mare parte chineze. Se spune că Arakhan a fost bolnav în timpul expediției, dar nu într-atât încât să nu se certe cu generalul Fan, punând la îndoială multe dintre deciziile sale. De fapt, e probabil ca aceste „tensiuni” să fi fost interpretarea greșită de către Polo a unei diferențe fundamentale între cele două flote. Arakhan era însărcinat cu un asalt direct, folosindu-se de corăbii care puteau să traverseze marea; Fan Wenhu avea în subordine o flotă mai mare, cu soldați la bord, dar și cu mult mai multe provizii. Flota lui Fan a venit direct de la gura de vărsare a fluviului Yangtze și a ajuns mai târziu – de vreme ce flotele se bizuiau una pe alta, e posibil ca această împărțire a responsabilităților să fi condus la tensiunile descrise de Polo.

Nespecificată de nici un izvor din acea perioadă și apreciată cu adevărat doar în lumina arheologiei moderne a fost compoziția armadei înfrânte, se pare, atât de ușor de o furtună. Reconstituirea numeroaselor epave din locul unde s-a iscat al doilea „vânt divin” arată că vasele erau făcute de mântuială, niște corăbii vechi cârpăcite, precum și vase care efectiv se desfăceau din încheieturi înainte chiar de a-și începe călătoria spre Japonia. Deși, ce-i drept, se poate să fi fost și falnicele vase de război

ale flotei mongole care sunt menționate în cronici, mare parte dintre vasele de transport erau vechi, recondiționate. Mai rău, multe par să fi fost ambarcațiuni cu fundul plat, destinate transportului pe râuri. În condițiile respective, acest lucru nu e surprinzător – până la urmă, Marco Polo, aflat la Hangzhou, a vorbit despre *râul* ticsit de bărci pregătite pentru invazie și e întru totul plauzibil ca atât chinezii, cât și coreenii să fi fost forțați de cuceritorii mongoli, al căror teritoriu nu avea ieșire la mare, să trimită ambarcațiuni nepotrivite pentru o traversadă atât de lungă. Invazia mongolă a Japoniei nu a fost un Dunkirk cu ambarcațiuni mici sau, dacă ar fi fost, ar fi avut de parcurs o distanță mult mai mare – Strâmtoarea Coreei are o lățime de peste o sută de mile¹⁶.

Indiferent de problemele logistice cu care s-ar fi confruntat mongolii, perspectiva japonezilor a fost aceea a unei victorii ajutate de divinitate. Odată cu trecerea anilor, povestea invaziei mongole nu a mai vorbit despre recruți slab pregătiți, vreme potrivnică și bărci nepotrivite, ci, firește, despre două „vânturi divine” care, în clipele cele mai grele, au venit în ajutorul samurailor asediați. Japonia s-a bucurat de protecția zeilor, iar războinicii săi au fost de neînfrânt. Totuși, datorăm existența acestui mit nu doar celor două invazii eșuate, ci și panicii care a cuprins Japonia în deceniul următor, când samurailor s-au pregătit pentru un al treilea presupus atac.

Kubilai-Han chiar intenționa să se întoarcă și a treia oară. În timp ce japonezii sărbătoreau, Kubilai i-a mobilizat pe chinezi să mai facă un efort, în 1283, fapt ce a determinat plângeri din partea negustorilor chinezi, nemulțumiți că profiturile lor scădeau din cauza cererilor de a-și aduce contribuția la încă o flotă de invazie. Abia din 1285 există mențiuni despre administratori care stocau orez și cherestea pentru o nouă invadare a Japoniei, deși mult amânata a treia armadă nu s-a mai materializat niciodată. În 1286, Kubilai-Han a fost distras de frământări iscate în alte părți, iar apoi de sănătatea sa șubredă. Succesorii lui s-au prefăcut cel puțin că vor pune în practică ideea de a-i cuceri pe japonezii rebeli, iar o „Cancelarie de Campanie pentru Supunerea Japoniei” a rămas o componentă-cheie a guvernului de ocupație al Coreei până spre sfârșitul anului 1365. Cu toate acestea, mongolii nu le-au mai dat bătăi de cap japonezilor¹⁷.

Abia acum, când japonezii nu știau că amenințarea mongolă trecuse de fapt, aflăm că *bakufu* poruncise rugăciuni în masă pentru victoria din 1283, ordin care apoi a fost transformat în decret național, în 1290. Departe de supoziția modernă că statul japonez căutase intervenția divină în timpul invaziilor mongole, documentele istorice dovedesc că cele mai multe rugăciuni au fost urmate nu de un „vânt divin”, ci de absența oricărui atac¹⁸.

Istoricii moderni nu pot cădea de acord asupra a ceea ce s-ar fi întâmplat în cazul invaziei mongole. Potrivit lui William Farris, este „... foarte probabil ca un atac mongol bine coordonat să fi avut succes dacă natura ar fi fost de partea lor”¹⁹. În schimb, Thomas Conlan sugerează că japonezii erau cât se poate de capabili să lupte cu mongolii din răspuțeri și că invazia mongolă în Japonia s-ar fi lovit imediat de aceleași obstacole insurmontabile legate de aprovizionare ce aveau să pună capăt viitoarei invazii japoneze în Coreea, spre sfârșitul secolului al XVI-lea²⁰.

Tacticile și armele străine ale mongolilor erau, fără îndoială, mai puțin devastatoare decât provocarea la adresa tradiției războinice japoneze. În toate războaiele anterioare, încă de pe vremea campaniilor împotriva populației emishi, în caz de victorie, loialitatea față de liderii samurailor a fost răsplătită de regulă cu pământuri. Dar în cazul invaziilor mongole nu mai erau pământuri care să poată fi confiscate sau redistribuite, iar pe corăbiile atacatorilor nu prea erau comori de pradat. Prin urmare, chiar dacă își sărbătoreau triumful, autoritatea regenților Japoniei a fost subminată, iar capacitatea lor de a-i răsplăti pe samurai drastic limitată. Nu peste mult timp, domnia clanului Hōjō avea să intre într-un declin ireversibil. Amenințarea mongolă trecuse, dar această eliberare i-a făcut pe japonezi să se războiască iar între ei²¹.

1. McCullough, *Yoshitsune*, p. 289.

2. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 87; Rossabi, *Khubilai Khan*, p. 100. Conlan, *In Little Need of Divine Intervention*, p. 256, observă că acest comunicat al lui Kubilai este „remarcabil de cordial” după standardele mongole.

3. Yamada, *Ghenkō: The Mongol Invasion of Japan*, p. 108. Observați totuși prevalența poveștilor despre incendierea prin intermediul păsărilor în alte surse – de exemplu, Clements, *A Brief History of the Vikings*, pp. 111 și 192.

4. Yamada, *Ghenkō: The Mongol Invasion of Japan*, pp. 114-115.

5. De exemplu, Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 458, menționează că lui Tokimune „îi lipsea o strategie”.

6. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 91.

7. Yamada, *Ghenkō: The Mongol Invasion of Japan*, p. 145.
8. Delgado, *Khubilai Khan's Lost Fleet*, p. 97.
9. Kadenokōji Kanenaka, citat în Conlan, *In Little Need of Divine Intervention*, p. 266.
10. *Ibidem*.
11. Yamada, *Ghenkō: The Mongol Invasion of Japan*, p. 162.
12. Clements, *Marco Polo*, p. 93.
13. Yamada, *Ghenkō: The Mongol Invasion of Japan*, pp. 193-194.
14. Conlan, *In Little Need of Divine Intervention*, p. 272.
15. Clements, *Marco Polo*, p. 96.
16. Delgado, *Khubilai Khan's Lost Fleet*, pp. 149-150.
17. Conlan, *In Little Need of Divine Intervention*, p. 260.
18. *Ibidem*, p. 274. Sugawara, *The Ancient Samurai*, pp. 452-453, merge și mai departe, sugerând că nu a fost nici un al doilea kamikaze. Totuși, dovezile sale sunt niște rapoarte circumstanțiale privind condițiile climatice din golful Hakata în *secolul XX*, despre care până și el spune că sunt „neștiințifice”.
19. Farris, *Heavenly Warriors*, p. 334.
20. Conlan, *In Little Need of Divine Intervention*, p. 255.
21. Varley, *Warriors of Japan*, p. 162.

Doi sori pe cer

Restaurația Kenmu și shogunatul Ashikaga

Primele semne rele au apărut înainte ca pericolul mongol să fi trecut. În 1272, fratele lui Hōjō Tokimune a fost ucis într-o aparentă încercare de uzurpare a regenței. Tokimune însuși a murit în 1281, la treizeci și ceva de ani, convins că mongolii se vor întoarce în număr și mai mare. Fiul lui de cincisprezece ani, Sadatoki, i-a urmat la conducere, ceea ce avea să însemne că administrația avea nevoie de cineva care să-l reprezinte pe regentul shogunului, care guverna în numele împăratului! Cei doi samurai care conduceau în numele lui Sadatoki erau învrăjbiți unul împotriva celuilalt, iar această neînțelegere avea să ducă la o tentativă de lovitură de stat în 1285.

Învingătorul avea să-i elimine curând pe locotenenții și administratorii din conducere, înlocuindu-i cu propriii acoliți, lucru care nu a făcut decât să accentueze sentimentul negativ față de shogunii din familia Kamakura. Pe măsură ce amenințarea mongolă se disipa, era din ce în ce mai limpede că răsplata avea să fie foarte mică. Schimbarea de regim a avut loc în primăvara anului 1293, când Sadatoki a dat dovadă de maturitate, comandând un atac împotriva reprezentantului său rămas în viață. În mod inteligent, el a dat ordinul imediat după un mare cutremur, creând impresia că preia puterea cu încuviințarea divinității.

Cu toate acestea, nimic nu a eliminat problemele fiscale și logistice cu care se confrunta *bakufu*. Cei ca Takezaki Suenaga, care luptaseră cu înflăcărare în Kyūshū pentru a apăra Japonia de mongoli, nu au văzut nici o recompensă până în 1294, însă chiar și atunci asta a însemnat în mare parte numai terenuri confiscate de la dușmanii lui Sadatoki. Între timp, pericolul iminent al altei invazii a forțat administrația să exproprieze multe hectare de pământ din Kyūshū în folosul statului. Decizia ar fi putut fi de înțeles în

condiții de urgență, însă a fost considerată de mulți localnici o hoție mascată. Și în acest caz, *bakufu* Kamakura a fost acuzat de nepotism.

Japonia a fost victima unei invazii diferite, mai subtilă, odată ce inflația a început să afecteze câteva dintre vechile domenii – banii chinezi, aflați în circulație ca monedă națională ad-hoc, după secole de comerț cu continentul, își pierdeau treptat din valoare în ochii japonezilor. În jurul anului 1297, Sadatoki și-ar fi dorit, poate, simplitatea săbiilor și a săgeților; noul dușman al administrației lui era difuzul spectru financiar al inflației și al prescrierii împrumuturilor. Decretele lui nu îi vizau pe invadatorii mongoli, ci pe cămătarii care încercau să-i elimine pe marii feudali cerând plata datoriilor¹.

Samurarii nu mai aveau cu cine să se lupte decât între ei. Încercarea de a salva domeniile a dus la concedierea slujitorilor de prisos, creând o nouă subclasă de ronini – „vagabonzi” –, samurai rătăcitori, fără stăpân, care nu mai aveau nimic de pierdut și care adesea nu știau decât să lupte. În unele cazuri, ei s-au unit cu expropriații care fuseseră în slujba celor dezmoșteniți în urma epurărilor orchestrate de Sadatoki. La scurtă vreme după aceea, succesorii lui Sadatoki s-au confruntat cu o creștere a infraționalității – nu tâlhării și jafuri banale, ci bande organizate și instruite care operau din fortărețe izolate, construite chiar de bandiți.

Între timp, în Kyōto, curtea imperială, dezorientată, a făcut compromisul nepopular care pusese capăt Revoltei Jōkyū din 1221 – și anume alternarea la tron a descendenților din ramurile principală și secundară ale familiei imperiale. Ciudatul armistițiu a fost pus din nou sub semnul întrebării în 1318, odată cu urcarea pe tron a celui de-al nouăzeci și șaselea împărat, Go-Daigo, un om cu o voință puternică, de treizeci și ceva de ani, care s-a opus puterii predecesorilor săi „retrași la mănăstire”. A emis decrete oficiale prin care a fixat prețul orezului și a condamnat „cârmuirea din cort” exercitată de *bakufu*, considerând-o un anacronism indezirabil care nu avea nici un drept să se amestece în treburile statului japonez.

Când a urcat Go-Daigo pe tron, regentul shogunului era Hōjō Takatoki, un om fără voință, pasionat mai mult de dansuri, jocuri și lupte de câini decât de atribuțiile rolului cu care fusese însărcinat. În 1322 a izbucnit o dispută între doi frați din clanul Andō, din provincia Mutsu, aflată în nordul îndepărtat, din cauza neînțelegerilor legate de moștenire. Amândoi au trimis

solii (cu mite) la *bakufu*, cu rugămintea de a soluționa litigiul. Șambelanul lui Takatoki a trimis un corp de armată pentru a înăbuși rebeliunea, însă rebelii i-au înfrânt pe samurailor ocârmuirii. Takatoki s-a mâniat: l-a destituit pe șambelan, trebuind acum să trimită o a doua expediție. La curtea imperială, înfrângerea avea o implicație mai cuprinzătoare – în mod clar, trupele shogunatului nu erau nici pe departe atât de bune cum ar fi trebuit.

Nu peste mult timp au început să circule zvonuri despre conspirații la curtea imperială. În 1324 s-a dat în vileag că o grupare numită „Societatea Liberă și Îmbelșugată”, aparent un club al băutorilor de alcool, era o societate secretă, cu scopul declarat de a-i răsturna pe „barbarii de la răsărit”, *bakufu*. Go-Daigo a negat că ar avea cunoștință de existența acestei grupări, deși din ea făceau parte samurai de rang înalt și curteni cu care se știa cu siguranță că avea legături de culise. În anii următori, Go-Daigo a construit relații bune cu călugării războinici din templele budiste de lângă Kyōto. Avertizat că împăratul își adună o armată proprie, care nu putea avea decât un singur scop, *bakufu* a intrat în scenă, însă nu împotriva lui Go-Daigo, ci a aliaților lui.

După ce trupele trimise de *bakufu* au luat cu asalt un templu fortificat din Kyōto, administrația și-a pierdut răbdarea cu așa-zisul său superior și l-a informat pe Go-Daigo că e timpul să se retragă la mănăstire. Go-Daigo „s-a retras”, presat fiind, și a fost trimis pe o insulă izolată pentru a fi împiedicat să se amestece pe viitor în treburile autorităților. Acesta a reușit să dea bir cu fugiții la începutul primăverii lui 1333, lăsând de înțeles că abdicarea sa nu va fi definitivă. De fapt, intenționa să preia din nou puterea și să abolească „ocârmuirea din cort”, netrebuincioasă, care pretindea că domnea în numele său. În mod inevitabil, au izbucnit confruntări directe între samurailor „loiali” lui Go-Daigo și cei care susțineau *bakufu* și care urmăreau să-l înlăture definitiv pe Go-Daigo din poziția de pretendent la tron. Acest conflict avea să fie cunoscut mai apoi ca Restaurația Kenmu, „Kenmu” fiind numele sub care a domnit Go-Daigo și care înseamnă „plămădit de război”. Preluase numele de la o veche dinastie chineză, care smulsese conducerea imperiului din mâinile unui uzurpator însetat de putere².

Descrierile luptei care s-au păstrat din acea perioadă sunt izbitor diferite de cele din epocile trecute. Persistă aici impresia – poate în urma confruntării cu mongolii, poate o simplă oglindire mai realistă a poveștii –

că războiul nu e atât de fascinant pe cât vor să ne facă să credem vechile povești. Principala cronică de război a epocii, cunoscută mai ales sub titlul japonez, *Taiheiki* (*Cronica mării pacificări*), este vizibil mai puțin încărcată de detalii referitoare la felul în care samurarii își îmbracă armura decorată cu anumite chingi, modele sau forme. „Scena îmbrăcatului”, comună primelor relatări despre bătălii, nu mai există, iar despre „declamarea numelor” pe câmpul de luptă nu se spun prea multe. Bătălia este prezentată, în schimb, ca o luptă mult mai curajoasă și mai brutală, punând un accent mai puternic pe viclenie, pe înșelăciune și pe elementul-surpriză³.

Cronica *Taiheiki* pune față în față cavaleria samurailor din regiunea Kantō (samurarii trimiși de *bakufu*) și forțele proimperiale, care ar putea fi mai bine definite ca forțe de gherilă. Acești „războinici ai câmpiilor” (*nōbushi*) sunt de obicei înfățișați ca pedestrași și preferând sulitele în locul săbiilor, o lume diferită de samurarii cavaleri ai secolului trecut. În schimb, forțele proimperiale insistă să-i numească pe dușmanii lor „barbari de la răsărit”, evocând snobismul unor zile de mult apuse, în care luptătorii din regiunea Kantō erau considerați la Kyōto puțin mai evoluți decât populația emishi pe care o reprimau.

Incontestabilul erou samurai al „restaurației” Go-Daigo a fost Kusunoki Masashige, un bărbat a cărui loialitate față de împărat avea să devină un simbol atât de puternic, încât statuia sa ocupă și astăzi un loc de onoare la intrarea în Palatul Imperial din actualul Tōkyō. Descendent al clanului Minamoto, Kusunoki se presupune că a fost avansat în rândul loialiștilor după ce Go-Daigo a visat că e adăpostit (adică protejat) de un arbore de camfor (*kusu no ki*). Dincolo de aceste începuturi profetice, Kusunoki a demonstrat și că înțelege foarte bine tacticile noii ere. Asaltat de forțele trimise de *bakufu* în Akasaka, o fortăreață nu foarte bine dotată, care nu era înconjurată de un șanț, fiind vulnerabilă la atacuri din toate părțile, Kusunoki i-a ținut la distanță pe atacatori prin utilizarea chibzuită a arcașilor și a unor dispozitive de apărare improvizate în grabă.

Având apă și alimente numai pentru câteva zile, Kusunoki a adunat trupurile celor căzuți la datorie în mijlocul castelului, formând o piramidă imensă. Ceilalți oameni ai lui s-au furișat în grupuri mici în timp ce se înălța acel rug gigantic, astfel încât, atunci când a fost aprins, în castel nu mai rămăsese decât un singur loialist. Acesta i-a informat plângând pe

asediatorii care tocmai ajunseseră că Kusunoki și luptătorii lui s-au sinucis în masă, iar imaginea cadavrelor arse a fost suficientă pentru a convinge trupele trimise de *bakufu*. Până să-și dea seama că fusese un tertip, Kusunoki era departe.

Poate că e nedrept să numim Akasaka fortăreață. Forțele lui Go-Daigo au preferat bastioane și palisade în războiul lor împotriva *bakufu*, mai ales pentru că erau în inferioritate numerică. Akasaka nu era prevăzută cu șanț deoarece nu a fost niciodată un castel propriu-zis, ci poate cel mult o reședință fortificată sau un post de gardă. Într-un incident de la Akasaka, chiar și zidul era vizibil fals sau, cel puțin, ușor de dărâmat. Pe măsură ce trupele trimise de *bakufu* se adunau la baza lui, Kusunoki și ai lui au tăiat frânghiile care susțineau peretele fals, iar întregul edificiu s-a preschimbat dintr-un element de apărare în unul de ofensivă, zdrobindu-i pe atacatori.

Deși adevăratele „castele” nu făceau încă parte din peisajul japonez, epoca lui Kusunoki e cea care aduce în prim-plan aspecte legate de asediul în vreme de război. *Taiheiki* amintește de pedestrașii care foloseau „gheare de urs” pentru a năruia zidurile subțiri. Asemenea dispozitive au fost menționate și înainte în *Povestea familiei Heike*, în episodul în care cei din clanul Taira sunt pescuiți din mare la Dannoura, însă acum ele sunt folosite împotriva unor edificii, și nu a oamenilor. Între timp, soldații asediați toarnă apă clocotită peste atacatori. Există o tendință modernă de a pune la îndoială eficiența apei clocotite împotriva atacatorilor, în mare parte pentru că apa se răcește subit când cade prin aer. Cu toate acestea, autorul cronicii *Taiheiki* pare să fi anticipat acest lucru și menționează că soldații conduși de Kusunoki foloseau căușe lungi de zece sau douăzeci de picioare pentru ca apa clocotită să ajungă cât mai repede pe articulațiile armurilor și pielea expusă a atacatorilor, provocând cele mai mari pagube⁴.

Un asemenea comportament este remarcabil nu pentru că e nou, ci pentru că nu a mai fost descris până acum în cazul samurailor. Aici nu mai este nici urmă de condițiile egale de luptă în care se desfășurau înainte conflictelele dintre samurai, ci observăm, în schimb, o abordare mult mai pragmatică a luptei, cu războinici pregătiți să profite de orice avantaj pentru a-și nimici dușmanii. Samuraii din această perioadă, cel puțin potrivit cronicilor, nu mai respectă regulile jocului. Având în vedere numărul mare de călugări războinici și de „războinici ai câmpiilor” aflați de partea

împăratului, am putea presupune că rangurile samurailor au redevenit permissive, renunțându-se la pretențiile referitoare la clasă și ereditate și acceptându-se din nou oameni de rând. Acesta este probabil motivul pentru care se observă o transformare în modelul armurilor japoneze din acea perioadă. Armurierii par să-și fi dat seama că nu toți războinicii sunt arcași care vor lupta călare. Au micșorat forma pătrătoasă a armurii inițiale a samurailor pentru a o face mai puțin greoaie în timpul deplasării. De asemenea, au renunțat la fusta fixă, proiectată pentru a proteja coapsele călăreților, preferând s-o facă din piese separate. Formele pătrătoase au revenit, dar nu pe umeri, ci pe coapse, armura fiind menită să-i protejeze pe pedestrași împotriva loviturilor de sus în jos ale săbiilor, ale *naginata* și ale armei hibride cunoscute sub numele de *no-dachi* – descrisă cel mai bine fie ca o *naginata* cu mâner scurt, fie ca o sabie cu mâner lung⁵.

Cronica *Taiheiki* amintește în multe locuri de seppuku. Dacă înainte a fost descrisă ca o practică ciudată, întâlnită numai la războinicii din câmpia Kantō, acum pare că a devenit o tradiție comună, chiar și printre susținătorii împăratului, în majoritate din vestul Japoniei. *Taiheiki* atestă numeroase cazuri de sinucidere în rândul războinicilor conforme reprezentării noastre moderne a ceea ce presupune seppuku – una sau mai multe tăieturi, poate în formă de cruce, într-un ritual de eviscerare, de obicei în prezența unui asistent, desemnat în mod oficial, care stă lângă sinucigaș cu o sabie în mână, gata să-l ajute cu o lovitură fatală.

În *Taiheiki*, seppuku se face de obicei pentru a evita capturarea – o decizie curioasă, de vreme ce intenția este de a provoca o moarte lentă, și nu una rapidă. Alți războinici sunt văzuți luându-și viața sau omorându-se unul pe altul, în pacte de suicid. Dar în aceeași perioadă apare o practică nouă, care va deveni un leitmotiv al samurailor: urmarea stăpânului dincolo de moarte. *Junshi* – care, literal, înseamnă „moartea martirului” – capătă importanță pentru prima dată în această epocă. Deja avem cunoștință de sinuciderile femeilor în campaniile din nord pentru a evita prizonieratul și de tragica sinucidere în masă a ultimilor supraviețuitori ai clanului Taira de la Dannoura, însă, atunci când s-au întâmplat, aceste morți au fost menționate pentru că erau ieșite din comun. În *Taiheiki* citim pentru prima dată despre *junshi* nu ca un gest neobișnuit, rar, ci ca fiind ceva ce se așteaptă din partea unui samurai al cărui senior a fost ucis. Obiceiul pare să

fi căpătat importanță într-un timp foarte scurt, așa încât, în timpul asediului de la Akasaka mai sus menționat, Kusunoki a putut să însceneze sinuciderea în masă a oamenilor lui și să le-o prezinte dușmanilor ca pe o poveste credibilă.

În particular, asediul pe timp de război este o temă recurentă a cronicii *Taiheiki*. Abia a fugit Kusunoki de la Akasaka, că a și recucerit-o, pregătit pentru un al doilea asediu în același loc atunci când soldații trimiși de *bakufu* s-au întors. Mai târziu, în 1333, după ce reușise să scape a doua oară, este înconjurat din nou în altă fortăreață, Chihaya, la mică distanță, către sud, se spune într-o inferioritate numerică de o mie la unu. La Chihaya, Kusunoki continuă să-i decimeze pe dușmani folosindu-se de șiretlicuri. Se furișează noaptea pentru a instala momâi în armuri la baza zidului, iar apoi le cere oamenilor lui să facă tărăboi în zori. Acest lucru îi face pe asediatori să creadă că armatele imperiale au pornit la atac; se năpustesc să atace momâile, descoperind prea târziu că au fost păcăliți, când sunt zdrobiți de bolovani aruncați de soldați în carne și oase, aflați la adăpost, în spatele zidurilor. Și inamicul încearcă să folosească tactici viclene, punând 500 de tâmplari să construiască o punte între o creastă și zidurile fortăreței Chihaya. După cum era de așteptat, puntea este incendiată de apărătorii fortăreței și, într-o scenă tulburătoare, atacatorii se prăvălesc odată cu ea.

Dacă regulile luptei, ale armurii și ale armelor au fost schimbate, la fel s-a întâmplat și în ceea ce privește respectul. Comună multor tradiții militare este dezumanizarea inamicului. Am văzut deja cum emishii au fost considerați subumani până când au fost asimilați, iar chinezii și coreenii erau etichetați drept „mongoli”. Cu toate acestea, în timpul conflictelor dintre samurai, descrierile anterioare au fost adesea generoase cu ambele tabere. *Povestea familiei Heike* a avut un singur personaj negativ, Kiyomori, și e foarte probabil ca el să fi fost deja mort înainte de începerea mării confruntări. Umbra bântuie în fundalul Războiului Genpei, el fiind considerat principalul instigator, pe când impresia generală este că și Minamoto, și Taira sunt clanuri formate din oameni de nădejde, împinși în confruntare de forțe pe care nu le pot controla. Nu la fel se spune în *Taiheiki*, care îi caracterizează pe cei din facțiunea imperială drept servitori loiali și dedicați ai împăratului, iar armatele trimise de *bakufu* drept corupte, malefice și uzurpatoare.

Cronicarii or fi relatat astfel lucrurile din cauza felului în care s-a încheiat conflictul. O a treia tabără intră în scenă, cu un comportament pe care orice altă generație de samurai l-ar fi socotit cu dispreț o trădare. Cu toate acestea, pentru că a treia tabără a câștigat, comportamentul său a fost remodelat și reinterpretat ca un act suprem de loialitate. „Loialitatea” față de un țel mai înalt, față de împărat, și nu față de slujitorii săi, este, prin urmare, un refren constant în *Taiheiki*, fiind singurul argument care le permite învingătorilor să-și încheie povestea păstrând pe cât posibil aparența unui model de virtute.

Sătul să-l mai urmărească în zadar pe Kusunoki, *bakufu* hotărăște să trimită o armată pentru a-l ucide pe Go-Daigo însuși și, astfel, pentru a înăbuși în fașă Restaurația Kenmu, privând-o de un împărat care s-o conducă. L-au trimis pe Ashikaga Takauji (1305-1358), alt membru al clanului Minamoto și un veteran al asediilor de la Akasaka și Chihaya. Mărșăluind în fruntea armatei sale, Ashikaga a așteptat până când a ieșit de pe teritoriul controlat de *bakufu*, după care a anunțat că nu are nici o intenție să-l atace pe Go-Daigo. Dimpotrivă, era pregătit să-și declare loialitatea față de Go-Daigo și, pentru a demonstra lucrul ăsta, s-a îndreptat spre Kyōto, unde l-a ucis pe reprezentantul local al *bakufu*.

Ashikaga nu a fost singurul trădător. Dându-și seama că mulți dintre soldații *bakufu* pierdeau timpul fără rost pe câmpurile din jurul castelului Chihaya în încercarea de a-l face pe Kusunoki să rămână fără provizii și că a doua cea mai mare armată trimisă de *bakufu* a trecut în cealaltă tabără, alt descendent al clanului Minamoto, Nitta Yoshisada (1301-1338), a decis nu doar să-și declare loialitatea față de împăratul Go-Daigo, ci și să treacă la fapte, atacând Kamakura. Nitta a înaintat spre Kamakura în trei coloane, prima dintre ele fiind zdrobită de puternica armată *bakufu*. Ceilalți, în schimb, s-au apropiat de Kamakura dintr-o direcție neașteptată, traversând nisipurile la reflux. După cum era de așteptat, un asemenea act de trădare necesita aprobarea divină, iar poveștile despre marșul lui Nitta îl menționează pe acesta rugându-se la zeița Soarelui să-l ajute să-i înfrângă pe uzurpatori și aruncându-și apoi sabia în mare pentru a despărți apele. Ultimul regent al clanului Hōjō s-a sinucis în timpul asaltului împreună cu aproximativ 6 000 de adepți credincioși⁶.

Cititorul trebuie să fi observat deja că mulți dintre cei care au provocat prăbușirea *bakufu* erau ei înșiși înrudiți cu clanul Minamoto, care i-ar fi putut considera pe cei din clanul Hōjō niște uzurpatori – nu ai împăratului, ci mai degrabă ai autorității celor din clanul Minamoto care fuseseră inițial desemnați shoguni. Dacă așa stau lucrurile, atunci nu a fost nici prima, nici ultima dată în istoria Japoniei când o coaliție a învingătorilor și-a sărbătorit victoria, pentru ca apoi să se întoarcă unii împotriva celorlalți când devenea limpede că aveau priorități divergente.

Ashikaga și Nitta păreau că vor să se întoarcă la situația din urmă cu un secol, când membrii clanului Minamoto domneau în numele împăratului. Așadar, ei așteptau să-și vadă numele în fruntea listelor de nou-numiți și fiefuri acordate de împăratul Go-Daigo. Cu toate acestea, împăratul se gândea deja la un alt precedent; Go-Daigo nu voia să schimbe un clan important cu altul, ci urmărea o veritabilă restaurare a autorității imperiale, ceea ce Japonia nu mai văzuse de secole sau chiar niciodată. Însuși numele pe care și l-a ales, Go-Daigo, și pe care l-am folosit în mod anacronic, referindu-mă la el înainte ca domnia lui să se încheie, făcea aluzie la un precedent istoric: el s-a autointitulat „Daigo al II-lea”, făcând trimitere la primul Daigo (care a domnit între 897 și 930), care, potrivit legendei, fusese ultimul care a domnit fără amestecul unor regenți sau reprezentanți.

Go-Daigo nu pare să fi fost bine pregătit pentru consecințele victoriei lui. I-a răsplătit pe mulți dintre samurarii care l-au susținut, însă, după părerea multora, insuficient față de cât s-ar fi convenit. Deja hotărât să restaureze autoritatea imperială, a poruncit să se construiască un nou palat imperial, ceea ce a condus la perceperea unor biruri suplimentare și i-a făcut pe samurai să se îndoiască de faptul că noua ordine ar fi în beneficiul tuturor. Ashikaga Takauji era extrem de nemulțumit, deoarece se pare că se aștepta să i se confere un rang feudal înalt, preferabil acela de nou shogun al lui Go-Daigo. Era, până la urmă, un Minamoto, la fel ca fostul shogun Yoritomo, care fusese uzurpat de familia Hōjō. La urma urmei, el personal pusese capăt controlului familiei Hōjō asupra capitalei și se instalase în unul dintre palatele importante din Kyōto, Rokuhara, declarându-l noul sediu al administrației lui. Cu alte cuvinte, se comporta ca și cum postul de shogun deja îi aparținea.

Ashikaga a luat foc când Go-Daigo și-a numit propriul fiu de 6 ani în funcția de guvernator oficial a două dintre cele mai nordice provincii,

Mutsu și Dewa – regiunea în care primii Minamoto își câștigaseră un loc de cinste. Lovitura finală a venit atunci când Go-Daigo a anunțat că un alt fiu al lui va fi numit shogun.

Poate că Go-Daigo a avut intenții onorabile – să smulgă controlul asupra țării din mâinile unei clici militare care o domina de secole și să reimpună o autoritate civilă –, însă civilii nu erau în măsură să se lupte cu soldații furioși. Când un descendent al familiei Hōjō a pornit o nouă răscoală, Ashikaga Takauji a fost cel care a înăbușit-o. Alungându-i pe rebeli din Kamakura, Ashikaga s-a autoproclamat shogun și a început o nouă campanie împotriva „trădătorului” Nitta Yoshisada. Nitta, desigur, nu făcuse nici un rău, însă presupusa lui trădare i-a permis lui Ashikaga să-și anunțe opoziția față de regimul lui Go-Daigo fără să schimbe tabăra în mod fățiș.

Războiul a reînceput, de această dată Ashikaga luptând pentru shogunat (propriul shogunat), împotriva lui Nitta și Kusunoki, partizani loiali ai cauzei lui Go-Daigo. Când Ashikaga a atacat Kyōto, a făcut apel la toți samurarii „loiali” să i se alăture. Decretul a forțat clanurile din toată Japonia să-și declare susținerea față de împărat sau față de shogunat, dând naștere la noi conflicte pe tot cuprinsul țării. Două domenii învecinate din îndepărtata Kyūshū au descoperit că au ales tabere diferite și imediat au pornit ostilitățile în numele unei ciorovăieli iscate la sute de mile distanță.

Marea bătălie decisivă s-a dat însă în 1336, pe coasta Mării Interioare, la gura de vărsare a râului Minato. Armata clanului Ashikaga avansa dinspre est în două grupuri, unul pe uscat și altul pe mare. Loialiștii imperiali nu aveau nici o flotă demnă de menționat, iar noua structură de comandă nu îl favoriza pe vicleanul Kusunoki. Dacă ar fi fost el la comandă, așa cum s-a întâmplat în micile ciocniri de trupe din timpul Restaurației Kenmu, Kusunoki ar fi ales cu siguranță să se îndrepte spre munți, în speranța de a extinde liniile de comunicație ale inamicului și a priva contingentul flotei de orice avantaj. În fapt, el chiar la asta se gândea, sugerând ca Go-Daigo să-și caute refugiu pe muntele Hiei, unde samurarii care îl apărau și-ar fi putut găsi întăriri printre călugării războinici, forțele lui Ashikaga putând fi atrase în lupte de stradă după ce pătrundeau în Kyōto. Așa l-a sfătuit pe Go-Daigo, însă împăratul, însetat de sânge, i-a poruncit să opună rezistență pe râul Minato. Go-Daigo, se pare, îi aprecia pe

samurarii loiali, însă nu a înțeles pe deplin cum anume câștigaseră aceștia bătăliile anterioare.

În cel mai vechi exemplar al textului *Taiheiki*, într-un pasaj extrem de important, eliminat din edițiile ulterioare, Kusunoki observă cu șiretenie că:

Majestății Sale nu îi surâde gândul de a dobândi victoria păcălind o armată dușmană, mult mai numeroasă. În schimb, poruncește ca războinicii lui fără pereche să se arunce în lupta împotriva acestui mare dușman, ceea ce era totuna cu a le porunci să se ducă la moarte⁷.

Cu toate acestea, loial față de împărat, indiferent de împrejurări, Kusunoki Masashige a rămas nemuritor executând oricum ordinul. Cronică *Taiheiki* descrie cum își ia rămas-bun de la fiul său de 10 ani, spunându-i răspicat că probabil nu se vor mai vedea în viața asta.

Așa cum se așteptase, în bătălia de pe râul Minato Kusunoki a fost încolțit de forțele lui Ashikaga, dintre care unele au debarcat în spatele liniilor lui Kusunoki. Anturajul personal de 700 de războinici al lui Kusunoki a fost decimat, rămânând doar 73, și, potrivit cronicii *Taiheiki*, chiar și atunci când s-a ivit o șansă de a se salva, Kusunoki a refuzat să părăsească câmpul de luptă. Cu unsprezece răni, Kusunoki, istovit, se retrage în casa unui țăran împreună cu ultimii săi adepți, unde înalță zece rugăciuni budiste pentru mântuirea sufletului. În timp ce oamenii lui se sinucid în jurul său, Kusunoki se întoarce către fratele lui, Masasue, și îl întreabă în ce i-ar plăcea să se reîncarneze. Masasue îi răspunde că i-ar plăcea să se reîncarneze de șapte ori la rând și că de fiecare dată s-ar întoarce să lupte împotriva dușmanilor curții imperiale. Kusunoki îl aprobă din toată inima și, strigând *Shichisei Hōkoku!* („Șapte vieți pentru patrie!”), cei doi frați se înjunghie unul pe celălalt, prăbușindu-se „pe aceeași pernă”⁸.

Sacrificiul lui Kusunoki, așa cum știa și el, a fost de prisos. Armata lui Ashikaga a intrat în Kyōto. Ashikaga l-a informat cu convingere pe Go-Daigo că „retragerea” rămâne valabilă și i-a poruncit să-i predea noului împărat tezaurele sacre ale imperiului. Go-Daigo a părut să se supună cu multă reticență și a părăsit capitala înainte ca facțiunea lui Ashikaga să-și dea seama că a fost trasă pe sfoară. „Tezaurele sacre” erau niște falsuri și, după ce Go-Daigo a scăpat din capitală, a declarat iar că zvonurile despre retragerea lui erau doar niște exagerări. Membrii clanului Ashikaga au

refuzat să intre în joc și l-au întronat cum se cuvine pe propriul candidat – Japonia avea acum doi împărați.

Mulți istorici japonezi par să privească acest eveniment fascinați, ca și cum pământul însuși s-ar fi putut căsca în orice moment. În mod cert, așa ar fi fost privit de orice specialist în protocolul curții imperiale – împărații domneau cu mandatul cerului și, în esență, aveau dreptul divin de a domni. Putea exista un singur conducător. Prin urmare, dacă erau doi pretendenți la tron, cel puțin unul dintre ei era mincinos. Era de datoria tuturor samurailor să-și declare loialitatea față de adevăratul împărat și să-l elimine pe celălalt pretendent la tron.

Așa cum afirma bine-cunoscutul aforism chinez: „Nu pot exista doi sori pe un singur cer, nici doi împărați pe un singur tron”. Și totuși, gestul lui Ashikaga nu a fost chiar atât de radical pe cât este adesea înfățișat. În fapt, au existat câte doi pretendenți la tron de când Go-Daigo proclamase că retragerea sa la mănăstire era nulă. Ginerile lui Go-Daigo, împăratul Kōgon, a fost o marionetă care a domnit doi ani după victoria lui Ashikaga, iar noul pretendent, împăratul Kōmyō, era fratele mai mic al lui Kōgon. Mai mult, nu era nici pe departe prima dată când Japonia se bucura de beneficiul îndoielnic de a avea doi împărați rivali. Până la urmă, versurile și textele despre Războiul Genpei au tins să omită faptul că, atunci când micul împărat Antoku a fost înghițit de valuri la Dannoura, în 1185, „succesorul” lui, Go-Toba, se afla deja pe tron de doi ani. Înscăunarea lui Kōmyō se distinge în istoria Japoniei nu prin faptul că a existat o dispută din cauza succesiunii, ci prin faptul că acest conflict nu a fost ușor de mascat, după doar câteva luni de confruntări. Impasul, de data aceasta, a persistat zeci de ani, și Curtea de Miazănoapte și cea de Miazăzi insistând că pretendentul lor este moștenitorul de drept. Compromisul incomod al alternării caselor imperiale s-a transformat acum într-o competiție deschisă. Samuraii aflați în căutarea unei case imperiale față de care să-și declare loialitatea eternă erau acum în postura deloc de invidiat de a alege între două. Perioada este amintită astăzi sub numele *Namboku-chō* (perioada Curților de Miazăzi și de Miazănoapte) și a durat de la urcarea pe tron a lui Kōmyō, în 1336, până la dificila soluționare a crizei, abia în 1392.

Câștigătorii pe termen lung au fost cei din familia Ashikaga, Ashikaga Takauji obținând râvnitul titlu de shogun din partea Curții de Miazănoapte. Shogunii Ashikaga aveau să domine curtea în următorii 200 de ani, în epoca

numită de obicei astăzi perioada Muromachi, nume inspirat de locul unde se afla reședința lor din Kyōto. În mod vădit, reședința Muromachi a clanului Ashikaga, „Palatul florilor”, avea o suprafață de două ori mai mare decât reședința împăratului pe care pretindea că îl slujește. Shogunii Ashikaga nu s-au temut nici să preia inițiativa. Al treilea shogun Ashikaga, Yoshimitsu (1358-1408), a reluat relațiile comerciale cu China, intitulându-se în corespondența cu împăratul din Dinastia Ming „rege al Japoniei” și vasal al Chinei. Ne-am putea aminti că numai cu un secol în urmă Japonia fusese gata să-i declare război lui Kubilai-Han atunci când acesta a folosit aceeași terminologie. Acum, clanul Ashikaga făcea asta fără teamă de consecințe.

Influența Curții de Miazăzi s-a diminuat treptat după o sumedenie de campanii grele, deși era larg răspândită convingerea potrivit căreia Curtea de Miazănoapte nu era decât un purtător de cuvânt al shogunilor Ashikaga. Pe atunci, Curtea de Miazănoapte crezuse că a „înving”, deși părerile despre regim nu mai sunt aceleași ca în 1911, acesta fiind acum considerat în general un regim al pretendenților. Dar, din moment ce oricum toți erau descendenți ai unor împărați, situația a fost, în ansamblu, incertă. Ultimul dintre împărații din sud a abdicat în 1392, lăsându-i cale liberă rivalului său din nord. Prin urmare, al o sutălea împărat japonez, Go-Komatsu, are două date de înscăunare, în funcție de unghiul din care e privit conflictul. Fie a venit la putere în 1382, când a fost încoronat de Curtea de Miazănoapte, fie în 1392, când Curtea de Miazăzi a încetat să mai protesteze.

Deși ambele tabere au luat parte la mari bătălii și au făcut nobile sacrificii, îndelungatul conflict a început să dobândească un aspect mai simbolic, politic în regiunile periferice. În particular, regiunile Kyūshū și Kantō s-au descentralizat, devenind zone semiautonome, lăsate să se administreze singure, în timp ce conflictul principal dintre ele era centrat pe teritoriul dintre Kamakura și Kyōto. Între timp, familiile de samurai de rang mediu au devenit tot mai dezamăgite de impasul care de multe ori le costa scump. O curte rivală putea oferi onoruri și avansări, dar, dacă un clan le accepta, era etichetat drept colaboraționist în cazul în care curtea rivală se impunea în aceeași regiune. Exasperate de aceste schimbări haotice, unele case au început să facă un joc dublu, pentru a se asigura că, orice s-ar întâmpla, pământul și bogățiile vor rămâne în familie. Prin urmare, remarcăm o ramură a clanului „privată” de bogăția sa, care este dată apoi celeilalte ramuri în semn de recunoștință pentru serviciile aduse. De fapt, în

unele cazuri, „serviciile” existau numai pe hârtie, ambele ramuri preferând mai degrabă să pună în scenă o joacă de-a războiul decât să se lupte efectiv:

O tabără ridica un fort sau o palisadă într-o poziție strategică, înarmându-se pentru a o proteja; cealaltă tabără înălța o structură similară în imediata apropiere. În confruntările dintre cele două garnizoane, rănilor de sabie erau extrem de rare, deși au existat accidente ocazionale în urma schimburilor de săgeți. Tabăra care rămânea prima fără provizii se retrăgea. Astfel, când apăreau agenții de recrutare, liderii celeilalte tabere puteau invoca motivul că sunt prea copleșiți de treburi acasă pentru a trimite soldați în expediții la mare distanță⁹.

Clanul Shibuya, de exemplu, împărțit cu șiretenie în facțiuni care susțineau nordul, respectiv sudul, puneau în scenă bătălii simulate, după care prezenta rapoarte false. Verificate și aprobate de comandanți, samurailor Shibuya aveau grijă să menționeze cât de bine au luptat „dușmanii” lor. Astfel de remarci cu privire la priceperea în luptă, confirmate de rapoartele taberei opuse, erau suficiente ca să-l convingă pe Ashikaga Takauji, care le transmitea cuvinte de mulțumire. Când samurailor clanului Ashikaga au ajuns în cele din urmă în provincia clanului Shibuya pentru a se lupta de adevăratelea, susținătorii Curții de Miazăzi au „dezertat”, iar pământurile lor le-au fost date „învingătorilor”, tot din clanul Shibuya¹⁰.

Dacă samurailor începeau să-și piardă răbdarea, în rândul țărănimii era și mai rău. Prezența a două autorități rivale, fiecare asumându-și dreptul de a acorda grațieri, de a se pronunța în chestiuni juridice și de a mări impozitele, cu siguranță avea să creeze necazuri în rândul celor mai umili supuși. Unii, precum isteții membri ai clanului Shibuya, au învățat cum să fenteze sistemul. Inevitabil, existau și perdanți, cu împrumuturi neachitate, litigii soluționate în favoarea rivalului sau impozite percepute de două ori de autoritățile rivale. În secolul al XV-lea, țărănimea, în mod tradițional docilă, devenise din ce în ce mai agitată, implicându-se în numeroase revolte și proteste; faptul că existau doi împărați stârnea dispreț chiar și în capitala imperială. Kyōto a fost atacat de țărani care protestau de multe ori, la început în cadrul unor revolte spontane, iar apoi în ceea ce au fost, se pare, niște răscoale meticuloase planificate. Într-un incident notabil din 1457, țărani înarmați s-au încăierat cu 800 de samurai mercenari tocmiți pentru protejarea unor cămătari din Kyōto. Atunci, țărani au câștigat.

Shogunatul Ashikaga începea să piardă controlul. Niciodată la fel de puternic precum shogunatul Kamakura, confruntându-se cu o țară care

cădea tot mai adânc în provincialism cu fiecare deceniu care trecea, afirmația clanului Ashikaga că ar fi alesul împăratului pentru rezolvarea problemelor devenea tot mai nefundamentată. Poate că e nedrept să spunem că acesta a fost un „eșec” al shogunatului Ashikaga – e greu să afirmi că un sistem este catastrofal, dacă rezistă mai bine de un secol –, dar însăși natura fundației shogunatului Ashikaga, spre deosebire de shogunatul Kamakura, l-a ținut pentru totdeauna mai aproape de baza mai slabă a puterii reprezentate de capitala imperială. În timp ce shogunii Ashikaga se bucurau de viața de la curte, seniorii „mai mărunți” din regiunile periferice se bucurau de o autonomie tot mai mare, pe domenii care, în mod justificat, au fost luate de unii observatori străini drept mici regate de sine stătătoare. A fost doar o chestiune de timp până ce vreun gest perceput ca disprețuitor sau nedrept să-i facă pe acești seniori să intre în conflict. Dacă shogunatul Ashikaga nu reușea să rezolve problema, domnia lor lua sfârșit.

Inevitabil, a izbucnit iarăși un război, în mare parte ca urmare a reiterării impasului care a declanșat Războiul Genpei. Din nou, două case rivale, de această dată Hosokawa și Yamana, încercau să obțină controlul asupra politicii din capitală. Din nou, bătălia s-a dat în capitală, confruntare cunoscută astăzi ca Războiul Ōnin (1467-1477, nume dat după anul în care a izbucnit), un episod prelungit de conflict urban în urma căruia mare parte din Kyōto a fost prefăcut în scrum. Primele semne rele au fost niște incendii și dispariții suspecte. Unii membri ai ambelor clanuri rivale au început să-și fortifice casele, înlocuind obloanele din hârtie cu obloane din lemn, suplimentând gârziile și gălețile de apă în caz că se isca vreun incendiu.

După o lună de lupte, în nordul orașului Kyōto nu mai vedeai decât ruinele carbonizate ale clădirilor arse. Capitala era transformată în mici puncte fortificate, baricadate în intersecții, dându-se lupte izolate în perimetrul câtorva străzi. În lupta pentru controlul „orașului glorios”, samurarii îl distruseseră, transformându-l, potrivit unui funcționar Ashikaga cu inima frântă, „într-o vizuină de vulpi și de lupi”, o pârloagă blestemată scormonită de păsări:

Orașul pe care voi l-ați cunoscut
E-acum o mlaștină stearpă
Cu ciocârlii care se-nalță
Și lacrimi care cad¹¹.

Dezastrul Războiului Ōnin a marcat sfârșit unei ere. De secole, Kyōto era simbolul clasei, al paradisului curților imperiale la care aspiraseră samurarii. Acum, după multe rateuri, îl distruseseră. Deși Kyōto avea să fie reconstruit, urmând să rămână reședință imperială multe sute de ani după aceea, pentru samurai își pierduse atracția. Deși împărații au rămas oficial la conducere, ei erau mai strâmtorați decât se credea. În anul 1500, când a murit al o sută treilea împărat, Go-Tsuchimikado (1428-1464), curtea lui nu și-a permis să-l îngroape, ținându-l „pe catafalc” (mai precis, într-o magazie) timp de o lună. Curtea nu a avut bani nici pentru încoronarea succesorului său, amânată cu 20 de ani. În parte, situația a fost pricinuită de bugetul extrem de redus, dar și ca urmare a faptului că existau alte priorități, cum ar fi reconstrucția orașului Kyōto. Dar, oricum, persistă impresia că până și curtea renunțase la protocol în secolul al XVI-lea, descurajată și întristată de distrugerile provocate de samurai.

Shogunatul Ashikaga a rămas la conducere, cel puțin cu numele, încă un secol, deși după 1490 perioada Muromachi a făcut loc unui nou nume, *Sengoku Jidai* (perioada „țării în război”), pentru încă un secol, până în 1603. Numele pare că a fost ales în mod intenționat de istoricii japonezi pentru a evoca perioada „statelor combatante” din istoria Chinei, iar unii istorici vorbitori de limbă engleză le urmează exemplul și numesc acest interval perioada „statelor combatante” din istoria Japoniei. Cu toate acestea, nu este vorba despre state – se poate ca seniorii locali să fi avut influență asupra unor zone cam cât ducatele europene, însă împăratul rămânea autoritatea oficială, aflată departe, cuibărită într-o sărăcie rafinată printre ruinele înnegrite ale orașului Kyōto, care începea încet să-și recapete poziția.

Sunt două cuvinte-cheie pentru a descrie „perioada țării în război”. Unul este *daimyō*, care literal înseamnă „nume mari” – noua rasă de seniori locali, fiecare stăpân pe propriul domeniu, întrecându-se constant pentru o poziție mai bună. Celălalt este *gekokujo*, „inferiorul poate să-l depășească pe superior” – o referință a multora dintre membrii dezmoșteniți ai vechii ordini la mobilitatea socială rapidă și brutală din vremea aceea. Japonia a început una dintre epurările periodice ale caselor nobiliare: nume cândva mari s-au prăbușit odată cu scăderea bogăției familiilor lor, iar clanuri întregi au fost eliminate cu totul. Împăratul, desigur, nu avea nici o putere să intervină, iar shogunul era incapabil să-și îndeplinească sarcinile. Țara nu

avea să se stabilizeze din nou până când nu va fi reușit cineva să unească toate clanurile și domeniile fragmentate, permițând astfel proclamarea unui nou shogunat. Avea să mai treacă un secol până să apară un asemenea om, în timp ce clanurile mici se luptau între ele și fuzionau, formând clanuri mai mari, până ce, în final, Japonia urma să fie divizată între câteva facțiuni rivale, care se luptau între ele pentru a hotărî cine este adevăratul lider.

Cei doi seniori rivali, Uesugi Kenshin (1530-1578) și Takeda Shingen (1521-1573), au intrat într-o dispută atât de formalizată, încât „războiul” a devenit un soi de eveniment anual. Armatele lor rivale s-au întâlnit la confluența râului Kawanakajima în 1553, 1554, 1555, 1556, 1557 și 1563, ridicându-și tabăra și luptând, uneori, câteva săptămâni. Nu erau niște confruntări fără vărsare de sânge, precum unele dintre bătăliile din perioada împăraților rivali – de fiecare dată au murit mulți oameni –, dar nici războiul total și neobosit din alte perioade. În schimb, era o luptă remarcabil de manierată. Cei doi comandanți, amândoi admiratori ai literaturii clasice, se autointitulau bucuroși „dragonul” și „tigrul”, două creaturi în mod tradițional marțiale și antagonice, iar comportamentul de pe câmpul de luptă amintea de obicei de luptele de o politețe exagerată din vremurile vechi. O dată, când aprovizionarea cu sare a lui Takeda a fost sistată de clanul Hōjō, Uesugi i-a trimis proviziile lui, cu comentariul curtenitor că el se luptă cu săbii, nu cu sare.

Cea mai cunoscută confruntare a lor a fost a patra bătălie de la Kawanakajima, din 1556, când ofensiva lui Uesugi a ajuns chiar până la postul de comandă al lui Takeda. Uesugi însuși a pătruns călare dincolo de valul de pânză care înconjura cortul lui Takeda, în sanctuarul acestuia, cu sabia scoasă. Șocat, Takeda, neavând timp să-și apuce sabia, l-a blocat cu un *tessen* metalic (un evantai folosit de obicei de generali pentru semnalizare), până când unul dintre lăncieri a înjunghiat calul lui Uesugi. Cei doi generali au fost îndepărtați unul de altul, iar lupta aprinsă a continuat, fiind amintită astăzi în mare parte pentru momentul în care liderii celor două armate au ajuns să se înfrunte personal.

Astfel de incidente au devenit tot mai rare în secolul al XVI-lea, pe măsură ce schimbările din domeniul tehnicii militar transformau din nou bătăliile. Unii negustori străini din sudul Japoniei le-a făcut cunoscut japonezilor conceptul de archebuză, iar noua armă a prins rapid. Samuraii erau familiarizați cu praful de pușcă – suferiseră destul, până la urmă, din

cauza utilizării lui în timpul invaziei mongole –, însă conceptul de archebuză portabilă, ușoară, care putea fi cărată de un singur soldat, era o noutate pentru ei. Primele arme ajunseseră la începutul anilor 1540 pe insula Tanegashima, un avanpost izolat de pe coastele sud-vestice ale Japoniei. Acolo, marinarii portughezi au făcut o demonstrație a funcționării archebuzelor în fața comandantului local extaziat, care i-a cerut meșterului săbier să facă cât de multe poate. Inițial, meșterul a fost încurcat de tehnologia de care era nevoie, dar, după ce, potrivit legendei, și-a vândut fiica altui grup de negustori portughezi în schimbul unor lecții suplimentare, curând producea imitații rezonabile ale armelor portugheze. Japonezii au început să numească armele *tanegashima*, după locul în care fuseseră „descoperite”.

Unii samurai au fost oripilați de ideea de armă de foc. Archebuza era costisitoare, necesita o întreținere migăloasă și era inutilizabilă fără praf de pușcă uscat și plumbi de muschetă. Și nici nu avea precizia unui arcaș bine instruit. Au fost printre ei, fără îndoială, și unii care credeau că archebuza va dispărea precum legendara *ōyumi* din vremurile vechi.

Dar erau alte vremuri. Tehnologia meșteșugarilor japonezi era mai mult decât adecvată pentru a făuri archebuze, iar noile dispozitive puteau fi realizate în așa fel încât să nu se strice rapid sau să se dezmembreze. Mai mult, producerea unei muschete, costisitoare și dificil de întreținut, era o nimica toată în comparație cu costurile implicate de instruirea unui arcaș bun. Și arcurile trebuiau întreținute de un specialist și nu erau nici pe departe la fel de durabile. În timp ce instruirea unui arcaș dura mulți ani până ajungea la performanța maximă, orice țăran putea fi învățat să utilizeze cum trebuie archebuza în doar câteva zile. În anii de după cucerirea mongolă, rolul arcașilor s-a diminuat, ca și cel al luptătorilor cu sabia. Armatele moderne de samurai încă aveau războinici călare în rândul ofițerilor, ca pe vremuri, erau axate pe un număr mult mai mare de pedestrași (*ashigaru*). Armurile de samurai din această perioadă care s-au păstrat au adesea o adâncitură în pieptarul metalic, semn că armurierul a testat-o trăgând un glonț în ea.

Takeda Shingen, „tigrul” ghemuit într-un război perpetuu cu „dragonul” Uesugi, era primul doritor să pună mâna pe noile arme, cumpărând trei sute de bucăți în anul de dinaintea confruntării directe de la

Kawanakajima. În 1571, putea să afirme că arcebuzele transformaseră definitiv arta războiului în Japonia:

De acum încolo, armele de foc vor fi cele mai de seamă. Prin urmare, folosiți mai puține lănci [în armatele voastre] și dați-le celor mai buni soldați arme de foc. Mai mult, atunci când îi strângeți pe soldați, vedeți cât de buni țintași sunt și porunciți să fie aleși [arcebuzierii] după priceperea fiecăruia¹².

Cu toate acestea, Takeda Shingen nu avea să fie principalul beneficiar al armelor de foc. De fapt, potrivit multor povești, ele i-au provocat moartea. În funcție de sursă, el a murit la 49 de ani, în tabăra lui, fie de o boală provocată de o rană mai veche, fie împușcat de un țintaș bun. Această ultimă explicație, care era cea mai populară, a fost adoptată și în filmul lui Akira Kurosawa *Kagemusha* (1980), inspirat de ultimele zile ale lui Takeda și de reflecțiile apocrife asupra acțiunilor clanului său după moartea acestuia.

În ciuda ascensiunii sale rapide, Takeda a fost învins de subordonații unui senior care avea să ajungă un personaj de marcă. Oda Nobunaga (1534-1582) avusese o tinerețe zbuciumată, fiind fiul unui mic proprietar de pământ din provincia Owari și cunoscut mai târziu pentru comportamentul său ciudat. Nobunaga (de obicei, apare în cărțile de istorie cu prenumele, și nu cu numele de familie) a fost poreclit chiar „Nebunul din Owari”, având apucături stranii, care au culminat la funeraliile tatălui său. Se spune că Nobunaga, agitat, a apucat vasul cu tămâie și l-a aruncat înspre altar – un gest atât de inacceptabil, încât unul dintre slujitorii tatălui său a considerat de cuviință să-l pedepsească făcându-și seppuku. Una peste alta, nu după mult timp tânărul războinic a început să-și îndrepte purtările. Nobunaga era un mare admirator al noilor arme *tanegashima* și s-a folosit degrabă de ele într-o accedere vertiginoasă la putere.

În ascensiunea sa, a fost ajutat de un om de origine și mai umilă. Toyotomi Hideyoshi (1536-1598) s-a născut într-o familie de țărani și a fost trimis de părinți la o mănăstire, dar a fugit, alăturându-se unei armate de samurai ca pedestraș. Furând niște bani pentru a-și cumpăra o armură completă, a apărut curând în armata lui Nobunaga, tot ca pedestraș, dar a avansat imediat în grad.

Prima mare victorie militară Nobunaga a obținut-o în bătălia de la Okehazama din 1560, când a ținut piept unei armate comandate de Imagawa Yoshimoto. Mult depășit numeric, Nobunaga a respins sugestia de a fortifica un templu local și a aștepta până pleacă asediatorii, în stilul legendarului Kusunoki. Astfel de tactici poate că ar fi funcționat pe vremea Curților de Miazăzi și de Miazănoapte, însă în perioada „țării în război” Nobunaga s-a gândit că l-ar fi ținut în viață cel mult o săptămână. Astfel că a dat impresia că a fortificat templul înălțând numeroase flamuri în jurul lui. Lăsând în această „tabără principală” doar o mână de oameni, a condus cea mai mare parte a armatei sale, în jur de 1 500 sute de soldați, într-un atac-surpriză împotriva taberei lui Imagawa.

Samurarii lui Imagawa nu se așteptaseră la asta, așa că își petreceau acea dimineață de vară sărbătorind. Beau și dansau, fiind întreruși doar de faptul că a început brusc să plouă torențial. Samurarii lui Imagawa și-au continuat petrecerea în corturi, neștiind că oamenii lui Nobunaga se furișează la adăpostul furtunii. Când ploaia s-a mai domolit, Nobunaga a dat ordinul de atac – atât de aproape de tabără și atât de surprinzător, încât mulți dintre samurarii lui Imagawa nici nu au băgat de seamă. Mulți, inclusiv Imagawa însuși, au presupus că strigătele și focurile de armă ocazionale erau parte a petrecerii exuberante. Abia când a ieșit din cortul lui ca să poruncească să se facă liniște, săturându-se de atâta hărmălaie, Imagawa a observat că nu era o petrecere, ci un atac.

Și chiar și atunci se pare că a fost luat pe nepregătite. Doi samurai s-au năpustit asupra lui, iar Imagawa pare că nu a înțeles că au intenția de a-l ucide. A reușit să-i țină piept primului, dar al doilea l-a decapitat. Asaltul lui Nobunaga fusese excelent dirijat. Printr-un noroc sau în mod calculat, principala forță a atacului său vizase postul de comandă al lui Imagawa, ucigându-i aproape pe toți ofițerii inamici. Samurarii rămași în viață, fără stăpân, s-au predat curând. Sau, mai degrabă, s-au alăturat armatei lui Nobunaga, liderii din această perioadă nefiind prea diferiți unul de altul.

Unul dintre dezertorii care i s-au alăturat lui Nobunaga era un bărbat ce avea să devină cunoscut sub numele de Tokugawa Ieyasu (1543-1616). A devenit un aliat puternic al lui Nobunaga în anii 1560-1570 și avea să formeze și să destrame alianțe nu doar cu Takeda, ci și cu dușmanul de moarte al lui Takeda, Uesugi, printre mulți alții.

Nobunaga își dorea o numire oficială și s-a asociat cu ultimele pâlپări ale shogunatului Ashikaga. În 1568 s-a aliat cu Yoshiaki, un frate mai mic al celui de-al treisprezecelea shogun Ashikaga, care fusese ucis, și a pătruns în Kyōto ca să sprijine contraatacul lui Yoshiaki împotriva criminalului, tot un Ashikaga, văr cu el. Inutil să mai spunem că, după ce Ashikaga Yoshiaki s-a instalat la putere, nu a îndeplinit decât funcțiile ceremoniale. Asemenea împăraților de dinaintea lor, shogunii Ashikaga erau acum doar niște marionete, iar Yoshiaki avea să fie ultimul din dinastia lor. Deși Yoshiaki a renunțat oficial la funcție abia în 1588, shogunatul Ashikaga nu mai exista în 1573. Nobunaga nu a tolerat nici un rival în Kyōto, declarând război amplelor complexe de temple budiste din jurul orașului și ucigându-i pe mulți dintre călugării războinici care i s-ar fi putut opune.

Era începutul unei noi ere din mai multe privințe. Din punctul de vedere al istoriei Japoniei, intrarea lui Nobunaga în Kyōto marchează sfârșitul oficial al erei Muromachi și debutul scurtei perioade Azuchi-Momoyama, după numele castelului lui Nobunaga și al succesorului său, Hideyoshi, datorită supremației lor asupra politicii japoneze între 1568 și 1603. De asemenea, în această perioadă arcebuza a devenit predominantă pe câmpul de luptă, mai ales în bătălia de la Nagashino din 1575, când Nobunaga și aliatul său, Tokugawa Ieyasu, au sărit în ajutorul unui susținător asediat de fiul lui Takeda Shingen. Așteptându-se la o șarjă a cavaleriei lui Takeda, Nobunaga a ridicat o palisadă de lemn pe o creastă mică. Sau, mai bine zis, a instalat câteva palisade suprapuse, cu poteci între ele, care să le permită oamenilor săi să intre și să iasă rapid la nevoie, forțând însă orice cavalerie care i-ar fi atacat să intre pe un traseu cu obstacole care ar fi lăsat-o expusă în fața arcebuzelelor. Armata lui Nobunaga era cu mult mai numeroasă decât forțele lui Takeda, dar semnificativ e faptul că avea tot atâția arcebuzieri câți călăreți avea Takeda. Nobunaga a pus să fie organizați în așa fel încât să tragă pe rând, un grup reîncărcând armele în timp ce altul trăgea.

Era o zi fierbinte și umedă de iunie, iar Takeda avea toate motivele să creadă în avantajul cavaleriei lui, presupunând că mulți dintre arcebuzierii lui Nobunaga aveau să descopere că li s-a umezit praful de pușcă. Călăreții lui s-au apropiat de pârâiașul care despărțea cele două armate, oamenii lui Nobunaga așteptând în spatele palisadelor, într-o liniște amenințătoare. Takeda a luat-o drept un semn că ipoteza lui era corectă, dar se înșela

amarnic. De fapt, oamenii lui Nobunaga își păstraseră cu grijă praful de pușcă într-un loc ferit de umezeală și pur și simplu așteptau ca armata lui Takeda să se apropie suficient de mult pentru ca plumbii să le penetreze armura.

Predicția lui Takeda Shingen despre viitorul armelor cu foc pe câmpul de luptă s-a adeverit cu o forță devastatoare. În pofida nenumăratelor defecte ale archebuzelor – țintirea nu foarte bună, faptul că uneori nu te puteai baza pe ele și timpul lung de reîncărcare –, numărul mare de archebuzieri ai lui Nobunaga și împărțirea lor eficientă în trei grupuri alternative au nimicit în scurt timp cavaleria lui Takeda, care a fost decimată de o serie neîntreruptă de salve.

La un an după victoria sa de la Nagashino, Nobunaga a început construcția noii sale reședințe, castelul Azuchi, lângă Kyōto, aproape de lacul Biwa. Era o fortăreață construită după o metodă nouă ce părea să recunoască schimbările produse atât sub aspect tehnologic, cât și la nivelul puterii. Nu era o palisadă temporară, ca pe vremuri – Nobunaga a intenționat, cu siguranță, să utilizeze castelul ca reședință pe termen lung, impenetrabilă, ca loc de odihnă și refugiu, dar având și puternice calități defensive pe calea spre Kyōto.

Castelul Azuchi a fost în mod intenționat ridicat într-un loc ferit, mai departe de Kyōto și de amenințările periodice ale incendiilor din oraș. Evitând practica obișnuită de a amplasa fortărețe la poalele unui munte, Nobunaga a construit castelul Azuchi în câmp deschis, astfel încât să poată fi văzut orice inamic care s-ar fi apropiat. În donjonul central, înalt, era un punct de observație, neobișnuit pentru acea perioadă, dar ideal atât pentru a observa dacă se apropie cineva, cât și pentru a oferi armelor de foc o mai bună rază de acțiune. Zidurile castelului erau din piatră, altă raritate, de șase metri grosime, fără îndoială rezistente la asalturile samurailor de la acea vreme, înarmați cu *tanegashima*.

Toate aceste aspecte indicau presupunerea lui Nobunaga că, deși poate că aveau să mai apară dificultăți, natura conflictului progresase de la confruntările de trupe de mică amploare – sau medie – din secolul anterior. Castelul Azuchi pare să fi fost o prevestire că actul final avea să fie la fel de sângeros și avea să implice participanți instalați pe poziții pe termen lung, luptând pentru a-și menține domeniul tot mai mari, accentul căzând din nou

pe orașele construite în jurul unor castele. Toate aceste predicții ale lui Nobunaga s-au adevărat, deși el nu avea să mai apuce să vadă asta.

Rivalul său neașteptat a fost unul dintre generalii lui, Akechi Mitsuhide (1528-1582), care luptase cu loialitate în armatele lui Nobunaga. Motivul exact al nemulțumirii lui Akechi încă este subiect de dezbatere în cercurile istoricilor japonezi. Se spune că Nobunaga era un superior crud și răzbnător, care îl lua peste picior și îl tachina pe Akechi, iar o dată chiar îl imobilizase și îl lovise în creștetul capului de parcă bătea într-o tobă. Această anecdotă face trimitere și la alte nedreptăți – Akechi pare să fi fost deranjat de mutarea lui continuă de pe un domeniu pe altul, jignit că Nobunaga l-ar fi exclus din anumite consilii de război. Se știe că Akechi rămăsese cu resentimente de când Nobunaga executase niște prizonieri cărora chiar Akechi le garantase că nu vor păți nimic. Astfel de inversări erau ceva obișnuit în războiul dintre samurai, însă, în mod inoportun, epurarea lui Nobunaga lăsase în viață mai multe dintre rudele victimelor, care, mai târziu, drept răzbnare, vor omorî membri ai familiei lui Akechi. În timpul generațiilor următoare, când s-au scris piese de teatru și romane având la bază această poveste, toate aceste incidente au fost amestecate, iar lui Akechi i s-a atribuit un argument rațional pentru răzbnare – „loialitatea” față de o autoritate superioară. Nobunaga, se spunea, dintr-o mândrie excesivă, a atacat niște mănăstiri budiste, comițând „numai grozăvenii”. Așa cum observă cel mai important biograf anglofon al său, realizarea lui Nobunaga, în comparație cu cea a rivalilor săi, a fost „diferită ca amploare, dar nu și ca esență”¹³.

Indiferent care a fost cauza, Akechi a avut motivele lui. În 1582, Akechi a primit ordin să avanseze cu armata pentru a-l sprijini pe un alt general al lui Nobunaga, Hideyoshi, care tocmai îl asediase pe unul dintre puținii inamici pe care îi mai avea Nobunaga. Însă Akechi a declarat: „Dușmanul se află în Honnō-ji”, referindu-se la un templu din Kyōto, unde stătea în acel moment Nobunaga. Forțele lui Akechi au lansat un atac-surpriză împotriva templului Honnō-ji, iar Nobunaga, deja rănit de o săgeată, se presupune, s-a sinucis în clădirea incendiată. Trupul lui nu a fost găsit niciodată.

Fapta lui Akechi a fost curând pedepsită. Hideyoshi și Tokugawa Ieyasu, în mod suspect absenți la momentul atacului, au căutat să se

răzbune. În timp ce oamenii lui Akechi vânau și ucideau rudele lui Nobunaga în capitală, Hideyoshi era deja pe drum, după ce se împăcase brusc cu dușmanii lui înainte de a pleca spre Kyōto. În mod tradițional, se știe că Hideyoshi a primit un comunicat secret care îl informa despre moartea lui Nobunaga. Cei mai suspicioși din fire ar putea specula însă că, de fapt, „comunicatul secret” a fost trimis înainte de atacul de la Honnō-ji și că Akechi fie a sperat, fie chiar credea că Hideyoshi avea să participe la complot¹⁴.

Însă Hideyoshi a atacat armata lui Akechi chiar la ieșirea din Kyōto. Akechi a fugit de pe câmpul de luptă prin mocirla unor câmpuri de orez, dar a fost atacat de niște țărani și ucis pentru a fi jefuit. „Domnia” lui ca succesor al lui Nobunaga nu a durat nici măcar două săptămâni, așa încât uneori va fi amintit ca „shogunul celor treisprezece zile”.

Hideyoshi a fost cel care a cules toate roadele. Având o origine atât de umilă, încât nici măcar nu deținea un blazon de familie, Hideyoshi și-a ales ca simbol personal tărtăcuța. Imaginea făcea referire la o întâmplare din tinerețea sa, în 1567, când Hideyoshi, care avea 31 de ani, se cățăraseră pe zidurile unui castel de pe Inabayama și, ajuns în vârf, și-a semnalat avansarea în armata lui Nobunaga agitând o tărtăcuță. Pentru această cățărare sau poate pentru presupusele lui trăsături simiene, Hideyoshi și-a atras porecla „Maimuțica” (*kozaru*), dar și atenția lui Nobunaga. Tărtăcuța era, astfel, nu doar un simbol al timpului îndelungat cât l-a slujit pe Nobunaga, ci și al originilor lui umile și al experienței sale militare practice. Mai târziu, stindardul lui Hideyoshi va deveni o tărtăcuță mare, aurie, agățată în vârful unei prăjini. Avea să adauge câte o tărtăcuță mai mică pentru fiecare victorie obținută, până ce stindardul lui a fost supranumit „copacul celor o mie de tărtăcuțe” (*Sennaribyōtan*).

Campania lui Hideyoshi împotriva inamicilor lui Nobunaga nu s-a sfârșit odată cu moartea lui Akechi. I-a vizat pe oricare dintre aliații lui Akechi și pe orice alți adversari rămași în viață, precum și pe acei membri ai familiei lui Nobunaga care nu acceptau că Hideyoshi se afla acum la conducere. Tokugawa Ieyasu i s-a opus pentru scurt timp, însă l-a acceptat în cele din urmă pe Hideyoshi ca stăpân. Prin luptă, trădare și negociere, Hideyoshi a unificat Japonia. Nobunaga reușise să unifice cam o treime din

teritoriul Japoniei, însă Hideyoshi, continuând realizările predecesorului său, a devenit despotul militar al întregii țări.

Cu toate acestea, Hideyoshi nu avea să fie shogun. În schimb, a fost adoptat de străvechiul clan Fujiwara și a „acceptat” postul de regent imperial (*kampaku*) din partea împăratului, în 1585, alături de numele Toyotomi, care i-a adus un statut nobiliar. În anii 1580, Hideyoshi a continuat să-și consolideze poziția fără precedent de stăpân al întregii Japonii. Armele cu foc se dovediseră a fi un catalizator magic în unificarea țării. Dar pentru a o menține unificată Hideyoshi trebuia să dărâme diferitele „scări” care le permisese unora ca el să aibă o ascensiune atât de rapidă. Trebuia să ia armele periculoase din mâinile unei mari părți din populația Japoniei, să-i trimită pe țărani înapoi pe câmpuri și să găsească o cale de a-i ține pe samurai ocupați fără să se mai lupte între ei. A considerat, de asemenea, de datoria lui să îndepărteze o nouă amenințare de țărmurile Japoniei înainte ca retorica loialității față de un „scop superior” să capete o nuanță problematică, străină.

1. Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 462.
2. *Ibidem*, p. 473, menționează că Go-Daigo a avut ca sursă de inspirație pentru propria domnie dinastia restaurată din China. Cu siguranță, se gândea la Dinastia Han, care fusese pentru scurt timp uzurpată de regentul Wang Mang, pentru ca apoi să fie restaurată prin violență, în anul 25 e.n. Titlul din prima perioadă al „Dinastiei Han Târzii” a fost *Jianwu* (în pronunția japoneză, *Kenmu*), iar Go-Daigo cu siguranță a intenționat să facă niște comparații istorice nu numai cu momentul în care inamicul a pus mâna pe putere, ci și cu faptul că Dinastia Han a mai rezistat două secole după acea perioadă tulbură.
3. Varley, *Warriors of Japan*, p. 173. McCullough, *Taiheiki*, p. xvi, declară că „mai bine de două treimi [din *Taiheiki*] sunt dedicate unor descrieri episodice, aleatorii ale luptelor din anumite zone locale; genul acela de lucruri care se regăsesc în unele saga islandeze, în care unele povești ce interesează în mod deosebit o anumită familie... au fost adăugate la întâmplare de-a lungul anilor”.
4. Varley, *Warriors of Japan*, pp. 187-188. Nu sunt de acord totuși cu comentarii din secolul XX citați de Varley care cred că Kusunoki „studia arta ninja” numai pentru că era oricând dispus să înjunghie oamenii pe la spate. Vezi ultimul capitol pentru analiza pe care o fac despre această tendință modernă curios de larg răspândită.
5. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 98.
6. Cel puțin așa susține *Taiheiki*. Vezi Varley, *Warriors of Japan*, p. 176. Sunt gata să cred că legiunile de morți din clanul Hōjō au fost „ajutate” de atacatorii lor, într-un masacru ce a fost prezentat apoi ca sinucidere în masă. Și numărul lor este discutabil. Conform lui Sugawara, *The Ancient Samurai*, p. 473, arheologii au excavat în Kamakura morminte datând din momentul înfrângerii și au estimat că au găsit rămășițele a aproximativ 910 indivizi, majoritatea tineri.
7. *Saigenin-bon Taiheiki*, citat în Varley, *Warriors of Japan*, p. 195.

8. Varley, *Warriors of Japan*, p. 198. Șapte, în chineza clasică, nu este de fapt un număr specific, ci înseamnă „mai mulți”. La fel, magazinele japoneze moderne vând „100 de articole”, iar Ali Baba s-a luptat cu „40 de hoți”.
9. Murdoch, *History of Japan*, vol. 1, p. 565.
10. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, pp. 107-111, are o lungă serie de documente care îi prezintă pe membrii clanului Shibuya exploatănd la maximum shogunatul Ashikaga.
11. *Ōninki*, XLVII, <http://homepage1.nifty.com/sira/ouninki/>.
12. Brown, „The impact of firearms on Japanese warfare, 1543-1598”, p. 239.
13. Berry, *Hideyoshi*, p. 42. Vezi și Leiter, *New Kabuki Encyclopedia*, p. 10, pentru o expunere pe scurt a teatrului inspirat de povestea lui Akechi după 1702.
14. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 164.

Occidentul Îndepărtat

Contactele cu europenii și cruciada din Coreea

Armele nu au fost singurul lucru care ajunsese aici din Occident. Mai întâi portughezii, apoi spaniolii și italienii au trimis misionari creștini, hotărâți să propovăduiască Biblia printre japonezi. Exotică și străină, credința creștină a căpătat proporții virulente în Japonia, cu un număr atât de mare de convertiți, încât, spre sfârșitul secolului al XVI-lea, Japonia a devenit cea mai mare dioceză neeuropeană din lume.

Ascensiunea și decăderea misionarilor din perioada 1549-1650 sunt adesea numite „secolul creștin al Japoniei”, o formulare problematică¹. În sud-vest – mai exact, pe insula Kyūshū – a existat o creștere puternică a interesului, în special după ce ordinele misionarilor au încetat să mai vizeze populația săracă, bolnavă sau nevoiașă, fiind adoptată strategia budistă a predicării pentru clasele superioare, în speranța că supușii lor le vor călca pe urme. Aceasta a dus la vreo două generații de nobili japonezi cu nume creștine, convertiții adoptând nume de botez din Occidentul Îndepărtat – printre alții, întâlnim un Dario Sō în clanul Tsushima, aflat la putere, un senior André de Arima și pe zelosul senior Bartholomew de Ōmura, care, pentru o scurtă perioadă, le-a conferit misionarilor iezuiți autoritate asupra orașului-port Nagasaki.

Uneori oamenii se converteau din convingere, astfel că misionarii numeau Japonia cel mai fertil teren din lume pentru sămânța Evangheliei. Alteori convertirile erau mult mai pragmatice, seniorii locali acceptând botezul cu gândul că asta va atrage pe domeniile lor și negustori, arme și tehnologii europene. În mod incontestabil, Japonia a avut credincioși creștini de o devoțiune ieșită din comun, după cum arată multitudinea de martirii din secolul al XVII-lea, dar și numeroși „convertiți” fără prea mare tragere de inimă, creați prin decrete oficiale ale nobililor. În alte părți ale Japoniei, creștinismul a înflorit odată cu alte mode străine. Chiar și

Hideyoshi a fost văzut odată purtând un crucifix, nu ca semn al credinței sale, ci ca accesoriu la modă.

Primii misionari creștini au fost luați drept emisari ai cine știe cărei alte secte budiste. Însă armele pe care le aduceau i-au făcut pe cei ca Hideyoshi să-și facă griji din pricina puterii europenilor. În mod ciudat pentru o națiune crescută în credința reîncarnării și a nobilei sinucideri, japonezii necreștini au reacționat prost și la ideea de paradis, considerând-o o promisiune deșartă ce îi va convinge pe credincioși să săvârșească acte de altruism. Acțiunile altruiste erau acceptabile atunci când erau înfăptuite în numele lui Hideyoshi sau al împăratului, însă conceptul de *papă* era mai greu de înghițit pentru samurai. Traducerea în japoneză sugera că papa ar fi un soi de rege-zeu aflat foarte departe care comporta similitudini incomode cu băgăreții împărați retrași la mănăstire din vremurile de altădată – nu avea o putere oficială, temporală, dar era mai presus de regi și împărați; era un biet preot, dar capabil să conducă armate. Pe scurt, începuse să fie văzut ca un fel de amenințare: misionarii care țineau predici despre episcopul Romei au început să vorbească despre papă ca despre o nouă forță în compoziția politică volatilă a Japoniei – un potentat străin din același loc din care se aprovizionase Nobunaga cu armele de foc *tanegashima*, fără de care nu ar fi reușit să-și nimicească rivalii și să schimbe regimul.

Semnele consolidării puterii lui Hideyoshi sunt vizibile în mai multe edicte din anii 1580. În 1587 a decretat că misionarii creștini nu mai sunt bine-veniți în Kyūshū – o încercare deliberată de a-i împiedica pe iezuiți mai ales să se amestece în politica locală furnizându-le arme seniorilor. Printr-un alt edict, din 1590, se organiza un recensământ și se interzicea mutarea fără permisiune prealabilă. Efectiv, nou-veniții în satele japoneze erau vânați și forțați să se întoarcă în orașele lor natale, ceea ce a constituit primul exemplu autentic de lege marțială a samurailor, aplicată pe timp de pace. În deceniile care au urmat, succesorii lui Hideyoshi aveau să rafineze această lege localizată până ce Japonia avea să se transforme într-un stat polițienesc inexpugnabil.

Recensământul a succedat unui alt edict care cerea o *katanagari*, care literal înseamnă „vânătoare a săbiilor”, pentru a se asigura că numai samurailor și personalul special desemnat posedau săbii. Edictul se referea nu doar la săbii, ci și la securi, sulite și multe tipuri de cuțite. Vânătoarea de săbii a lui Hideyoshi nu a fost în nici un caz prima. Mai fuseseră și altele,

cea mai recentă fiind decretată de Nobunaga cu doar câțiva ani înainte. Dar decretul lui Hideyoshi urmărea mai multe scopuri, scopul oficial fiind acumularea unor cantități de metal suficiente pentru a-i ridica o statuie masivă lui Buddha. Cu toate acestea, proiectul statuii nu necesita nici pe departe cantitatea de metal colectată. Însă a fost un moment potrivit pentru a dezarma țărănimea potențial refractară, precum și călugării, și a reprezentat primii pași ai unei segregări a samurailor care avea să dea roade peste două generații. De asemenea, concentra în mâinile autorităților mii de arme confiscate, cu puțin timp înainte ca Hideyoshi să anunțe următoarea lui mișcare importantă – intenția de a invada China.

Având în vedere succesele lui din Japonia, Hideyoshi credea că un asemenea proiect gargantuesc era la fel de realizabil și, pretindea el, la fel de facil „precum îi este unui munte să spargă un ou”. Și țările vecine au fost înștiințate de planul său (deși, în mod notabil, nu și China), cerându-li-se în același timp să i se închine. Insulele Ryūkyū i-au recunoscut suzeranitatea și i-au trimis un dar. Totuși, solul lui Hideyoshi în Filipine a primit alt răspuns, deoarece, diplomat, nu a tradus și pasajele mai autoritare ale scrisorii. Prin urmare, spaniolii consternați au trimis și ei un „dar” – un glob pământesc pe care erau marcate imensele teritorii ale Imperiului Spaniol, subliniind astfel poziția periferică a Japoniei. Hideyoshi nu a priceput aceste subtilități, căci slujitorii săi reformulasera cu iscusință replica spaniolilor, în stilul docil al solilor umili. O confuzie similară a învăluit și proclamația preotului iezuit italian Alessandro Valignano din India, care l-a făcut pe Hideyoshi s-o interpreteze eronat, ca pe o declarație de loialitate din partea întregului subcontinent.

Între timp, regele insulelor Ryūkyū, acum vasal al Chinei și al Japoniei, i-a trimis scrisoarea lui Hideyoshi, pe ascuns, și împăratului chinez. Era prima dată când chinezii aflau de intențiile lui Hideyoshi, și imediat s-au întrebat de ce nu i-au înștiințat coreenii. Aceștia, de fapt, încercau din răspuțeri să îmbunătățească planul lui Hideyoshi, dându-și seama că, în orice conflict dintre China și Japonia, luptele se vor purta în mare parte pe teritoriul Coreei.

Tonul tăios pe care Hideyoshi le cerea coreenilor să i se închine s-a mai pierdut la traducere. În mare parte responsabil a fost Sō Yoshishige, al cărui clan conducea insula Tsushima și prin mâinile căruia a trecut mesajul. Situată în mijlocul strâmătorii dintre Japonia și Coreea, insula Tsushima

profitase mult timp de poziția sa de poartă între cele două culturi. Clanul Sō se bucura de un monopol oficial asupra comerțului și sigur nu își dorea o mobilizare masivă în urma căreia anumite corăbii și rute maritime ar fi ajuns sub controlul unor clanuri mai mici – precum încrezutul clan Matsuura din Hirado, de mult timp suspectat că s-ar ocupa cu contrabanda și pirateria în zona strâmtorii, subminând dominația clanului Sō. În plus, membrii clanului Sō cunoșteau mult mai bine puterea și forța coreenilor – emisarii lui Sō au mai atenuat exprimarea beligerantă, domolind cererea lui Hideyoshi de a i se trimite „tribut” prin sugerarea unei „misiuni bine intenționate”. Aceste subtilități diplomatice au fost în zadar când clanul Sō a decis să se distanțeze și să trimită un om de care se putea lipsi. Din nefericire, a trimis și o persoană foarte nepoliticoasă – un samurai bădăran, între două vârste, din clanul Tachibana, care cerea să fie tratat regește oriunde mergea și care lua adesea în bătaie de joc statura mărunță a coreenilor. În ciuda tuturor subterfugiilor, scrisoarea lui Hideyoshi tot i-a șocat pe coreeni prin aroganță – prin faptul că folosea un pronume personal rezervat doar împăraților. Nici nu au fost impresionați de concluzia că Hideyoshi este „rege” al Japoniei, de vreme ce acest lucru presupunea că Hideyoshi și-a omorât predecesorul și că împăratul japonez nu contează. Când solul a fost trimis acasă cu mâna goală, Hideyoshi, furios, l-a executat pe neobrăzatul ambasador și l-a demis din funcție pe Sō Yoshishige. Înlocuitorul lui, Dario Sō, s-a întors curând în Coreea cu o a doua scrisoare, prin care Hideyoshi se lăuda că a fost zămislit dintr-un fascicul de lumină divină și că un ghicitor i-a prezis că va conduce lumea. În acest scop, intenționa să invadeze China; avea să ajungă acolo prin Coreea, așa că îi invita pe coreeni să-și unească forțele cu el și să împartă prada de război².

Prins la mijloc, s-ar putea ca Dario Sō să fi încercat să-i avertizeze pe coreeni despre ceea ce avea să urmeze, dăruindu-le niște archebuze. Deși coreenii cunoșteau tunul, nu mai văzuseră până atunci astfel de arme ușor de transportat. Dacă Sō sperase așadar că astfel îi va informa pe coreeni despre ce tip de arme au japonezii, indiciul lui nu a fost înțeles.

O „misiune bine intenționată” în replică a coreenilor, care în mod clar nu lua în seamă fanfaronada lui Hideyoshi, nu a făcut decât să înrăutățească lucrurile. Efectiv au căzut capete pe insula Tsushima atunci când nobilii coreeni au făcut aici un popas, conchizând că ospitalitatea lui Dario Sō lasă

de dorit. Ei deja îl etichetaseră drept „tânăr și aprig” și îl considerau, pe bună dreptate, probabil cel mai capabil dintr-o grămadă de vecini războinici și nechibzuiți. În mod ironic, reacția coreenilor atunci când au fost primiți în audiență la Hideyoshi nu a fost atât de diferită de dezaprobarea șocată a curtenilor din Kyōto când au apărut pentru prima dată samurarii în mijlocul lor. Lăsați să aștepte patru luni tensionante, coreenii au fost primiți într-un final în audiență, unde, în loc să li se ofere un banchet copios, așa cum cerea protocolul, Hideyoshi i-a servit doar cu niște prăjituri din orez și un bol comun cu sake. Apoi s-a înfățișat din nou în hainele de zi cu zi, legănându-și în brațe pruncul – care nu a ajutat cu nimic discuțiile – pentru că tocmai atunci a făcut pe el.

Coreenii au rămas cu impresia greșită că Hideyoshi nu este decât un bufon care nu reprezintă nici un fel de amenințare, în timp ce Hideyoshi părea că nici n-a observat absența „tributului” pe care îl ceruse. Inevitabil, după luni de solii, scrisori și răspunsuri, a venit vorba și de invaziile mongole, odată cu afirmația derutantă că o invadare a Chinei ar constitui răzbunarea întârziată a lui Hideyoshi. Ca întotdeauna, toate acestea li s-au părut ridicole coreenilor – ei erau vasali ai împăratului din Dinastia Ming, ai cărui strămoși au rămas în istorie prin faptul că i-au alungat pe mongoli din China, în secolul al XIV-lea. Prin urmare, Hideyoshi se „răzbuna” pe un cu totul alt regim. În cele din urmă, un coreean a răspuns sincer că ideea de a invada China este „cea mai nesăbuită, mai nechibzuită și mai îndrăzneată din câte am auzit vreodată”; răspunsul reitera, de asemenea, statutul Coreei de vasal loial al Chinei, deși, la vremea aceea, împăratul chinez se întreba deja de ce nu a fost informat despre planul lui Hideyoshi³.

Dario Sō a evacuat complexul în care locuia clanul său, în orașul-port Pusan, la începutul anului 1592, convins că războiul era de-acum inevitabil. Din nou, pe insula Kyūshū au avut loc operațiuni de amploare. Principalul punct de îmbarcare era actualul port Karatsu, aflat la opt ore pe mare față de Tsushima, iar de acolo mai dura șase ore până în Coreea⁴. Slujitorul loial al lui Hideyoshi, Katō Kiyomasa, a recrutat mii de muncitori pentru a ridica o fortăreață cu două șanțuri de apărare.

Recrutarea lui Hideyoshi arăta că contribuția la efortul de război îi costa mai puțin pe seniorii din Kyūshū decât pe cei aflați mai departe. Prin urmare, majoritatea (52%) soldaților și muncitorilor proveneau din insula

Kyūshū. Obligațiile se răreau cu cât înaintai spre est, îndepărtându-te de Kyūshū: fiefurile asigurau fie mai puțini oameni și materiale militare, fie deloc, în cazul celor mai importanți aliați ai lui Hideyoshi, în schimbul unor stimulente speciale. Dintr-un noroc sau în mod intenționat, s-a creat o forță militară masivă, din care făceau parte și mulți dintre foștii rivali ai lui Hideyoshi, având o țintă străină. În total, la nivel național, pentru proiectul invaziei coreene au fost mobilizați 335 000 de oameni, deși se intenționa ca doar 158 800 să fie trimiși în Coreea.

Strategia lui Hideyoshi reflecta experiența lui după atâția ani de lupte locale. Dintre cele nouă regimente „coreene”, primele trei erau aproape în totalitate formate din soldați din Kyūshū și aveau să conducă asaltul și să se îndrepte rapid către nord, spre Seul, înarmate cu hărți codificate prin culori ce reduceau cele opt provincii interioare ale Coreei la un curcubeu fatal de obiective. Regimentele 4-7 aveau să vină din urmă fără grabă.

Planul lui Hideyoshi lua în calcul și un contraatac al chinezilor/coreenilor. Diviziile 8 și 9 aveau să rămână în rezervă pe teritoriul Japoniei, urmând să nu avanseze dincolo de Tsushima, de unde aveau să fie preluate de flota de transport atunci când urma să permită logistica. Alți 75 000 de oameni, neincluși în armata menită să fie trimisă în Coreea, erau soldați ai aliaților lui Hideyoshi din nord și est și aveau să fie staționați în Kyūshū exclusiv în scopuri defensive.

Hideyoshi intrase într-un joc prelungit. La fel ca atunci când cucerise Japonia, i-a pus pe cei mai noi vasali în linia întâi, pentru ca aceștia să sufere pierderile cele mai grele. După pacificarea Coreei, intenționa să folosească trupe coreene împotriva Beijingului, iar după ce cucerea Beijingul, să-i recruteze și pe chinezi în bătălia împotriva sudului Chinei. A mai sperat, cel puțin până în aprilie 1592, că Dario Sō îi va da de veste că și coreenii s-au înduplecat și că sunt de acord să se alăture așa-zisei campanii a lui Hideyoshi împotriva Chinei, eliminând astfel necesitatea de a se deplasa chiar el în Coreea pentru a pune capăt vărsării de sânge.

Când Hideyoshi și-a pierdut răbdarea, a dat ordinul de atac. Ordinul, transmis prin mesageri călare, a ajuns cu mult înaintea lui. Hideyoshi a pornit la drum fără grabă, cu un lung alai de însoțitori și slujitori, cu mare pompă, înconjurat de 66 de flamuri, câte una pentru fiecare provincie japoneză asupra căreia domnea.

Toți liderii celor trei regimente de desant erau samurai tineri și entuziaști. Katō Kiyomasa (1562-1611) era un văr îndepărtat al lui Hideyoshi, care primise botezul sângelui încă din adolescență. A avut o ascensiune rapidă, ajungând din feudal respectat în 1576 stăpân al castelului de la Kumamoto în 1580, având suzeranitate asupra a jumătate de provincie și mii de samurai în subordine. Jumătate din regimentul lui era format din oamenii săi; restul, trupe trimise de doi seniori din vecinătate. Katō era excentric, chiar și după standardele samurailor – în timpul bătăliei, purta un coif de aproape un metru înălțime, asemănător cu o dorsală de rechin. O raritate în rândul japonezilor, prefera să nu se bărbierească, la fel ca pirații, afirmând că, datorită bărbii, nu îl mai rod curelele coifului. Katō era un budist credincios din secta Nichiren și conducea o armată formată în mare parte tot din budiști. În ciuda tinereții lui – avea doar 30 de ani la momentul invaziei –, era un cunoscut adept al purismului marțial, care nu avea timp de pierdut cu dulcegăriile poeziei, mâncăruri alese ori veșminte elegante. Katō se trezea la 4 dimineața, călărea, se antrena cu sabia și arcul absolut în fiecare zi și evita orice „hobby”, cu excepția cazurilor în care era vorba despre o îndeletnicire sănătoasă în aer liber sau despre o competență ce se putea învăța, precum creșterea șoimilor, vânătoarea de cerbi sau lupta corp la corp. Mai ales teatrul și dansurile îl scoteau din sărite și recomanda ca oricărui samurai „care se ocupă cu dansurile – care nu sunt printre artele marțiale – să i se poruncească să-și facă seppuku”⁵.

Prin urmare, Katō își exprima în toate felurile dezaprobarea față de ceilalți generali. Damian Kuroda (1568-1623), în vârstă de 24 de ani, era, după cum arată și numele său, creștin⁶. Era, de asemenea, un membru cultivat al nobilimii, mândru de priceperea sa la compus poezii și susținând fără teamă că un samurai adevărat trebuie să stăpânească nu doar artele marțiale, ci și arta conducerii, empatia și protocolul. Tatăl său, Simeon Kuroda, se convertise la creștinism și fusese strateg în armata lui Hideyoshi. Damian își pusese pentru prima dată o armură la frageda vârstă de 9 ani, fiind astfel, deși foarte tânăr, un samurai cu multă experiență. Fusese numit senior al regiunii Fukuoka din insula Kyūshū cu doar trei ani în urmă, după ce tatăl său nu a mai fost văzut cu ochi buni de Hideyoshi. Simeon se lepădase de credința creștină; Damian, în schimb, nu renunțase la religia sa, fapt care a adâncit tensiunile dintre el și Katō.

Cel care ne interesează cel mai mult este însă al treilea comandant al lui Hideyoshi. Augustin Konishi Yukinaga (1558-1600) era fiul unui negustor care urcase rapid în ierarhie. Se număraseră printre asediatorii castelului Ōta în 1581 și este numit comandant al *suigun* – „infanteria marină” sau comandourile transportate pe corăbii. Astfel, s-a aflat în toiul luptei din jurul castelului din ce în ce mai inundat, mai ales în timpul contraatacurilor inamicului. Fiind un tânăr samurai la vremea invadării insulei Kyūshū, obținuse victorii cruciale pentru Hideyoshi, primind drept răsplată, la vârsta de 30 de ani, un fief cuprinzând în mare parte arhipelagul Amakusa, care se întinde la vest de reședința sa continentală, castelul Udo⁷.

Și Konishi era creștin. Părinții săi fuseseră botezați în 1560, fiind printre primii care se convertiseră la creștinism, odată ce acesta s-a răspândit în rândul claselor superioare din vestul Japoniei. Konishi a fost botezat abia în 1583 și, în tinerețe, nu pare să-și fi însușit prea multe învățături din Biblie – comportamentul său față de dușmani, de exemplu, nu manifestă nici o diferență marcată față de cel al colegilor lui care nu erau creștini. Cu toate acestea, spre deosebire de mica nobilime din răsărit, care considera creștinismul mai degrabă un capriciu sau o modă, Konishi avea legături puternice cu religia, prin familie și cunoștințele din partea locului. Avea relații strânse cu clanul Sō, care stăpânea insula Tsushima, fiica sa Maria fiind căsătorită cu Dario Sō. Regimentul său era o adevărată armată de cruciați, după cum arată numărul numelor de botez ale comandanților. Augustin a adus 7 000 de soldați din regiunea Amakusa. Ginerele său, Dario Sō, comanda alți 5 000 din Tsushima. Protasio Arima, seniorul din peninsula Shimabara, aflată la marginea domeniului lui Konishi, a venit cu alți 2 000 de samurai. Sancho Ōmura, al cărui tată, pe nume Bartholomew, a fost primul senior care a acceptat să fie botezat, comanda alți 1 000 de războinici, alături de alți conducători necreștini, din alte părți ale insulei Kyūshū. De fapt, un singur comandant din regimentul lui Augustin Konishi nu era convertit la creștinism – Matsuura Shigenobu, care avea un domeniu pe coastă, în Hirado⁸.

Și mulți dintre soldații conduși de acești comandanți erau creștini; unii au fost convertiți la porunca seniorului lor, în masă, alții o făcuseră din convingere. Un cinic ar putea bănui că asta spera și Hideyoshi și că invazia din Coreea era menită să împingă o întreagă generație de samurai tineri și

nedorți, mulți dintre ei având legături nedorite cu misionarii străini, într-o campanie care să-i scoată din Japonia.

E nedrept totuși să-l bănuim pe Hideyoshi de o asemenea prefăcătorie. Nu trebuia să fii un uneltitor diabolic pentru a înțelege că invazia din Coreea era o continuare firească a unificării Japoniei. Cucerirea insulei Kyūshū, se spera, era culminarea secolelor de conflicte între japonezi, care datau încă de pe vremea Războiului Genpei sau chiar de la pacificarea nordului. Dar, deși în Japonia se presupunea că acum domnește pacea, iar toate provinciile și fiefurile fuseseră împărțite, motorul samurailor nu se oprise. Departe de a-și dori ca vasalii lui să-și găsească rapid moartea la frontiera coreeană, e mult mai probabil ca Hideyoshi să fi sperat că ei îi vor aduce noi victorii și vor cuceri noi teritorii pentru ei, ceea ce le-ar fi distras atenția de la teritoriul Japoniei. Alternativa ar fi fost să se întoarcă unul împotriva celuilalt, reluându-se ciclul vendetelor și hărțuielilor⁹.

Forțele de invazie nu aveau doar credințe influențate de străini, ci și tehnologie influențată de străini. Căii și arcurile, aceste vechi simboluri ale stilului de viață al samurailor, mai erau folosite doar de ofițeri. Fără îndoială, grosul armatei nu era format din „samurai”, ci din adversarii lor din clasele inferioare, pedestrașii *ashigaru*. Aceștia puteau fi înarmați cu săbii sau sulițe, dar cei mai mulți foloseau archebuze – terifiantele arme de foc *tanegashima*, care la Nagashino se dovediseră a fi esențiale.

Din cauza scizionismului de la curtea coreeană, apărătorii nu erau tocmai pregătiți. Ofițerii superiori au fost ținuți în Seul, la dispoziția regelui, când ar fi putut să se familiarizeze cu viitoarele câmpuri de luptă din sud. Mulți erau numiți pe criterii politice, fără a dovedi un talent militar real. O nouă politică recomanda promovarea pe merit, însă ea a fost aplicată prea târziu pentru mulți dintre cei care au participat la prima ciocnire de trupe.

Chiar și atunci când au înțeles că japonezii porniseră la drum, pregătirile coreenilor demonstau clar că nu erau conștienți de nivelul atins de japonezi din punct de vedere tehnologic. În multe privințe, coreenii erau echipați după o modă pe care japonezii trebuie s-o fi cunoscut în secolul al VII-lea. Foloseau săbii drepte, cu două tăișuri sau sulițe lungi. Arcurile lor utilizau un „tub de tragere” inovator care permitea lansarea unor săgeți mai mici și mai ușoare, crescând astfel raza lor de acțiune. Totuși, dispozitivele

necesitau migală și lungi perioade de antrenament pentru a putea fi mânuite. Armele de foc coreene se limitau la vechi tunuri și aruncătoare chinezești – devastatoare, însă puține. Oponenții lor japonezi erau susținuți de mii de pedestrași înarmați cu muschete portabile, care necesitau o instrucție minimă.

Se știa că Pusan, situat la extremitatea sud-vestică a Coreei, avea să fie punctul de contact cel mai probabil al conflictului. Un sistem de semnalizare cu focuri se presupune că putea avertiza Seulul despre orice eveniment în mai puțin de patru ore, dar punctele de veghe din porțiunea de mijloc erau adesea lăsate de izbeliște pe vârfurile izolate ale munților. În dimineața de 23 mai 1592, comandantul garnizoanei din Pusan era la vânătoare de cerbi când a văzut umbrele imense ale armadei profilându-se prin ceața groasă de pe mare. Unul dintre puținele posturi de observație funcționale (pentru că era un far) i-a confirmat curând bănuielile.

În mod ironic, coreenii aveau 150 de vase de război care ar fi putut nimici imediat o bună parte din corăbiile de transport ale japonezilor, acestea fiind slab apărate. Au existat, e drept, unele ambarcațiuni consolidate în armada japonezilor, proiectate ca forturi plutitoare, însă flota lui Hideyoshi sosea fără navele de război portugheze pe care, în mod pripit, a presupus că le va primi din partea aliaților lui străini. Și nici nu era însoțită de zecile de nave de război construite special pe care Hideyoshi le alocase pentru protecție. În loc să aștepte ca aceste vase să traverseze Marea Interioară, Augustin Konishi mizase pe faptul că debarcarea lui îi va lua prin surprindere pe coreeni, înainte ca aceștia să apuce să-și organizeze cum trebuie apărarea.

A avut dreptate. În loc să ordone un atac imediat, comandanții coreeni doar au dat raportul și au așteptat să primească ordine tot prin sistemul de semnalizare cu focuri – estimarea inițială că se apropie „90 de corăbii” crescând curând la câteva sute, nedând vreun semn că numărul lor era definitiv nici măcar la apusul soarelui.

Prin urmare, nu a fost deloc un atac-„surpriză”. Corăbiile japoneze au așteptat la ancoră până să se crape de ziuă, când a început asaltul propriu-zis. Dario Sō a condus atacul asupra Pusanului, debarcând în fruntea unui grup de samurai din Tsushima – în mod sigur nu pedestrași înarmați cu muschete, ci războinici de modă veche, cu săbii. Sō era în avangardă, deoarece cunoștea terenul. Fusese de multe ori la Pusan ca să facă negoț și

cunoștea planul orașului destul de bine. Și-a condus forțele direct spre castelul din Pusan, în timp ce oamenii lui Augustin Konishi au luat-o în grabă de-a lungul coastei, spre un fort aflat la gura de vărsare a unui râu din apropiere. Purtau un sac imens agățat de o prăjină, pe post de flamură – o referință la tatăl lui Konishi, care era spițer –, și mai multe cruci mari.

Dario Sō le-a dat foștilor săi parteneri comerciali o ultimă șansă, strigându-le apărătorilor castelului din Pusan că, dacă li se alătură în atacul împotriva Chinei, nu vor mai fi nevoiți să lupte. Când aceștia au refuzat, el a lansat atacul împotriva fortăreței, dezlănțuind pedestrași și armele lor de foc. Se pare că tratativele de dinaintea atacului au fost doar de fațadă, până în acest punct. În masacrul care a urmat, valuri de pedestrași au atacat cu salve mortale de plumbi trași de muschete, iar războinicii cu săbii au pătruns în locuințele din interiorul castelului, ucigând bărbați, femei și copii, „chiar și câini și pisici”. Invadatorii au povestit că victimele i-au implorat încontinuu să aibă milă, într-o limbă care presupuneau că e chineză. Pentru mulți dintre soldații de rând, atacul împotriva „Chinei” deja începuse. Apare întrebarea câți dintre soldați își dădeau seama cât de departe se aflau de obiectivul lor final¹⁰.

Forțele de desant au cucerit Pusanul cu pierderi minime, în ciuda masacrului din tabăra adversarului. Și Augustin Konishi a avut succes. Între timp, în est, comandantul unei fortărețe de coastă a fugit în nord, oprindu-se doar pentru a-și saborda navele. Un alt amiral coreean, observând fumul din depărtare, a început și el să-și sabordeze flota, dar i s-a reamintit că va fi executat dacă se va retrage. Prin urmare, a ales să opună rezistență, deși tocmai distrusese aproape toate vasele care ar fi putut schimba cursul bătăliei, în afară de patru.

Din punct de vedere tactic, generalii japonezi au câștigat o victorie ca la carte. Strategic vorbind, au fost încăpățânați și extrem de competitivi. În timp ce Hideyoshi, comandantul lor suprem, încă pierdea vremea pe domeniile sale din Japonia, în drum spre coastă, nu exista nici un stăpân care să le limiteze excesele. Potrivit ordinilor pe care le-au primit, Augustin Konishi trebuia să fortifice capul de pod, să transmită în țară vestea despre succesul lui și să aștepte sosirea celui de-al doilea val al lui Katō. Însă el a zăbovit mai puțin de o zi înainte să atace nordul, hotărât să ajungă la Seul înaintea lui Katō.

Când Katō Kiyomasa a a debarcat în cele din urmă, pe 28 mai, întârziat de vânturi potrivnice, a descoperit că rivalii lui creștini porniseră deja în marș. Asta l-a înfuriat aproape la fel de tare ca pe coreeni, așa încât a pornit-o imediat pe alt drum, încercând să ajungă tot la Seul. Damian Kuroda era pe urmele lui, debarcând în vestul Pusanului. După ce s-a oprit doar pentru a cuceri un mic fort și a-i executa pe apărători, Kuroda a pornit pe ruta spre nord care îi fusese repartizată.

Atunci când sistemul de semnalizare cu focuri a fost repus în funcțiune, raportând despre invazia japonezilor cu patru zile întârziere, armatele celor trei samurai străbătuseră deja un sfert din distanța de 450 de kilometri care separă Seulul de Pusan. Luând-o pe drumul cel mai scurt, Augustin Konishi a întâlnit orașe părăsite sau o rezistență slabă în puncte strategice. Dar chiar și aceste rezistențe eroice au fost curând înfrânte de atacul violent al archebuzelor.

La Seul, defensiva coreeană s-a mobilizat în sfârșit. Deoarece zona era preponderent muntoasă, coreenii știau că sunt doar trei rute majore către Seul. Fiecare dintre generali pornise pe una dintre rute, în mare parte pentru a aproviziona mai ușor un întreg regiment. Astfel, coreenii puteau cel puțin să anticipeze prin ce orașe vor trece în mod sigur samurarii.

Augustin Konishi a întâmpinat din nou rezistență pe 3 iunie, când s-a întâlnit cu generalul Yi Il, un războinic optimist care își crescuse în grabă efectivul micii sale cavalerii recrutând vreo 900 de țărani. În mod rușinos, Yi Il l-a executat pe un mesager care a îndrăznit să sugereze că japonezii se află deja la jumătatea drumului către Seul. Dându-și seama că acesta de fapt spunea adevărul, Yi Il, spăsit, a așteptat călare în fruntea oamenilor săi, ținându-și în mână flamura, cu mândrie, pe coasta unui deal. Dacă se aștepta la cine știe ce bătălie care să respecte ritualurile de anunțare a numelor și dueluri tot mai ample, Yi Il urma să aibă o surpriză. Și-a dat seama că japonezii se apropie când una dintre santinelele lui a căzut brusc de pe cal, sunetul unui foc de armă străbătând văzduhul o milisecundă mai târziu. Forțele lui Konishi și-au făcut apariția din umbra pădurii, după care au început să avanseze încet spre armata lui Yi Il.

La numai o sută de pași, muschetarii lui Konishi au deschis focul în valuri, printr-o serie de salve care permitea unui pluton să reîncarce în timp ce următorul continua să avanseze și să tragă. Încă 50 de pași și oamenii lui Yi Il mureau pe capete în jurul său. Țăranii neinstruiți, neobișnuiți cu

brutalitatea luptei, au luat-o la sănătoasa. La fel a făcut și Yi Il, care, în cele din urmă, a apărut la următorul punct de apărare, fără armură și fără cal, spunându-i colegului său, generalul Sin Ip, că situația este disperată.

Reacția lui Sin Ip a fost o acțiune sinucigașă. A decis să-l aștepte pe Konishi pe o câmpie de lângă fluviul Han, în sud, aproape de Chungju, având dealul Tangumdae în dreapta. Astfel, nu avea nici o posibilitate de retragere, deși generații de cercetători au presupus că Sin Ip știa de acest lucru, iar alegerea lui era menită să nu le dea oamenilor săi nici o ocazie să dezerteze, asigurându-se că disperarea îi va forța să opună rezistență¹¹.

Între timp, Katō și Konishi se întâlniseră pe drum, într-o reuniune tensionată. Mâniat că Konishi nu dăduse ascultare ordinelor, Katō a anunțat că *el* va fi intra primul în Seul. Refuzând să-l recunoască pe Katō drept superiorul său, Konishi a anunțat că *el* va fi primul. Auzind că Sin Ip se pregătește să opună rezistență lângă fluviu, Katō a decis să-l lase pe impetuosul Konishi să facă ce îl taie capul, făcându-i semn s-o ia înainte, în speranța că Sin Ip îi va da o lecție.

Bătălia de la Chungju a fost o sumbră reiterare a înfrângerii lui Yi Il. Când a sosit Konishi, coreenii au avut o imagine terifiantă – el își desfășurase intenționat armata, astfel încât apariția de-a lungul creștelor a atâtor flamuri i-a făcut pe apărători să creadă că în urma lor erau mai mulți alți soldați care încă nu se vedeau. Armele de foc ale japonezilor i-au decimat rapid pe pedestrașii coreeni, însă Sin Ip, care alesese cu grijă un teren plat pe care își putea folosi caii, a condus cavaleria într-o șarjă neînfricată împotriva japonezilor. Archebuzele au fost însă cel puțin la fel de eficiente împotriva soldaților călare, cavalerii coreeni nereușind să mai ajungă la prima linie a japonezilor.

În urma bătăliei de la Chungju, soldații creștini ai lui Konishi au adunat 3 000 de capete. Acestea au fost aliniate pentru a fi inspectate, conform tradiției, însă samurarii își dăduseră deja seama că existau priorități mult mai presante pentru căraușii lor decât să transporte până acasă atâtea capete. În plus, se așteptau să adune mult mai multe capete în bătăliile care aveau să urmeze. În Coreea, cu liniile de aprovizionare deja întinse la limită, cai mai puțini logistica preocupată mai mult de strictul necesar, precum mâncarea și muniția, samurarii au descoperit că metoda învechită de numărare a capetelor pentru evaluarea vitejiei lor pe câmpul de luptă nu mai

era de actualitate. Așa că, odată ce se confirma că acele capete erau ale unor inamici, li se tăiau nasurile, care erau trimise în ariergardă și puse la murat în butoaie. Începând din iunie 1592, mii și mii de nasuri de coreeni au fost transportate în Japonia, unde, după toate verificările, erau aruncate grămadă într-un colț obscur al orașului Kyōto și acoperite cu pământ. Cunoscută acum sub eufemismul greșit *Mimizuka* (literal, „Dealul Urechilor”), sinistrul memorial al războaielor din Coreea încă se înalță la est de râul Kamo, nu departe de un loc de joacă pentru copii. E probabil cel mai puțin populară atracție turistică a Japoniei¹².

Curând, rivalitatea dintre generali și-a făcut din nou simțită prezența. Înciudat de succesul lui Augustin Konishi, Katō Kiyomasa a ajuns la fața locului spumegând de furie. La întâlnirea lor pentru stabilirea strategiei l-a tachinat cu bună știință pe Konishi, sugerându-i s-o ia pe drumul marcat de o spițerie. Când Konishi a propus să tragă la sorti, Katō i-a răspuns batjocoritor că era firesc să primească o asemenea sugestie din partea unui negustor. Enervat, Konishi a pus mâna pe sabie și doar intervenția locotenenților lor l-a împiedicat să-l atace pe colegul său¹³.

Chungju fusese ultimul loc în care o armată coreeană importantă s-a opus înaintării japonezilor spre Seul. Prin urmare, în timp ce coreenii evacuau orașul Seul, armatele japoneze înaintau nestingherite spre capitală. Obstacolul lor cel mai mare l-a constituit fluviul Han. Armata lui Konishi i-a traversat brațul sudic, chiar la nord de Chungju, și s-a îndreptat către poarta de est a orașului. Katō a întâmpinat dificultăți mai mari, el neputând să treacă fluviul decât după ce s-a apropiat foarte mult de Seul, unde fluviul era lat de jumătate de milă și umflat din cauza inundațiilor de primăvară. Nu existau poduri, iar bărcile erau extrem de puține – legenda spune că ele au fost distruse de coreeni pentru a-l împiedica pe inamic să avanseze, dar zvonurile insistau că Augustin Konishi făcuse asta, pentru a întârzia sosirea rivalului său.

Mulți soldați coreeni au dat bir cu fugiții la vederea înspăimântătoare a japonezilor, mai ales când Katō a ordonat o tragere demonstrativă, însă convingătoare cu archebuzele peste fluviu. Fără ca apărătorii să opună vreo rezistență, oamenii lui Katō au tăiat copaci pentru a construi plute și au traversat fluviul în următoarea zi. Cu toate acestea, spre iritarea lui, a fost forțat să procedeze astfel văzând alți soldați pe zidurile orașului –

arborându-și sfidătoare flamura simbolizată de traista spițerului, armata lui Konishi pătrunsesse în orașul abandonat cu câteva minute înaintea lui, după ce un locotenent deschisese o stavilă din zid. Și mai rușinos, inițial soldații lui Katō nu au fost lăsați să intre pe poarta sudică de ofițerii lui Konishi.

Există unele controverse privind starea în care se afla orașul Seul la momentul când a fost capturat. S-a afirmat și încă se afirmă că japonezii cuceritori au comis în Seul îngrozitoare acte de vandalism, distrugând până în temelii multe dintre frumoasele sale palate. Dar, deși au incendiat multe orașe din sud în cazul în care locuitorii au opus rezistență, Seulul fusese deja evacuat. Pare mai probabil ca înșiși coreenii să fi distrus unele dintre palatele regale ale orașului, iar japonezii să fi preferat să păstreze capitala intactă, ca noua lor bază de operațiuni¹⁴.

E de remarcă că mulți locuitori s-au întors în oraș la câteva săptămâni după cucerirea japoneză și că au fost încurajați să-și reia activitățile comerciale ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Propaganda japoneză afirma că populația orașului Seul fusese „salvată” de regele lor presupus opresiv, iar atrocitățile au fost menținute, în mod remarcabil, la un nivel minim (după standardele samurailor), fiind arși pe rug câțiva „jefuitori” și „agitatori”.

În mod ironic, japonezii au incendiat neîndoielnic singurul palat care mai rămăsese în picioare. Nepotul de 19 ani al lui Hideyoshi, Ukita Hideie, a ajuns în oraș la câteva zile după aceea, în urma cuceritorilor, dinspre Pusan. Oficial comandantul generalilor învrăjbiți, Ukita s-a instalat în palatul Chongmyo, care supraviețuise incendiilor, plecând după câteva zile din cauza unor morți suspecte, boli și vedenii în rândul oamenilor săi. Din perspectiva coreenilor, invadatorii au primit ceea ce au meritat deoarece au instalat trupe într-un loc sacru. Din perspectiva japonezilor, a fost doar o ripostă minoră, soluționată impulsiv prin incendierea palatului.

În Japonia, extaziat, Hideyoshi jubila că armatele lui i-au depășit așteptările. Apropiindu-se de 60 de ani, bătrânul soldat era deja suferind. Simptomele sugerau un diabet netratat – vederea îi slăbise și nu mai avea poftă de mâncare. Într-un interval scurt își pierduse și copilul, și fratele vitreg. Lăsând regența în mâinile nepotului său, a pus la cale subjugarea Chinei, care avea să înceapă odată cu securizarea graniței de nord a Coreei de către generalii săi. Îmbătat de succes, a mai întocmit un plan și pentru

următoarea generație, când flamurile samurailor urmau să ajungă până în India, în timp ce el plănuia să se retragă în liniște la un castel din Ningbo – pe care, poate inspirat de globul pe care i-l trimiseseră spaniolii, părea să-l considere epicentrul imperiului sino-coreeano-japonez.

Cu toate acestea, cucerirea capitalei Seul, la numai 20 de zile după ce armata a debarcat la Pusan, avea să reprezinte punctul culminant al efortului de război japonez. Au început să apară noi probleme, odată cu conștientizarea tardivă de către Hideyoshi că insulele japoneze nu erau în întregime supuse. Tocmai când se sfătuia cu generalii săi dacă să-și asume riscul de a traversa strâmtoarea în sezonul taifunurilor pentru a-și inspecta noile posesiuni coreene, a sosit vestea despre o armată răzvrătită, condusă de un senior din clanul Shimazu. Răzvrătitul a fost în scurt timp răpit și executat de propriul clan, însă zvonul a fost suficient pentru a-l face pe Hideyoshi să dea ascultare slujitorilor lui îngrijorați. Hideyoshi a început să aibă îndoieli că ar putea să se încreadă în cei mai puternici dintre seniorii lui, că nu îi vor submina autoritatea cât timp era plecat. Nu era convins nici de afirmația clanului Shimazu că i-a pus la punct pe rebelii din rândurile sale.

Între timp, în Coreea, armatele lui Hideyoshi se aflau la mii de kilometri depărtare de teritoriile aliate, ținute fiind în viață de rutele de aprovizionare tot mai lungi. Speranța că localnicii îi vor primi pe japonezi ca pe niște eliberatori era ridicolă; cu atât mai mult cu cât nou-veniții jefuiau și atacau populația. Dincolo de intențiile pe care Hideyoshi le-ar fi avut încorporând Coreea în Japonia, bariera evidentă a limbii și lipsa imediată a proviziilor au fost motivele unei lungi serii de raiduri și jafuri în sudul țării.

Pentru a înrăutăți și mai mult lucrurile, contraatacul coreenilor a fost coordonat de unul dintre cei mai buni amirali din istorie. Trecut cu vederea la avansare, victimizat pentru bravura sa, Yi Sun-sin (1545-1598) era un fost comandant de cavalerie, retrogradat cândva, din cauza politicii interne, la statutul de soldat de rând, care avusese o ascensiune rapidă în anii de dinaintea sosirii japonezilor, iar acum rămânea ultima speranță a țării sale. După ce a așteptat prudent un timp, a ajuns în largul coastei, la Okpo, la mijlocul lunii iunie, în fruntea unei adevărate flote de nave de război – dacă

japonezii se considerau norocoși să aibă două tunuri la bordul unei corăbii, flota lui Yi avea, de regulă, până la 20¹⁵.

Isprăvile lui Yi pot constitui doar ele subiectul unei cărți. Într-o scurtă istorie a samurailor, trebuie doar să amintim efectul dezastruos pe care l-a avut sosirea lui asupra invadatorilor. Yi a terorizat coasta sudică a Coreei, scufundând sau distrugând definitiv zeci de vase japoneze.

Fără îndoială, erau marinari japonezi care ar fi putut lupta mai bine. Oamenii lui Matsuura, de exemplu, se pricepeau mult mai bine la bătăliile navale, dar 3 000 dintre ei mărșăluiau ca pedestrași în armata lui Augustin Konishi. Existau, desigur, și nave de război japoneze menite să protejeze vasele de transport, dar nici pe departe suficiente, nu cât să facă față atacurilor lui Yi. Doar în luna iunie, Yi a scufundat 40 de vase ale marinei japoneze – poate 5% din total. S-a întors la scurt timp după aceea, aducând cu el nu doar nave de război, ci și „vase-țestoase” – numite astfel după acoperișurile țepoase și blindate ale punților –, creând haos în rândul comandanților japonezi. Ca și pe uscat, japonezilor le lipsea o figură unificatoare, iar flotele aflate sub comanda diferitor seniori erau incapabile să coopereze în asemenea măsură încât să le reziste coreenilor. Amiralul Yi a devenit cel care i-a unit pe coreeni, personalitatea lui dovedindu-se a fi atât de importantă în bătălie, încât la un moment dat s-a forțat să lupte chiar și după ce primise un glonte în umăr, nevrând ca soldații lui să-l vadă căzând.

Campania amiralului Yi nu a revitalizat doar rezistența din sud, ci a reprezentat și o amenințare la adresa victoriilor care se țineau lanț în regiunea de nord. Pentru prima dată în istorie, armatele de samurai luptau departe de casă. Chiar și în vremurile vechi, în perioada pacificării nordului, mereu se afla câte un sanctuar la câteva mile depărtare. În urma victoriilor amiralului Yi, samuraili s-au trezit dintr-odată la sute de mile de Japonia, incapabili să ceară ajutorul vreunui clan sau aliaților familiei lor. Chiar în momentul când Hideyoshi sărbătorea victoria pe insula Kyūshū, armatele din avangardă se aflau periculos de departe spre nord, cu posibilități de aprovizionare tot mai mici de la o zi la alta.

După ce s-au odihnit două săptămâni la Seul, comandanții antagoniști Augustin Konishi și Katō Kiyomasa și-au continuat marșul spre nord. Nu prea au întâmpinat rezistență până la râul Imjin – o barieră naturală

impunătoare, ce marchează o parte a graniței actuale dintre Coreea de Nord și Coreea de Sud. Pe malul celălalt, pe un teren plat care permitea mișcări ample de trupe, aștepta o armată de aproximativ 10 000 de soldați coreeni.

Înaintarea japonezilor, pe care mai mulți autori au considerat-o, în mod rezonabil, un blitzkrieg, s-a oprit imediat. Apărătorii adunaseră toate bărcile disponibile, iar forțele inamice erau atât de numeroase, încât nu exista nici o șansă de a traversa sub tirul armelor pe plute sau pe un ponton. Cum le stătea în fire să facă eforturi zadarnice, generalii japonezi au încercat din nou să-i convingă pe coreeni că de fapt sunt cu toții în aceeași tabără, invitându-i să li se alăture în marșul către China. Cele două armate s-au măsurat din priviri timp de zece zile tensionante, până când japonezii s-au prefăcut că se întorc în sud¹⁶.

Abia atunci s-a făcut simțită dezorganizarea coreenilor. Capetele luminate din rândul coreenilor bănuiau că plecarea japonezilor era o capcană, însă, după ce au fost convinși de alți ofițeri, aceștia au acceptat provocarea de a traversa râul ca să-i urmărească. Acolo, cum era de așteptat, au fost prinși într-o ambuscadă, fiind secerăți de salvele muschetelor japoneze, trase de la adăpostul pădurii, după care au făcut o ultimă încercare disperată de a rezista pe malul râului, în timp ce restul soldaților priveau îngroziți. Generalul coreean de pe celălalt mal și-a întors privirea de la masacru și – izvoarele nu concordă – fie a fugit singur, fie a ordonat o retragere generală. Oricum, rezultatul a fost același: coreenii au dat bir cu fugiții, iar japonezii au traversat râul Imjin, având cale liberă către rămășițele cârmuirii din orașul Pyongyang din nord.

În mod surprinzător, Katō Kiyomasa l-a lăsat pe Augustin Konishi să atace Pyongyangul, el conducându-și armata într-o lungă campanie de securizare a zonei de nord-est. Putem doar să presupunem, încă o dată: Katō se aștepta ca armata coreeană să fie mai greu de învins decât până atunci. Konishi a ajuns pe malul fluviului Taedong, în apropierea orașului Pyongyang, și a solicitat încă o rundă de negocieri. În oraș domnea haosul, populația reacționând cu o neîncredere profundă la decizia regelui de a părăsi Pyongyangul și de a fugi în nord. Pe două bărci legate una de alta, în mijlocul fluviului, niște reprezentanți ai armatelor inamice au încercat să ajungă la un acord. Coreenii au refuzat totuși din capul locului să-i creadă pe japonezi că ar avea intenții bune. În mod remarcabil, deși pierduseră mai

mult de jumătate din regat, coreenii au refuzat să se întoarcă împotriva împăratului chinez, căruia îi juraseră credință.

Un atac al coreenilor pe timp de noapte pe celălalt mal al fluviului Taedong a provocat pierderi serioase în rândul soldaților lui Konishi, însă a avut efecte nedorite în zori, când Damian Kuroda a sosit cu întăriri, iar coreenii, care se retrăgeau, au descoperit că barcașii lor civili fugiseră deja de japonezii ce se apropiau. Dintr-o eroare justificabilă, dar teribilă, coreenii au profitat de faptul că în perioada aceea debitul fluviului Taedong era scăzut, întorcându-se teferi pe malul celălalt, însă dezvăluindu-le astfel inamicilor toate punctele prin care un dușman îndeajuns de hotărât ar fi putut traversa Taedongul.

A început o nouă retragere a coreenilor, care, ca de obicei, au distrus și au ascuns materialele militare pentru ca nu cumva să cadă în mâinile japonezilor. Când japonezii au trecut fluviul, pur și simplu nu le-a venit să creadă ce noroc au. Porțile orașului Pyongyang erau larg deschise în fața lor, însă Augustin Konishi și Damian Kuroda, prevăzători, au urcat pe un deal să vadă dacă nu cumva dincolo de ziduri îi aștepta o ambuscadă. Dar nu era nimic. Pyongyangul era în mâinile japonezilor, ca și hambarele pline de orez, din care armata japoneză se putea hrăni luni la rând.

Chiar în timp ce Konishi ocupa orașul Pyongyang, problemele legate de aprovizionare au apărut din nou. Orezul era un bonus, e adevărat, însă toate celelalte provizii trebuiau transportate pe mii de kilometri printr-o zonă montană. Soluția cea mai simplă era să se trimită flota de transport japoneză de-a lungul coastei de vest a Coreei, urcând pe fluviul Taedong până la Pyongyang. Konishi era atât de sigur că această soluție va funcționa, încât i-a trimis grăbit o scrisoare sarcastică regelui coreean, aflat în retragere: „Flota militară japoneză va sosi curând cu întăriri, 100 000 de oameni. Unde vei mai fugi atunci, Majestate?”¹⁷.

Cu toate acestea, Konishi fie a fost dezinformat, fie nu aflase de victoriile amiralului Yi, care până la mijlocul lunii august măcelărise 9 000 de japonezi pe mare, scufundase multe nave și securizase eficient ruta maritimă către nord. Astfel, din cauza bolilor, uzurii și a numărului de victime, din regimentul lui Konishi nu mai rămăseseră decât 20 000 de oameni. Cucerirea unui oraș lipsit de apărare precum Pyongyangul tot l-a „costat” pe Konishi un batalion care a trebuit să fie lăsat să păzească noua

achiziție. Cu fiecare pas către nord, armata lui se diminuea, chiar dacă se apropia de granița cu China. Regele coreean deja îl implorase pe împăratul chinez să-i trimită întăriri, dar nu știa când aveau să ajungă acestea.

Konishi a intuit pericolul în 23 august, când armata chineză a atacat poarta de nord a Pyongyangului, în toiul unei ploi torențiale. Luați prin surprindere, samurarii au apărat zidurile orașului cu pierderi semnificative, până și-au dat seama că „armata” atacatorilor era de fapt mult mai puțin numeroasă decât crezuseră. În consecință, s-au retras, momindu-i pe chinezi să pătrundă în Pyongyang, unde batalionul chinezilor a fost nimicit în lupte de stradă.

A fost, declara Konishi, o victorie a japonezilor. Însă oamenii lui au avut de suferit din cauza câtorva sute de chinezi îndeajuns de mult încât să-și dea seama că asta nu era tot. Întorcându-se la Seul ca să se sfătuiască cu tânărul comandant suprem Ukita, Konishi i-a sugerat un plan strategic de retragere. Când inevitabilul contraatac al chinezilor avea să se dezlănțuie, japonezii trebuiau să apere fiecare oraș cât puteau de mult, înainte să se retragă spre sud, în următorul punct de apărare. Era felul lui Konishi de a recunoaște neplăcutul adevăr – fără a avea căi de aprovizionare mai bune, înaintase prea mult spre nord, sperând că și chinezii vor întâmpina aceleași probleme de aprovizionare pe măsură ce vor avansa.

Problemele de aprovizionare ale japonezilor s-au agravat semnificativ în 6 septembrie, când orașul strategic Chungju a fost capturat de 1 000 de insurgenți coreeni și un singur batalion de 500 de soldați aduși dintr-o provincie care încă nu fusese cucerită. Garnizoana japoneză s-a dovedit a fi neașteptat de puțin numeroasă, iar soldații s-au împrăștiat când ostilitățile au fost zădărnice de o furtună. Acum coreenii au intrat într-un oraș lipsit de apărare. La începutul lunii octombrie, Damian Kuroda s-a lovit de o puternică rezistență în orașul Yonan, unde localnicii au aprins focuri la baza zidurilor din piatră pentru a-i împiedica pe japonezi să se apropie cu scările de asediu. Toată populația s-a mobilizat pentru a-și apăra orașul, ținându-i la distanță pe atacatori cu bâte, pietre și chiar „pudră de săpun” aruncată în ochii samurailor.

Un trimis al chinezilor s-a întâlnit cu Konishi și locotenenții lui la Pyongyang în 4 octombrie, fiind mințit că japonezii își doreau doar relații de prietenie cu China. Acesta a replicat tot cu o minciună, spunând că va lua în considerare invitația lor, doar că solicită un armistițiu de 50 de zile

pentru asta. În mod remarcabil, japonezii au fost de acord, amânând astfel orice înaintare până în primăvara următoare. Astfel, chinezii au câștigat timp prețios, deoarece fuseseră întârziți de necesitatea de a înăbuși o revoltă la o graniță îndepărtată, însă acum puteau mobiliza suficienți soldați pentru un contraatac în Coreea.

Comunicațiile fiind anevoioase în secolul al XVI-lea, combatanții din sud nu știau nimic despre toate acestea. Chiar și atunci când Konishi și chinezii s-au înțeles să încheie un armistițiu, contraatacurile au afectat în continuare rețeaua de aprovizionare a lui Konishi. În 5 octombrie, amiralul Yi i-a atacat pe japonezi, vâslind până în apropiere de Pusan și scufundând 130 de vase japoneze (un sfert din flota militară), multe dintre ele ancorate. Fosta capitală a Coreei, Kyongju, periculos de aproape de Pusan, a căzut în mâinile coreenilor la o săptămână după aceea. Din graba japonezilor de a părăsi orașul, s-ar părea că, din nou, o mică garnizoană a fost copleșită și, în acest caz, speriată de folosirea de către coreeni a unui *pig yok chincholloe* („tunet zburător din ceruri care izbește pământul”). Această ghiulea sfârâitoare lansată de un obuzier a aterizat în mijlocul japonezilor, care s-au adunat în jurul ei ca s-o cerceteze, iar în doar câteva secunde a explodat, împrôșcând o sumedenie de schije mortale¹⁸.

În ultima bătălie din 1592, care a avut loc în sudul orașului Chinju, avantajul tehnologic al japonezilor a fost serios depășit. Pentru prima dată, coreenii au atacat și ei cu arcebuze – probabil capturate de la soldații japonezi sau din arsenalele lor.

În 1593, lucrurile au început să meargă tot mai prost. Înflăcărarea lui Hideyoshi se pare că se mai domolise. Nu mai aducea vorba despre palatul de la Ningbo și părea de-acum pregătit să se stabilească undeva lângă Kyōto. Între timp, în Coreea, japonezii au fost obligați să abandoneze cuceririle periferice, pentru a consolida fragila linie principală de aprovizionare. După cinci luni petrecute în Pyongyang, Konishi nu a mai cerut întăriri, pentru că oricum nu mai avea suficient orez pentru a-i hrăni pe soldați.

Singurul comandant cu un lung și consistent palmares de victorii, Katō Kiyomasa, a reușit să pacifice mare parte a regiunii de nord-est, dar a suferit pierderi mari în încercarea de a câștiga bătălia împotriva jurchenilor din Manciuria. Cum 39% dintre soldații săi erau blocați în garnizoane sau se

recuperau, Katō a primit ordinul supărător de se întoarce în sud. Plângându-se că este penalizat pentru eșecurile unor generali incapabili, a pornit înapoi spre sud.

Acum, provinciile colcăiau de gherile, iar multe mănăstiri coreene și-au trimis călugării războinici să lupte pentru alungarea japonezilor din țară. Konishi, în special, se simțea izolat în nord. Pyongyangul încă era al lui, însă împrejurimile capitalei erau nesigure. În 5 februarie 1593, Konishi a înfruntat o armată de 6 000 de chinezi, care a mărșăluit spre Pyongyang și a înălțat un steag în fața zidurilor orașului, anunțând că îi vor ucide pe cei care nu se vor preda de îndată. Deși oamenii lui i-au forțat pe chinezi să se retragă în urma unei bătălii crâncene la poarta de nord a orașului, Konishi a pierdut 2 300 de soldați și foarte multe provizii. Generalul chinez Li Rusong a obținut victoria în parte pentru că nu a vrut să facă diferența între locuitorii coreeni și invadatorii japonezi, ucigându-i pe „dușmani” fără deosebire. I-a făcut lui Konishi o ofertă pe care acesta nu a putut-o refuza. Observând că forțele chineze sunt suficient de masive încât să cucerească Pyongyangul în următorul atac și cum Konishi era departe de casă, i-a dat acestuia ocazia să fugă. Konishi, care voia să părăsească Pyongyangul de mai multe luni, a profitat de ocazie și și-a condus oamenii afară din oraș, pe poarta de sud, dincolo de fluviul Taedong, care era înghețat, într-o retragere tăcută, amară. Pe răniți i-au abandonat.

Retragerea către Seul i-a șubrezit și mai mult lui Konishi încrederea în sine. Spre marea lui supărare, a descoperit că garnizoana cea mai apropiată era deja evacuată – în loc să aștepte ordinul său, soldații își părăsiseră posturile, luând cu ei atât de necesarele provizii. Garnizoanele aflate mai spre sud s-au dovedit a fi mai loiale, dar Konishi le-a ordonat să-l urmeze. În 17 februarie, Konishi retrăsese linia întâi a armatei până la Seul.

Li Rusong i-a acordat lui Konishi destul timp să plece, dar a pornit curând după el, reocupând, în drum, orașele fortificate părăsite. Totuși, nu era motivat să-i atace pe japonezi. Chiar dacă împăratul chinez sugerase că soluția problemei coreenilor este de a-i alunga pe japonezi din Coreea și de a-i urmări pe teritoriul Japoniei, generalul Li nu avea chef să dea piept cu cei 20 000 de japonezi din jurul Seulului. Oamenii lui erau bolnavi, liniile de aprovizionare erau acum mai lungi, iar japonezii avuseseră destul timp să-și recapete forțele în Seul. Mai mult, Li Rusong a aplicat probabil cea mai importantă strategie a misiunii sale, alungându-i pe japonezi de la

granița Chinei. Așa cum sugerase deja în mai multe situații dificile cu care se confruntase în marșul lui spre sud, ar fi preferat ca înșiși coreenii să încheie acum socotelile cu japonezii. Temându-se de o astfel de atitudine în rândul locuitorilor din Seul, japonezii i-au trecut prin ascuțișul sabiei pe toți coreenii adulți.

Două acțiuni viclene din partea japonezilor au zădărnicit înaintarea lui Li Rusong. Într-un act condamnabil de distrugere a mediului, japonezii au incendiat toate câmpurile din jurul Seulului, distrugând toate furajele ce ar fi putut fi folosite de cavaleria lui Li Rusong. Numai din această cauză au murit 10 000 de cai în prima săptămână după sosirea chinezilor în sud. Vestea că însuși Katō Kiyomasa se îndreaptă spre sud a fost picătura care a umplut paharul. Nevrând să-și asume riscul ca samuraiul Katō să blocheze retragerea chinezilor, Li Rusong a ales să se întoarcă.

Acesta a fost, trebuie specificat, exact genul de apocalipsă pe care coreenii speraseră să-l evite. China și Japonia purtau acum un război numai pe teritoriul Coreei, iar coreenii necombatantși aveau mai mult de suferit decât oricare dintre cele două armate. Niște trupe de gherilă coreene au reușit să incendieze un hambar al japonezilor de lângă Seul, asigurându-se că, dacă localnicii nu aveau ce mânca, atunci să nu aibă nimeni. Leșurile în putrefacție ale oamenilor și animalelor de pe străzile Seulului răspândeau molime, iar blocada de pe coastă era acum atât de eficientă, încât generalii samurai i-au scris lui Hideyoshi, insistând să nu mai vină și el cu întăriri – 200 000 de soldați. Alimentele constituiau acum elementul de importanță capitală.

Coreenii știau și ei acest lucru și i-au lovit pe japonezi unde îi dorea mai tare. Pe 7 martie 1593, invincibilul amiral Yi a primit ordinul de a ataca vasele de transport și aprovizionare ale japonezilor. A coordonat o serie de raiduri în acea primăvară, înainte de dizolvarea temporară a flotei sale, în așa fel încât marinarii lui să se poată întoarce acasă la fermele lor, pentru a-și cultiva pământurile.

În 9 mai, la Seul au sosit emisari din partea chinezilor, aducând un ultimatum – să înfrunte copleșitoarea armată de 400 000 de soldați chinezi sau să predea ostaticii și să se retragă spre sud. Chinezii nu știau că Hideyoshi deja îi ordonase lui Konishi să se întoarcă la Pusan. Cu toate acestea, hotărât să nu-și piardă cinstea obrazului, Konishi a cerut o garantare a păcii din partea unor trimiși oficiali ai împăratului chinez.

Neavând un asemenea trimis oficial la îndemână, chinezii au improvisat rapid, îmbrăcând doi ofițeri în veșminte impresionante.

Augustin Konishi a fost de acord să predea ostaticii – doi prinți care căzuseră în mâinile lui Katō Kiyomasa și pe care acesta refuzase deja să-i predea. De asemenea, a fost de acord ca Hideyoshi să fie recunoscut ca „rege” vasal al Japoniei, de un rang echivalent cu cel al conducătorului Coreei. Această hotărâre, care i-a fost ascunsă cu grijă cât mai mult timp lui Hideyoshi, a constituit un dezastruos pas înapoi pentru planul acestuia de a deveni suveranul întregii Asii de Est. A transformat războiul din Coreea într-o acțiune de pedepsire de către chinezi a îngâmfaților japonezi, încheindu-se cu recunoașterea de către liderii japonezi a împăratului chinez ca stăpân și suzeran al lor.

Negocierile au fost de fapt niște minciuni scandaloase din partea ambelor tabere. Chinezii nu aveau nici pe departe 400 000 de soldați în nordul Coreei, ci doar o zecime din această cifră. Konishi nu avea dreptul să vorbească în numele lui Hideyoshi. Între timp, falșii trimiși au sugerat că li s-ar îngădui japonezilor să păstreze mare parte din sudul Coreei, deși au omis să le spună asta și coreenilor sau chinezilor.

Konishi și regimentele sale s-au retras, îndreptându-se către sud, luând cu ei cât mai multe prăzi și femei capturate, într-o procesiune festivă care a făcut ca retragerea în sud să pară mai mult un carnaval. Coreenii și chinezii au reocupat Seulul devastat, din care nu mai rămăsese mare lucru în picioare după multiplele răsturnări de situație din anul precedent. Mai mult decât atât, niște invadatori necunoscuți din armata japoneză nu numai că au pătruns în mormântul unui fost rege coreean, au prădat comorile găsite înăuntru și au ars corpul neînsuflețit, dar au lăsat în urmă și leșul unui om de rând îmbrăcat în straie regale, probabil în speranța că coreenii se vor lăsa păcăliți, închinându-se unui străin oarecare ca și cum ar fi fost un rege – o farsă ciudat de încurcată.

În Japonia, Hideyoshi a fost fie înșelat, fie păcălit, fie amândouă. Dregătorii săi reușiseră atât de bine să răstălmăcească vestea retragerii la Pusan, încât Hideyoshi realmente părea să creadă că armata lui a obținut o mare victorie, iar solii care veneau de la Pusan urmau să-i ceară „scuze” în numele împăratului chinez.

Trimișii chinezi, reali de data aceasta, au ajuns în Kyūshū la sfârșitul lunii iunie, fiind primiți de câțiva generali ai lui Hideyoshi, printre care și

Augustin Konishi. Într-o discuție tensionată, care devenea tot mai supărătoare din cauza nevoii de a comunica exclusiv în chineza scrisă, trimișii au cerut să li se spună de ce forțele japoneze nu au părăsit încă teritoriul Coreei. Din fericire pentru toți cei implicați, Hideyoshi nu știa să scrie și să citească și habar nu avea că ambasadorii nu îi aduceau un omagiu, ci îl muștrău pentru orgoliul său. Între timp, când Hideyoshi a ordonat un atac punitiv împotriva orașului Chinju, Konishi însuși i-a informat pe chinezi că generalul Katō Kiyomasa se duce să facă orașul una cu pământul. Se pare că intenția lui Konishi nu a fost neapărat să-l enerveze pe Katō, ci să se asigure că orașul va fi abandonat atunci când aveau să ajungă acolo japonezii.

Katō Kiyomasa era hotărât să cucerească orașul Chinju, să-i dărâme zidurile, să-i astupe fântânile și să-i massacre pe locuitori, ca să fie învățatură de mine pentru orice oraș coreean care ar îndrăzni să-i reziste. Locuitorii din Chinju fie nu au primit, fie nu au luat în considerare avertismentul lui Augustin Konishi, rămânând baricadați în oraș, garnizoanele locale fiind suplimentate de mii de refugiați. Așa încât, atunci când Katō, Konishi și Ukita au ridicat tabăra în jurul orașului, nu mai era nici o scăpare.

Asediul orașului Chinju a avut loc, în mod ciudat, mai mult la nivel de construcții decât de teritoriu. La sfârșitul lunii iunie, încercările japonezilor de a ridica un dâmb de pământ și un turn de asediu, ca să poată trage cu arcebuzele pe deasupra zidurilor, au fost contrabalansate de coreeni, care au construit și ei un turn în interiorul orașului. Au câștigat coreenii, reușind să urce tunurile în turnul lor înaintea japonezilor și aruncând în aer armele de asediu ale inamicului.

Un al doilea atac japonez a vizat distrugerea zidurilor orașului, literalmente piatră cu piatră, folosind geniști protejați de scuturi care scobeau și ciopleau pietrele de la bază, sub un val de proiectile lansate de apărători. O ploaie puternică a oprit temporar salvele puștilor și tunurilor, dar a slăbit și mai mult zidurile deja vulnerabile. După mai multe zile de asediu, o porțiune din zidul orașului s-a prăbușit, iar oamenii lui Katō au pătruns înăuntru prin spărtură. Unii dintre soldații coreeni s-au aruncat de pe zid. Alții au luptat, dar în zadar – japonezii i-au ucis pe toți cei din oraș care le opuseseră rezistență, făcând apoi totul una cu pământul, într-un

masacru în care se estimează că și-au pierdut viața 60 000 de coreeni, mulți dintre ei femei și copii.

Cel mai remarcabil dintre apărătorii orașului Chinju a fost Non-gae, o *kisaeng* (animatoare, echivalentul aproximativ al gheișei japoneze) care l-a ademenit pe unul dintre samurarii victorioși, l-a strâns tare în brațe și apoi a sărit cu tot cu el în apele râului, murind amândoi¹⁹.

În lunile care au urmat, negociatorii lui Hideyoshi și trimișii chinezi, acum întorși în Coreea, au răstălmăcit cu grijă cuvintele și termenii tratatului. Coreenii nu au avut nici un cuvânt de spus în aceste negocieri, care, dincolo de laude și înșelătorii, păreau acum să graviteze, în mare, în jurul întrebării dacă japonezii puteau să-și păstreze porțiunea sudică a Peninsulei Coreea sau trebuiau să plece. „Negocierile”, care, preponderent, au însemnat lungi perioade de așteptare a unor scrisori și trimiși care făceau drumuri repetate până la Beijing și înapoi pe ruta terestră, ocolitoare, aveau să totalizeze trei ani de așteptare și o încetare a ostilităților.

Augustin Konishi demontase cu grijă toate pretențiile excesive ale lui Hideyoshi, iar acum și-a încununat minciunile trimițând o falsă scrisoare în numele lui Hideyoshi, în care conducătorul Japoniei îi cerea cu umilință mărețului împărat chinez să arate îndurare față de el și țara sa și implora să fie investit ca rege – cu alte cuvinte, ca vasal al Chinei. Hideyoshi habar nu avea de toate acestea și credea că chinezii au fost de acord să nu se mai amestece în Coreea în timp ce el avea să înceapă o nouă campanie prin care să supună definitiv peninsula. „Privim Coreea”, decreta el, „ca parte a domeniului nostru, la fel ca insula Kyūshū”. Totuși, același decret sugerează că Hideyoshi era vag conștient de problemele din armată, poruncindu-le celor din Coreea să nu se mai plângă atâta, având în vedere că în ultimul timp nu își mai dădeau la fel de mult silința pentru a susține efortul de război, comparativ cu compatrioții lor din Japonia²⁰.

Totuși, între timp, regele coreean se întorsese la Seul, recoltele au fost strânse curând în nord, iar supraviețuitorii invaziei japoneze se puteau pregăti pentru un nou contraatac. Autoritățile coreene știau despre scrisoarea falsificată de Konishi și își imaginau că e doar o chestiune de timp până când înșelăciunea va fi dată în vileag, iar războiul va reîncepe. De data aceasta coreenii luau în serios folosirea muschetelor și au antrenat unități speciale pentru a le ține piept samurailor înarmați cu archebuze.

Au existat și conflicte interne în ambele tabere. Lipsurile continue, răspândirea bolilor și o absență marcată a loialității față de cauza lui Hideyoshi i-au împins pe mulți japonezi să dezerteze. Unii s-au întors pe furiș la fermele lor din Japonia, deși mai multe mii au trecut în tabăra dușmanului, trăind în Coreea până la sfârșitul vieții. Între timp, niște comandanți rivali coreeni au încercat să denigreze realizările amiralului Yi, în timp ce, în tabăra japonezilor, Konishi a încercat să-l acuze pe Katō de atrocități precum distrugerea orașului Chinju. Katō a contracarat în 1594, informându-l pe Hideyoshi că Konishi adusese un preot iezuit în fortăreața sa din Coreea pentru a le ține o slujbă soldaților lui creștini și a se ocupa de nevoile lor religioase. Potrivit unui observator iezuit, Konishi îi sfătuisese pe ceilalți creștini să nu iasă în evidență în Japonia, în parte deoarece creștinismul era încă în dizgrație, dar în principal pentru că samurarii creștini păreau să creadă că zilele lui Hideyoshi sunt numărate:

Don Austin [adică Augustin] și ceilalți seniori creștini din Coreea le-au scris adesea pentru a-i sfătui să se poarte chibzuit și cumpătat, mai zicând, în numele rațiunii, că pe timp de furtună e mult mai bine să nu ridici prea multe pânze, decât să mergi cu toate pânzele sus, fiind astfel în primejdie de a te duce la fund... Însă ceea ce i-a făcut să-și mai domolească râvna a fost posibilitatea că s-ar putea schimba ceva după moartea lui *Taycosama* [adică a lui Hideyoshi], care nu avea s-o mai ducă mult; pe deasupra, că nici el nu mai este chiar așa de aspru cu creștinii cum era înainte...²¹

În tot acest timp, Hideyoshi și-a găsit de lucru în Japonia, construindu-și un nou castel și făcând o obsesie față de teatrul nō, jucând chiar și el în niște piese ca amator. Abia în octombrie 1596, când trimișii chinezi au venit cu daruri din partea Chinei, înșelăciunea a ieșit la iveală. Cei trei ani de minciuni s-au sfârșit la prima întâlnire, când nici Hideyoshi, nici trimișii nu au îngenunchat. Însă abia a doua zi, când Hideyoshi a cerut traducerea celor două edicte ale mesagerilor, a ieșit în sfârșit la lumină tot adevărul incomod. Primul pergament frumos împodobit îl învestea pe Hideyoshi ca „rege al Japoniei” și exprima speranța că va fi obedient față de suveranul Chinei. Al doilea îl muștra aspru pentru că atacase Coreea, dar îl și felicita pentru că și-a dat seama de greșeală și și-a retras toate trupele (câteva mii încă rămăseseră în Pusan). În final, se poruncea, în mod surprinzător, ca nici un japonez să nu mai pună piciorul vreodată în Coreea, nici Hideyoshi, nici descendenții lui să nu mai îndrăznească să trimită vase comerciale în China,

căci vor fi cel mai probabil scufundate, sub bănuiala că ar fi corăbii de pirați.

Hideyoshi și-a ieșit din fire. A rupt coroana și robele aduse de trimiși și le-a azvârlit cât colo.

L-a apucat așa o patimă și mânie, încât și-a ieșit cu totul din fire. A suduit și a făcut spume la gură, a tunat și-a fulgerat până ce capul îi dogorea ca focul, iar tot trupul îi era scaldat de sudoare²².

Trimișilor li s-a cerut să părăsească imediat Japonia și numai intervenția câtorva confidenți l-a oprit pe Hideyoshi să-i poruncească lui Augustin Konishi să-și facă seppuku drept ispășire.

Furios, Hideyoshi a ordonat reluarea ostilităților în Coreea. Nu mai dădea semne că își dorește să cucerească și China. Nu voia decât să-i pedepsească pe coreeni, care ar fi participat și ei la această înșelătorie. Generalii din prima invazie au fost trimiși înapoi în Coreea, cu ordinul de a nimici cele trei provincii din sud²³.

Dar, tocmai când japonezii se pregăteau să se întoarcă și să lupte din nou în Coreea, un incident aparent ne semnificativ din largul coastelor Japoniei era pe punctul de a-l atrage pe Hideyoshi într-un cu totul alt război, de data aceasta împotriva propriului popor.

1. Cel căruia i se atribuie paternitatea sintagmei *secolul creștin al Japoniei* a fost istoricul Charles Boxer, cu influența sa lucrare pe acest subiect din 1951. Totuși, el s-a plâns mai târziu că titlul a fost impus de editură fără ca el să fie consultat, iar lui nu i-a plăcut niciodată prea mult – nici titlul, nici implicațiile sale. Vezi Alden, *Charles Boxer: An Uncommon Life*, p. 29.
2. Hawley, *The Imjin War*, pp. 80-81. Din cauza lipsei de spațiu, trebuie să omit mare parte din fascinanta poveste a apărării coreenilor, despre care Hawley oferă multe detalii în *Imjin War*. Vezi și Turnbull, *The Samurai Sourcebook*, pp. 241-250.
3. Hawley, *The Imjin War*, p. 88.
4. Aici nomenclatura a fost simplificată în mod intenționat. Karatsu se numea Nagoya pe vremea lui Hideyoshi. Actualul Nagoya nu exista pe atunci ca oraș, fiind cunoscut ca satul Nakamura – locul de baștină atât al lui Hideyoshi, cât și al celui mai de seamă general al său, Katō Kiyomasa. „Katō Kiyomasa a construit castelul Nagoya” nu este doar o afirmație adevărată, ci e adevărată cu referire la două locuri diferite!
5. Wilson, *Ideals of the Samurai*, p. 130. Damian Kuroda Nagamasa (căruia aici i se atribuie în mod greșit numele creștin al tatălui său, Simeon) la p. 134, *passim*. Remarc cu interes forma distinctivă a coifului lui Katō. În timp ce mă apropiam de castelul de la Nagoya, în 2007, i-am recunoscut statuia de la jumătate de kilometru, în mare parte datorită coifului deosebit. În mod sigur avea același rol și pe câmpul de luptă – nepractic într-o luptă corp la corp, dar neprețuit când conducea mase mari de soldați.

6. Wilson, *Ideals of the Samurai*, p. 134, *passim*, deși în această sursă lui Damian Kuroda Nagamasa i se atribuie în mod eronat numele creștin al tatălui său, Simeon.
7. Sonoda, *Agostino Konishi Settsunokami Yukinaga Kaisōchō*, p. 430. Izvoarele nu concordă în ceea ce privește data nașterii lui Konishi. Eu tind să-l cred pe Sonoda.
8. Hawley, *The Imjin War*, p. 99.
9. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 206, remarcă: „Dacă [Hideyoshi] ar fi dorit să-i slăbească pe eventualii oponenți, s-ar fi asigurat că primii care calcă pe teritoriul dușmanului sunt oameni ca Date Masamune și Tokugawa Ieyasu. Așa, pentru că domeniile lor se aflau la mare distanță de Kyūshū, acestora doi nu le-a venit greu să refuze”.
10. Turnbull, *Samurai Invasion*, p. 51.
11. Hawley, *The Imjin War*, p. 155, observă că „lupta cu spatele la râu” era o strategie aprobată în *Arta războiului* de Sun Tzu, tocmai din acest motiv.
12. Turnbull, *The Samurai Sourcebook*, p. 245, se întreabă dacă folosirea nasurilor ca substitute pentru capete își are cu adevărat originea în războiul din Coreea, bănuind că era deja o practică acceptabilă în unele dintre campaniile anterioare ale japonezilor.
13. Kimura, *Konishi Yukinaga Den*, pp. 251-252.
14. Hawley, *The Imjin War*, p. 166, face această afirmație îndrăzețată, însă neveridică. Impresia cu care rămâi când vizitezi atracțiile turistice ale Seulului este că japonezii sunt vinovați de toate distrugerile, pe când Hawley notează că unele izvoare coreene menționează adesea doar că distrugerile datează *din vremea* invaziei japoneze, lăsându-i pe cititori să tragă concluzia că invadatorii străini au fost așadar responsabili.
15. *Ibidem*, pp. 184-206. Preiau datele lui Hawley; multe surse mai vechi, traduse naiv după documente japoneze sau coreene, transformă în mod eronat lunile selenare direct în luni solare, datând astfel greșit contraatacul lui Yi, cu o diferență de câteva săptămâni.
16. Turnbull, *Samurai Invasion*, pp. 67-68.
17. Chingbirok, citat în Hawley, *The Imjin War*, p. 232.
18. *Ibidem*, pp. 287-288.
19. Kitajima, *Katō Kiyomasa: Chōsen Shinryaku no Jitsuzō*, pp. 65-70.
20. Kuno, *Japanese Expansion in the Asiatic Continent*, vol. 1, p. 333.
21. Crasset, *History of the Church of Japan*, vol. 2, pp. 14-15.
22. Cooper, *Rodrigues the Interpreter*, p. 116.
23. Hawley, *The Imjin War*, pp. 441-524.

Gata cu războaiele

Ascensiunea clanului Tokugawa

Nava se numea *San Filipe*, un galion care plecase din Manila și a cărui călătorie fusese umbrită de semne rele. Echipajul său observase cu nervozitate prezența unei comete în înaltul cerului și, pe măsură ce se apropiau de coasta insulei Kyūshū, s-au speriat de altă superstiție, văzând niște lumini pe cer. Problemele reale ale galionului *San Filipe* erau însă mai puțin magice. Pur și simplu era supraîncărcat cu marfă și se îndrepta direct spre un taifun. Rămas fără catarge și fără cârmă, *San Filipe* a avut noroc să ajungă într-un port adăpostit de pe coasta sudică a insulei Shikoku, unde, în timp ce echipajul nemulțumit îl ajuta pe un senior local să-l tragă la mal, galionul s-a desfăcut pe la îmbinări și s-a scufundat în apa puțin adâncă.

În timp ce marfa – mătăsuri viu colorate – se ridica la suprafață, *San Filipe* era asediat de bărci de pescuit, ai căror ocupanți au început să adune marfa. Inițial recunoscător pentru ajutor, căpitanul galionului și-a schimbat imediat atitudinea când și-a dat seama că nu recuperau mătasea pentru el, ci pentru folosul propriu. În cearta aprinsă care a urmat, căpitanul i-a ținut seniorului local o scurtă lecție despre istoria Imperiului Spaniol, subliniind că Spania și-a extins granițele trimițând mai întâi misionari care să pregătească generația următoare, iar apoi orchestrând o preluare a controlului odată ce armatele creștine ajungeau aveau să fie suficient de mari:

Le-a spus că aceasta s-a făcut cu ajutorul misionarilor, pe care stăpânul său i-a trimis în toate colțurile lumii ca să propovăduiască Evanghelia lui Iisus Hristos, căci, odată ce acești oameni religioși câștigau destui prozeliti, regele venea și el din urmă cu armatele sale și, alăturându-se noilor convertiți, cucerea regatele acelea¹.

Atât de devreme după pățania rușinoasă cu trimișii chinezi, când se alesese praful de campania din Coreea și Augustin Konishi și cei de teapa lui deja

dădeau de bănuț, Hideyoshi nu ar fi putut primi o veste mai proastă.

Persecuțiile împotriva creștinilor au reînceput, iar acum nu se mai limitau la misionari, ci îi vizau și pe credincioși. Creștinismul a căzut cu totul în dizgrație în rândul elitelor de la conducere, în așa măsură încât oricine avea nume creștin era sfătuit să se lepede de el. Apostazia a devenit unica modalitate de a reuși în viață, iar cei mai zeloși dintre vânătorii de creștini au introdus noi inchiziții și controale. Cel mai cunoscut a fost *fumie* („icoana călcată în picioare”), o icoană a lui Hristos sau a unui sfânt pe care un presupus credincios creștin trebuia să calce. Cei care refuzau erau adesea torturați sau omorâți. Când s-au întors din Coreea, mulți samurai creștini au găsit în țară un mediu ostil, în cel mai bun caz.

La sfârșitul anului 1598, Hideyoshi a murit, iar japonezii și-au luat definitiv gândul de la Coreea. S-au întors cu sclavi, niște prizonieri de război care erau meșteșugari (care au pus bazele industriei porțelanului de Satsuma și au revitalizat domeniul ceramicii), cărți rare și alte felurite obiecte. Au lăsat în urmă zeci de mii de morți de-ai lor, chiar mai mulți decât morții coreenilor și ai chinezilor, și cel puțin 3 000 de dezertori. În anii care au urmat, printre numeroasele nume ușor disprețuitoare pe care le-a primit, această campanie nebunească avea să rămână cunoscută ca operațiunea militară care a început cu un cap de dragon, dar s-a încheiat cu o coadă de șarpe – o alegorie a atacului arogant și a retragerii rușinoase².

Coreei avea să-i ia zeci de ani ca să-și revină. Dinastia Ming din China, care irosise aproape 1 000 de tone de argint pentru desfășurarea operațiunilor sale, nu avea să-și mai revină practic niciodată, intrând încet într-un declin care avea să se încheie odată cu schimbarea regimului, în 1644.

Porunca lui Hideyoshi avea să persiste într-o formă sau alta mulți ani după aceea. Unele dintre instituțiile și reformele pe care le-a introdus aveau să reziste secole de-a rândul, dar organizarea imediată realizată de el dădea deja semne de colaps. Începeau să apară conflicte în consiliul regenților și administratorilor însărcinați să vegheze asupra moștenitorului lui Hideyoshi, Hideyori. Unii seniori s-au întors pe domeniile lor pentru a rezolva probleme locale presante. Alții unelteau la castelul din Ōsaka, unde Hideyori era ținut ostatic. În 1599, moartea puternicului Maeda Toshiie a lăsat în consiliu un vid de putere pe care nici un alt senior nu l-a putut

umple. Curând s-au diferențiat două facțiuni de generali. Pe de o parte era Tokugawa Ieyasu, cel mai puternic senior care mai rămăsese în viață, sprijinit de Damian Kuroda, Dario Sō și Katō Kiyomasa, printre alții. De cealaltă parte era Ishida Mitsunari, sprijinit de Augustin Konishi și alții.

Era o împărțire interesantă a loialităților. Ishida avea o lungă carieră militară, dar în lumea mai puțin fascinantă a aprovizionării și logisticii. În consecință, mulți din vechea gardă îl considerau samurai doar cu numele și s-au grăbit să se strângă sub flamura lui Ieyasu. Ishida a primit sprijin din partea multora dintre creștinii care mai rămăseseră, deși majoritatea apostatilor, ce deja renunțaseră la religie, erau acceptați în armata lui Ieyasu. Între timp, Ieyasu a primit sprijin dintr-o direcție neașteptată, atunci când a confiscat încărcătura vasului *Liefde*, o navă comercială olandeză, care eșuase în Kyūshū. Printre numeroasele lăzi cu marfă, *Liefde* transporta și 19 tunuri, 500 de muschete, 5 000 de ghiulele și 300 de proiectile duble legate cu lanț. Pilotul său englez, William Adams (1564-1620), s-a întâlnit cu Ieyasu de câteva ori și a fost tratat cordial, dar cu suspiciune. El avea să devină în cele din urmă unul dintre acoliții lui Ieyasu.

Vestea despre o „revoltă” a lui Ishida în provinciile din vest nu l-a surprins deloc pe Ieyasu în mai 1600. Deși au mai fost ciocniri și asedii demne de reținut, cea mai abominabilă și mai decisivă bătălie dintre cele două facțiuni s-a dat abia în 21 octombrie, în același an, la o răscruce critică, numită Sekigahara.

Condițiile în care s-a dat lupta au pus la încercare hotărârea războinicilor. O furtună violentă iscată cu o noapte înainte i-a ținut treji pe războinicii din ambele tabere, ascultând cum ploaia le biciuiește corturile. Ei, cel puțin, se puteau considera norocoși, căci mulți dintre samurarii de rang inferior stăteau sub cerul liber, protejați într-o oarecare măsură de pelerine împletite din paie, care îi făceau să arate ca niște căpițe cu picioare.

Fiecare tabără a ocupat vârfulurile unor dealuri din apropiere. În vale, oamenii lui Ishida se chinuiau să sape tranșee, pregătite să respingă un asalt al aliaților lui Ieyasu. Mare parte din Sekigahara era formată din „câmpuri”, deși în Japonia o asemenea afirmație este înșelătoare – chiar și după strângerea recoltei, aceste „câmpuri” rămâneau de fapt orezării, unde apa acumulată putea fi pe alocuri foarte adâncă, după ploaia torențială din timpul acelei nopți de octombrie.

La revărsatul zorilor, furtuna s-a mai domolit, transformându-se într-o ceață deasă, atât de impenetrabilă, încât primele focuri din ziua aceea s-au tras atunci când două grupuri de samurai rivali s-au ciocnit efectiv. S-au tras focuri de armă în lumina slabă a dimineții, s-au auzit urlete și clinchet de săbii încrucișate, după care cei doi comandanți ai armatelor au ordonat retragerea imediată. Ambele tabere se temeau că ciocnirea fusese o ambuscadă plănuită dinainte. Abia când soarele s-a înălțat pe cer și s-a mai risipit ceața, samurarii din vale au putut vedea despre cine era vorba.

Forțele adunate acolo nu erau anonime. Flamurale cu blazoanele distinctive ale fiecărei familii arătau clar cine se afla în zonă. Cele trei frunze de nalbă ale Casei Tokugawa; dezolanta svastică îngroșată a Casei Hachizuka; punctele negre ale Casei Terazawa; și cele nouă stele ale Casei Hosokawa – toate erau foarte vizibile în armata lui Ieyasu. Printre forțele lui Ishida erau multe simboluri cruciforme – crucea austeră cu cârje a lui Augustin Konishi și crucea închisă în cerc a clanului Shimazu din Kyūshū.

Cel care a atacat primul a fost Tokugawa. Deși primise instrucțiuni să aștepte ordine, Ii Naomasa, comandantul escadronului de cavalerie „Diavoli Roșii”, s-a năpustit asupra inamicului. Identitatea atacatorilor era indiscutabilă – casca lui Ii era împodobită cu două coarne imense, iar armura lui și cele ale tuturor călăreților săi erau clar stacojii.

Decizia lui Ii era tot o manifestare a veșnicei dorințe a samurailor de a se afla în linia întâi. Această poziție aflată la mare cinste îi fusese de fapt promisă unuia dintre aliații săi, care acum îi ocăra pe Diavoli Roșii ai lui Ii în timp ce aceștia treceau în galop pe lângă el. Pretextul lui Ii, pe care intenționa să-l invoce după bătălie, era că se ducea doar să „verifice” starea de spirit a armatelor inamicului, fără nici o intenție de a intra în luptă cu ei. Aceasta, desigur, l-a luat prin surprindere pe inamic, care i-a ieșit în întâmpinare, declanșând astfel bătălia.

Diavoli Roșii și-au croit drum printre dușmani, după care s-au întors în siguranță, evitând o a doua concentrare a trupelor. Ca să nu rămână mai prejos, aliații contrariați ai lui Ii au tras cu archebuzele, după ce toată noaptea se chinuseră să mențină praful de pușcă uscat cât timp a plouat. Soldații echipați cu arme de foc reprezentau cam 10% din numărul samurailor de la Sekigahara – o enormă schimbare a obiceiurilor militare de când ajunsese aici *tanegashima*, cu doar câteva decenii în urmă.

Sperând să pună capăt războiului printr-o lovitură rapidă, chirurgicală, dată lui Ishida însuși, niște samurai din clanurile Kuroda și Hosokawa s-au năpustit către postul de comandă al inamicului. Aici lupta era înverșunată, mai ales între creștini și foști creștini, cu soldați care luptaseră cândva umăr la umăr, iar acum se ciopârțeau unul pe altul în mocirla care le ajungea mai sus de glezne. Victimele din această zonă a bătăliei nu au fost provocate doar de săbii și plumbi, ca de obicei – unii dintre bieții războinici au murit călcați în picioare și înecați.

Ishida a încercat să schimbe raportul de forțe folosind arme serioase. Cinci piese masive de artilerie, menite a fi folosite în timpul asediilor, au deschis focul din spatele liniilor sale, împrăștiind coloane de noroi și apă. În ciuda zgomotului puternic și a faptului că ridicau moralul trupelor, tunurile nu prea erau eficiente pe teren plat. Tokugawa a suferit mult mai multe pierderi din cauza rezervelor lui Ishida, intrate în luptă după ce li s-a ordonat să-l atace pe Tokugawa din flanc, năpustindu-se la vale de pe coastă.

„Aliați și dușmani se îngrămădeau unul în altul”, scria unul dintre participanți. „Bubuiturile muschetelor și urletele răsunau până la cer și cutremurau pământul. Fumul negru se înălța, prefăcând ziua în noapte.”³

Au fost de fapt *trei* tabere în bătălia de la Sekigahara. Existau deja tensiuni între Ishida și unii dintre oamenii săi, iar intrigile din culise i-au forțat pe unii să nu coopereze. La 10 dimineața, un mesager de la postul de comandă al lui Ishida a ajuns la trupele clanului Shimazu și le-a cerut să intre în luptă. În loc să sară imediat în ajutorul presupusului său superior, liderul clanului Shimazu s-a simțit ofensat de atitudinea trimisului – se spune că nici măcar nu s-a dat jos de pe cal înainte să transmită ce avea de transmis. Atunci s-a dus chiar Ishida la cei din clanul Shimazu pentru a-și repara greșeala, însă i s-a spus că fiecare are o bătălie de purtat. Din cine știe ce motive, clanul Shimazu nu a participat deloc la luptă. Deși prezența lor era impunătoare și oferea un avantaj tactic, era ca și când n-ar fi venit deloc.

Samurarii clanului Kobayakawa au fost la fel de reticenți să intre în luptă. Ei și clanul Shimazu ar fi trebuit să fie „aripile cocorului” în grandiosul plan de luptă al lui Ishida, gata să intervină ca să dea o lovitură devastatoare din flanc atunci când le-ar fi cerut Ishida. Însă nici clanul

Shimazu, nici Kobayakawa nu au executat ordinele. Comunicatele și refuzurile lor lăsau clar de înțeles că Ishida exagerează și că, în pofida pierderilor însemnate din linia întâi, era încă prea devreme pentru o șarjă nimicitoare din flancuri.

Se poate ca această decepție să-i fi dat de gândit lui Ishida, care nu avea foarte multă experiență, însă veteranii nu s-au lăsat afectați în toiul luptei. Însuși Augustin Konishi i-a transmis un mesaj lui Kobayakawa Hideaki, aflat pe creasta dealului, rugându-l să facă ceea ce trebuie. Konishi, poate, sub impulsul momentului, nu s-a gândit prea bine ce putea însemna asta. Un alt comandant, Ōtani Yoshitsugu, a reflectat mai bine și a început să se gândească la ce era mai rău. Un lepros infirm și pe jumătate orb, Ōtani nu a participat activ la bătălie, fiind purtat într-un palanchin printre oamenii săi. Prin urmare, era nevoit să ceară constat rapoarte despre desfășurarea bătăliei, formându-și un punct de vedere mai obiectiv decât Konishi. Ōtani a fost deci acela care a înțeles că, în tot acel haos, pe Kobayakawa nu îl ataca nici o forță inamică –Kobayakawa parcă ar fi făcut un soi de pact cu Ieyasu.

Dacă lucrurile stăteau astfel, dacă într-adevăr Kobayakawa mărșăluise până acolo, campase și se pregătise de luptă știind foarte bine că de fapt trecuse deja în tabăra cealaltă, atunci forțele lui Ishida erau pe punctul de a avea o surpriză de proporții⁴.

Nu vom ști niciodată care au fost intențiile lui Kobayakawa la începutul zilei. Pare să fi acceptat oferte din partea ambelor tabere. Pare să fi mărșăluit în mod ostentativ alături de Ishida, după ce deja îi promisese lui Tokugawa Ieyasu că o să-l ajute. Încă nesigur cu care tabără se va alia Kobayakawa, Ieyasu a trimis niște muschetari să-i atace pe oamenii săi. Împins să ia o decizie de amenințarea unui atac, Kobayakawa a ales, pecetluind astfel soarta bătăliei și, odată cu ea, viitorul Japoniei.

Kobayakawa a dat ordinul de atac împotriva taberei sale. Sub privirile aprobatoare ale lui Ieyasu, samurarii lui Kobayakawa s-au năpustit la vale, atacând în plin flacul trupelor epuizate ale lui Ōtani Yoshitsugu. Însă Ōtani era orb, nu prost. El deja le ordonase muschetarilor săi să se aștepte la surprize din acea direcție, așa că au deschis focul asupra atacatorilor.

Oamenii lui Kobayakawa au pierit cu sutele, rostogolindu-se la vale, către noul lor inamic. Cu toate acestea, atacul-surpriză a mai însuflețit

câteva unități care încă șovăiau și care au intrat în luptă de partea lui Tokugawa. Văzând că „cocorul” a rămas cu o singură aripă, Ieyasu a aruncat în luptă din rezervele lui, iar oamenii lui Ishida au început să fie împinși înapoi. Muschetarii lui Ōtani au fost copleșiți numeric, iar în timp ce samurarii lui Kobayakawa își croiau drum spre el, generalul lepros Ōtani și-a făcut seppuku.

Augustin Konishi nu a avut parte de o asemenea șansă, luptând până la capăt, deși nu mai avea nici o șansă:

Acest erou măreț, văzându-și oamenii înfrânți, fără putință de a-și aduna din nou forțele, s-a aruncat în mijlocul trupelor dușmanului, ucigând în dreapta și-n stânga și înfruntându-i pe toți, până ce, rănit din cap până în picioare și biruit de numărul copleșitor al dușmanilor, a fost silit să se împace cu soarta care i-a fost scrisă și s-a dat prins...⁵

Clanul Shimazu, care în tot acest timp rămăsese în expectativă, era acum înconjurat din toate părțile de soldații lui Tokugawa. Dacă aștepta ocazia de a trece de partea dușmanului, precum Kobayakawa, era prea târziu. În loc să se predea, Shimazu Yoshihiro le-a ordonat oamenilor săi să-și croiască drum printre soldații lui Tokugawa și să fugă. Această acțiune sinucigașă, pentru care o mare parte dintre soldații clanului Shimazu au trebuit să se ofere voluntari pentru a acoperi retragerea, deși știau că îi așteaptă o moarte sigură, i-a ajutat pe ceilalți să scape cu viață. Ii Naomasa, infamul Diavol Roșu, s-a numărat printre samurarii care au încercat să-i oprească și a fost rănit de un plumb, rană care, se spune, s-a infectat, pricinuindu-i în cel din urmă moartea.

La ora 2 după-amiaza, Tokugawa Ieyasu putea fi sigur de victorie. Urmărise întreaga bătălie așezat pe un taburet în tabăra lui, îmbrăcat în armură, dar având pe cap numai cu o glugă de ploaie din mătase roșie. Abia acum a cerut să i se aducă și coiful, pe care și l-a pus pe cap, ridicându-se ca să revendice victoria. În momentul acela, a murmurat o frază care a devenit un aforism despre necesitatea de a rămâne prudent chiar și atunci când pericolul pare să fi trecut: „În clipa victoriei”, a spus el, „strângeți-vă mai bine curelele coifului”⁶.

Bătălia de la Sekigahara rezolvase pentru Ieyasu problema redistribuirii pământurilor printre samurarii devotați lui. Spre deosebire de Hideyoshi, nu mai trebuia să caute noi cuceriri în Coreea și să-și stabilească

acolo trupele, putând să redistribuie cu forța proprietățile funciare ale celor 87 de seniori care i se opuseseră. Acei lideri ai rebelilor învinși care nu căzuseră pe câmpul de luptă au fost invitați să-și ia singuri viața. Doar Augustin Konishi a refuzat, afirmând că sinuciderea era interzisă de Biblie. Și-a găsit sfârșitul după ce i-a trimis o scrisoare soției sale creștine, Justa:

Ce te sfătuiesc eu, care s-ar cuveni să fie grija ta cea mai mare, e să-l slujești pe Dumnezeu cu credință și să-l iubești din toată inima. Bogăția și foloasele acestei lumi sunt vremelnice și trecătoare. Dar fericirea din paradis este statornică, veșnică și fără de sfârșit⁷.

Abia aici, după toate dezamăgirile, trădările și crimele din lunga carieră militară a lui Augustin, ne dăm seama cât era de profundă credința sa creștină. Conform istoricului creștin Crasset, Augustin a fost trimis la eșafod împreună cu doi necredincioși, Ishida Mitsunari și călugărul războinic budist Ankokuji Ekei – flancat de aceștia precum Iisus pe Golgota. Cere să îi fie adus un preot (lucru pe care apostatul Damian Kuroda, cel ce l-a capturat, nu i-l îngăduie), se roagă cu un rozariu în mână și, în cele din urmă, se închină de trei ori în fața unei icoane a Sfintei Maria. Abia după aceea a fost decapitat cu trei lovituri sângeroase.

Fiul său cel mare a fost executat câteva zile mai târziu. Fiica adoptivă a lui Augustin, Julia, o orfană coreeană pe care o adusesese cu el după război, și-a trăit restul zilelor pe o insulă, în exil. Despre alt fiu nu se mai știa nimic, dar se zvonea că a supraviețuit într-o mănăstire budistă, sub un nume fals. Fiica lui Augustin, Maria, căsătorită cu Dario Sō, a fost renegată de soțul ei în contextul noii atmosfere ostile a sentimentelor anticreștine și a fugit în Nagasaki. La fel ca mulți alți seniori care fuseseră „creștini”, Dario a ales să renunțe la credința creștină în urma bătăliei de la Sekigahara⁸.

În următorii 14 ani, Ieyasu și-a consolidat controlul asupra celorlalți seniori. Cariera lui Ieyasu ca regent a fost scurtă pentru că așa a ales el – precum mulți împărați și shoguni ai vremurilor de mult apuse, s-a „retras” pentru ca un om de paie să se ocupe de ceremoniale, în timp ce el trăgea în continuare sforile din culise.

În 1603, Ieyasu a aranjat căsătoria nepoatei sale de 7 ani cu Hideyori, care împlinise 10 ani, deși această căsătorie dinastică nu pare să fi diminuat dușmănia tot mai mare dintre ei. Conflictul dintre Hideyori și Ieyasu avea drept cauză dezinformarea. La reședința lui aflată departe, la Edo, lui Ieyasu

i s-a spus că Hideyori, stăpânul castelului din Ōsaka, era un om fără voință și efeminat, o minciună deliberată care l-a făcut pe Ieyasu să creadă în mod greșit că este în siguranță.

Ieyasu l-a împins pe Hideyori în proiecte de construcții în onoarea tatălui său mort, aparent intenționând să-l ruineze pe tânărul senior. Marele Buddha al lui Hideyoshi, construit din toate săbiile rechiziționate, a fost distrus de un cutremur în 1596. Susținătorii lui Hideyori au încercat să-l refacă, însă când construcția a ajuns până în zona gâtului, un ciudat incendiu a distrus totul. Lucrările au reînceput, în paralel cu turnarea unui imens clopot ceremonial care avea înscrisă pe el legenda *Kokka Ankō*: „Țară pașnică și prosperă”. Din nefericire pentru Hideyori, sloganul includea caracterele pentru numele „Ieyasu”, despărțindu-le într-o manieră pe care Ieyasu a considerat-o ofensatoare. A fost jignit și de formularea unui poem inofensiv care conținea expresia „soarele la apus” – se pare că acela care înfruntase mii de dușmani pe câmpul de luptă devenise atât de sensibil, încât nu mai suporta ideea unui simbol al declinului apusului (Edo) pus în contrast cu luna care răsare în est (Ōsaka). Cum avea obiceiul, a încercat din nou să-i regrepeze pe seniorii feudali, făcând cunoscut faptul că își dorea ca Hideyori să părăsească Ōsaka și să plece în alt fief unde să nu mai aibă atâta sprijin. Hideyori a răspuns că el a trăit toată viața lui în Ōsaka și că tot acolo o să și moară, iar Ieyasu s-a mobilizat ca să-i îndeplinească cu forța această dorință⁹.

E de remarcat faptul că Hideyori, presupusul intrigant ticălos, era încă adolescent când comandantul sexagenar Ieyasu a încercat să acapareze puterea. Ieyasu nu a făcut nimic pentru a pune capăt zvonurilor că Hideyori complota împotriva lui și că aduna provizii pentru o revoltă. Se pare că Hideyori nu avea asemenea intenții – în fapt, nu cu mult înainte trimisese niște praf de pușcă înapoi la fabrica engleză din Hirado pentru că nu avea ce să facă cu el. Știm asta deoarece Ieyasu a cumpărat chiar el praful de pușcă, împreună cu câteva tunuri englezești de foarte bună calitate¹⁰. Cu toate acestea, Hideyori atrăsese o sumedenie de paraziți care aveau un dinte împotriva clanului Tokugawa. Odată ce ruptura tot mai mare dintre el și Ieyasu a devenit cunoscută, mii și mii de samurai, deposedați de pământuri sau rămași fără stăpân după bătălia de la Sekigahara, s-au grăbit să i se alăture.

Campania, cunoscută mai ales sub numele „asediul castelului Ōsaka”, a inclus atât împresurarea lui Hideyori, cât și mai multe bătălii minore purtate la periferia orașului, într-o operațiune militară care a durat din noiembrie 1614 până în anul următor. Ieyasu a luptat murdar, blocându-i pe Hideyori și pe oamenii săi în interiorul fortificațiilor înainte să dea ordin ca tunurile să țintească nu turnul principal, ci reședința mamei lui Hideyori, din incinta castelului. După ce au murit mai multe femei, mama lui Hideyori l-a implorat pe acesta să încheie pace – Ieyasu era unchiul ei, dar unii membri ai forțelor de apărare își aminteau că Ieyasu avea reputația de a nu respecta tratatele atunci când nu îi conveneau. Totuși, Hideyori s-a lăsat convins și a fost elaborat un tratat, semnat de Ieyasu cu sânge. Doar cei mai naivi dintre observatori au crezut că aceasta nu constituia decât o amânare a ostilităților. Până și preoții iezuiți considerau că era un vicleșug al lui Ieyasu pentru a submina apărarea castelului folosindu-se de diplomație în loc de forță:

Întâmplându-se rareori în Japonia ca un război să se termine înainte ca una din părți să fie nimicită, această pace în curs nu avea cum să țină prea mult și nici [Ieyasu] nu avea de gând s-o respecte, fiind hotărât să-l ia pe dușman pe nepregătite și să atace castelul atunci când avea să rămână fără apărare¹¹.

În timpul negocierilor, Ieyasu s-a referit la o idee care avea să fie caracteristică politicii clanului său timp de sute de ani. Odată cu soluționarea diferendelor dintre el și Hideyori, nu aveau să mai fie războaie. Erau deci inutile ambele fortificații ale castelului de la Ōsaka. Deși această idee nu era inclusă în text, a fost curând pusă în aplicare. În timpul procesului de „retragere”, trupele lui Ieyasu s-au apropiat de zidurile castelului și au astupat șanțul exterior. Protestele slabe ale taberei lui Hideyori au fost ignorate, iar în săptămânile următoare, sloganul „gata cu războaiele” a fost reafirmat în forță. Cu alte cuvinte, dacă el încerca să sape șanțuri, ar fi fost clar că se pregătește de război, iar singurul inamic posibil ar fi fost Ieyasu. Prin urmare, orice încercare de a reface fortificațiile castelului de la Ōsaka ar fi fost considerată un act de război și ar fi declanșat noi ostilități.

O a doua campanie, de „vară”, a început în 1615 și s-a încheiat, după mai multe ciocniri, cu bătălia de la Tennōji, aproape de castelul din Ōsaka.

Toți cei prezenți credeau că este ultima bătălie care se va mai da vreodată pe teritoriul Japoniei. Hideyori avea o armată în fața castelului, o armată care se îndrepta pe ascuns spre flancul lui Ieyasu și alte forțe în interiorul castelului. Plănuia să iasă din castel, ținând în mână stindardul tatălui său, cu semnul distinctiv al tărtăcuței, atunci când armatele sale aveau să fie în avantaj, probabil în speranța de a le reaminti samurailor adunați acolo că luptă la porunca lui Hideyoshi.

Felul în care se luptau samurarii se schimbase drastic față de tradițiile din perioada medievală. Acum nu mai existau schimburi de săgeți ca modalitate de a deschide lupta, nici provocări la duel, trupele apropiindu-se suficient de mult încât linia întâi a pedestrașilor să înceapă să tragă cu arcebuzele. În mod ciudat, până și cei care de obicei luptau călare au renunțat la cai, la sfatul lui Ieyasu. Bătălia de la Tennōji a implicat în mare parte pedestrași, degenerând într-o învălmășeală haotică pe măsură ce unitățile înarmate cu arcebuze se implicau în lupte corp la corp, nemaiapucând să reîncarce armele.

Doar un singur aspect al vechii tradiții s-a păstrat. Armura distinctivă a comandanților cunoscuți și a persoanelor care se bucurau de renume încă avea o anumită forță. Un membru de seamă al armatei lui Hideyoshi, un samurai pe nume Sanada Yukimura, care avusese un rol determinant în obținerea celor câteva victorii ale lui Hideyoshi, l-ar fi înfruntat pe Ieyasu într-o luptă corp la corp și i-ar fi provocat o rană cumplită de sulită. Sanada s-a îndepărtat, șchiopătând, de câmpul de luptă ca să se odihnească, epuizat, pe un taburet. După ce s-a așezat, gâfâind, pentru un scurt răgaz, a auzit un soldat inamic provocându-l la luptă. A ridicat privirea și a dat un răspuns în doi peri, descoperind că soldatul se apropiase de el. Sanada a fost apucat de cap și executat pe loc. Era cu totul altceva față de lupta ritualizată de pe vremuri, deși, cum am observat de multe ori, nici acele vremuri nu au fost pe de-a-ntregul așa cum apar descrise în cântece și poezii.

Faptul că fusese decapitat Sanada era o armă puternică în obținerea victoriei de către Ieyasu, însă nu era îndeajuns pentru a schimba cursul evenimentelor. Pierderile evidente, eșecul manevrei de a se strecura în flancul inamicului și realitatea că bătălia urma să se apropie de zidurile castelului de la Ōsaka au avut rolul lor. Spre sfârșitul zilei, castelul era în bătaia tunurilor lui Ieyasu. Turnul principal era cuprins de flăcări a doua zi, descoperindu-se că Hideyori își făcuse seppuku.

Ieyasu nu a mai trăit mult după victoria sa de la Ōsaka; a murit în 1616. Potrivit unor izvoare, a murit din cauză că rana pe care i-a provocat-o Sanada nu s-a mai vindecat; potrivit altora, a murit pur și simplu de bătrânețe. Dar, spre deosebire de alți despoți războinici anteriori, autoritatea lui Ieyasu asupra Japoniei a fost fermă. Clanul Tokugawa controla 20% din teritoriul Japoniei, având un sistem de schimb de ostatici și obligații datorită căruia proprietarii de pământuri de rangul al doilea gravitau în jurul clanului Tokugawa.

Așa cum Hideyoshi adunase cândva săbii, shogunatul Tokugawa a adunat arme de foc, confiscând mare parte a muschetelor din mâinile țărănimii și depozitându-le în castele. Și castelele erau controlate cu grijă. Fiecărui district i se permitea să aibă un singur castel propriu-zis, care avea să fie reședința unui feudal numit de Ieyasu. Fiecare senior își păstra atât o armată permanentă care îl slujea direct, cât și o forță subsidiară de vasali care aduceau și ei trupe. Cu toate acestea, nici un senior nu putea să-și deplaseze forțele în afara granițelor domeniului atribuit fără acordul shogunului. Prin urmare, puterea samuraiului era aproape exclusiv internă, utilizată în acțiuni polițieneste, colectarea impozitelor și aplicarea legii. Alte fortificații au fost dezafectate sau distruse, pentru ca fiecare zonă să aibă un singur punct de apărare – care se afla deja în mâinile statului.

Seniorii mai înțelepți au renunțat la simpatiile lor față de creștinism. Nici un senior japonez nu a mai îndrăznit să înalțe o flamură creștină după asediul de la castelul din Ōsaka. Dario Sō, care a renunțat la credința creștină și și-a alungat soția creștină ca dovadă a loialității față de clanul Tokugawa, a fost un exemplu de urmat pentru ceilalți seniori. Pe teritoriul creștin al Japoniei, regiunea Nagasaki-Shimabara-Amakusa din insula Kyūshū, toți suzeranii au devenit apostatați. Ultima generație de pedestrași, cei care au luptat în Coreea, la Sekigahara și Ōsaka – în particular cei care au luptat de partea învinșilor –, nici nu mai erau samurai, fiind numiți *kinōbushi* – „soldați care se întorc la glie” – și lăsați să-și câștige traiul din greu, ca niște bieți țărani. Mulți s-au întors pe domeniilor lor, cândva enclave creștine, aflate acum sub controlul aspru al unor nou-numiți care aveau ordine stricte de a eradica creștinismul și a-i ține în frâu pe foștii lor dușmani.

De exemplu, Matsukura Shigemasa (1574-1630) era un tânăr soldat din centrul Japoniei, unul dintre ultimii care a urcat în ierarhie. A obținut

recunoaștere și un mic fief la Sekigahara. Cincisprezece ani mai târziu, la sfârșitul carierei sale militare active, a luptat sub conducerea lui Ieyasu, în asediul de la Ōsaka. Pentru aceasta a fost avansat într-o funcție dificilă. I s-a dat Shimabara, vechile moșii ale seniorilor Arima, un bine-cunoscut teritoriu creștin unde locuiau mulți dintre cei care făcuseră parte din trupele lui Augustin Konishi. Matsukura era cunoscut ca persecutor al creștinilor, împotriva cărora folosea inchizitori și informatori. De asemenea, le-a impus biruri grele, în parte din cauza propriilor aspirații sociale. Hotărât să fie considerat un senior de prim rang, în mod deliberat, Matsukura a calculat greșit productivitatea domeniului său, estimând o cotă anuală de orez mai mare decât venitul mediu al regiunii. Așa a câștigat influență în Edo, dar a și fost forțat să-și susțină afirmațiile crescând dijmele. Țăranii au fost cei care au plătit prețul, împovărați de biruri pentru a se ridica la nivelul unor așteptări nerealiste.

Mai mult, după impunerea regulii „un domeniu, un castel”, în 1618, Matsukura le-a impus oamenilor săi condiții și mai grele. Considerând că fortărețele din regiune sunt prea mici pentru marile lui ambiții, s-a apucat să construiască o superfortăreață în Shimabara. Noul castel era cu adevărat masiv, necesitând zile de clacă ale oamenilor din tot ținutul și atrăgând o grămadă de gură-cască. Oamenii lui Matsukura au spart megaliți de pe coastă și au adus pietre de la forturile dezafectate din alte părți. Avea în incintă șapte fântâni și se afla suficient de departe de mal pentru a nu putea fi atacat cu tunuri de pe mare. Într-o zi senină, un străjer din turnul său vedea nu numai o mare porțiune din hotarul teritoriului lui Matsukura, ci și dincolo de strâmtoare, până la insulele vecine, Amakusa.

Un mesaj din partea shogunului Hidetada, fiul lui Ieyasu, sintetiza îngrijorarea cârmuirii că Matsukura lua lucrurile cam prea în serios. „Rugăm cumpătare în zidirea castelului. De-acum nu vor mai fi războaie.”¹²

Matsukura a murit în timp ce castelul lui era terminat. Fiul său, Matsukura Katsuie, a moștenit o fortificație militară costisitoare și inutilă, precum și o populație care murea de foame. Unul dintre seniorii din vecinătate scria: „Districtele sunt sărace și, pentru că nu puteau să lucreze pământul sau să culeagă recoltele, oamenii au plecat să-și caute de lucru în altă parte. Câmpurile au devenit pârloagă”¹³.

În anii 1630, țăranii au ripostat. Recoltele slabe, birurile grele și persecutarea pentru simplul fapt de a fi fost cândva o regiune creștină și-au spus cuvântul. În 1637, o încăierare pricinuită de colectarea unor impozite în sudul Shimabarei a degenerat într-o răscoală în toată regula. Când primii dintre samurarii lui Matsukura s-au dus să înăbușe răscoala, s-au trezit în fața câtorva sute de țăranii înarmați. Matsukura, ca și mulți dintre vasalii săi, făcuse o greșală fatală, luându-i pe veteranii *kinōbushi* care nu mai aveau ce să piardă drept niște simpli țăranii. S-a confruntat cu un grup de rebeli conduși de oameni din generația tatălui său, foști soldați care luptaseră în Coreea și împotriva lui Ieyasu. Departe de Edo, mulți îi evitaseră pe cei ce rechiziționaseră armele și își păstrasera vechile archebuze.

Originile exacte ale revoltei sunt incerte. Izvoarele nu spun clar dacă a fost o răscoală spontană sau o insurecție de mult plănuită de un grup de creștini persecutați. Oficial, capul răscoalei a fost Jerome Amakusa Shirō, un mesia adolescent, fiul unui predicator clandestin și o figură emblematică a răscoalei, care curând va lua proporții, cuprinzând Shimabara și întreaga peninsulă Amakusa. Adevărații capi ai răscoalei au fost, poate, șase războinici bătrâni, trecuți de 50 și 60 de ani, ale căror relații îi uniseră pe veterani, pe țăranii nemulțumiți și pe creștinii persecutați din regiune¹⁴.

Răscoala din Shimabara se poate spune că a fost ultimul conflict din epoca samurailor. Participanții la răscoală erau ultimii care își mai aminteau un război adevărat și niște bătălii adevărate. Creștinii implicați erau ultimii care își mai aduceau aminte de zilele de glorie ale misionarilor străini. Reacția cârmuirii la răscoala din Shimabara a fost ultimul test la care a fost supus noul sistem de control impus de shogunatul Tokugawa, pe care l-a trecut cu succes, dar într-un mod brutal și disperat.

Rebelii au obținut la început câteva victorii limitate în ținutul lor, asediind o garnizoană luată prin surprindere aflată în castelul din Shimabara și prădând zona din jur. Necreștinii au fost luați cu forța în armată, iar proclamațiile au fost distribuite și în ținuturile învecinate, în speranța că vor isca și alte conflicte. Doar insulele Amakusa, vechiul fief al lui Augustin Konishi, au răspuns cu entuziasm. Valul răzvrătirii a fost stăvilat la celelalte hotare, mulțumită represiunilor severe și oprimirii brutale.

Rebelii din Shimabara s-au bucurat de un scurt răgaz cât seniorii din vecinătate au așteptat aprobarea cârmuirii pentru a trece dincolo de hotarele

domeniilor lor. Forțele punitive ale mai multor clanuri din vecinătate erau gata să intervină, însă aveau nevoie de autorizare din partea shogunului. Pentru aceasta, vestea despre răscoală trebuia să ajungă până la Edo, iar ordinul să facă apoi cale îtoarsă. Ca urmare, primii lorzi care au aflat de revoltă au fost ultimii cărora li s-a permis să se mobilizeze pentru a o înăbuși și au făcut-o înaintea altor forțe care se apropiau dinspre sud. Asta avea să creeze oarecare tensiuni în rândul forțelor cârmuirii, deoarece seniorii aflați cel mai aproape s-au grăbit să obțină o victorie decisivă în primele câteva săptămâni, înainte să ajungă forțele aliate mult mai numeroase.

În Edo, autoritățile au reacționat la răscoală cu un calcul rece. Cum comportamentul lui Matsukura provoca deja îngrijorări, mulți au înțeles că sărăcia și privațiunile reprezentau niște cauze mult mai probabile ale răscoalei decât o înviere a credinței creștine:

Când s-a vorbit la castelul din Edo despre pricina răscoalei, vasalul cel mai de seamă al clanului Ōmura, Hikōemon, a fost întrebat dacă creștinii aveau în obicei să iște astfel de răzmerițe. Hikōemon a spus că el se îndoiește că răzmerița este din pricina creștinilor. „Pe vremea războiului civil [spunea el], erau mulți seniori creștini, dar ei niciodată nu au iscat răscoale. Ca să fiu sincer, eu am 70 de ani acum, însă cândva am fost și eu soldat creștin.”¹⁵

În ciuda acestei aprecieri judicioase, shogunul s-a folosit de răscoala din Shimabara ca pretext pentru a rezolva problema creștinilor o dată pentru totdeauna, ucigându-i pe toți cei care mai rămăseseră.

Atunci când răscoala s-a poticnit la marginea orașelor Nagasaki și Kumamoto, rebelii s-au retras la Hara, pe coasta peninsulei Shimabara. Având un castel dezafectat de pe vremuri, Hara era o insulă legată de țarm printr-o câmpie litorală mlăștinoasă. În timp ce miile de trupe ale cârmuirii ocupau promontoriul din apropiere, rebelii așteptau în baza lor refortificată în grabă – cam 37 000 de bărbați, femei și copii.

Unii dintre samurarii care au ajuns primii au decis să captureze castelul înainte să-și poată asuma o parte din merit și cei ce aveau să sosească ulterior. Însă au fost forțați să se retragă atunci când au încercat să urce pe cărările sinuoase ce duceau pe înălțimile Harei:

Printre [apărători] se aflau patru sau cinci sute de arcași în stare să nimerească până și urechea unui ac și vreo opt sute de muschetari cărora nu le-ar fi scăpat nici un mistreț sau un iepure în

fugă, nici o pasăre în zbor. Pe parapete din pământ au înălțat catapulte care să arunce cu pietre în dușmanii ce se apropiau. Până și femeilor li s-a dat ceva de făcut: ele trebuiau să încingă niște nisip și, cu niște polonice mari, să-l arunce peste atacatori sau să fiarbă apă și s-o toarne peste ei¹⁶.

În a doua încercare de a cuceri castelul, din 14 februarie 1638, comandantul forțelor atacatoare a fost ucis în timpul asaltului. Se grăbise să se arunce în luptă, sperând că va cuceri castelul înainte de sosirea unor seniori de rang superior care să preia conducerea, iar unii cronicari ai vremii au etichetat decizia sa drept o formă de sinucidere indirectă. În orice caz, neexperimentatul comandant local a fost, practic, forțat să „ordone” atacul de trupele sale certărețe și beligerante. În fapt, ordinele shogunului, încrezător că rebelii erau blocați în castel cu provizii limitate, au fost pur și simplu să-i înfometeze pe creștinii asediați, evitând astfel orice alte riscuri inoportune. Riscurile erau totuși o emblemă a samurailor, iar soldații mai tineri, în special, au cerut să li se acorde șansa de a cuceri castelul. Chiar și în momentele asalturilor coordonate, în timpul asediului castelului Hara au existat numeroase incidente în care samurarii ba au pornit la atac prea devreme, ba nu s-au mai oprit în timpul asalturilor simulate, atacând de-adevăratelea.

Tachibana Muneshige, un soldat în vârstă de 80 de ani, le-a spus clar subofițerilor însetați de sânge:

Castelul ăsta va fi greu de cucerit dintr-un singur asalt. Dacă vă veți grăbi să atacați, mulți dintre voi or să piară, iar shogunul nu dorește asta. Cel mai bun plan este să le tăiem proviziile. Chiar dacă vreți să atacați, mai bine așteptați¹⁷.

Pentru că a exprimat un lucru extrem de evident, un ofițer mai tânăr l-a acuzat pe Tachibana de lașitate. Sosirea lui Matsudaira Nobutsuna, samuraiul cu gradul cel mai mare dintre toți cei prezenți, a pus punct problemelor. Având doar 16 ani în timpul asedierii castelului de la Ōsaka, Matsudaira făcea parte din noua categorie de samurai, care nu văzuseră nici o bătălie adevărată. Mai familiarizat cu politica de la Edo, a reiterat ordinul shogunului, cerându-le samurailor să dea dovadă de una dintre virtuțile cele mai necaracteristice războinicilor, răbdarea:

Eu am fost școlit în vreme de pace și nu am dobândit nici o faimă pentru fapte de arme; chiar și așa, am venit aici, în numele shogunului, deși eu am alte planuri decât ale voastre și vă pot părea foarte nesăbuite, dar, cât privește cucerirea castelului, ascultați-mi porunca. Tocmai am dat greș când am vrut să cucerim castelul pentru că uneltorii aceștia și-ar da și viața ca să-l apere... Aceasta nu este o bătălie obișnuită. Aici nu mai este nici o deosebire între soldați și țărani, căci au arme de foc. După mintea mea, de vreme ce acest castel a fost întărit în grabă, nu prea au multe merinde. În cel mult o lună sau două nu vor mai avea de-ale gurii. După câte se pare, când vor rămâne fără hrană vor căuta să fugă din castel. Dacă vom căuta să cucerim castelul printr-un asalt, cu siguranță că mulți vor pieri. Prin urmare, întăriți tabăra cu străjeri și ridicați turnuri din care să trageți cu armele de foc, iar când va veni clipa să pornim la atac, eu vă voi da porunca¹⁸.

Castelul Hara a mai rezistat șase săptămâni, timp în care cei dinăuntru s-au tot împuținat, s-au încăierat între ei și s-au apărat de asalturile ocazionale, pornite „din greșală” de samurai care au ignorat intenționat ordinul lui Matsudaira. În particular, samurarii din clanul Hosokawa au devenit bine-cunoscuți pentru vicleșugurile lor, încercând să sape un tunel pe sub zidul castelului, pentru a-i arunca în aer fundația, și chiar să forțeze capitularea castelului omorând rudele celor care îl apărau și etalându-le în fața parapetelor.

Rijp, o corabie oferită cu multă reticență de Compania Olandeză a Indiilor de Est, a sosit în martie în sprijinul asediatorilor. Prezența olandezilor nu a fost întâmpinată la fel de toată lumea – unii dintre samurai au apreciat gestul, care demonstra că olandezii se supun legilor shogunului, chiar dacă acestea impun împușcarea altor creștini (fiind protestanți, olandezii au călcat bucuroși în picioare o *fumi-e* și au continuat să-i încurajeze pe japonezi să-i considere dușmani pe catolici). Mulți alții s-au simțit însă sincer rușinați de faptul că samurarii au fost nevoiți să ceară ajutor străin. Și rebelii asediați i-au luat peste picior din cauza asta, iar când un artilerist olandez a fost omorât într-o explozie, samurarii au avut un motiv întemeiat pentru a-i lăsa din nou pe olandezi să plece.

Și spionajul a jucat un rol. O facțiune a veteranilor din interiorul castelului a uneltit cu niște vechi camarazi de război aflați printre asediatori. Arima Naozumi, care fusese cândva Michael Arima, i-a anunțat pe ceilalți samurai că o veche cunoștință de pe vremea războaielor din Coreea, aflată în castel, l-a contactat și e hotărâtă să treacă în tabăra lor. Indiferent dacă era adevărat sau nu (și, după datele disponibile, se pare că a fost),

descoperirea acestei conspirații i-a dezbinat și demoralizat și mai mult pe rebelii din castel.

Rebelii au pornit într-un atac disperat împotriva asediatorilor, înainte de căderea castelului sub un asalt din toate direcțiile, în aprilie 1638. În timpul asaltului au existat, într-adevăr, reminiscențe ale samurailor de altădată: busculade, îmbrânceli și chiar lovituri schimbate de cei care trebuiau să ajungă primii în fiecare donjon. Însă, odată intrați în castel, samurarii nu s-au comportat deloc cu onoare. Apărătorii erau slăbiți și costelivi, opunând o rezistență slabă. Cu toate acestea, atacatorii au măcelărit bărbații, femeile și copiii din uriașa incintă, mulți dintre ei prea înfomețați pentru a mai lupta. Cum castelul a fost mistuit de flăcări, e greu de estimat numărul morților, însă probabil că au pierit zeci de mii de rebeli. Masacrarea refugiaților din castelul Hara a fost menită a fi un holocaust care să eradicaze problema creștinilor din sud, dar și un mesaj brutal, adresat oricărui foști soldați nemulțumiți care ar fi fost tentați să se ridice împotriva cârmuirii.

După aceea, Matsudaira a fost obligat să raporteze că, în ciuda ordinelor shogunului de a rămâne în expectativă, armata samurailor asediatori a suferit pierderi în proporție de 13% în urma unor atacuri nechibzuite și a unor accidente. Ultima „bătălie” a samurailor însemnase măcelărirea a mii de civili neputincioși. Unuia dintre asediatori i s-a ordonat să-și facă seppuku, după ce a pretins că nasul tăiat al unui camarad căzut la datorie ar fi fost al unui rebel inamic. Poate că nu e deloc surprinzător faptul că atâtea descrieri ale erei samurailor preferă să se încheie cu asediul de la Ōsaka, care măcar a fost o bătălie între războinici de același calibru.

Cu toate acestea, căderea castelului Hara a arătat într-un mod înfiorător cum aveau să se schimbe atitudinile în timpul domniei clanului Tokugawa. Acum, că toți samurarii se aflau oficial în aceeași tabără și nu mai erau războaie, într-o anumită măsură s-au întors împotriva celor pe care ar fi trebuit să-i apere. Consolidarea începută de Hideyoshi și continuată de Ieyasu și-a găsit împlinirea finală prin succesorii imediați ai lui Ieyasu. Credința creștină era o infracțiune capitală, deplasarea în afara domeniului de rezidență era strict reglementată, iar neascultarea poruncilor samurailor era pedepsită cu moartea. În teorie, cel puțin, un samurai avea dreptul să-și scoată sabia și să-lucidă pe cel care nu îl trata cu respectul cuvenit. În

practică, acest drept era temperat de probabilitatea ca o asemenea pierdere a controlului să-l coste viața și pe samuraiul înfuriat.

Această ordine draconică era menținută prin numeroase edicte și printr-o serie de prohibiții vizând călătoriile în străinătate și legăturile cu străinii, ceea ce avea să se numească *Sakoku* – „țara închisă”. Deja pusă în aplicare în timpul răscoalei din Shimabara, *Sakoku* le interzicea străinilor să intre în Japonia, chiar și celor care erau descendenți ai unor japonezi – metișii fiind exilați în anii 1630. *Sakoku* a creat un zid de frică în jurul Japoniei, obligând domeniile de pe coastă să nu permită intrarea în țară a unor intruși străini nedorți. Printre aceștia se numărau uneori și grupuri de misionari creștini, care sfidau pedeapsa cu moartea, debarcând pe țărmurile Japoniei pentru a se îngriji de populațiile tot mai puțin numeroase de credincioși creștini care se ascundeau. Unul dintre ultimii misionari prinși era chiar japonez la origine – părintele Mancio Konishi, despre care se crede că a fost nepotul lui Augustin Konishi, crescut în Macao, hirotonit la Roma și executat în Japonia, în 1644.

Sakoku este un termen problematic în studiile japoneze. Există o predispoziție modernă de a-l analiza, subliniind că, spre exemplu, deși poate că Japonia s-a izolat, ea nu a fost „deschisă” nici în anii de dinainte. De asemenea, se spune de obicei că *Sakoku*, în formularea unui savant, „avea multe lacune” și că era permeabilă pe alocuri. La urma urmei, încă existau legături comerciale oficiale în Nagasaki, unde un număr mic de negustori olandezi și chinezi aveau permisiunea de a ancora în insule-ghetou special desemnate¹⁹.

Au existat și alte legături neoficiale cu exteriorul. În Tsushima, clanul Sō a continuat să întrețină pe ascuns legături comerciale cu „regatul izolaționist” al Coreei. În Kagoshima, clanul Shimazu a menținut o suzeranitate informală asupra lungului lanț de insule Ryūkyū, lucru care i-a permis, indirect, să aibă acces la negustori din China. În nordul îndepărtat, odată ce clanul Matsumae s-a instalat într-un post comercial pe cea mai nordică insulă, Ezo, localizarea precisă a graniței de nord a devenit vagă și interpretabilă. Există și ocazia de a obține acces la mărfuri aduse din Siberia pe podul de gheață care se forma iarna. Unii supuși japonezi au continuat să apară în cele mai stranie locuri. Unii luptau ca mercenari în sud-estul Asiei. Alții, descendenți ai exilaților, și-au făcut apariția în Macao sau Goa. Odată

cu căderea Dinastiei Ming, în 1644, au circulat zvonuri (rămase totuși nefondate) despre mercenari japonezi care luptau în numele rezistenței Ming²⁰.

Astfel de șicanări adesea îl fac în mod greșit pe cititor să presupună că Japonia s-a bucurat de legături bogate și variate cu lumea exterioară. În realitate, cu excepția câtorva indivizi de la periferie, viața în Japonia în timpul shogunatului Tokugawa a fost îndreptată ferm către interior.

Sistemul Tokugawa a clasificat domeniile feudale în funcție de loialitatea lor față de Ieyasu – în particular, loialitățile unui anumit clan de samurai în bătălia de la Sekigahara din 1600 aveau să determine în mare măsură felul în care urmau să fie tratați descendenții săi în următorii 250 de ani. Bogatele domenii Owari, Kii și Mito le-au fost dăruite urmașilor fiilor favoriți ai lui Ieyasu, formând ramuri colaterale ale familiei Tokugawa, ce-l susțineau ferm pe oricare shogun aflat în funcție. La fel au procedat și celelalte „case înrudite” (*shinpan*), în jur de 20 de domenii conduse de alți descendenți ai lui Ieyasu. Ierarhic, sub ei se aflau „seniorii ereditari” (*fudai daimyō*), vasali loiali ai clanului Tokugawa, și descendenții unor seniori care îi juraseră credință lui Ieyasu înainte de bătălia de la Sekigahara. Multe dintre domeniile lor erau mici, dar cruciale din punct de vedere strategic, pe teritoriul lor găsim importante puncte de trecere a unor cursuri de apă, porturi și trecători montane. Administratorii feudali de pe treapta cea mai de jos erau „seniorii din afară” (*tozama daimyō*), care i se alăturaseră lui Ieyasu abia după începerea bătăliei de la Sekigahara. Printre aceștia se numărau mulți dintre cei care trecuseră în cealaltă tabără în ultimul moment, însă era și un eufemism politicos pentru casele care fuseseră forțate să se predea. Deși mulți dintre seniorii din afară au fost mutați, retrogradați sau, dacă nu, marginalizați, erau mai multe domenii îndepărtate ai căror conducători aveau să rămână puternici. Mai ales domeniile din sud Satsuma, Chōshū și Tosa urmau să-și mențină dușmănia mocnită față de shogunatul Tokugawa în următoarele două secole, având în cele din urmă un rol esențial în prăbușirea clanului Tokugawa.

Pentru țăranul japonez, anul agricol era întrerupt de clăci și de festivitățile de Anul Nou, care includeau statul la coadă pentru a călca în picioare o icoană creștină. După un timp, inchizițiile care au terorizat enclavele creștine din sud s-au impus în întreaga țară. Circulația era

reglementată în detaliu și dificilă între domenii dacă nu aveai actele necesare. Nu era ușor nici să îți schimbi confesiunea – fiecare supus trebuia să facă dovada apartenenței la un templu budist, demonstrând astfel nu doar că nu este corupt de credința creștină, ci și datoria veșnică de a face donații și a participa la ceremonii. Stareții au ajuns să aștepte donații din partea credincioșilor și să considere suspectă orice schimbare a sectei sau a credinței. Au existat chiar și cazuri de preoți corupți care i-au șantajat pe enoriași, amenințându-i că îi vor „demasca”, acuzându-i că sunt creștini.

Pentru samurai, acum o clasă ereditară, circulația era oarecum mai liberă. Aceasta se datora în mare parte sistemului complicat de loialități și obligații impuse seniorilor feudali, cărora li se cerea să petreacă un timp la Edo și perioada următoare pe domeniul lor, alternativ. Când nu se afla în Edo, un senior era obligat să-și lase soția și/sau moștenitorul în locul său, într-un sistem care se baza aproape fățiș pe ostatici. Deși frecvența varia – în funcție de dimensiunea domeniului, distanța la care se afla de Edo și statutul seniorului –, în Japonia drumurile erau ticsite adesea de imense procesiuni de samurai, seniori în palanchine și zeci de cărauși care transportau bagajele. Fie că se îndreptau spre Edo, fie că se întorceau, aceste coloane de oameni au creat o masivă industrie internă destinată călătorilor: hanuri la marginea drumurilor, stațiuni cu izvoare termale, animatoare, vânzători ambulanti și prostituate.

Clasa samurailor îndeplinea multe dintre funcțiile pe care astăzi le-am asocia cu administrația de stat. Lucrau ca vânzători la depozitele stăpânilor lor și ca paznici de noapte. Instruiau următoarea generație de războinici și, atunci când se aflau în Edo, îndeplineau numeroase funcții, asigurând paza personală sau făcând zile de clacă, fie pentru stăpânul lor atunci când se afla în capitală, fie ca parte a obligației stăpânului lor față de shogunul în funcție. Pentru aceasta, erau plătiți în orez.

În afară de țărani, cler și samurai, o a patra clasă ocupa un loc foarte ciudat. Negustorii, în mod tradițional considerați clasa cea mai de jos, cu doar o treaptă mai sus decât măcelarii și tăbăcarii „impuri”, s-au bucurat de un succes fără precedent în această lungă perioadă de pace. Centrele urbane atrăgeau negustori care erau capabili să profite de veniturile disponibile ale samurailor bogați, vânzându-le veselă și obiecte de artă, obiecte pentru casă și distracții nocturne. De-a lungul generațiilor, mulți dintre acești speculanți au adunat mai multă avere decât clasele care, pe scara socială, se

presupunea că sunt deasupra lor. În timp ce samurarii îndeplineau tot felul de sarcini plictisitoare pentru stăpânii lor, clasa negustorilor a fost cea care a început să frecventeze regulat teatrele, restaurantele și casele de toleranță. Pe măsură ce negustorii deveneau tot mai prosperi, inflația a început să erodeze valoarea plății în orez pe care o primeau samurarii.

Regulile clasei samurailor reflectă poziția lor bizară în societatea japoneză de după anii 1630. „Nu mai existau războaie”, așa cum tot repetase shogunatul, deși, ocazional, mai izbucneau răscoale ale țărănimii care trebuiau înăbușite. Persistă impresia că, încă de la răscoala din Shimabara, samurarii tineri tânjeau să li se ofere șansa de a-și arăta priceperea în luptă după ani de antrenamente care nu aveau nici un scop real. Artele marțiale însele, studiate continuu și obsesiv, nu mai erau puse în aplicare și au început să-și piardă calitățile practice. În această perioadă observăm înlocuirea în instrucția militară a sufixului *-jutsu*, clar realist, cu mult mai teoreticul *-dō*. Kendō, „calea sabiei”, se transformă în această perioadă într-o disciplină simbolică, asemănătoare mai mult cu un sport, în care, în principal, participanții se lovesc unul pe altul cu săbii simbolice din bambus sau lemn. Kyūdō, „calea arcului”, a rămas un hobby al aristocraților. Poate cel mai relevant, auzim pentru prima dată de Bushidō, „calea războinicului”.

Anumite scrieri localizate referitoare la anumite clanuri și domenii având diferiți autori au început să fuzioneze într-o idee generală despre cum ar trebui să se comporte un războinic, chiar și atunci când nu sunt războaie. Chiar dacă aveau o puternică afinitate cu ghidurile pentru vasali scrise de mulți samurai în vremurile vechi, alcătuirea unui cod Bushido spre sfârșitul secolului al XVII-lea și după aceea pare deseori să aibă o nuanță de protest. Shogunul Tokugawa Iemitsu, bolnav fiind, a fost convins în 1650 să decreteze că toți samurarii au datoria să-și mențină echipamentul la standardele corecte. În același an a scos în afara legii duelurile între samurarii care se plictiseau. În 1694, succesorul său, Tokugawa Tsunayoshi, a ordonat ca practica artelor marțiale să devină obligatorie – ca și când observase că mulți dintre samurarii aflați în slujba cârmuirii mai erau acum războinici doar cu numele. Rapoarte scandalizate atestau că unii samurai nu știau nici măcar să înoate. Alții se îmbrăcau în găтели scandaloase, cu nimic diferite de cele purtate de negustori. Anumite legi somptuare au încercat să

reînvie virtuțile marțiale, dar se pare că era Tokugawa le oferea samurailor multe tentații, făcându-i să uite de tradiție²¹.

Matsudaira Nobutsuna, care supraveghease masacrul creștinilor de la Shimabara, avea să devină unul dintre cei cinci regenți ai noului shogun preadolescent, Tokugawa Ietsuna. Cu toate acestea, spre deosebire de administrarea de către străbunicul lui Ieyasu a altui mic suveran, această regentă s-a dovedit a fi fructuoasă și încununată de succes, iar Ietsuna a condus Japonia în numele împăratului din 1651 până în 1680. Când a murit, la doar 39 de ani, aproape că a izbucnit o nouă criză a succesiunii, atunci când un vasal a îndrăznit să sugereze că poziția de shogun nu ar trebui să-i fie conferită automat unui moștenitor al clanului Tokugawa, ci unuia numit de împărat. La urma urmei, asta ar fi fost de așteptat dacă shogunul era cu adevărat în slujba împăratului. Cu toate acestea, ideea a fost imediat respinsă, iar fratele mai mic al lui Ietsuna, Tsunayoshi, a urmat la putere. Din relatările contradictorii despre creșterea și educarea în izolare ale noului shogun unii au tras concluzia că shogunul era cam nătâng și cu siguranță manevrabil de către grupul de japonezi care nu dispărea niciodată, figurile misterioase din spatele tronului.

Tsunayoshi nu a fost tocmai un Caligula al shogunatului, cu toate că unele dintre evenimentele mai neobișnuite ale domniei sale demonstrează că este periculos să pui omul nepotrivit în fruntea unei dictaturi draconice. În cei 29 de ani ai domniei sale au fost confiscate și redistribuite aproape 1,4 milioane de *koku* de terenuri feudale, demonstrând fie un număr remarcabil de seniori feudali incompetenți, fie încheierea unor socoteli vechi, fie, cel mai probabil, niște uneltiri în numele shogunului de către un cerc restrâns care pretindea că îl slujește. Se insinuează și astăzi că Tsunayoshi ar fi fost homosexual, ceea ce nu era ceva ieșit din comun în rândul samurailor din acea perioadă, însă merită menționat aici din cauza acuzației că ar fi fost ținut sub papuc de tânărul său iubit, nobilul mărunț Yanagisawa Yoshiyasu.

Prin urmare, este dificil de atribuit cuiva anume vina pentru majoritatea decretelor abominabile din timpul domniei lui Tsunayoshi, edictele privind compasiunea față de viețuitoare. Potrivit lui Tsunayoshi, care s-a născut în Anul Câinelui, oamenii din Edo erau neglijenți în comportamentul lor față de animalele inferioare și era de datoria lor să fie buni cu animalele, în special cu câinii. De vreme ce cuvântul shogunului era

lege și nimeni nu îndrăznește să i se opună, au urmat mai mulți ani ciudați în care câinii vagabonzi și bolile pe care le purtau au împânzit Edo, în timp ce locuitorilor le era interzis să intervină. Într-un caz, un bărbat a fost executat din cauză că a lovit un câine, iar un plan de a aduna toți câinii și a-i muta în zona rurală a dus la construirea și întreținerea a 50 000 de cotețe în suburbii. O asemenea nebunie a făcut ca Tsunayoshi să fie poreclit „Shogunul Câine”. Din fecirire, succesorul și nepotul său, Ienobu, a fost mai sănătos la cap.

Cu toate acestea, Tsunayoshi nu a fost înconjurat doar de șarlatani. Unchiul său, Tokugawa Mitsukuni (1628-1701), seniorul domeniului Mito, a fost un politician competent, care a supravegheat redactarea *Istoriei Japoniei* (*Dai Nihon Shi*). Începută în 1658 și terminată efectiv abia în 1906, deși majoritatea capitolelor au fost scrise în timpul vieții lui Mitsukuni, *Istoria Japoniei* a fost menită să rectifice ceea ce Mitsukuni considera a fi deficiențele din unele povestiri istorice anterioare.

Firește, existau multe cronică și romane istorice, dar, când a venit vorba despre consemnări reale de la curte, Mitsukuni a desconsiderat eforturile anterioare, considerându-le simple „cronologii”. Ca urmare, a conceput *Istoria Japoniei* imitând texte clasice chinezești precum *Shiji* de Sima Qian și lucrările învățatului neoconfucianist Zhu Xi. A fost ajutat în acest proiect de prezența unor învățați chinezi refugiați printre scriitorii de la „Școala Mito”. Plecând în momentul prăbușirii Dinastiei Ming din China continentală, aceștia au pus accent pe educația morală prin intermediul istoriei, iar elaborarea *Istoriei Japoniei* avea să exercite o influență mult timp după moartea lui Mitsukuni. Shogunul, așa cum recunoșteau cu toții, era conducătorul de facto al Japoniei, cel puțin de pe vremea lui Oda Nobunaga. Nimeni nu condusesese Japonia cu adevărat în timpul marilor războaie civile, însă înainte autoritatea le aparținuse primilor shoguni. Recunoscând în același timp contribuția unor samurai la formarea statului japonez, *Istoria Japoniei* s-a agățat cu fermitate de un model chinez, formulând ideea că împăratul a avut mereu controlul absolut și că acțiunile samurailor săi au fost întotdeauna întreprinse din loialitate față de dorințele sale. Desigur, nu a fost prima oară când cineva pretindea așa ceva – era un slogan popular de secole. *Istoria Japoniei* începe în anul 660 î.e.n., cu miturile creației statului japonez, și, preocupată îndeosebi de cele două

milenii care au urmat, își încheie narațiunea principală cu rezolvarea problemei celor „doi împărați”, în 1392.

Cu toate acestea, *Istoria Japoniei*, comandată sub auspiciile unui membru al familiei Tokugawa și, prin urmare, presupus aprobată chiar de shogun, va deveni o lectură importantă pentru viitoarele generații de samurai. În deceniile următoare, afirmațiile sale au erodat legăturile care supuneau clasa războinicilor clanului Tokugawa. Dacă citeai *Istoria Japoniei* printre rânduri, așa cum tindeau să facă tot mai mulți samurai, împăratul nu însemna doar fațada afișată nobililor sărăciți din Kyōto. În fapt, împăratul era forță viabilă și potentă în politica japoneză, un personaj căruia toți îi jurau credință. În esență, *Istoria Japoniei* le amintea samurailor că exista o putere superioară shogunului și, dacă shogunul nu își îndeplinea îndatoririle, samurailor erau obligați să-și afirme loialitatea față de împărat, sfidându-l pe generalisimul lui menit să lupte cu barbarii. Această idee avea să se materializeze însă peste mai bine de un secol. Loialitatea față de împărat era o chestiune pe termen lung, strategică pentru gândirea samurailor; în viața de zi cu zi apăreau probleme de natură mai mult tactică: cum să rămâi în viață și cum să obții o anumită poziție²².

În anul morții lui Mitsukuni a avut loc evenimentul decisiv din Japonia secolului al XVIII-lea, infama vendetă a celor „patruzeci și șapte de ronini”. Ca parte a interminabilelor ceremonialuri și vizite de curtoazie din perioada Tokugawa, Asano Naganori, tânărul senior feudal al ținutului Akō, a primit poruncă să-i distreze pe niște trimiși din Kyōto – care încă era capitala oficială – ce tocmai sosiseră la Edo. Ca parte a pregătirilor, el a primit instrucțiuni de la Kira Yoshinaka, unul dintre înalții dregători ai shogunului. Aceștia par să nu se fi înțeles prea bine și, citind printre rânduri, Kira se aștepta la mite și onorarii substanțiale din partea lui Asano, chiar dacă era responsabilitatea lui să-l instruiască. Indiferent de natura tensiunilor dintre ei, Kira, un individ foarte sarcastic, cam exagerase, se pare, cu aluziile la originile provinciale ale lui Asano. În 21 aprilie 1701, într-un pasaj acoperit de la una dintre reședințele shogunului, Kira a sărit calul, iar Asano, înfuriat, și-a scos pumnalul și i-a crestat obrazul (sau umărul, în funcție de sursă)²³.

Rana era superficială, iar cei doi au fost curând despărțiți de gărzi, însă răul era făcut. În ciuda invocării dreptului samurailor de a-și apăra onoarea,

folosirea unei arme în interiorul palatului shogunului era o ofensă capitală. Lui Asano i s-a poruncit să-și facă seppuku, pământurile sale au fost confiscate, iar samurarii săi proscriși – ronini. Când vestea a ajuns la urechile castelanului lui Asano, Ōishi Yoshio, acesta, obedient, a închis castelul, a demobilizat soldații și i-a predat cheile și documentele noului senior numit de shogunat. Dacă altădată această situație ar fi declanșat un război, acum legea clanului Tokugawa era supremă, iar un senior putea fi înlăturat printr-un simplu decret.

Cu toate acestea, deși își făcuse datoria față de shogun, executându-i ordinele, Ōishi era hotărât să-și arate loialitatea și față de stăpânul său nedreptățit, Asano. Împreună cu câteva zeci de samurai de la castel (prin tradiție, 47, dar se poate să fi fost mai mulți), a pus la cale să se răzbune pe Kira. În următorii doi ani, Ōishi a lăsat impresia că e un samurai discreditat. A fost văzut în casele de toleranță din Kyōto, se îmbăta în public și se înhăita, în mod ostentativ, cu toate scursurile din timpul shogunatului Tokugawa. Într-un gest care adesea a fost amintit ca un indiciu al adevăratei sale nobleți, a divorțat de soția sa și și-a renegat copiii, pentru a se asigura că ei nu vor avea de suferit din cauza viitoarei sale vendete.

Încetul cu încetul, cei 47 de ronini s-au adunat la Edo. Unul s-a căsătorit cu fiica celui care îi construise casa lui Kira, obținând pe această cale planurile interiorului reședinței. Alții au adus pe ascuns arme în Edo. Răzbușătorii asasini au trecut la acțiune în 14 decembrie 1702, atacând din două direcții casa troienită a lui Kira. Pe scurt, mai mulți dintre oamenii lui Ōishi au fost puși să-i imobilizeze pe portari, vecini și slujitori, fără violență, anunțându-i pur și simplu că samurarii se află într-o misiune nobilă și că nu este necesar să fie răniți și civilii.

În reședință s-a iscat o luptă crâncenă între oamenii lui Ōishi și samurarii lui Kira, care s-a soldat cu 16 morți și 22 de răniți dintre oamenii lui Kira. Însă acesta s-a furișat pe o ieșire secretă, samurarii găsimu-i așternuturile calde încă. Ōishi a mai învins doi samurai în curtea întunecată și izolată, înainte să-l târască la lumină pe cel pe care îl protejau. La lumina caldă a lampionului, Ōishi a văzut cicatricea lăsată de pumnalul stăpânului său. Acesta era cel pe care îl căuta.

În una dintre straniile răsturnări de situații din lumea samurailor, Ōishi a căzut în genunchi și s-a plecat în fața lui Kira, explicându-i cine e și oferindu-i, umil, șansa de a se sinucide, pentru a-și ispăși nelegiuirile. Abia

când Kira, laș, a refuzat să răspundă, Ōishi l-a apucat de păr și l-a decapitat. Odată ce și-au îndeplinit misiunea, samurarii au stins cu grijă lămpioanele din casă, pentru a preîntâmpina un incendiu neprevăzut, și s-au dus degrabă la mormântul lui Asano cu căpățâna lui Kira.

La răsăritul soarelui, s-a întins vestea despre faptele lor și, în drum spre templul de la Sengakuji, într-o atmosferă ca de carnaval, au fost felicitați și cinstiți de locuitorii orașului. Au așezat capul lui Kira pe mormântul lui Asano, după care s-au predat autorităților – toți în afară de unul, care fusese trimis la fostul domeniu al lui Asano ca să dea de știre.

Vendeta a fost o rușine teribilă pentru cei de la conducerea shogunatului – samurarii se comportaseră impecabil, în concordanță cu tradiția samurailor, însă sfidaseră totodată și o interdicție a shogunatului. Locuitorii din Edo au înrăutățit lucrurile, înaintându-i o petiție shogunului în numele lui Ōishi și al oamenilor săi, arătând că ei au respectat codul de onoare al samurailor, nu foarte clar definit. În cele din urmă shogunul a poruncit ca, în loc să fie condamnați la moarte ca niște criminali de rând, roninii să-și facă seppuku, un ultim gest de respect. Ceea ce au și făcut la începutul anului 1703, cu excepția mesagerului trimis în Akō, care a fost cruțat. Gestul lor a salvat onoarea stăpânului lor, a reabilitat imaginea celorlalți samurai și, în cele din urmă, a repus în drepturi Casa de Asano, deși cu un fief mult mai mic.

Mulți i-au considerat eroi, deși un anumit comentator se întreba cât de „dedicați tradiției” ar fi fost dacă ținta lor ar fi murit de vreo boală în cei doi ani care au trecut până ce și-au pus planul în aplicare. În schimb, un teoretician a sugerat că adevărata cale a samuraiului ar fi impus ca Kira să fi fost atactat în ziua când l-a insultat pe Asano. Ei tot ar fi murit, însă procesul ar fi fost mai accelerat și mai vădit. Un astfel de comentariu, făcut de Yamamoto Tsunetomo, sintetizează contradicțiile din epoca samurailor. Luate ca atare, adesea nu se remarcă foarte multe diferențe între disputa unor samurai pe considerente de onoare și o încăierare dintr-un bar, iscată de niște huligani care nu au căzut de acord cine are fularul cel mai frumos²⁴.

În cele din urmă, povestea a fost ficționalizată sub titlul *Chūshingura*, „Tezaurul vasalilor fideli”, însă piesa a fost pusă în scenă abia în 1748, la două generații după data când au avut loc evenimentele descrise. La început

a fost un spectacol de marionete *bunraku*, numărul roninilor fiind stabilit în mod convențional la 47, astfel încât fiecare să reprezinte alt semn kana din silabarul scrierii japoneze. Mai târziu avea să fie adaptată într-o piesă de teatru kabuki, devenind una dintre piesele de referință ale repertoriului kabuki. Chiar și atunci, numele au fost schimbate, iar acțiunea a fost plasată în secolul al XIV-lea, în încercarea de a nu mânia autoritățile. Nu trebuie să surprindă faptul că shogunatul Tokugawa și-a extins controlul strict și asupra supușilor din domeniul divertismentului. Într-adevăr, rareori se întâmpla să apară vreun autor care să pună în scenă o piesă sau să publice o carte care critica regimului Tokugawa. Relatarea unor evenimente curente se făcea adesea alegoric, insistându-se, cel puțin la prima vedere, asupra trecutului îndepărtat sau a destinațiilor exotice, pentru a evita cenzura cârmuirii. În momentul când Japonia reală era tulburată de vendeta celor 47 de ronini, scena era preocupată de *Bătăliile de la Coxinga*, o repovestire exagerată, fantastică, a căderii Dinastiei Ming și a rolului pe care l-a avut un războinic pe jumătate japonez.

Sinucidere din dragoste la Sonezaki (*Sonezaki Shinjū*, pusă în scenă prima dată în 1703), scrisă de Chikamatsu, reflectă etica samurailor distilată în clasa negustorilor. Prezintă povestea unui negustor sărac și a iubitei sale, o curtezană. Lui i se poruncește să se însoare cu alta, împrumută bani ca să scape cumva de asta, însă este jefuit de un alt negustor fără scrupule. Neștiind ce să mai facă, cei doi se sinucid, sfâșiați de eternul conflict al erei Tokugawa, cel între datorie și simțire. Succesul fulminant al piesei a condus la atâtea sinucideri în cuplu, care urmau modelul ficțional, încât autoritățile au trebuit să interzică piesele având ca subiect sinuciderea unor îndrăgostiți după 1723.

Deși samurailor erau peste tot – pe stradă, în taverne, pe scenă –, ar putea fi iertat cel care ar crede că nu erau decât spectrele unei epoci de mult apuse. Cel puțin oficial, Japonia a rămas într-o permanentă stare de pregătire. „Nu mai erau războaie”, însă clasa samurailor a rămas mai vigilentă ca niciodată față de catalizatorii care puteau declanșa un nou conflict. Scrutau coastele, păzindu-le de corăbii străine nepoftite; eradicau cuiburile secrete ale simpatizanților creștini. Iar în tot acest timp, clanul Tokugawa rotea seniorii de pe un domeniu pe altul, echilibrând cu prudență relațiile de putere dintre învingătorii și învinșii de la Sekigahara și asigurându-se că toate drumurile duc la Edo.

În nordul îndepărtat, aflându-se în pelerinaj pentru a vizita niște faimoase așezări antice, poetul Bashō (1644-1694) a dat peste vechile ruine ale fortului Takadachi, pe malul râului Koromo, unde Yoshitsune și ultimii săi susținători le-au opus rezistență pentru ultima oară inamicilor lor samurai. A găsit un luminiș verde, idilic, scăldat de lumina soarelui, presărat pe alocuri cu ruine seculare, unde se înălțase cândva o clădire de un anumit fel. Priveliștea l-a inspirat să scrie niște versuri despre timpurile trecute:

Vara se întinde pe pământ

Ca și când războinicii ar fi doar un vis²⁵.

1. Crasset, *History of the Church of Japan*, vol. 2. p. 22.
2. Hawley, *The Imjin War*, pp. 563-564.
3. Bryant, *Sekigahara 1600*, p. 64.
4. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 245.
5. Crasset, *History of the Church of Japan*, vol. 2, p. 88.
6. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 244.
7. Crasset, *The History of the Church of Japan*, vol. 2, pp. 96-97. Vezi și Kimura, *Konishi Yukinaga Den*, p. 544, care conține aceeași scrisoare în japoneză, dar în mod evident tradusă după o sursă europeană. Oare pietatea lui Augustin Konishi o fi fost adăugată mai târziu de cronicarii iezuiți?
8. Kimura, *Konishi Yukinaga Den*, p. 546. Unele surse presupun că părintele Mancio Konishi (cca 1600-1644), născut la Tsushima, educat la un seminar iezuit din Macao și în cele din urmă hirotonit la Roma, a fost fiul Mariei Konishi și al lui Dario Sō. El s-a strecurat înapoi în Japonia în 1644 și a fost martirizat, devenind ultimul iezuit atestat de pe teritoriul Japoniei până la Restaurația Meiji. Vezi și Sonoda, *Agostino Konishi Settsunokami Yukinaga Kaisōjō*, p. 424, pentru mai multe detalii despre descendenții îndepărtați ai lui Konishi, nu în ultimul rând Konishi Kiyohira și Konishi Toshiko, care semnează capitole din volum.
9. Crasset, *History of the Church of Japan*, vol. 2, p. 258: „[Ieyasu] s-a plâns că prințul, stăpânul lui, încrustase mai multe caractere pe clopotul cel mare din Daybut, în pofida lui”.
10. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 250.
11. Crasset, *History of the Church of Japan*, vol. 2, p. 259.
12. Miyazaki, *The Story of the Building of Shimabara Castle*, p. 66.
13. Hosokawa Tadatoshi, citat în Kanda, *Shimabara no Ran*, p. 34.
14. Paske-Smith, *Japanese Traditions of Christianity*, pp. 55-56, spune că aceștia erau Oye Matsuemon, Chizuka Zanzaemon, Oye Genemon, Mori Soiken și Yama Zenzaimon. Totuși, compară această listă cu cea oferită de Yanagida, *Shimabara Hantō Mukashibanashi Shū*, p. 162: Tsukuru din Koruba, Churen din Amiba, Hikoren din Enoura, Tokichi din Chijiwa și Naokichi din insula Ono.
15. Correa, citat în Okada, *Amakusa Tokisada*, p. 19.
16. *Kirishitan Monogatari*, citat în Elison, *Deus Destroyed*, p. 364.
17. *Hosokawa-ke Ki*, citat în Okada, *Amakusa Tokisada*, pp. 252-253.
18. Paske-Smith, *Japanese Traditions of Christianity*, p. 91.

19. Jansen, *China in the Tokugawa World*, p. 33.
20. Vezi, de exemplu, Clements, *Coxinga and the Fall of the Ming Dynasty*, pp. 291-292.
21. Turnbull, *The Samurai: A Military History*, p. 269.
22. Webb, „What is the *Dai Nihon Shi*?”, p. 135.
23. Blomberg, *The Akō Affair*, p. 19.
24. Yamamoto, *Hagakure*, p. 26.
25. Clements, *Moon in the Pines*, pp. 40 și 87-88.

Amurgul samurailor

Declinul clanului Tokugawa

În nordul îndepărtat, pe insula Ezo, era singurul loc în care Japona încă avea o graniță terestră comună cu o cultură străină. Familia Takeda, care s-a remarcat prin întemeierea unor colonii și înăbușirea tulburărilor de pe insulă în ultimul secol, și-a schimbat numele în Matsumae și a obținut controlul deplin asupra insulei. Autoritatea lor nu se întindea spre nord mai departe de locul pe care se află astăzi orașul Hakodate, zonă cunoscută local sub denumirea de *Wajinchi* – „teritoriul japonezilor”. În majoritate, restul insulei era *Ezochi* – teritoriul „barbarilor-creveți” –, iar clanul Matsumae și-a strâns mare parte din bogăție din comerțul cu localnicii. Nu se știe sigur – însă este foarte probabil – dacă locuitorii din Ezo erau rămășițele etnice ale populației emishi din vechile izvoare – sau cel puțin înrudite într-o oarecare măsură cu aceasta. Genetic vorbind, erau în mod clar diferiți ca rasă de japonezi, iar azi se presupune că erau ultimele rămășițe ale unei populații siberiene care a trăit cândva departe, în sudul teritoriului japonez, însă a fost împinsă tot mai spre nord după sosirea strămoșilor japonezilor de pe continent. Contrar convingerilor larg răspândite, aceștia nu erau „caucazieni”, deși aveau pielea mai deschisă la culoare decât cea a unui japonez obișnuit, adesea acoperită de tatuaje și cu o pilozitate mai evidentă. Unii comentatori au fost de părere că, spre deosebire de japonezii obișnuiți, acești bărbați își lăsau barba să crească pur și simplu din inerție, deși există dovezi de natură anecdotică din cel puțin o sursă care îi înfățișează ca fiind hirsuți¹.

Firește că acești oameni nu își spuneau „barbari-creveți”, ci *ainu* („oameni”), în opoziție cu percepția lor asupra altei prezențe, spirituală, printre copaci și munți, *kamui* („zei”). Clanul Matsumae se bucura de drepturi comerciale exclusive în relațiile cu ainu, iar simpla sa prezență a început să determine schimbări marcante în rândul triburilor care se

învecinau cu palisadele lor. Competiția pentru resurse pe care să le folosească în comerțul cu japonezii a provocat adesea conflicte în rândul populației ainu. O vendetă mocnită între două grupuri de ainu s-a prelungit în cea mai mare parte a anilor 1650, până ce căpeteniile Onibishi și Shakushain s-au lăsat înduplecate să încheie un armistițiu. Zece ani mai târziu, în 1666, ostilitățile au reizbucnit, aparent atunci când vânătorii din clanul lui Onibishi au fost surprinși, chipurile, făcând braconaj pe teritoriul care îi aparținea lui Shakushain. Se pare că au fost constrânși să încalce teritoriul lui Shakushain de permanenta căutare a unor animale vii, piei și blănuri pe care să le vândă japonezilor – nou-veniții în *Wajinchi* creaseră o nouă cerere pentru bunuri care a dat peste cap echilibrul sistemului de vânătoare al populației ainu².

În urma unor omoruri punitive comise pe principiul „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”, unele cete de războinici ainu au fost atacate de clanurile rivale. În 1668, după ce Onibishi a fost ucis în luptă, cei din clanul său le-au cerut ajutor samurailor lui Matsumae împotriva „rebelilor” lui Shakushain. Deși clanul Matsumae a trimis mediatori care au potolit încă o dată spiritele, aceasta a stabilit un precedent periculos, clanul lui Onibishi bucurându-se de o relație specială cu clanul Matsumae. Atunci când, în 1669, au izbucnit din nou ostilitățile, membrii tribului lui Shakushain nu i-au mai vizat doar pe dușmanii lor ainu, ci și un vas comercial aflat în trecere, care aparținea clanului Matsumae.

Conflictul din insula Ezo a fost acum reîncadrat în termeni similari samurailor de altădată și ai amestecului lor, în urmă cu 1 000 de ani, în relațiile dintre membrii „pașnici” și cei „sălbatici” ai populației emishi. Când vestea a ajuns la Edo, conflictul a fost numit „răzvrătirea” lui Shakushain împotriva clanului Matsumae.

Din punct de vedere politic, situația amenința mult proclamata pace cu care se fălea shogunatul și sugera că „generalisimul care luptă împotriva barbarilor” își neglijează îndatoririle. În culise, ea a stârnit și o paranoia privind o invazie a chinezilor de pe continent. Dinastia Ming fusese detronată în urma atacurilor invadatorilor manciurieni, în 1644, deși cucerirea sudului Chinei încă nu se încheiase. Așa cum Kubilai-Han ocupase cândva China și apoi se întorsese împotriva Japoniei, unii de la conducerea shogunatului erau îngrijorați că tulburările din nord erau

avangarda unei invazii manciuriene dinspre nord. În definitiv, se spunea că manciurienii proveneau din aceeași regiune din nord-estul Asiei ca și verii lor ainu și se putea presupune că plănuiau o invazie pornind de pe insula Sahalin³.

Această temere era nefondată. Manciuarii, despre care se știe că erau legați de pământ, nu au dat niciodată semne că le-ar surâde ideea de a cuceri neînsemnata Japonie insulară, iar răscoala lui Shakushain era un eveniment eminent local. Totuși, nevrând să riște, shogunatul a înăbușit-o trimițând câteva mii de soldați. Deși se presupunea că muschetele fuseseră confiscate din toată Japonia, se pare că încă erau larg răspândite în rândul samurailor lui Matsumae și al aliaților lor ainu. Cu toate acestea, oamenii lui Shakushain au luptat vitejește până ce au fost înconjurați de două expediții punitive și forțați să se predea și să plătească tribut.

După sfârșitul apocaliptic al răscoalei din Shimabara, soluționarea relativ simplă a răzmeriței lui Shakushain pare oarecum un anticlimax. Shakushain a fost ucis în 1669, iar fără vocea lui charismatică, unificatoare, populația ainu a rămas fără nici o alternativă la relația comercială cu samurarii de la hotarele sale. Limita lumii samurailor, granița lor cu teritoriile populației ainu, a rămas imprecisă, iar insula a rămas o zonă de frontieră sălbatică. Descrierile ulterioare ale populației ainu, până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, încep să semene foarte mult cu descrierile amerindienilor din rezervații – o populație descurajată, nesofisticată, ținută departe de lumea civilizată și amintirea unor vremuri mai primitive. În particular, remarcăm faptul că samurarii nu erau mai deloc interesați să inițieze eforturi coloniale active dincolo de *Wajinchi*, către ținuturile locuite de ainu. În schimb, populația ainu vâna, pescuia și pune capcane pentru japonezi, iar existența unei piețe vaste în *Wajinchi* a schimbat treptat prioritățile și modul de viață ale populației ainu de dincolo de graniță, transformând în mărfuri ceea ce fusese cândva o simplă economie de subzistență și învrăjbindu-i pe ainu unul împotriva altuia.

În mod surprinzător, revolta din nord nu a determinat shogunatul să colonizeze noi teritorii în insula Ezo. Japonia a rămas baricadată în spatele granițelor sale din secolul al XVI-lea, neavând prea multe legături cu restul lumii și, în consecință, nici posibilități de a învăța de la alții sau de a le cere ajutorul.

Infamul „Shogun Căine” a murit în 1709 fără moștenitori și a fost înlocuit de nepotul său, Ienobu, care curând avea să desființeze unele instituții și legi mai bizare, impuse de predecesorii săi. La moartea lui Ienobu, patru ani mai târziu, shogunatul i-a revenit băiețelului său, Ietsugu, și, prin urmare, în mâinile sfetnicului și mentorului micului suveran, filosoful Arai Hakuseki (1657-1725). Scriitor prolific, Arai a semnat o *Interpretare a istoriei (Tokushi Yoron, 1712)*, în scopuri educaționale, și a compilat cu grijă relatări despre lumea din afara Japoniei, *Lucruri auzite de la apus (Seiyō Kibun, 1715)*. Această ultimă carte cuprindea descrieri ale continentelor lumii, precum și transcrierea unor discuții cu Giovanni Battista Sidotti (1668-1714), un misionar italian care a fost arestat după ce a intrat ilegal în Japonia, fiind ținut în arest la domiciliu pentru tot restul vieții.

Ca regent al shogunului, Arai a avut posibilitatea să-și valorifice cu folos setea de cunoaștere și ideile excepționale. Observând cât aur și argint se risipesc în comerțul cu chinezii și olandezii, i-a încurajat pe negustori să facă troc în loc să-i plătească pe străini cu metale prețioase. De asemenea, s-a străduit să sistematizeze statutul shogunului. Dându-și seama că nu mai era ca pe vremea numirilor de pe câmpul de luptă, Arai a afirmat că shogunul are un mandat divin, asemenea împăratului însuși, și că, în ciuda superiorității recunoscute a împăratului, rolul shogunului este de a gestiona cu loialitate națiunea, în numele împăratului. Ținând cont de aceste lucruri, Arai a sugerat chiar ca shogunul să fie numit rege al națiunii (*koku-ō*) – ceea ce ar fi simplificat foarte mult protocoalele necesare în contactele cu alte țări, în cazul în care edictele Sakoku ar fi fost vreodată abrogate. Cu toate acestea, ideile sale au fost ignorate, iar micul suveran de care avea grijă a murit înainte să intre în adolescență.

Ietsugu avea niște frați și mai mici care ar fi trebuit să-i urmeze la tron, dar s-ar părea că nimeni din shogunat nu a vrut să reînvie practica medievală a desemnării unor candidați inadmisibil de tineri și să conducă în numele lor. În schimb, s-a declarat sfârșitul liniei directe a shogunilor Tokugawa, alegându-se un înlocuitor dintr-o ramură colaterală a familiei, pregătit chiar de Ieyasu tocmai pentru o asemenea eventualitate. Cunoscând foarte bine problemele apărute după ce familia Minamoto s-a stins, în secolul al XIII-lea, Tokugawa Ieyasu desemnase alte ramuri ale familiei sale ca succesoare pregătite să preia puterea, iar Tokugawa Yoshimune

(1684-1751), care făcea parte din una dintre ele, a fost cel care a urcat pe tron în 1716.

Abia trecut de 30 de ani, Yoshimune era un om puternic, cu multă experiență administrativă, dobândită pe domeniul său, pe care îl scosese în mod judicios din datorii după niște incendii devastatoare și un tsunami. Era un om practic, considerând chiar și reformele lui Arai prea idealiste și teoretice. În special, nu îi plăcea înclinația lui Arai către ceremonial, influențat de confucianism – Yoshimune prefera să cheltuiască banii statului pe lucrări publice, nu pe protocoale private, indiferent cât de mult credeau filosofii că ceremoniile îmbunătățeau manierele dregătorilor.

Yoshimune a fost, poate, cel mai bun dintre shogunii care i-au urmat lui Ieyasu, ajutat în mare măsură de faptul că a rămas la putere trei decenii, lucru ce i-a permis să se adapteze și să gândească pe termen lung. Deși nu a fost de acord cu multe dintre ideile lui Arai, s-a arătat totuși dispus să urmeze direcția sugerată de el, devenind un suveran cu o gândire civilă, și nu un guvernator militar ad-hoc. În timpul domniei lui Yoshimune nu mai era o infracțiune capitală să-i ceri dreptate shogunului, să depui plângeri sau să faci sugestii cârmuirii. Totodată, în vremea lui au fost asanate foarte multe terenuri și s-au realizat proiecte de irigații pentru darea în folosință a unor noi suprafețe agricole.

În ciuda abilităților sale, el a moștenit un stat care deja era în pragul falimentului. Deși Yoshimune a declarat public că principiile sale călăuzitoare erau dorințele predecesorului său Ieyasu, în culise era forțat să se lupte cu consecințele faptului că avea la conducere o elită de samurai războinici după aproape o sută de ani de pace. Pentru prima dată de secole, clasa samurailor se tot lărgea, nemaieexistând războaie care să-i mai rărească; numărul vasalilor din provincii creștea rapid, iar moștenirea rangurilor strămoșilor de către tot mai mulți descendenți suprasolicita vistieria stăpânilor lor. Yoshimune a limitat moștenirea rangurilor, în particular în ceea ce privește adopția, care, la fel ca pe vremea primilor samurai, devenea pe zi ce trecea o practică a parveniților care voiau să urce pe scara socială.

Amintind probleme mai presante, precum foametea din anii 1720, Yoshimune a început să reducă și cheltuielile statului pe produse de lux, sperând să stimuleze reduceri similare ale cheltuielilor somptuare și în rândul populației. A impus o taxă de 1% fiecărui senior al unui domeniu,

însă și-a temperat această lăcomie financiară reducându-le obligațiile de a-l sluji la Edo. Pe termen scurt, această măsură a generat mai multe venituri pentru stat, dar în timp a condus la slăbirea legăturilor dintre Edo și regiunile periferice. De vreme ce soldele samurailor și impozitele erau plătite în orez, relaxarea financiară funcționa numai dacă recoltele de orez erau bune. În vara anului 1732, o mare parte a recoltei de orez s-a mănât, provocând o foamete care a afectat două milioane de japonezi, dar și economia salariilor samurailor și a veniturilor publice. În pofida proclamației „gata cu războaiele”, revoltele cauzate de lipsa hranei au devenit recurente în anii 1730, chiar și atunci când recoltele erau bune, când speculanții au început să pună deoparte surplusul, pregătiți să profite atunci când, inevitabil, avea să fie din nou penurie. Date fiind fluctuațiile de preț și de disponibilitate din timpul său, Yoshimune a fost poreclit „Shogunul Orezului”⁴.

Poate că izolarea Japoniei a împiedicat amestecul creștinilor/străinilor, dar a și lăsat Japonia să se descurce singură în cazul unor dezastre naturale. Încă o dată, în ciuda opoziției sale autoproclamate față de cele mai multe dintre ideile lui Arai Hakuseki, Yoshimune a aplicat unele dintre politicile lui Arai, punând accent în special pe cercetarea tehnologiei și dezvoltării străine. În timpul domniei lui Yoshimune, în 1720, interzicerea la nivel național a cărților străine a fost anulată, permițându-li-se cărturarilor japonezi să aibă acces la documente chinezești, câtă vreme cărțile respective nu conțineau vreo referință la creștinism. Shogunul a încurajat un grup restrâns de specialiști să cerceteze lumea exotică și amenințătoare a europenilor. Numită „studii olandeze” (*Rangaku*), după singura națiune europeană cu care japonezii au avut contacte de orice fel, această nouă disciplină avea să ducă la progrese lente în medicină, geografie și matematică. Între timp, în ciuda politicii izolaționiste oficiale, agricultura Japoniei s-a diversificat odată cu apariția cartofului-dulce, care a ajuns în mâinile țăranilor din insulele Ryūkyū adus din China⁵.

Și prioritățile samurailor se schimbaseră. Pentru orice înalt dregător, obligația de a petrece alternativ un timp și în Edo a creat o afinitate tot mai mare pentru viața urbană. Kyōto, considerat cândva orașul tuturor orașelor, era acum privit ca un fel de fundătură demodată, care încă era reședința împăraților, dar care nu se putea măsura cu ceainăriile, bordelurile,

prăvăliile cu cărți și teatrele din învecinata Ōsaka și din îndepărtatul Edo. Deși oficial nu a fost niciodată „capitală” în timpul shogunatului Tokugawa, Edo dobândise deja alura unui oraș al culturii, viciului și oportunităților.

Teatrele, în special, erau centre de divertisment, adesea învecinându-se cu restaurante și cafenele în care se vindeau biletele, fiecare depinzând de celalaltă. La începutul erei Tokugawa se considera că teatrul nō, mai serios și mai de modă veche, este mai potrivit pentru clasa conducătoare, dar poveștile cu samurai au devenit curând subiectul pieselor cu marionete bunraku, mai populiste și mai țipătoare, și al noii forme de teatru, kabuki, mai melodramatic, cu un repertoriu clasic de piese structurate în tablouri sau scene. Acestea nu erau menite doar să-i distreze pe samurai și pe negustori, ci au ajuns și să-i definească pe samurai, prin ficțiuni vii și legende nemuritoare despre evenimente-cheie din istoria samurailor.

Urmărind lista celor mai populare piese kabuki din perioada Tokugawa, observăm o schimbare treptată a poziției samurailor. Învingătorii din războaiele civile încă sunt priviți cu respect, chiar temuți în orașe, însă standardele și tradițiile lor par de cele mai multe ori nepotrivite cu urbanizarea continuă a Japoniei. Samurarii erau subiecte ale așa-numitelor *jidaimono* („piese de epocă”), în contrast cu *sewamono* („piese contemporane”), comedii și melodrame plasate în aceeași perioadă – samurarii vorbeau ca pe vremuri, drama era mai formalizată și arhaică, iar isprăvile mai fantastice. Multe își aveau originea în piese de teatru cu marionete, personajele putând astfel să facă demonstrații de forță și agilitate supraomenească, adâncind impresia exaltată și legendară că trecutul ar fi fost o altă țară. Asemenea reprezentări ficționale ale samurailor ar trebui privite cu prudență – ele nu reflectă direct stilul de viață al samurailor, așa cum nici *Inspectorul Morse* nu reflectă direct rata criminalității din Oxford. Cu toate acestea, ele ne pot sugera anumite adevăruri ascunse despre atitudinile din perioada shogunatului Tokugawa – sunt aceste povești mai puțin „ficționale” decât *Povestea familiei Heike* sau celelalte cronicile de război din epocile anterioare?

Piesa *Fuwa* (1680) a introdus un clișeu bine-cunoscut în vocabularul poveștilor cu samurai, printr-o istorisire despre doi războinici care, mergând pe stradă, își ating din greșeală tecile unul altuia. Samurarii își iau imediat poziția de atac, fiecare considerându-se „insultat” de celălalt, dar sunt împiedicați să se rănească reciproc numai prin intervenția unei femei care

îngenunchează între ei, cu mâinile întinse, implorându-i să fie raționali. Inițial, secvența atingerii tecilor (*saya-ate*) a fost gândită ca un scurt episod în cadrul piesei, însă a fost extras și transformat într-o piesă de sine stătătoare, într-un singur act, în anii următori. Astăzi, încă e cunoscută sub titlul simplu *Saya-ate* și piesa atrage atenția asupra tensiunii continue din viața de zi cu zi a samurailor. Cedarea în fața unei asemenea bravade se putea încheia cu porunca de a-și face seppuku, însă numeroase probleme legate de percepția onoarei se conturau încă amenințător pentru elita războinicilor⁶.

Shibaraku (1697) reprezintă un alt moment-cheie în imaginea de sine a samurailor și a apărut accidental în altă piesă, cu cinci ani în urmă, când, din cauza rivalității, unul dintre actori, în timp ce se afla pe scenă, nu i-a mai dat confratelui său replica. Atunci, actorul din afara scenei a strigat: *Shibaraku!* („O clipă!”) și a dat buzna pe scenă. Spre sfârșitul deceniului, incidentul *Shibaraku* devenise o piesă de sine stătătoare, într-un singur act. Pretinzând a fi o întâmplare din viața unui samurai din secolul al XI-lea care a luptat alături de clanul Minamoto pentru cucerirea nordului, piesa descrie o bătălie din apropierea templului lui Hachiman, întreruptă de sosirea oportună a unui samurai vânjos, care poruncește din fundul teatrului ca acțiunea să fie întreruptă, după care intră în scenă printre spectatori.

Conținând povești bine-cunoscute și îndrăgite și un cadru situat, în mod convenabil, în trecutul îndepărtat, Războiul Genpei a rămas o sursă importantă de inspirație pentru cele mai celebre piese. *Kagekiyo* (1739) îl prezintă pe samuraiul cu același nume din clanul Taira încarcerat de clanul Minamoto, care îl ține în captivitate timp de 50 de zile, sperând să stoarcă de la el informații despre locul unde se află alți inamici. Însă stoicismul său îi impresionează pe răpitori și, după scena magică în care el cântă la un instrument muzical, cumva îi convinge că nimic din ceea ce știe el nu i-ar putea ajuta. Într-un final, el se dezleagă și evadează, jurând să se răzbune. Spiritul său mânios avea să reapară în altă piesă importantă a repertoriului kabuki, *Mântuirea* (*Gedatsu*, 1744), în care planurile victoriosului clan Minamoto de a cinsti spiritele inamicilor lor morți din clanul Taira sunt dejucate atunci când marele clopot al templului Tōdai-ji nu se lasă tras. „Mântuirea” din titlu se referă la *Kagekiyo*, când spiritul său este potolit și exorcizat cu haina de mătase a unui sfânt budist.

Poveștile cu Yoshitsune nu au fost niciodată străine teatrului japonez. Prima dintre numeroasele variante ale primei întâlniri cu gigantul său slujitor, *Benkei pe pod (Hashi Benkei)*, a fost jucată în 1744. *Yoshitsune și cei 1 000 de cireși (Yoshitsune Senbon Zakura)* a apărut prima dată ca spectacol de marionete, în 1747, peste numai un an fiind adaptată pentru kabuki. Piesa prezintă o repovestire fabuloasă a bătăliei de la Yashima (în fapt, încurcând evenimentele cu cele petrecute mai târziu, la Dannoura) și aluzii la fuga lui Yoshitsune spre nord, dar în general se axează pe acțiunile unei vulpi metamorfozate, care îi jură credință iubitei lui Yoshitsune, pentru a ajunge aproape de toba ei, făcută din pieile părinților vulpii. O atare poveste fantastică era mai ușor de vândut autorităților decât *Condițiile lui Yoshitsune din Koshigoe (Yoshitsune Koshigoejō)*, o piesă jucată prima dată în 1754. Și această piesă îl prezenta pe Yoshitsune ca fugar, însă conținea și o scenă controversată, în care un fost vasal al clanului Minamoto, trecând printr-o perioadă mai grea și forțat să devină făurar de accesorii pentru săbii, este reabilitat ca samurai de principiu atunci când își propune să-l ucidă pe inamicul lui Yoshitsune, shogunul. Victima este, bineînțeles, Yoritomo, care murise de mult, cu toate că cenzorul statului nu a văzut lucrurile la fel, interzicând jucarea actului respectiv de teamă că va încuraja idei similare față de împăratul care domnea în acel moment.

Cea mai celebră dintre toate a fost *Kanjinchō (Izvodul de iscălituri)*, jucată pentru prima dată în 1702. Se concentra asupra unui singur incident apocrif din a doua parte a vieții lui Yoshitsune, când el, împreună cu ultimii câțiva adepți credincioși, fuge spre nord, încercând să scape de Yoritomo. Deghizați în călugări rătăcitori, reușesc să treacă de un punct de control de la Ataka abia după ce sunt luați la întrebări de șeful postului de gardă, pe care călugărul războinic Benkei îl păcălește, prefăcându-se că citește de pe o listă de donații. Când gărzile se arată bănuitoare față de cel mai umil dintre călugări (Yoshitsune), Benkei salvează situația lovindu-l pe Yoshitsune, ca și când ar fi fost doar un biet căraș. Înșelătoria funcționează, însă Benkei trebuie să-i ceară iertare lui Yoshitsune pentru infracțiunea capitală de a-și fi lovit stăpânul.

E interesant totuși de remarcat câte piese kabuki nu aveau ca subiect samurai. Deși samurarii au rămas o prezență constantă în societate, preocupările autorilor de piese kabuki și ale publicului lor nu se limitau exclusiv la aceștia. Multe alte piese din repertoriu aveau ca subiecte iubiri

nefericite, negustori ambulanti și vraci, precum și povești fantastice despre curteni legendari. Pentru mulți din clasa samurailor, stilul de viață specific samurailor nu era decât o corvoadă zilnică a birocrăției și administrației – teatrul nemaifiind o oglindă, ci o evadare.

Unele elemente teatrale au pătruns chiar și în viața de zi cu zi a samurailor. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, mulți dintre samurarii de rang inferior nu mai păstrasera decât cele mai ostentative simboluri ale rangului lor. În ciuda regulilor stricte privind obligațiile militare ale samurailor, mulți pur și simplu nu s-au mai sinchisit să păstreze numărul obligatoriu de slujitori angajați permanent, recurgând la ajutoare temporare în puținele ocazii când protocolul cerea ca samuraiul să fie asistat de servitori. În special ceremoniile de Anul Nou au devenit notorii pentru noianul de scutieri ai samurailor și pentru parada samurailor simandicoși însoțiți de așa-ziși servitori care în mod clar nici măcar nu îi cunoșteau. Un poem din perioada respectivă satiriza această practică:

Noul An e atunci când samurarii de-a gata s-au terminat.

Noul An e atunci când prețul slujitorilor cu ziua crește⁷.

Acest caracter teatral îi însoțea pe samurai chiar și în moarte. Dacă un samurai comitea o infracțiune sau încălca o lege pentru care era prevăzută pedeapsa cu moartea, în era Tokugawa i se acorda prin tradiție dreptul de a nu muri ca un criminal de rând, într-o execuție publică, ci făcându-și seppuku ferit de privirile altora. Cu toate acestea, de multe ori, nici seppuku nu mai era ce fusese odată. În loc de eviscerarea consacrată și dureroasă, pe vremea shogunatului Tokugawa, seppuku era mai degrabă o simplă decapitare. Victima compunea poemul de adio și îngenunchea pe tatami, însă pumnalul pe care trebuia să-l folosească era cam ca o sabie de lemn. Atunci când întindea mâna spre el nu urma eviscerarea, ci era semnalul dat călăului, care îi tăia capul. Probabil că majoritatea samurailor au acceptat ușurați această practică, dar pentru fanatici era încă o dovadă că virtuțile samurailor intraseră în declin⁸.

Yamamoto Tsunetomo (1659-1719) a fost un alt membru al clasei conducătoare care a simțit pe pielea lui contradicțiile dintre obiceiurile samurailor și lumea în continuă schimbare din jurul lor. Slujind cu loialitate clanul Nabeshima încă din adolescență, Yamamoto plănuise să-și facă

seppuku în 1700, după moartea stăpânului său. Însă stăpânul lui i-a interzis pe patul de moarte să i se alăture, iar Yamamoto s-a văzut nevoit să îl slujească pe un moștenitor nu tocmai agreabil. Dând dovadă de diplomație, s-a retras din postul său devreme și și-a petrecut ultimul deceniu de viață într-un schit izolat din munți, scriindu-și părerile despre etica samurailor, în special cu referire la vorbele și faptele celor două generații anterioare ale familiei Yamamoto. Compilația finală, publicată după moartea lui Yamamoto cu titlul *În umbra frunzelor* (cunoscută mai ales sub titlul său japonez, *Hagakure*), a fost una dintre sutele de cărți despre filosofia samurailor. Cu toate acestea, avea să capete tot mai multă importanță în următoarele secole, devenind o piatră de temelie a credinței samurailor. Yamamoto a reafirmat cu îndrăzneală un adevăr pe care elita conducătoare îl ignorase în vremuri pașnice: „Calea samuraiului este moartea”.

Aforismele lui Yamamoto reflectau o cunoaștere profundă a istoriei militare a Japoniei. A afirmat că și-a dat „șapte vieți” pentru clanul Nabeshima, făcând aluzie la ultimele cuvinte ale lui Kusunoki Masashige, iar scrierile sale emanau o oarecare teamă că, interzicându-le samurailor să-și urmeze stăpânul dincolo de moarte, shogunatul a pierdut într-un fel simțul realității. În mod ironic, însuși clanul Nabeshima a interzis aceste sinucideri în 1661, cu doi ani înaintea shogunatului, ca reacție, se pare, la fanatismul îngrijorător al unora dintre samurailor săi care comiseseră astfel de acte. În 1635, un samurai al clanului Nabeshima și-a ciopârțit trei degete, unul după altul, în încercarea de a cumpăra o poțiune magică pentru criza letală de variolă care îl lovise pe stăpânul său. Pentru Yamamoto, aceste acte nu erau nebunești sau fanatice, ci semnul unei loialități veritabile. Yamamoto considera că adevărata cale a samuraiului înseamnă a fi mereu gata să-ți dai viața pentru stăpânul tău, a fi toată viața pregătit să acționezi imediat. Complotul de doi ani al celor 47 de ronini nu era genul lui – Yamamoto credea că un samurai adevărat și-ar fi scos sabia, ar fi rezolvat problema onoarei pe loc, după care s-ar fi sinucis pentru a se asigura că nu vor fi învinuiți superiorii săi. Departe de a susține idealurile samurailor, Yamamoto a condamnat mândros declinul lor:

Vremurile s-au schimbat în ultimii 30 de ani. Când tinerii samurai se întâlnesc, vorbesc despre bani, despre câștiguri și pierderi, cum să se îngrijească așa cum trebuie de gospodărie, cum să cunoască prețul veșmintelor și povestesc cum au împărțit perna cu femei. Dacă se aduce vorba

de altceva, toți își pierd cheful și se simt cumva stânjeniți. Pe ce cale nenorocită au apucat-o lucrurile!⁹

Vorbele amare ale unui om aflat la un pas de moarte, păreri foarte personale ale lui Yamamoto despre datoria unui samurai se vor transforma, cu timpul, într-un ghid pentru generațiile viitoare, fără experiența a războiului. În anii următori, cartea avea să devină o manifestare periculoasă a ficțiunilor despre samurai ca adevăruri despre samurai.

Între timp, adevărul despre samurai era mai greu de acceptat. După epoca de aur a domniei „Shogunului Orezului”, Yoshimune, fiul și nepotul său au fost mult mai puțin competenți. Descriși ca fiind distrași, incompetenți sau pur și simplu leneși, al nouălea și al zecelea shogun, Ieshige și Ieharu, au lăsat puterea, în mare măsură, în mâinile șambelanilor lor. La sfârșitul secolului al XVIII-lea au apărut semne ale unei nemulțumiri mocnite în interiorul clanului Tokugawa, deși sistemul de control instituit de Ieyasu i-a împiedicat să se manifeste printr-o revoltă fățișă. Toată lumea înțelegea că *bakufu* nu mai era ce fusese pe vremea primilor shoguni, dar nici un senior din provincie nu a îndrăznit să-și exprime convingerile, deoarece încă putea fi eliminat rapid. Pentru oamenii de rând, care nu aveau de pierdut un domeniu, nemulțumirile erau mai ușor de exprimat. Takenouchi Shikenobu, un fiu de doctor care, prin urmare, nu făcea parte din clasa samurailor, a îmbrățișat deschis doctrina „loialității față de împărat” (*Shinnō Ron*), și nu față de shogun, lucru care a stârnit un val de interes la curtea de la Kyōto, înainte de arestarea lui, în 1759.

Vreo doi ani mai târziu, un profesor de științe militare din Edo a fost înlăturat din funcție de niște rivali care susțineau că acesta era adeptul rezistenței împotriva shogunului. În fapt, el nu critica decât nevoia cârmuirii de a-și menține autoritatea prin forță, dar, imprudent, a făcut aluzie la o soluție mai pașnică folosind expresia „calea regală” (*ō-dō*). Aceasta a fost interpretată ca o afirmare a susținerii unei restaurări a conducerii directe a împăratului, pentru care profesorul a fost condamnat la moarte. Zvonurile că ar exista o opoziție au persistat în rândul țărănimii, mai ales după ce un protest din 1764 din Kōtsuke și Musashi a escaladat, ajungând să participe 200 000 de țărani furioși. Aceste cifre reprezentau, pentru shogunat, o reiterare tulburătoare a frământărilor din timpul răscoalei din Shimabara din 1637. Deși frământările s-au potolit, era oarecum stânjenitor faptul că

acestea nu apăruseră într-o insulă periferică sau într-o provincie refractară, ci la o distanță de doar câteva zile de Edo. În încercarea de a înăbuși în fașă alte proteste, shogunatul le-a oferit informatorilor stimulente pentru a avertiza din timp autoritățile. În plus, regulile pe care seniorii trebuiau să le respecte în ceea ce privește deplasarea armatelor lor în afara domeniului de care aparțineau s-au mai relaxat, astfel că unui senior i se permitea să ceară ajutorul unui vecin pentru suprimarea unei revolte, fără a mai aștepta autorizație de la Edo. Există o singură condiție – astfel de mișcări de trupe nu puteau implica și arme de foc; shogunatul era hotărât să-i țină pe țărani în frâu cu săbii și sulițe¹⁰.

Observăm totodată și o notă tot mai pronunțată de nemulțumire în povestirile și piesele din această perioadă, deși disidența este de multe ori alegorizată, mascată sau doar sugerată. Trebuie să reținem și că, pentru mulți spectatori și bârfitori de la vremea aceea, nemulțumirea nu viza neapărat clasa samurailor, ci pe stăpânii lor de atunci, clanul Tokugawa. Mai ales pe domeniile ai căror stăpâni fuseseră de partea învinșilor în bătălia de la Sekigahara – precum regiunile din sud, Satsuma și Chōshū –, era larg răspândită părerea că trebuia schimbat nu atât sistemul, cât regimul în sine.

Unele mituri urbane de la sfârșitul secolului al XVIII-lea sugerau că Tokugawa Ieyasu fusese tulburat că tot aude numele unui anumit făurar de săbii dintre dușmanii săi. Spre sfârșitul vieții, s-a agățat de superstiția că săbiile făcute în secolul al XVI-lea de școala lui Muramasa fuseseră intenționat blestemate să facă rău familiei Tokugawa. Această superstiție – cel puțin așa se zvonea – a pornit de la faptul că bunicul lui Ieyasu fusese ucis cu o astfel de sabie, tatăl său la fel, iar Ieyasu însuși s-a rănit în una pe când era copil. A devenit și mai îngrijorat după ce a descoperit că, în cazul a două execuții, a soției sale infidele și a fiului adoptiv, presupus trădător, sabia călăului era făcută tot de Muramasa. Cu timpul, Ieyasu a ajuns să creadă că fiecare dintre generalii care i s-au opus aveau o sabie Muramasa, inclusiv Sanada Yukimura, care, se spune, i-a făcut o rană supărătoare în bătălia de la Tennōji, în 1615. Cititorul atent ar putea observa că izvoarele vremii atestă că, dacă Ieyasu ar fi fost rănit de Sanada, rana ar fi fost produsă de o *suliță*; însă nu contează – ficțiunea era deja mai îmbietoare decât adevărurile și-așa nesigure.

Săbiile Muramasa erau extrem de apreciate, prin urmare nu ar fi trebuit să fie surprinzător că se aflau în posesia membrilor bogați ai aristocrației. Nu ar fi trebuit să fie un mister nici motivul pentru care aristocrații condamnați la moarte îi cereau călăului să folosească lamele cele mai ascuțite și de cea mai bună calitate – o singură tăietură desăvârșită era evident preferabilă celor trei lovituri prin care a fost decapitat Augustin Konishi. Dar poveștile despre „blestemul lui Muramasa” par să fi servit altui scop în Japonia secolului al XVIII-lea: să-i facă pe oameni să se înfioare, reamintindu-le că a existat o vreme când cineva i s-a împotrivit shogunului și că moștenirea aceasta nu se pierduse, ci era ascunsă în sânul clanurilor, îngropată în hambare și transmisă mai departe de vânzătorii de săbii.

Se spunea că săbiile Muramasa erau blestemate. Creatorul lor era pe jumătate nebun, iar armele pe care le făurea ar fi putut să-i umple pe cei care le mânuiau de o furie criminală. O poveste amintește de un tânăr samurai, Gentarō, plecat la Edo în perioada cât era obligat să locuiască acolo, care vede o sabie Muramasa atârând, alături de alte săbii, în rastelul unui vânzător:

Tremurând, a scos-o din teacă și i s-a tăiat răsuflarea. Sabia avea profunzimi ascunse, de parcă negura dimineții țâșnea din metal. Lumina pălea pe lamă, în culorile curcubeului... Doar ținând-o în mână, a băgat de seamă că era desăvârșită... un artefact demn de un senior, menită să nu ajungă niciodată în mâinile unui samurai de rând... ¹¹

Samuraiul e și mai bucuros când vânzătorul se oferă să-i vândă sabia la un preț de nimic față de adevărata sa valoare, fără să-i spună însă de ce. Vesel, Gentarō ia cu el sabia când se întoarce pe domeniul său, unde le-o arată celorlalți ofițeri. Deși toți rămân cu gura căscată, liderul ofițerilor îi spune că sabia nu are nici o valoare. Bănuind că acesta nu vrea decât s-o cumpere de la el la un preț convenabil, Gentarō mai cere părerea cuiva și i se spune trista poveste a săbiilor blestemate. După o serie de morți care prefigurează dezastrul, ca într-un film de groază modern, majoritatea celor implicați în poveste mor într-o săptămână, ca și servitorul familiei, căruia i se spune să arunce sabia în râu, dar, în mod nechibzuit, se gândește s-o păstreze pentru el.

În 1797 legenda și-a câștigat un public mai larg, fiind pomenită într-o populară piesă kabuki, *Reflecții piezișe despre viața de lupanar (Satokotoba Awasekagami)*. Reînsuflețită în 1815 și din nou în 1860, cu mici variațiuni, povestea a devenit o temă recurentă a teatrului japonez. Firul narativ principal implică o fată dispărută în cartierul plăcerilor și fiul sărac al unui negustor, disperat să strângă bani pentru a o elibera pe iubita sa din sclavia unui bordel. Aceste intrigi de bază se împletesc cu reminiscențe ale legendei lui Muramasa – o sabie Muramasa blestemată este vândută de un vânzător lacom, care e curând omorât; sabia ajunge pe mâinile unuia dintre personajele principale și îl împinge să ucidă mai mulți oameni. Așa cum se întâmpla în teatrul kabuki, amănuntele despre lumea reală sunt ascunse în spatele melodramei. Piesa se inspira din prăbușirea unui pod din Edo în 1807 și uciderea, în 1820, a unei gheișe capricioase de bărbatul care se ruinase pentru a-i cumpăra libertatea. În secolul al XIX-lea, săbiile Muramasa erau asociate cu o serie întreagă de povești macabre pe jumătate uitate despre crime și trădare și ajunseseră să fie legate, în mintea oamenilor, de pătarea onoarei samurailor în vendete sângeroase, neimportante și în încăierări pentru animatoare și datorii mărunte¹².

În ciuda calității superioare a săbiilor Muramasa, acestea deveniseră tot mai greu de vândut și au fost cazuri în care pe unele săbii numele făurarului fusese falsificat, Muramasa fiind modificat în Masamune – alt meșter, care nu avea însă reputația compromisă. În fapt, reputația proastă a săbiilor Muramasa în perioada shogunatului Tokugawa le atribuia acestora o *valoare* nesperată pentru cei care disprețuiau cârmuirea. Puținele săbii care s-au păstrat după perioada Tokugawa, ascunse prin pivnițele familiilor, valorează astăzi milioane¹³.

Pe măsură ce perioada Tokugawa se apropia de sfârșit, presiunile exercitate asupra clasei samurailor au devenit mai vădite. Cei mai nefericiți aveau de luat o decizie grea – să se agațe de un statut de clasă pe care nu și-l permiteau sau să admită că renunțaseră la categoria socială pe care înaintașii lor o câștigaseră pentru ei prin forța armelor.

Takizawa Okuni (1767-1848) a crescut într-o familie de samurai sărăciți, ca mai toate familiile din clasa războinicilor. Al cincilea dintre șapte copii, Takizawa a fost marcat de moartea celor doi frați mai mari, survenită înainte să ajungă la maturitate. Tatăl său, un samurai de rang

inferior din clanul Matsudaira, a murit din cauza băuturii înainte ca Takizawa să împlinească 9 ani și în scurt timp stipendiul în orez al familiei a fost redus la jumătate. Atât Takizawa, cât și fratele său și-au căutat de lucru la clanul Matsudaira, la fel ca tatăl lor, însă fratele lui nu putea să sufere această slujbă, așa încât a renunțat, rămânând o vreme ronin. Între timp, Takizawa a fugit din slujba clanului Matsudaira la 14 ani. Ghinionul l-a urmărit și după ce a devenit adult și, în cele din urmă, a luat o decizie care, pentru generațiile anterioare de samurai, ar fi fost de neconceput – a renunțat la statutul său de samurai și a intrat de bunăvoie în tagma negustorilor. Deși și-a dezonorat familia, măcar a putut să-și câștige traiul din negoț și să se dedice scrisului, sub pseudonimul Kyokutei Bakin. S-a specializat în *gesaku* lungi, în serie – romane populare, tipărite ieftin, cu ilustrații sinistre, pline de fapte mărețe și aventuri. În acest rol, de *fost* samurai, încercând să-i insuflă virtuțile samurailor unui fiu și apoi unui nepot care îl cunoștea doar ca autor de romane de duzină, Bakin a creat ficțiuni moderne despre samurai, la care înșiși samurarii au început să aspire. Speranța dintotdeauna a lui Takizawa a fost ca descendenții lui să poată găsi o modalitate de a-și recâștiga statutul de membru al clasei samurailor, dar nu a fost să fie. Spre sfârșitul vieții, Takizawa orbise, așa că îi dicta nurorii sale și milita pentru cauza și idealurile unei clase ce îl renegase pe vecie.

Dintre lucrările sale, cea mai importantă este *Hakkenden (Istoria celor opt câini)*, care a apărut în foileton cam de trei ori pe an, între 1814 și 1842 – o poveste care se petrece cam în timpul războaielor civile din perioada Muromachi, spre sfârșitul secolului al XV-lea, bazându-se, într-o oarecare măsură, pe niște povești despre semilegendarul clan Satomi, care nu s-au păstrat. Intenția lui Takizawa a fost să scrie ceva care să rivalizeze cu textul clasic chinez *Marginea apei*, deși el a redus cei 108 eroi ai poveștii din care s-a inspirat la opt personaje, mai ușor de manevrat.

În poveste, un lider al samurailor promite în mod nechibzuit că acelaia care îi va aduce capul dușmanului său i-o va da de soție pe fiica sa, iar până la urmă capul îi este adus de câinele familiei. Obligat să se țină de cuvânt, seniorul își mărită fiica cu câinele. Un vâl discret acoperă tot ce se întâmplă după aceea, mai puțin părțile înfiorătoare și pornografice ale poveștii. E suficient să amintim că, o generație mai târziu, după ce mireasa reticentă se sinucide și opt „perle ale virtuții” picură din rănile ei și se înalță către cer, apar opt războinici, copiii „spirituali” ai nobilei și ai câinelui său.

Problemele lor sunt exemple tipice ale conflictului dintre datorie și simțire. Unul trebuie să-i ducă o sabie magică unui nobil, altul e pus să jure că îl va opri. Unul e un străjer căzut în dizgrație și pus în lanțuri, altul este cel pe care trebuie să-l ucidă ca să-și recapete libertatea. Unul își caută sora pierdută, pe care o omoară din greșeală, altul este logodnicul surorii, hotărât să-i răzbune moartea. Fiecare dintre războinici are o origine umilă și o problemă uriașă de rezolvat, dar cu toții întruchipează cele opt virtuți ale samurailor, cel puțin în concepția lui Takizawa: bunăvoință, dreptate, curtoazie, înțelepciune, fidelitate, loialitate, pietate filială și grijă pentru bătrâni.

Opinia lui Takizawa despre ceea ce *ar trebui* să fie cele opt virtuți ale samurailor era în contradicție cu multe alte autorități. În dezbaterile începute încă din Evul Mediu, unii teoreticieni și gânditori căzuseră de acord asupra unei puzderii de virtuți, îndeobște influențați de gânditori precum Confucius. Varianta samurailor părea să conteste anumite definiții – pietatea filială și grija pentru bătrâni, din punctul de vedere al chinezilor, sunt fețe ale aceleiași medalii; astfel, un samurai bătrân și arțăgos ar putea părea că îi pune la punct pe descendenții săi nerecunoscători. Alți gânditori din rândul samurailor au adăugat vitejia, o virtute marțială care lipsește cu desăvârșire din lucrările filosofilor chinezi, deși este subînțeleasă în câteva definiții chineze ale „loialității”. Și înțelepciunea este o virtute ciudat de generală, asupra căreia unii samurai au insistat. Un samurai ar fi înțelept dacă ar urma preceptele *Artei războiului* a lui Sun Tzu? Dacă ar face astfel, iar înțelepciunea l-ar obliga să se retragă, ar însemna că samuraiul nu mai aspiră la vitejie? Dacă ar fi înțelept să ataci un oponent pe furiș, acest lucru ar anula orice pretenție de onestitate? E lesne de înțeles de ce astfel de dezbateri au alimentat o întreagă industrie de tipărituri cu eroi chinuiți, împinși pe culmile disperării de aceste instrucțiuni contradictorii.

Între 1854 și 1869, Okanoye Shigezane a publicat în foileton 192 de biografii ale unor samurai celebri, sub titlul *Vorbele și faptele unor mari comandanți (Meishō Genkō Roku)*. Stabilind unui canon al celor mai mari și mai admirabili samurai din vremurile vechi, i-a inclus cu cinism pe mulți dintre cei care fuseseră dușmani ai regimului Tokugawa, cu argumentul că fuseseră niște oponenți nobili. Okanoye a permis ca în lucrarea lui să se strecoare și mituri populare și superstiții, prezentându-le ca „fapte” și încadrând multe dintre poveștile despre samurai fictivi de la sfârșitul

secolului al XIX-lea în categoria adevărului istoric. După Okanoye, de pildă, mulți credeau nu doar că samuraiul Sanada Yukimura avusese la el în mod intenționat una dintre blestemele săbii Muramasa, ci și că a ales s-o facă *pentru că aducea ghinion clanului Tokugawa*, determinând apariția ulterioară a unor convingeri legate de acțiunile anumitor personaje din trecut. Rănirea de către acesta a lui Tokugawa Ieyasu în asediul castelului de la Ōsaka implica acum o inversare a cronologiei reale a evenimentelor. Deși se spune că Ieyasu ajunsese să fie convins că săbiile Muramasa aveau un blestem împotriva lui deoarece a fost rănit cu o astfel de sabie, oamenii credeau acum că o sabie Muramasa l-a rănit pe Ieyasu *din cauza* blestemului pe care îl purta. Prezentarea ficțiunii ca realitate a creat o nouă modă a samurailor. La sfârșitul secolului al XIX-lea, o grămadă de săbii Muramasa false au invadat piața săbiilor din Japonia, mulți întreprinzători vicleni încercând să profite de pe urma unei piețe subterane de artefacte antisistem.

În tot acest timp, Japonia a menținut izolarea autoimpusă, în ciuda numeroaselor teste la care a fost supusă de sosirea accidentală a unor străini și încercările deliberate de a stabili relații comerciale. De fapt, în cei 75 de ani de dinainte de 1853, 72 de corăbii au navigat în apele teritoriale ale Japoniei, sub un pretext sau altul, iar alte 36 au ancorat în zona gri, legală, a insulelor Ryūkyū. Deși americanii au fost cei mai celebri dintre stăinii care au ajuns în apele teritoriale ale Japoniei, în ultimii ani ai shogunatului Tokugawa s-a înregistrat sosirea a 25 de corăbii rusești, 15 din Marea Britanie și altele din Franța și Danemarca, iar una chiar din România. Unii exploratori ruși au ajuns în Siberia și la fluviul Amur, iar apoi au trecut strâmtoarea îngustă în Sahalin, navigând spre sud, către Ezo, unde li s-a ordonat scurt să plece. Niște vase americane care au spionat fortificațiile de pe țărmurile Japoniei au fost și ele alungate. Unele s-au întors, înălțând cu viclenie pavilionul olandez și obținând astfel permisiunea de a acosta la Nagasaki, pe insula olandeză de tip ghetou-carantină Dejima.

În afara Japoniei, teritoriul shogunului era considerat o insulă misterioasă și fantastică, având o puternică tradiție războinică, neprimitoare față de străinii nepoftiți. Singurele surse de informații despre insulă erau relatarea uluită de către Marco Polo a respingerii invaziilor mongole și cronicile sângeroase ale persecutării creștinilor. Puținele scrieri ale celor cărora li se permisesse să debarce pe Dejima sugerau că Japonia era o

societate dinamică, dar extrem de ciudată, condusă de o elită războinică. Totuși, odată cu trecerea anilor, unele dovezi despre declinul samurailor au început să iasă la suprafață.

În 1811, un grup de exploratori ruși din insulele Kurile au fost luați prizonieri și ținuți în nordul Japoniei doi ani. Căpitanul lor, Vasili Golovnin, considera că bazele de apărare de pe coasta insulei Hakodate sunt „atât de caraghios construite, încât arată nu numai că japonezii nu înțeleg nimic din regulile artei războiului, ci și că sunt complet lipsiți de experiența războiului”¹⁴.

O corabie americană, *Morrison*, a fost bombardată în 1837 pe când încerca să salveze niște naufragiați japonezi, după care unii au protestat că, dacă vor continua să aplice o politică atât de draconică, japonezii vor omorî până la urmă un vizitator străin, provocând astfel tocmai conflictul pe care sperau să-l evite.

În anii 1840, nu trecea an fără o nouă provocare la adresa politicii „Țării închise”, *Sakoku*. Vase ale misionarilor, baleniere sau nave de război erau adesea văzute dând târcoale prin mările japoneze; li se ordona cu asprime să plece și să nu se mai întoarcă. Dar, după incidentul *Morrison*, japonezii nu mai fuseseră puși în situația de a li se ignora ordinele și a fi obligați să deschidă focul. Departe de a-și consolida capacitatea de a-i izgoni pe invadatori, unii samurai par să fi fost forțați de reducerea costurilor sau de pragmatism să recurgă la diferite tertipuri. În 1846, vânătorul american de balene George Howe și echipajul său au naufragiat în nordul insulei Ezo și au căutat refugiu pe insula Eterofu. S-au îndreptat spre ceea ce au presupus că e un fort al statului:

Când ne-am apropiat, am văzut ceva ce semăna cu un fort, dar, apropiindu-ne mai mult, am descoperit că era un val de pânză întinsă pe vreo trei sferturi de milă și pictată în așa fel încât să semene cu un fort înarmat. Când am ajuns acolo, vreo 60 de bărbați înarmați cu săbii și sulite s-au năpustit asupra noastră¹⁵.

În 1844, regele Willem al II-lea al Olandei a transmis o descriere diplomat formulată a schimbărilor care au avut loc după secolul al XVII-lea în lumea exterioară, îndemnând Japonia să renunțe la izolaționism. „Distanța”, a avertizat el cu înțelepciune, „va dispărea grație inventării navei cu aburi”¹⁶.

Nimeni nu l-a băgat în seamă, deși erau multe indicii că, în afară de olandezi, și alți străini se apropiau de teritoriul japonez. Navei britanice *Samarang* i s-a cerut politicos să plece când a intrat în portul Nagasaki, în 1845. S-a descoperit că o navă de război franceză vindea arme insulelor Ryūkyū în 1848, dar, de vreme ce arhipelagul se bucura de un statut special de vasal al clanului Shimazu, și nu al shogunatului, a scăpat de o pedeapsă severă.

Lumea devenea tot mai mică. Japonia nu mai era o idee îndepărtată, mitică de la capătul lumii, ca pe vremea lui Marco Polo, ci un port ispititor, învecinat cu una dintre cele mai bogate zone pentru vânătoarea de balene. Herman Melville, în *Moby Dick* (1851), a rezumat frustrarea resimțită de vânătorii de balene americani care știau că în apropiere există cărbune, alimente și apă, într-o țară în care le era interzis să intre:

Dacă Japonia, această țară de două ori zăvorâtă, va ajunge vreodată ospitalieră – de fapt, e pe punctul de a deveni –, meritul îi va aparține exclusiv balenierei¹⁷.

1. Vezi, de exemplu, Howard, *Life with the Trans-Siberian Savages*, p. 59, care observă că femeile ainu erau „aproape la fel de păroase ca și bărbații, pe tot corpul”.
2. Walker, *The Conquest of Ainu Lands*, p. 57.
3. *Ibidem*, p. 66. De fapt, rezistența Dinastiei Ming, condusă de „regele-pirat” Coxinga, ceruse în zadar ajutorul Japoniei împotriva manciurienilor. Ca și în cazul invadării anterioare a Coreei de către mongoli, japonezii au preferat să nu riște, așa că nu s-au amestecat. Jansen, *China in the Tokugawa World*, p. 27.
4. Sansom, *A History of Japan 1615-1867*, pp. 164-165.
5. Aducerea cartofului-dulce în Japonia în 1734 și încântarea populației la această nouă alternativă la orez amintesc de momentul când această legumă a ajuns în China, în 1594, în circumstanțe similare. Vezi Clements, *Coxinga and the Fall of the Ming Dynasty*, p. 15.
6. Leiter, *New Kabuki Encyclopedia*, pp. 106-107.
7. Leupp, *Servants, Shophands and Laborers in the Cities of Tokugawa Japan*, p. 33. *Dekiai no bushi urikireru matsu no uchi/ Hiyatoi no tomo neagari no matsu no uchi*.
8. Botsman, *Punishment and Power in the Making of Modern Japan*, p. 71.
9. Yamamoto, citat în Mishima, *On Hagakure*, pp. 24-25.
10. Sansom, *A History of Japan 1615-1867*, pp. 178-180.
11. Nawa, *Yōtō Muramasa: Mukashibanishi Kisho Hikae*, pp. 192-193. Gentaō... estimează valoarea sabiei la 100 de ryō de aur (400 000 de monede de aramă). Este scoasă la vânzare pentru doar 30 de ryō.
12. Vezi Leiter, *New Kabuki Encyclopedia*, pp. 139, 261 și 397-398, pentru unele dintre cele mai cunoscute variante.
13. Harris și Ogasawara, *Swords of the Samurai*, p. 66. Această modificare a condus la povestea apocrifă conform căreia Muramasa era un discipol al lui Masamune, chiar dacă perioadele în care au trăit nu se suprapun.
14. Perrin, *Giving Up the Gun*, p. 71.

15. *Ibidem.*

16. Feifer, *Breaking Open Japan*, p. 42.

17. Melville, *Moby Dick*, p. 169. [ed. rom.: traducere din limba engleză, note și glosar de Petre Solomon, Polirom, Iași, 2007, p. 152.]

Ultima clipă de glorie

Restaurație și revoltă

În iulie 1853, politica izolaționistă a Japoniei, *Sakoku*, a fost supusă unei ultime și insurmontabile încercări. În timp ce Ieyoshi, al doisprezecelea shogun Tokugawa, era pe moarte la Edo, niște pescari din Uraga, la marginea golfului Edo, au auzit în depărtare un zdrăngănit straniu. La scurt timp după aceea, au zărit la orizont un fum negru și gros, iar apoi siluetele amenințătoare a două fregate uriașe ale căror roți cu zbatouri, acționate cu aburi, le propulsau împotriva vântului. Fiecare vas mai trăgea câte unul după el, iar când aceste patru „corăbii negre” s-au apropiat, japonezii s-au îngrozit văzând „adevărate castele care umblau așa ușor pe apă”, de douăzeci de ori mai mari decât orice navă pe care o văzuseră vreodată¹.

Rapoartele frenetice trimise la cartierul general descriau niște corăbii străine „mari cât munții” și „iuți ca păsările”, ce ignoraseră categoric avertismentul de pe coastă, scris în franceză, care le interzicea străinilor să ancoreze. Nou-venitul era comodorul Matthew Calbraith Perry (1794-1858) din marina militară americană, care avea ordine clare să pună capăt izolării autoimpuse a Japoniei, spre beneficiul comercianților și al balenierelor americane din zonă.

Perry luptase în Războiul Mexicului și îi suprimase pe pirații berberi. Nu era genul de căpitan care să se lase dus cu vorba, fiind hotărât să facă o demonstrație de forță pentru a dejuca obișnuitele subterfugii ale japonezilor. A ocolit canelele tradiționale, aruncând ancora la Nagasaki și îndreptându-se direct spre intrarea în golful Edo, hotărât să discute nu cu reprezentanții lipsiți de putere ai împăratului-marionetă, ci cu adevăratul conducător al Japoniei, shogunul. Perry se grăbea – știa că britanicii și rușii cu siguranță aveau să vină și ei cu propuneri. A refuzat să negocieze cu niște simpli subalterni și a insistat ca shogunul însuși să accepte o scrisoare de la

președintele american Millard Fillmore. În timp ce aștepta un răspuns mai binevoitor decât convenționala rugămintă de a reveni mai târziu, Perry și-a pus oamenii să cartografieze golful Edo, fiind probabil foarte conștient de faptul că prezența vaselor sale, care se plimbau în sus și în jos de-a lungul coastei, pătau reputația shogunului.

Navele au fost suficiente pentru a-i convinge pe oamenii shogunului că japonezii nu erau în stare să opună rezistență. În prima noapte în care misiunea comandorului Perry a stat la ancoră în largul coastei Japoniei, japonezii au încercat să-și sperie inamicii improvizând o fortăreață falsă din pânză neagră. Nu se așteptaseră ca americanii să aibă binocluri, cu care aceștia au văzut ce pun la cale. „Aceste diversiuni s-au repetat de multe ori în timpul șederii noastre”, a scris secundul căpitanului, Baynard Taylor, „încât până la urmă nici nu le-am mai luat în seamă; însă era amuzant să-i mai auzim din când în când pe unii dintre timonierii noștri raportându-i grav căpitanului: «Au ridicat înc-o fortăreață din stambă, să trăiți!»”².

În cele din urmă, Perry a fost înduplecat să plece și să se întoarcă în anul următor. Nava sa a pierit în zăre, lăsându-i pe samurai tulburați și năuciiți, dar a rămas în mările din est mai multe luni, făcând escală în insulele Ryūkyū, la Shanghai și Macao. Totuși, în mod ironic, sosirea „surpriză” a lui Perry nu a fost chiar atât de surprinzătoare. Shogunul fusese avertizat cu mai bine de un an în urmă, printr-o scrisoare trimisă de guvernatorul Indiilor de Est Olandeze, în care erau descrise în detaliu misiunea iminentă a americanilor în Japonia și cererile pe care, cel mai probabil, aveau să le facă. Cancelarul shogunului, aflat în funcție de opt ani, avusese tot timpul din lume să se pregătească, dar se pare că eforturile i-au fost îngreunate de practicile și tradițiile statului Tokugawa. Japonia regimului Tokugawa fusese pregătită să facă față incursiunilor unor puteri străine din secolul al XVII-lea, și nu unor arme și vase asemenea celor care își făcuseră brusc apariția. În ciuda unor eforturi ezitante de familiarizare cu „studiile olandeze” de-a lungul anilor, samurarii se pare că rămăseseră cu mult în urmă în ceea ce privește tehnologia militară. Pentru ei, navele lui Perry veniseră din viitor, de la o distanță de 200 de ani.

Nu toată lumea considera infamele corăbii negre ale lui Perry un semn apocaliptic. Cancelarul însuși a precizat cu sfială că aceste corăbii negre nu veniseră să-i invadeze; voiau doar să facă negoț și să se folosească de

facilitățile porturilor, o solicitare cu nimic diferită de cea a olandezilor, cărora deja li se îngăduia să ancoreze la Nagasaki. Chiar în timp ce dregătorii shogunului planificau următorul pas, din Nagasaki au sosit vești despre încă o incursiune străină, de data aceasta a amiralului rus Evfimi Vasilievici Putiatin, care venise și el cu patru vase și o solicitare politicoasă de a pune bazele unor relații comerciale și diplomatice³.

Sugestiile privind modalitățile de a face față nou-veniților străini erau de un tragism hilar. Unii samurai propuneau formarea unor detașamente sinucigașe care să năpădească vasele dușmane cu explozibili. Alții erau de părere că plantarea mai multor păduri de bambus pe coastă ar ajuta satele să reziste inevitabilelor bombardamente ale artileriei străinilor. Când s-a întors Perry, în 1854, țării sale i s-au oferit puncte comerciale în porturile din Shimoda și Hakodate – cel din urmă ales, se pare, pentru că se afla pe îndepărtata insulă Ezo, care nici nu prea era teritoriu japonez. Rușii, care s-au întors în același an, au primit acces la aceleași porturi, având în plus privilegiul de a acosta și la Nagasaki, alături de olandezi. Până în 1858, consulul Americii de la Shimoda concepușe un Tratat de Prietenie și Comerț care deschidea alte cinci porturi, le permitea cetățenilor americani să locuiască acolo și le oferea libertatea de a fi judecați de propriile tribunale. Această noțiune de *extrateritorialitate* se presupunea că îi exclude pe cei de alte naționalități de sub jurisdicția japonezilor și era o nouă provocare la adresa autorității tot mai șubrede a shogunului. La scurt timp după aceea, alte forțe străine au obținut concesiuni asemănătoare, iar shogunatul a fost obligat să accepte nu numai prezența unor „barbari” pe teritoriul Japoniei, ci și imunitatea lor aproape totală, cel puțin în fața autorităților japoneze. Acești străini nu numai că erau creștini declarați, ceea ce însemna pedeapsa capitală după legea japonezilor, dar adeseori se și comportau de parcă japonezii erau niște ființe inferioare.

Desigur, mai devreme sau mai târziu un incident avea să pună la încercare eficiența unei bucăți de hârtie care se presupunea că îi proteja pe aroganții europeni de miile de oameni nemulțumiți și înarmați cu săbii. Cel mai celebru caz a avut loc în 1862, în cătunul Namamugi, când comerciantului britanic Charles Lennox Richardson i s-a blocat calea de către un alai parcă nesfârșit de samurai vasali care îl însoțeau pe Shimazu Hisamitsu, tatăl și regentul tinerei căpetenii a puternicului clan din sud

Satsuma. Shimazu se întorcea pe domeniul său natal probabil pentru ultima dată, căci sistemul petrecerii unor perioade alternative la Edo și în provincie a fost desființat în același an, iar samurarii cu titluri de seniori nu mai erau nevoiți să-l slujească pe shogunul căzut în dizgrație sau, mai important, să-și lase rudele ca ostatici pentru a-l asigura de supunerea lor. E greu de spus dacă asta îi făcea pe oamenii lui Shimazu să se simtă peste măsură de optimiști ori victorioși; cert este că în ziua aceea însoțită de septembrie erau pe drum de săptămâni întregi, purtând cu ei nu numai pe tatăl seniorului lor, ci, se pare, și multe bunuri de valoare și odoare din reședința lor de la Edo.

Richardson călătorea împreună cu alți doi negustori și o europeană, prietenă cu el, și cu siguranță că văzuse escorta lui Shimazu galopând în fața alaiului și ordonându-le tuturor să se dea la o parte și să se plece la pământ. Dar, în loc să coboare de pe cal, ceea ce ar fi fost cel puțin un gest respectuos, sau să se dea la o parte din drum, Richardson a decis să-și continue drumul prin mijlocul alaiului. Richardson trăise înainte printre chinezi, încă speriați de jafurile britanicilor din timpul Războiului Opiului, și nu ar fi îngăduit să fie întârziat de câțiva oameni în sandale.

Cu faimoasele ultime cuvinte „Știu eu cum să-i iau pe ăștia”, Richardson a înaintat călare drept prin mijlocul alaiului, moment în care el și tovarășii săi au fost atacați de samurarii furioși. Toți cei trei bărbați au fost grav răniți, iar femeia, Margaret Borodaille, a scăpat în mod misterios, „pierzându-și numai părul”. În timp ce călăreții încercau să fugă, Richardson a căzut de pe cal, iar Shimazu Hisamitsu a ordonat să i se curme suferința.

Uciderea lui Charles Richardson în nici un caz nu a fost singurul incident, însă a avut loc într-un moment critic în care shogunul își pierduse unul dintre ultimele mijloace de control asupra seniorilor din domeniile îndepărtate. După ce britanicii au cerut despăgubiri, shogunul a poruncit ca domeniul Satsuma să-și repare greșeala. Neavând nici un ostatic rămas în Edo și fără să se simtă cu nimic vinovați, cei de pe domeniul Satsuma nu numai că au refuzat să se conformeze, dar au și insinuat că sunt perfect îndreptățiți să refuze și că rămân loiali autorității imperiale, pe când shogunul se supunea cu lașitate cererilor barbarilor.

Iar samurarii Satsuma nu erau singurii. Erau prinși, alături de mulți alți samurai dornici de luptă, într-o nouă mișcare având sloganul: „Venerează-l pe împărat, leapădă-te de barbari” – *son-nō jō-i*. „Subjugarea străinului

odios”, a spus al 121-lea împărat, Kōmei, „este cea mai importantă misiune cu care ne confruntăm”⁴.

Asta îi reamintea fără menajamente shogunului de descrierea exactă a funcției sale – fapt pe care împăratul a ținut să-l reitereze în fața unui public ce îl plasa pe shogun pe o poziție inferioară, așa cum cerea protocolul curții, dar asupra căreia nici un împărat din istoria recentă nu îndrăznise să insiste. În martie 1863, împăratul a mers și mai departe, dând un ordin de expulzare a barbarilor și cerând ca toți străinii să părăsească Japonia în cel mult 60 de zile.

Shogunul, perfect conștient de realitățile puterii străine, nu putea să nu se conformeze, deși în toată țara aveau loc acte de intimidare și agresiune. Cel mai însemnat a fost cazul celor de pe domeniul Chōshū, aflat lângă strâmtoarea Shimonoseki, care au început să tragă în niște vase străine; acestea au răspuns bombardându-i.

În august 1863, după ce a așteptat mai multe luni o rezoluție, guvernul britanic a trimis o flotă maritimă pentru a-i pedepsi pe cei din Satsuma. Navele de război au plecat în grabă spre Kagoshima, capitala domeniului Satsuma, și au bombardat-o, provocând un incendiu catastrofal într-un oraș construit în cea mai mare parte din lemn. Pierderile de vieți omenești au fost minime – doar cinci morți în Kagoshima, orașul fiind deja evacuat. Britanicii au avut mai multe pierderi, 13 morți, printre care și un căpitan, decapitat de o salvă norocoasă a uneia dintre vechile baterii de artilerie de pe coastă. La sfârșitul scurtului schimb de focuri, vasele britanice s-au întors în larg, în timp ce samurailor furioși din Satsuma intraseră în apă până la genunchi, agitându-și săbiile și declarând că *adevărata* bătălie – corp la corp – încă nu a început.

În urma incidentului, ambele tabere au revendicat victoria. „În ceea ce-l privește pe prințul din Satsuma, după o lungă rezistență, capitala sa e făcută scrum”, a declarat belicosul amiral Kuper. Britanicii au primit o despăgubire în bani, deși Satsuma a împrumutat banii de la shogunat și nu i-a mai plătit înapoi niciodată. Cei de pe domeniul Satsuma au avut ocazia să se laude că cei care l-au omorât pe Richardson nu au fost predați și că britanicii „se retrăseseră” pentru că plecaseră fără să se lupte cu adevărat. Bombardarea Kagoshimei, ca act de agresiune împotriva civililor, a devenit un subiect internațional controversat, despre care un observator afirma:

„Când Anglia se revoltă împotriva barbariei altor națiuni, trebuie să i se închidă gura cu un singur cuvânt: «Kagoshima»”⁵.

Amiralului Kuper i s-a conferit totuși, în cele din urmă, titlul de cavaler pentru faptele sale, iar industria britanică avea de ce să-i mulțumească. Deciși ca data viitoare să se confrunte cu inamicii pe picior de egalitate, samurarii din Satsuma au îmbrățișat cu entuziasm tehnologia maritimă modernă și și-au depășit cu mult indemnizațiile făcând comenzi la șantierul naval britanic. În anii ce au urmat, localnicii din Satsuma aveau să formeze nucleul flotei japoneze moderne. Un adolescent din Satsuma, care înfruntase cândva marina britanică cu două săbii și o armură antică, avea să devină amiralul Tōgō, primul marinăr japonez care a învins o flotă militară europeană.

Departa de a fi adus mai multă stabilitate, amestecul împăratului îl pusese pe shogun într-o poziție imposibilă. După ciocnirile din Shimonoseki și Kagoshima străinii au cerut iarăși despăgubiri, pe care shogunul, din ce în ce mai sărac, a fost obligat să le plătească în natură, prin alte concesii. Între timp, împăratul Kōmei făcuse din Kyōto centrul acțiunii într-o măsură fără precedent. Erau trupe care făceau instrucție în palatul imperial, iar capitala avea să adăpostească în curând o mulțime numeroasă și gălăgioasă de samurai. Unii erau „loiali”, nemulțumiți de shogunatul care nu își mai făcea datoria. Alții erau ronini, paria sau surghiuniți, izgoniți de pe domenii din cauza reducerilor bugetului sau exilați pentru delict minor. Toți aveau ceva în comun – erau convinși că vor duce o viață mai bună dacă shogunul va fi înlăturat.

Totuși, în spatele acestui principiu simplu se ascundeau un număr mare de facțiuni. Mulți credeau că shogunul pur și simplu trebuie înlocuit, poate cu un candidat mai progresist din Satsuma sau Chōshū. Unii considerau că asta avea să însemne continuarea modernizării Japoniei, alții că va fi o întoarcere la izolaționism. O facțiune puternică era de părere că singura cale de a schimba cu adevărat ceva era ca împăratul să aibă din nou puterea, pentru a-l putea elimina pe shogun și a desemna pe altcineva în locul său. O altă facțiune credea că nici nu era nevoie de un shogun și că metoda cea mai bună de a-l „slăvi” pe împărat era să-l *restaureze*.

Facțiunea cea mai înspăimântătoare din Kyōto era Shinsengumi („Garda nou-aleșilor”), un grup de peste 200 de ronini care se adunaseră în

jurul shogunului Tokugawa Iemochi și care fuseseră angajați să-l păzească în umilitoarea sa călătorie la Kyōto pentru a-l ruga pe împărat să nu mai emită decrete care nu puteau fi puse în aplicare. Ei au rămas în Kyōto, loiali shogunului până la fanatism, și terorizau pe oricine părea să i se opună. Aceasta a dus în scurt timp la linșări și scandaluri între samurarii cu convingeri ferme despre cum trebuie „slăvit împăratul” – ca întotdeauna, o dezbatere asupra naturii loialității. Unii dintre membrii gărzii Shinsengumi erau, fără doar și poate, susținători convinși, fanatici ai ordinilor politice. Alții erau, fără îndoială, niște bătauși care căutau scandal – o diferență de atitudine care a dus la mari disensiuni chiar și în interiorul gărzii Shinsengumi și la eliminarea multora dintre răufăcătorii mai primejdioși.

Shinsengumi a atins culmea popularității în iulie 1864, când unul dintre lideri, Hijikata Toshizō (1835-1869), l-a răpit și l-a torturat la Kyōto pe un samurai de pe domeniul Chōshū. Victima a mărturisit că în Chōshū se puneau la cale incendierea capitalei și răpirea nu numai a șefului poliției, ci și a împăratului Kōmei însuși. Apoi împăratul avea să fie dus pe ascuns în Chōshū, unde urma să devină purtătorul de cuvânt al unei noi cărmuiri conduse de la Chōshū. În urma unui raid în casa unuia dintre uneltitori s-au descoperit arme și documente care păreau să confirme acuzațiile. Gărzile Shinsengumi au descins în hanul Ikedaya din Kyōto, luptându-se două ore cu presupușii conspiratori. Într-o scenă dramatică, rebelii s-au năpustit asupra lor precum „șobolanii încolțiți”, urmând o baie de sânge, după cum își amintesc cei care au scăpat cu viață. Un bărbat a fost înjunghiat în timp ce stătea ascuns în latrină, altul a căzut prin tavan, continuând lupta la etajul inferior chiar în momentul în care ceilalți erau gata să se predea. Când s-au liniștit lucrurile, șapte rebeli muriseră, patru trăgeau să moară (unul făcându-și seppuku) și 23 fuseseră capturați. Sute de samurai loiali shogunului înconjuraseră modesta tavernă în timp ce gărzile Shinsengumi ieșeau din clădire ciomăgiți, dar triumfători⁶.

În săptămânile ce au urmat, Shinsengumi a devenit o nouă instituție polițienească în Kyōto, însărcinată cu urmărirea conspiratorilor și dând buzna în casele roninilor rivali, declarând că toți cei din casă sunt uneltitori din Chōshū. Multe dintre bănuielile lor erau întemeiate, deși au reușit să stârnească și vendete acuzând oameni nevinovați, o dată rănind un înalt dregător bănuț pe nedrept că ar fi simpatizant al celor din Chūshū. Cu toate

acestea, Shinsengumi a continuat să-și crească puterea și să-și consolideze poziția, iar mulți recruți se îngrămădeau sub stindardul pe care se putea citi un singur caracter impunător, *makoto* – „sinceritate”.

Totuși, lupta de la hanul Ikedaya îi însuflețise și pe cei de pe domeniul Chōshū. Dacă în trecut seniorii domeniilor îndepărtate nu puteau cădea de acord asupra unui plan de acțiune, acum toți susțineau răzbunarea împotriva forțelor care i-au persecutat. O grupare combatantă a pornit în marș din Chōshū spre Kyōto, cu intenția declarată de a-i urmări și prinde pe cei care i-au ucis pe samurailor din Chōshū, iar dacă nu se putea, atunci să-i înfrunte pe samurailor care îi protejau. Acest lucru a fost interpretat de ambele tabere ca o amenințare la adresa loialiștilor Tokugawa care acum păzeau palatul imperial. Shogunatul a răspuns printr-un ordin ca samurailor din Chōshū să plece din Kyōto, stabilind un termen-limită: 19 iulie 1864.

Răspunsul samurailor din Chōshū a venit în ultima noapte: nu un marș spre ieșirea din Kyōto, ci *în* capitală. În zori, un mic grup de samurai din Chōshū, în netă inferioritate numerică, a luat cu asalt poarta Hamamuri a palatului imperial. În palat, curtenii, sperați, au plănuit să-l evacueze pe împărat cu o lectică acoperită – un șiretlic deja clasic, ce amintea de intrigile Războiului Genpei. Curtenii cu o gândire mai modernistă au fost cei care au exprimat regretabilul adevăr – samurailor din Chōshū erau înarmați cu puști, ale căror gloanțe cu siguranță ar fi străpuns orice lectică neidentificată și i-ar fi ucis pe pasageri⁷.

Mai multe incendii au izbucnit pe străzile din jurul palatului imperial, pe măsură ce lupta dintre loialiștii Tokugawa și loialiștii Chōshū s-a extins, cuprinzând întregul oraș. În cele din urmă, samurailor Tokugawa, aflați în superioritate numerică, au înfrânt grupul de samurai din Chōshū, care mai apoi au fugit din oraș. Dregătorul shogunatului Katsu Kaishū își amintea că îi văzuse pe trei dintre aceștia într-o barcă, pornind-o în aval pe fluviul Yodo, îndepărtându-se de locul în care se dădea lupta. Însă nici un samurai adevărat nu ar fi riscat să fie surprins retrăgându-se. Barca a tras la mal și bărbații au coborât, în timp ce Kaishū își aștepta, înspăimântat, moartea: samurailor își dăduseră seama că este omul lui Tokugawa și i-au spus asta. Când Kaishū a confirmat, doi dintre ei s-au înjunghiat unul pe celălalt, chiar în fața lui. Apoi al treilea și-a tăiat beregata, iar Kaishū a rămas singur pe malul fluviului, alături de un morman de cadavre⁸.

Lupta de la poarta Hamamuri a transformat domeniul Chōshū în inamicul public numărul unu. O armată imperială a pornit la drum pentru a-i pedepsi pe cei de pe domeniu chiar pe teritoriul lor, alăturându-i-se, cu un entuziasm nestăpânit, samurarii din clanul Satsuma, care se bucurau că vor putea să-și arate „loialitatea” față de împărat și shogun nimicindu-i pe vechii lor rivali. Gruparea Chōshū a fost într-o primă fază „slăbită” de vasele străine care au bombardat fortificațiile de pe coastă, drept pedeapsă pentru jefuirea unor transporturi străine, ajutând astfel, fără intenție, cauza facțiunii care îl susținea pe shogun.

În mod ironic, Chōshū îi unise pe împărat și pe shogun, deși expediția împotriva domeniului Chōshū nu a făcut decât să le distragă samurailor atenția de la adevărata problemă – prezența străinilor. Totuși, această expediție s-a încheiat fără vărsare de sânge mulțumită uneltirilor lui Saigō Takamori (1827-1877), un samurai Satsuma care a considerat că, dacă ar fi ajutat la distrugerea domeniului Chōshū, domeniul său ar fi fost următorul pe lista shogunului. Printr-un acord mijlocit de alt agitator anti-Tokugawa, Sakamoto Ryōma (1836-1867), Satsuma și Chōshū nu numai că s-au împăcat, dar au format și o puternică alianță. Ambele tabere au fost de acord să se ajute reciproc în cazul unui atac din exterior. Echivalent cu o alianță împotriva shogunatului Tokugawa, care cu siguranță avea să atace în curând, acest acord amintea, în mod ironic, de configurația armatelor din Sekigahara din urmă cu 250 de ani. Cei mai puternici doi seniori „din afară”, care au fost forțați să i se supună primului shogun Tokugawa, acum au căzut de acord să se unească împotriva urmașului său.

E adevărat că Chōshū era o regiune diferită. Presiunile expediției făcuseră ca o facțiune nouă, progresistă, să vină la putere pe domeniu, eliminându-i pe toți bătrânii conservatori care ar mai fi putut să recomande susținerea în continuare a shogunatului. Între timp, apăruseră semne rău prevestitoare că shogunul s-ar fi temut pentru viața sa pe propriul domeniu. În timp ce Shinsengumi continua să terorizeze orașul Kyōto, shogunul și-a anulat vizita în unul dintre teritoriile sale, de teamă, se pare, că propriii locotenenți ar putea profita de ocazie ca să încerce să-l ucidă. Au apărut și mai multe „incendii” suspecte pe proprietatea clanului Tokugawa, pe care cei ca Saigō Takamori le-au luat drept semnele unor frământări în interiorul ierarhiei.

Ca întotdeauna, punctul-cheie era loialitatea. Hotărâți să „restaureze” puterea împăratului, samurarii Chōshū au început să cumpere ilegal arme de la Thomas Glover, un magnat scoțian din Nagasaki care se ocupa cu transporturile maritime. Astfel, aceștia au fost luați în vizor de autoritățile britanice, care nu l-au informat pe shogun de această ilegalitate. În culise, s-ar părea că puterile străine își trasau propriile granițe: „consilierii” din armata franceză alăturându-se forțelor shogunului, iar britanicii intrând într-o complicitate tacită cu susținătorii restaurației.

Atunci când shogunul a încercat să trimită o a doua expediție împotriva domeniului Chōshū, în vara anului 1866, forțele samurailor cu care s-au confruntat erau acum foarte diferite. Ofițerii încă purtau săbii și vorbeau despre un cod al războinicului, însă foloseau arme moderne și erau instruiți în arta războiului modern. Satsuma, care a refuzat să-l ajute pe shogun, avea acum sub control o manufactură care folosea energia aburilor, topitorii, o distilerie și o fabrică de produse chimice. Avea și regimente de infanterie înzestrate cu tunuri și puști care se încărcău prin gura țevii sau prin culată. Satsuma se întreținuse cu ambasadorul britanic, Harry Parkes, de parcă ar fi fost o putere independentă; și, într-adevăr, în Europa, agenții din Satsuma se comportau adesea ca atare⁹.

Shogunul a murit de moarte bună la numai două săptămâni după eșecul celei de-a doua expediții trimise pentru a pedepsi Kyōto. Nici împăratul Kōmei nu a mai apucat sfârșitul anului, murind la scurt timp după ce îl numise shogun pe Tokugawa Yoshinobu (1837-1913). Yoshinobu avea să fie al cincisprezecelea și ultimul shogun Tokugawa. Noul împărat avea să fie al 113-lea, fiul lui Kōmei, Meiji.

În timp ce începeau pregătirile pentru întronarea noului împărat, alte amenințări și sabotaje l-au determinat pe Tokugawa Yoshinobu să-și prezinte oficial demisia din funcția de shogun. Pare să fi procedat astfel având impresia că organizarea anterioară va fi înlocuită de un consiliu de seniori feudali – care ar fi fost, după părerea lui, șansa perfectă de a împărți responsabilitatea pentru eșecul planului de acțiune împotriva străinilor. Însă Yoshinobu avea să fie dezamăgit. Nu numai că Satsuma și Chōshū se opuneau categoric anumitor seniori din eventualul consiliu, dar era limpede că agenții lor se făceau responsabili de permanenta stare de tensiune. Nici când acest lucru nu a fost mai limpede decât în iarna 1867-1868, când

iatacurile femeilor din castelul Edo au ars până în temelii și cineva a tras în unul dintre locotenenții lui Yoshinobu, făptașii rămânând anonimi. Când samurarii au pornit pe urma lor, atentatorii au fugit, adăpostindu-se într-o reședință a clanului Shimazu din Satsuma.

Furios pentru că fusese indus în eroare și convins să demisioneze, Tokugawa Yoshinobu i-a declarat tânărului împărat că i se pregătea o înscenare de către agenții din Satsuma și Chōshū, care și acum comiteau „violente și jafuri în Edo”. Între timp, dușmanii săi au promulgat un edict imperial fals care cerea executarea lui Yoshinobu. După ce în mod aparent și-a retras demisia, Yoshinobu a cerut ca făptașii să fie aduși în fața justiției și a declarat că, din moment ce nimeni altcineva nu o va face, se va ocupa chiar el de problema asta. Era, practic, o declarație de război, Satsuma, Chōshū și aliații lor fiind într-o tabără, iar Tokugawa și aliații săi în cealaltă. E de remarcat că ambele tabere susțineau că luptă din loialitate față de împărat¹⁰.

Confruntarea dintre cele două tabere a ținut patru zile, la Toba-Fushimi, la periferia orașului Kyōto. Forțele Satsuma, conduse de Saigō Takamori, nu erau nici jumătate din armata shogunului, astfel că Saigō Takamori, ca și adversarii săi, a fost luat prin surprindere de victoria obținută de trupele sale modernizate. Dar săbiile au jucat și ele un rol important – samurarii dotați cu arme medievale s-au aventurat în câteva atacuri sinucigașe împotriva pușcașilor lui Saigō, cu pierderi masive, dar câțiva supraviețuitori au ajuns printre dușmani cu sabia în mână. Inițial, victoria părea să încline de partea forțelor lui Tokugawa, mai numeroasă, însă trupele s-au dovedit a fi descurajate și lipsite de motivație, nereușind să avanseze și să profite de avantajul pe care îl aveau. La fel ca la Sekigahara în 1600, lupta a fost decisă de cei care au întors armele, căci artileria domeniului Tsu a luat deodată hotărârea de a trage asupra foștilor aliați Tokugawa.

Auzind că armata Tsu a schimbat brusc tabăra, Yoshinobu a fugit spre nord. Când soldații au aflat că propriul comandant a dezertat, au încetat să mai lupte. Yoshinobe s-a predat la Edo, unde castelul său a fost cedat forțelor imperiale victorioase. Cu toate acestea, mulți dintre samurarii săi au continuat să se îndrepte spre nord. Acesta a reprezentat sfârșitul propriu-zis al acțiunii militare cunoscute astăzi sub numele de Restaurația Meiji, care l-

a urcat pe împărat pe tron și a oferit recompense, așa cum se cuvenea, vasalilor loiali Satsuma și Chōshū. Restul conflictului, cunoscut ca Războiul Boshin („Războiul [din Anul] Dragonului de Pământ”), a durat câteva luni, între mijlocul anului 1868 și începutul anului 1869, când forțele „imperiale” au avansat ușor spre nord pentru a-i elimina pe samurarii rebeli. O „Alianță Nordică” (*Ōetsu Reppan Domei*) a revendicat pentru scurtă vreme cea mai mare parte a nordului Japoniei, care cuprindea vechile provincii Mutsu și Dewa, dar a fost nevoită să se retragă treptat.

În multe locuri, apărătorii au fost umiliți, fiind obligați să se plece în fața inamicilor care purtau stindardul împăratului – un mesaj categoric care stabilea de partea cui trebuie să fie adevărata loialitate. Acest atac psihologic a devenit tema unui cântec popular compus de Ōmura Masujirō și Shinagawa Yajirō.

Nobile prinț, nobile prinț,
Ce-i acela care flutură
Dinaintea calului Majestății Sale?

Nu știți?
Este brocartul imperial
Care-i osândă pentru răsculați¹¹.

Prima strofă, cunoscută de obicei după primul vers, *Miya-sama, Miya-sama*, a ajuns cumva în Marea Britanie, unde după zece ani a apărut într-o formă distorsionată, dar încă recognoscibilă, acompaniind scena în care împăratul își face apariția în opera *Mikado* (1885) a lui Gilbert și Sullivan.

Numeroase confruntări ale războiului civil aproape că au degenerat, dar toate s-au încheiat cu o capitulare înainte ca vreun potentat local să îndrăznească să atace stindardul imperial. Deși nu toate grupurile de rebeli au capitulat atât de ușor: s-au dat lupte crâncene în mai multe orașe din nord. Un grup numit Corpul Tigrului Alb (*Byakkotai*) a dobândit în timpul războiului o faimă durabilă, nu atât pentru curajul în luptă, cât pentru azeziunea la idealurile samurailor. Un grup al Tigrilor Albi, alcătuit în cea mai mare parte din fiii adolescenți ai samurailor de pe domeniul Aizu-Wakamatsu, care în mod normal trebuiau să rămână în rezervă, au interpretat fumul văzut la orizont ca fiind semnul căderii castelului lor și s-au sinucis în masă. Când castelul a fost cucerit, în cele din urmă, samurarii

din rezistență și-au pierdut cel mai bun avanpost din nordul țării, așa că s-au retras și mai departe.

Ultimii samurai din vechea gardă s-au instalat la extremitatea sudică a insulei Ezo, în uriașa fortăreață în formă de stea Goryōkaku („Pentagonul”). Acolo sperau să-și salveze cât de cât demnitatea proclamându-se o națiune a samurailor, Republica Ezo, care încă își proclama loialitatea față de împărat, dar se considera un stat independent de Japonia Restaurației Meiji.

Dacă ultimii samurai speraseră că vor primi ajutor străin, acesta nu avea să vină. Vasele străine asistau la desfășurarea conflictului, iar consilierii militari francezi, stârnind controverse, au renunțat la îndatoririle lor pentru a conduce armatele Republicii Ezo, însă Războiul Boshin a fost mai degrabă o operațiune de eliminare a unor inamici care din zi în zi deveneau tot mai puțini.

Republica Ezo a pornit cu resurse limitate – doar câteva nave și puținele provizii pe care le puteau strânge în Hakodate, portul comercial din apropierea Goryōkaku. Francezii au organizat o operațiune militară curajoasă în sud, unde intenționau să fure un cuirasat, *Kōtetsu*, care tocmai fusese livrat din America. Vasele Republicii Ezo au arborat, drept camuflaj, pavilioane americane și rusești și s-au apropiat de *Kōtetsu* suficient de mult încât câțiva dintre membrii gărzii Shinsengumi formând curajosul grup sinucigaș de asalt să poată sări de pe punea înaltă a vasului Republicii pe puntea joasă a navei *Kōtetsu*, direct în calea mitralierelor.

Misiunea de a fura *Kōtetsu* a eșuat, iar nu după mult timp forțele imperiale i-au urmărit pe samurailor rebeli până în Hakodate. Hijikata Toshizō a condus rămășițele gărzii Shinsengumi pentru a apăra una dintre fortărețele periferice, dar s-a văzut nevoit să accepte înfrângerea Republicii Edo, precum și faptul că președintele ei ales în pripă avea în mod cert să ajungă la un acord cu forțele imperiale. Declarând că el ar fi trebuit să fie deja mort, Hijikata a lăsat un poem de adio în care își exprima încă o dată devotamentul față de shogunul destituit:

Deși trupu-mi putrezește în insula Ezo,
Spiritul veghează lângă stăpânul meu în est¹².

A murit la scurtă vreme după aceea, nu prin seppuku, ci din cauza unui glonț care l-a nimerit în timp ce conducea un atac fără șanse de reușită

împotriva forțelor imperiale.

În anii ce au urmat căderii Republicii Ezo, samurarii au pierdut în bună măsură tot ce îi definea drept castă. Împăratul a plecat din Kyōto și s-a mutat în fostul palat al shogunului, la Edo, acum redenumit *Tōkyō* – „Capitala din Est”. Regiunea Kantō a fost astfel, în cele din urmă, recunoscută oficial drept centru al puterii japoneze. În 1871, vechile domenii feudale au fost desființate și reorganizate în prefecturi. Mulți dintre foștii seniori feudali au primit noi titluri, similare rangurilor nobilimii europene – conți, duci și prinți –, dar și-au pierdut vasalii războinici. În 1873, guvernul Meiji întemeiease deja o armată modernă, făcând inutilă existența unei elite războinice separate. Frizurile și vestimentația se schimbau deja, iar îmbrăcămintea și înfățișarea tipică a samurailor începeau să dispară. Însuși cuvântul *samurai* a ieșit din uz, ultimii lor reprezentanți fiind numiți *shizoku*, „membri ai unor clanuri războinice”. Cum chestiunile militare erau acum în mâinile unei noi grupări, nu mai avea nici un rost ca oamenii să umble cu arme albe pe stradă. Dreptul samurailor de a purta săbii în public – considerat atâta vreme trăsătura lor definitorie – a fost abolit, la fel și dreptul de a-i executa pe civilii care îi jigneau. În 1877 și-au pierdut și dreptul la solda constând în orez cu care erau plătiți de secole. Ultimii samurai au rămas șomeri.

Aceste schimbări erau extrem de nepopulare în rândul multora dintre cei care luptaseră să aducă la putere noul regim. Unii acceptau că vremurile se schimbaseră, însă mai era și un mic nucleu de fanatici pentru care destrămarea clasei samurailor însemna trădare. Deși se pare că mulți dintre promotorii Restaurației Meiji înțelegeau că Japonia avea să se modernizeze, unii tradiționaliști radicali se împotriveau, căci ei luptaseră pentru desemnarea unui shogun competent. Dintre acești soldați decepționați se remarcă Saigō Takamori, care luptase vitejește ca să instaureze noua orânduire.

În 1874, Saigō a înființat mai multe „academii” private de instruire în arta duelului și și-a petrecut trei ani pregătindu-se pentru o insurecție. După capturarea mai multor agenți guvernamentali trimiși să-i monitorizeze academiile, Saigō a pornit la atac, pretinzând că unul dintre acești „spioni” mărturisise că avea ordin să-l ucidă pe Saigō înainte să apuce să creeze probleme. În 1877 Saigō a răspuns printr-un ultim atac al samurailor, revolta de la Satsuma, din provincia sa natală, Kyūshū, aflându-se în fruntea

a vreo 20 000 de simpatizanți care luptau împotriva forțelor guvernamentale. În cele din urmă, rămas doar cu o mână de oameni, Saigō fie și-a curmat viața într-o ascunzătoare din munți, fie a murit din cauza unui glonț, însă unul dintre locotenenți l-a decapitat pentru a lăsa impresia unei morți eroice și a-i păstra astfel onoarea nepătată. „Ultimul samurai” a primit postum, încă din 1889, iertarea pentru insurecția sa nesăbuită, însă samurarii dispăruseră.

1. Peifer, *Breaking Open Japan*, p. 5.
2. Taylor, *A Visit to India, China and Japan in the Year 1853*, citat în *Giving Up the Gun*, pp. 106-107.
3. Clements, *Prince Saionji*, pp. 19-20.
4. *Ibidem*, p. 28.
5. Hansard, H.C. Deb., 9 februarie 1864, vol. 173, col. 335-336.
6. Hillsborough, *Shinsengumi*, pp. 77-79.
7. Clements, *Prince Saionji*, p. 27.
8. Hillsborough, *Shinsengumi*, p. 90; Ravina, *The Last Samurai*, p. 117.
9. Vezi, de exemplu, Clements, *Prince Saionji*, p. 44.
10. Ravina, *The Last Samurai*, p. 149.
11. Seeley, „The Japanese March in The Mikado”. *Miya-sama, Miya-sama/ On-uma no mae ni/ Pirapira suru no wa/ Nan ja na...?* „Prințul” la care se face referire este Arisugawa Taruhito (1835-1895), unchiul adoptiv al împăratului Meiji, conducătorul forțelor imperiale atât în Războiul Boshin, cât și în timpul acțiunii militare de înăbușire a răscoalei din Satsuma. O statuie care îl înfățișează călare pe cal, așa cum se cuvine, există astăzi în Parcul Memorial Arisugawa din Tōkyō.
12. Hillsborough, *Shinsengumi*, p. 173.

Întoarcerea trecutului

Samurarii ca simbol

Amintirea lor a rămas în continuare vie. Bătăliile istorice, tacticile viclene și strategiile de succes din istoria Japoniei le-au fost împărtășite ofițerilor noii armate și marine militare. Fervoarea marțială în mod cert nu s-a diminuat, iar cei care renunțaseră la săbii și la părul prins în favoarea uniformelor și armamentelor moderne se aflau acum în prima linie a expansiunii japoneze dincolo de granițe.

Japonia le inspira altor țări un fior exotic și erotic totodată. Clanurile de samurai sărăciți de la sfârșitul secolului al XIX-lea au invadat piața internațională de artă cu prețioase moșteniri de familie, creând în străinătate o adevărată modă a japonismului. Ideea unei societăți medievale războinice, reînviată din vremuri imemorabile, ca într-un basm, îi conferea Japoniei o stranie fascinație pentru observatorii occidentali, atracție sporită și de scrierile fanteziste ale unor autori precum Lafcadio Hearn, care deplângea modernizarea rapidă a țării și aproape că părea să prefere perioada medievală a Japoniei – frumoasă și primejdioasă.

Dintre acești scriitori, mai cu seamă unul a contribuit la supraviețuirea poveștilor cu samurai în noul secol. Nitobe Inazō (1862-1933) a contribuit decisiv la promovarea culturii japoneze dincolo de granițe, dar va rămâne în memoria colectivă probabil cu textul *Bushido: sufletul Japoniei*. Scrisă în engleză în 1900, cartea lui Nitobe a fost devorată de cititorii nerăbdători să pătrundă în lumea exoticilor japonezi. Tradusă la scurt timp din engleză în japoneză, a constituit o componentă a imaginii de sine a japonezilor la începutul secolului XX. Nitobe nu pare să fi anticipat cum va fi receptată cartea sa. El însuși a declarat că nu exista „nici un crez scris” pentru Bushido, dar, scriind o carte despre acest subiect, a creat chiar el unul, fără să-și dea seama. „Calea războinicului” fusese dintotdeauna o chestiune discutabilă, un set vag de principii care variaua de la un domeniu feudal la

altul, uneori inclus ca ghid pentru succesorii nobiliari, altelei improvizat pe loc. Cum nici măcar japonezii înșiși nu se puteau pune de acord în privința obligațiilor unui samurai în timpul Restaurației Meiji, ironia face ca tocmai un japonez, care a scris și a predat în engleză, să ajungă să sistematizeze multe dintre stereotipurile spiritului samurailor:

Această moștenire etică și spirituală o numim Bushido și înseamnă, literal, căile cavalerului luptător sau, într-o traducere și mai potrivită, învățăturile purtării cavaleriești. Era codul moral al samurailor – casta acelor cavaleri al căror însemn și privilegiu erau să poarte două săbii. Să nu vă închipuiți că erau doar niște tineri aroganți și însetați de sânge. Sabia era socotită sufletul samuraiului¹.

În Occident au ajuns tot soiul de povești încâlcite despre sfârșitul samurailor care au dus la apariția unui nou subgen de orientalism. Eroina lui Puccini, *Madame Butterfly* (1904), era pătrunsă de spiritul samurailor. Povestea ei conține aluzii la revolta lui Saigō Takamori și la ultimele zile ale epocii samurailor – o fată dintr-o familie nobilă e nevoită să înfrunte greutățile vieții după ce tatăl său își ia viața în urma participării la o răzmeriță cumplită. Ea e vândută unui străin ticălos și, în onoarea lui, trece la credința creștină, intrată de curând în legalitate, pentru ca apoi acesta s-o trădeze și să-i frângă inima. Într-un gest de afirmare a moștenirii spiritului samurailor, ea va reacționa în maniera tipică acestora, luându-și viața.

Nu ar trebui să mire pe nimeni că retorica samurailor a fost curând folosită în expansiunea Japoniei peste mări. Insula Ezo a fost redenumită Hokkaidō, „Canalul Nordic”, într-o încercare de a o integra printre alte sectoare bine-cunoscute ale Japoniei, cum ar fi „Canalul Vestic” (Kyūshū) și „Canalul Estic” (drumul de la Kyōto la Tōkyō). Colonizarea a inclus întreaga insulă, ajungând în sudul insulei Sahalin și mai departe. Cum acolo nu era decât populația ainu care să se plângă, expansiunea japoneză nu a întâmpinat prea multe obstacole. Între timp, în alte părți, chinezii au răspândit curând spaima invaziilor lui Hideyoshi pe continentul asiatic, referindu-se direct la spiritul Bushido în relațiile lor cu invadatorii japonezi din timpul Războiului Sino-Japonez din 1894-1895. În timpul Războiului Ruso-Japonez, artiștii și reporterii au făcut constant referire la spiritul marțial al japonezilor. Amiralul Tōgō, marele învingător în bătălia de la Tsushima împotriva rușilor, a rămas celebru pentru că și-a instruit comandanții la o masă pe care era o sabie de samurai – sugestia fiind că

înfrângerea trebuia să aducă cu sine ispășirea prin sinucidere. Atunci când s-a întors, triumfător, în golful Tōkyō, unde a fost întâmpinat ca un erou, Tōgō a ales să arboreze la catargul navei-amiral cuvintele sumbre ale lui Tokugawa Ieyasu: „În clipa victoriei, strângeți-vă mai bine curelele coifului”.

Un astfel de spirit marțial a dobândit nuanțe mai sinistre pe măsură ce începea să dicteze politica japoneză. Așa cum se mai întâmplase de atâtea ori în Japonia, cei „de jos” au început să-i domine pe cei „de sus”. Ofițeri cu grade inferioare, extrem de înflăcărați și adesea îndemnați de superiorii lor, aveau să creeze în Asia tulburări ce necesitau intervenții ale japonezilor, pentru menținerea păcii. Temeinic modernizate, armata și marina militară ale Japoniei câștigaseră avanposturi în Taiwan și Coreea, curând și în Manciuria, chiar și în China. La declanșarea Primului Război Mondial, când Japonia a luptat de partea Aliatilor, cucerind peninsula Shandong din China și numeroase colonii germane din Pacificul de Sud, se întrezăreau semne rău prevestitoare că tendințele războinice ale japonezilor, alimentate de secole de războaie, îi transformau într-un pericol pentru întreaga lume. În 1919, diplomatul american Paul Reinsch caracteriza situația fără ocolișuri:

Dacă acestei forțe, cu toate mijloacele pe care e obișnuită să le aplice, nu i se opune nimeni, atunci în Extremul Orient va lua naștere cel mai amplu mecanism de opresiune și dominație militară din toate timpurile².

Retorica sinucigașă a samurailor – născută din ultimele fapte ale unor oameni disperați care aparțineau unui trecut îndepărtat, menținută ca ideologie politică timp de 250 de ani de dominație a clanului Tokugawa și devenită religie de stat la începutul secolului XX – a fost pusă la încercare în al Doilea Război Mondial. Într-un conflict între națiuni care îi implica acum pe toți membrii statelor respective, nu doar clasa militară, guvernul japonez le-a cerut cetățenilor să sacrifice tot ce au, asemenea soldaților de pe front. Recruții armatei și marinei militare imperiale porneau la drum în aclamații funebre, căci în mod tacit erau socotiți „deja morți”. A fost doar un pas de la o astfel de retorică până la folosirea propriu-zisă a unor trupe sinucigașe, adevărate torpile umane, și cel mai emblematic atac, al piloților *shinpū* care erau instruiți să se izbească cu avioanele în vasele Aliatilor, în atacuri fatale, fără cale de întoarcere. Unii traducători americani, și nu

japonezii, au fost cei care au citit greșit caracterele cuvântului *shinpū*, făcând aluzie la o veche sintagmă: „vântul divin” sau *kamikaze*. Pe bandanele purtate de piloții sinucigași erau scrise diferite sloganuri, cele mai populare fiind „Victorie sigură” și „Șapte vieți pentru patrie”.

Așa cum legendarele „vânturi divine” alungaseră armada mongolă de pe teritoriul Japoniei, la fel și imperiul japonez își punea acum toate speranțele în manevrele extreme ale acestor escadrile sinucigașe. Apropiindu-se de teritoriul Japoniei, forțele Aliaților au înțeles ceea ce autoritățile japoneze numeau „distrugerea giuvaierului” (*gyokusai*): intenția de a răspândi spiritul sinucigaș al samurailor în rândul întregii populații. Luptele înverșunate din insulele Iwo Jima și Okinawa i-au convins pe decidenții americani că nu avea să fie deloc simplu să obțină capitularea unui popor care, asemenea eroului său Yoshitsune, respingea ideea retragerii. Victoria Aliaților trebuia obținută precum victoriile generalilor samurai de pe vremuri, și anume cu complicitatea împăratului.

Atunci când au fost lansate bombele atomice asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki, japonezii mureau de foame. Împăratul Shōwa, cunoscut în afara Japoniei ca Hirohito, a încălcat tradiția, adresându-se poporului în mod direct și informându-i pe oameni că acum trebuie, cu stoicism, să „îndure ceea ce e de neîndurat” și să capituleze.

După înfrângerea Japoniei, Hirohito a ținut un discurs și mai revoltător, Declarația de Umanitate (*ningen sengen*), în care a renunțat la statutul divin și la pretenția înaintașilor săi de a se considera vlăstare ale zeiței Soarelui, proclamând că nu era decât un om ca oricare altul. De asemenea, Japonia însăși, în urma unei modificări controversate a constituției, a renunțat la ofensiva militară. Pe hârtie, cel puțin, armata japoneză nu mai exista – doar o „forță de autoapărare”.

Poveștile despre samurai aveau să-i bântuie din nou pe japonezi prin intermediul propagandei americane. Filmul *Know Your Enemy: Japan* (1945), produs de Departamentul de Război al Statelor Unite, insista îndelung asupra săbiilor purtate de ofițerii japonezi, folosindu-se de imaginea lor pentru a crea o legătură între armatele moderne și etica și preocupările medievale ale clasei samurailor.

Conform acestui film care a instruit o întreagă generație de soldați americani în privința dușmanului lor, samurarii constituiau o elită conducătoare inutilă și se distingeau prin faptul că purtau săbii și le

foloseau ca să-i execute pe cei care îi ofensau. Tot potrivit filmului *Know Your Enemy*, Bushido este un cod al loialității absolute față de superiori, cod ce susținea *victoria cu orice preț*, mai cu seamă prin trădare și minciună. Tratatamentul aplicat creștinilor în secolul al XVII-lea este și el adus în prim-plan, cu accent pe spiritul „însetat de sânge” al poporului japonez, în antiteză cu pacifismul creștinilor pe care îi măcelăreau – toate bune și frumoase, dar nici o vorbă despre amenințările proferate de căpitanul de pe *San Felipe*, conform cărora creștinii erau avangarda unei invazii europene ce intenționa să distrugă societatea japoneză.

Așa cum ne-am putea aștepta de la un film de propagandă, *Know Your Enemy* stăruie asupra preocupărilor elitei militare și invocă, la fel ca și conducătorii Japoniei din timpul războiului, trecutul samurailor ca precedent al conflictelor din prezent. Era vizată în special sabia samurailor, ca simbol al tuturor relelor din Japonia – un instrument medieval brutal, aflat în mâinile unei elite corupte și privilegiate și folosit pentru a suprima valorile creștine sau democratice. Din filmul *Know Your Enemy* reiese astfel că sabia samurailor este ceea ce i-a împiedicat pe japonezii secolului XX să îmbrățișeze valorile civilizației moderne³.

Imediat după război, politica americană a fost influențată în mod asemănător de lucrarea antropologului Ruth Benedict (1887-1948), căreia i se ceruse în timpul războiului să întocmească o analiză și un îndrumar al gândirii japoneze. Condițiile în care și-a realizat studiul, *The Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture* (1946), nu i-au permis să ajungă propriu-zis în Japonia; și-a bazat cercetarea pe interviuri cu americani de origine japoneză și pe analizarea unor tăieturi din ziare și a altor surse mediatice disponibile. Cartea lui Benedict, gândită inițial doar pentru personalul militar, a avut un rol important în procesul de percepere a împăratului ca nucleu al loialității japoneze, precum și în lămurirea comportamentului capricios al prizonierilor japonezi de război. Într-o abordare care a atras nenumărate critici, Benedict a descris gândirea japoneză în legătură directă cu fanatismul eticii samurailor, renăscută în secolul XX. După cum se observă și din titlu, „sabia” era considerată o componentă esențială a culturii japoneze, iar cei care o mânuiau, samurarii, stăpânii societății japoneze. Deși întocmită cam în pripă și adresată unui public restrâns, cartea *The Chrysanthemum and the Sword* a avut un succes

mult mai mare decât se anticipase. În anul în care a murit autoarea a fost publicată în japoneză, contribuind în perioada postbelică, și în rândul japonezilor, la ideea unicității lor.

Forțele de ocupație erau de părere că împăratul Japoniei, Hirohito, reprezenta simbolul suprem al unității. Trebuia menținut la putere, căci era sigur că, orice ar fi decis el, oamenii l-ar fi urmat. Așa cum clanul Minamoto nu se atinsese de familia imperială, așa cum shogunatul Kamakura lăsase ceremoniile de la curte să se desfășoare nestingherite și shogunatul Tokugawa cârmuise în numele ei vreme de două secole și jumătate, o instituție imperială intactă era secretul funcționării Japoniei.

În culise erau și contestatari. Unii, mai ales dintre englezi, australieni și neozeelandezi, susțineau că împăratul Shōwa era un criminal de război și trebuia judecat ca atare. Între timp, de parcă situația nu era și-așa îndeajuns de complicată, în 17 ianuarie 1946, la sediul Comandantului Suprem al Puterilor Aliate (SCAP), generalul Douglas MacArthur, a oprit un taxi din care a coborât un bărbat la vreo 50 de ani, un băcan din Nagoya, purtând în mod ciudat blazonul cu crizantemă rezervat îndeobște doar membrilor familiei imperiale. Numele lui era Kumazawa Hiromichi și i-a prezentat politicos generalului MacArthur șase kilograme de documente puse în cutii, ce îi dovedeau descendența și afirmațiile. Era, după cum atestau în mod convingător documentele, moștenitorul de drept al Curții de Miazăzi a împăraților japonezi, care, departe de a se fi stins în secolul al XIV-lea, se perpetuase până în prezent ca linie alternativă de succesiune. S-a străduit din cale-afară să-i expună lui MacArthur implicațiile politice – cei de la Curtea de Miazăzi fuseseră conducătorii de drept; toată lumea știa că Curtea de Miazănoapte nu fusese decât o marionetă a shogunatului Ashikaga. Tatăl său își susținuse cauza chiar în fața împăratului Meiji, care îi oferise titlul de baronet cu condiția să-și țină gura.

Kumazawa își prezenta acum dovezile forțelor de ocupație, oferindu-le inevitabila ispită de a îndrepta un rău făcut cu 500 de ani în urmă și de a înlătura vechea orânduire imperială în favoarea unei orânduirii și mai vechi, dar care putea s-o ia de la capăt după al Doilea Război Mondial. Acest lucru ar fi stricat însă planurile pe care MacArthur le avea cu Hirohito. Cum poate învățase deja să ocolească întrebările dificile în tradiționala manieră orientală, MacArthur a hotărât că problema Curților de Miazănoapte și de Miazăzi din secolul al XIV-lea era atât de spinoasă, încât doar justiția

japoneză, fără intervenție străină, se putea pronunța în privința ei, iar problema noului pretendent la tron a rămas nelămurită mai mulți ani. Kumazawa a fost numit în fel și chip: dus cu pluta, marionetă a comuniștilor ori „împăratul democratic al poporului”. A început să țină o serie de prelegeri, încercând să obțină susținere locală, dar a murit în anii 1960. Moștenitorul său oficial, ce repara biciclete în Ōsaka, a refuzat să intre în acest joc, îngropând încă o dată separația Nord-Sud. Dar și astăzi se mai găsesc oameni în Yoshino care susțin că prietenul unui prieten al lor este noul pretendent Kumazawa⁴.

Este absolut firesc ca presa modernă dintr-o anumită cultură să caute în trecut o sursă de inspirație – locurile, obiectele și costumele sunt mai accesibile, sprijinul financiar e mai ușor de asigurat, iar mesajul educativ mai direct. Așa cum America și-a întors privirea către Vestul Sălbatic și Anglia către epoca victoriană, japonezii s-au întors la *jidaigeki* – „producții de epocă”. Teoretic, nu există nici un motiv pentru ca o *jidaigeki* să fie neapărat asociată cu samurarii. Cum a existat un reviriment al artelor japoneze în perioada postbelică, autoritățile forțelor de ocupație au fost nevoite să facă față avalanșei de povestiri din repertoriul japonez care trimiteau la trecutul războinic. În noiembrie 1945, când Tōkyō era încă în ruine, două trupe de teatru kabuki decimate în război și-au unit forțele ca să pună în scenă, în singurul teatru din capitală rămas în picioare, un spectacol ce includea pasaje din *Yoshitsune și cei 1 000 de cireși*. După ce un informator a anunțat autoritățile, au fost impuse restricții pe motiv că opera conexasă *Terakoya* (un fragment din piesa *Sugawara și secretele caligrafiei*, din 1746) pune un accent exagerat pe discreditata loialitate „feudală”. „În cazul piesei *Yoshitsune și cei 1 000 de cireși*”, scria traducătorul Stanleigh Jones, „aproape întregul text a fost interzis pe motiv că este nedemocratic și promovează idei ce țineau de loialitate și sacrificiul feudal”⁵.

În februarie 1946, teatrul kabuki își găsisse un susținător neașteptat în persoana lui Faubion Bowers, un aghiotant al generalului MacArthur ce renunțase la această funcție pentru a deveni un cenzor pasionat de teatrul japonez. Sub supravegherea lui Bowers, *Kanjinchō* avea să revină pe scenă în câteva luni, iar *Terakoya* într-un an. Până în noiembrie 1947, deși ecranizările poveștii celor 47 de ronini răzbuunători erau interzise în cinematografe, Bowers reușise să păcălească cenzura și să îngăduie

versiunile kabuki ale acesteia. În cinematografe era altă situație, căci cenzorii aveau în vizor orice film în care apăreau dueluri – până și *Masca lui Zorro*⁶.

Forțele de ocupație încurajau în schimb ilustrarea unor subiecte socotite a fi inofensive pentru populația înfrântă. Un film care promova democrația ori emanciparea femeilor sau încuraja folosirea unor termeni străini, americani, precum *baseball* sau *romance*, primea aprobarea cenzurii. Poveștile cu samurai erau puternic descurajate. Filmul *Cei ce calcă tigrul pe coadă* al lui Akira Kurosawa, o adaptare după piesa *Kanjinchō* despre cum s-au furișat Yoshitsune și Benkei prin punctul de control de la Ataka, a fost terminat în 1945, dar lansat abia în 1952, fiind respins de cenzură din cauza „ideii feudale de loialitate prezente în film”⁷.

Pentru Kurosawa, considerat astăzi părintele filmelor cu samurai, subiectele din lumea samurailor au fost inabordabile în epoca postbelică. Era de așteptat ca filmul său *Rashōmon*, faimos pentru redarea aceluiși eveniment din mai multe puncte de vedere, să-i cucerească pe derutații spectatori postbelici, care nu mai știau în propaganda cui să creadă; de aceea nu e de mirare că producătorii lui Kurosawa au făcut un pas înapoi în 1948, iar filmul a apărut abia în 1950.

Odată cu apariția televiziunii a avut loc și o reafirmare a trecutului samurailor. Prima transmisie oficială a postului național de televiziune NHK, pe 1 februarie 1953, receptată doar pe 866 de televizoare, conținea în mod semnificativ o scenă din piesa kabuki *Yoshitsune și cei 1 000 de cireși*, în care iubita lui Yoshitsune se plimbă însoțită de o vulpe care își schimbă înfățișarea. Descurajată de autoritățile forțelor de ocupație, care se retrăseseră, includerea acestei scene în prima transmisie a noii televiziuni putea fi o simplă recunoaștere a faptului că aceasta era una dintre cele câteva secvențe repetate recent. Dar pentru mulți ea echivala cu proclamarea faptului că ocupația americană se retrăsese și că japonezii preluaseră din nou controlul⁸.

O apariție neașteptată a umplut vidul existent. În vreme ce samurarii erau în continuare marginalizați, unii scriitori și artiști, în special de stânga, și-au găsit un nou erou din clasa muncitoare pe care să-l glorifice. Romanele de duzină, benzile desenate și emisiunile televizate au început să facă referire la o subcategorie de asasini necunoscuți până atunci: ninja.

Având în vedere omniprezența luptătorilor ninja în cultura populară a secolului XX, este remarcabilă forța cu care s-au ivit din senin în anii 1950 și 1960.

Inițial erau îmbrăcați în negru – culoarea consacrată a recuziterilor și păpușarilor, pe care spectatorii nu trebuiau să-i vadă la teatru. Ninja erau niște eroi proletari, țărani și oameni simpli, prinși în interstițiile trecutului, invizibili la propriu într-o istorie militară dominată de samurai. Totuși, în ciuda afirmațiilor unor apologeți ai asasinilor ninja, este dificil de identificat o atestare concretă a acestora cu mult înainte de romanele lui Yamada Fūtarō (1922-2001) și de benzile desenate ale lui Shirato Sanpei (n. 1932). Orice încercare de a întocmi o cercetare academică a istoriei ninja conduce la o serie de piste false, cu surse moderne citându-se una pe alta și lucrări naive de popularizare ce susțin că orice trimitere din vechile povestiri la noțiunea de *shinobi* (camuflaj, spioni, asasini) era de fapt o referință la una dintre multiplele societăți secrete ninja, rămase în umbră. Această modă a căpătat recunoaștere globală odată cu apariția unor ninja în filmul cu James Bond *A doua șansă* (1967), ajungând, prin natura genului cinematografic și a francizei, la un public mult mai larg decât au reușit vreodată descrierile mai precise și mai puțin fantastice ale tradițiilor marțiale japoneze⁹.

Pe măsură ce televizoarele color s-au impus în Japonia, asasinii ninja au căpătat și ei culori tot mai stridente, redescoperind în mod convenabil și artele marțiale. Serialul de televiziune *Ninja Butai Gekkō* (1964, lansat în străinătate cu titlul *Agenției-fantomă*) i-a înzestrat pe luptătorii ninja cu puteri supraomenești, create prin trucuri de filmare, precum și gadgeturi inspirate de James Bond și de spionajul Războiului Rece. Deși au apărut în unele emisiuni de divertisment pentru adulți în anii 1960, cea mai durabilă moștenire a lor a rămas cu precădere în zona divertismentului pentru copii, de vreme ce fiecare generație pare să fi avut o serie favorită cu luptători ninja pe care să-i imite pe terenul de joacă sau în parc – *Ninja the Wonderboy* (1964), *Legend of Kamui* (1969), *Battle of the Planets* (1972), *Hattori the Ninja* (1981), *Red Shadow* (1987) sau *Naruto* (2002)¹⁰.

În timp ce seriile de povestiri cu ninja înfloreau și se perpetuau, în paralel reînviau și poveștile despre samurai. Kurosawa însuși a avut o contribuție memorabilă cu filmul *Cei șapte samurai* (1954), o poveste desfășurată într-un decor ploios și mocirlos, unde câțiva războinici de la

sfârșitul secolului al XVI-lea se luptă ca să scape un sat de niște bandiți. La un moment dat, personajul Kanbei (Shimura Takashi) spune înțelept: „Noi pierdem. Țăranii ăia... ei sunt învingătorii”¹¹.

Identitatea samurailor nu avea cum să nu se reafirme odată cu îndepărtarea stigmatelor din timpul războiului – pur și simplu nu era posibil să pui în scenă piese de epocă fără să-i implici într-un fel sau altul și pe samurai. În anii 1960, cu puțin timp înainte de Jocurile Olimpice de la Tōkyō, televiziunea a început să exercite o influență tot mai mare asupra publicului japonez. În 1963, postul NHK a început să difuzeze megaseriale, care durau un an întreg – așa-numitele drame *taiga*, cum li se spunea. În majoritatea cazurilor, obiectivele implicite erau tipice pentru un post de televiziune național: să prezinte costumații somptuoase și povești romanțate pentru publicul feminin, acțiune și aventură pentru publicul masculin și elemente educative pentru copii.

Deși primul serial de acest gen a fost o poveste din perioada Meiji, povestea celor 47 de ronini a fost difuzată în 1964, urmată de biografiile romanțate ale lui Hideyoshi în 1965, respectiv Yoshitsune în 1966. Serialele din anii care au urmat s-au inspirat adesea din istoria de 700 de ani a samurailor; dacă nu ar fi făcut-o, ar fi echivalat cu ignorarea întregii istorii a Marii Britanii de la *Magna Carta* până la regina Victoria sau a pretinde că Statele Unite ale Americii nici n-au existat. În aceeași perioadă a fost implementat un program amplu național de restaurare, în cadrul căruia au fost constituite replici ale unor castele abandonate și dărăpănate, pentru a servi drept centre municipale sau muzee locale. În unele cazuri, ca la Nagoya, s-a redat unui loc emblematic înfățișarea din vremurile glorioase de dinainte de război, deseori folosindu-se beton armat. În altele, ca în Shimabara, reconstrucția vechiului castel din oraș a redefinit întregul peisaj, deplasând astfel punctul de interes dinspre școală, primărie sau fabrică înspre semeța eleganță marțială a erei samurailor – în acest caz, era vorba despre reabilitarea unui edificiu uitat care fusese dărâmat în 1874.

Mai există extrem de puține castele în forma lor inițială – doar vreo 12 și-au păstrat structurile „originale” din lemn, dar, din cauza efemerității lemnului, nici acestea nu au mai mult de 100 de ani vechime. În mod semnificativ, castelului Hara de pe peninsula Shimabara, locul ultimului mare masacru al creștinilor din 1638, îi lipsesc cu totul dioramele și

reconstrucțiile prezente în alte situri istorice. Din el au rămas doar ruine dezolante, mare parte din curtea sa fiind acum cultivată sau transformată în parcare, acolo unde samurarii au adunat cândva un uriaș morman de capete. O cruce mare și ruginită se ridică în cel mai înalt punct, deja mascată parțial de copăcei. O astfel de imagine este într-o câțiva un omagiu mai potrivit pentru miile de oameni care au murit acolo decât o replică de ciment, cu aer condiționat, magazine de suveniruri și cafenele.

Amplul program din anii 1960 de reconstrucție a castelelor este un simptom fascinant al epocii post-samurai. Deși războinicii nu mai există și sistemul lor a fost desființat, simbolurile istoriei lor domină peisajul multor orașe japoneze. Majoritatea găzduiesc muzee locale ce se agață cu mândrie și pasiune de orice element care a diferențiat orașul respectiv de celelalte – un erou local, un răufăcător faimos, un comandant cu un destin tragic sau o bătălie cumplită.

Serialul *Mito Kōmon* (1969-) este difuzat de postul comercial TBS, dar deseori pare a fi un proiect de susținere a turismului intern. Protagonistul este Tokugawa Mitsukuni (1628-1701), unchiul celebrului Shogun Câine și autorul importantei cărți *Istoria Japoniei*. Într-o inedită suprapunere a problemelor moderne cu descrieri ale lui Mitsukuni din lucrări aparținând atât perioadei Tokugawa timpurii, cât și celei târzii, serialul îl prezintă pe personaj ca un bătrân înțelept care cutreieră Japonia incognito, însoțit de samurai. Prin urmare, fiecare episod din *Mito Kōmon* combină elemente de turism intern cu escapadele unui justițiar din epoca samurailor, o figură stoică, paternă, care îi miroase pe răufăcători și le vine de hac după o judecată aspră, în vreme ce samurarii din jurul său agită pecetea familiei Tokugawa și urlă: „Nu știți cine este acesta?!”¹².

Ești tentat să te întrebi *unde* se întâmplă asta. Relatarea la nesfârșit a unor povești din trecut, fie în scop educativ, fie în scop turistic sau amândouă, este o industrie de sine stătătoare în Japonia. Însăși omogenitatea Japoniei din perioada Tokugawa susține această practică și totodată o contestă. Multe seriale moderne de televiziune sunt turnate într-un singur loc: pe platourile de filmare din Uzumasa, lângă Kyōto; capătul estic fiind o reconstituire realistă a Japoniei din perioada războiului civil, în timp ce către vest străzile devin tot mai moderne, încheindu-se cu un decor de sfârșit de secol XIX, cu piața centrală din Tōkyō, tramvaie și toate

celelalte. Poate că Mito Kōmon străbate Japonia în lung și în lat, dar, de vreme ce fiecare oraș arată suspect de asemănător cu cel din episoadele anterioare, trebuie găsite alte mijloace de a le distinge. *Mito Kōmon* și alte seriale similare sunt echivalentul modern al pelerinajelor înspre și dinspre Edo din epoca samurailor – o gloriificare săptămânală a turismului intern care subliniază atributele singulare ale unor orașe sau provincii obscure. Respectând poveștile despre Mitsukuni care îl descriau drept gurmand, ilustrarea acestor distincții locale este deseori de natură culinară: tăieții din Sapporo au o zeamă diferită; anumiți bucătari sunt foarte pricepuți la prepararea ciupercilor; nimeni nu face pandișpan mai bun decât cei din Nagasaki.

În mod ironic, acele orașe japoneze care au fost cândva constrânse să se deschidă pentru negustorii străini au acum mai multe lucruri de povestit. Contactele cu străinii din secolul al XIX-lea în Hakodate, Hirado și Yokohama, indiferent dacă e vorba despre un „Chinatown” sau o biserică victoriană, sunt incluse în traseele turistice, cu speranța continuă că aceste destinații vor atrage o grămadă de autocare cu turiști din alte prefecturi. Atunci când o stațiune balneară seamănă foarte mult cu alta, un câmp de luptă faimos sau un castel renumit pot înclina balanța în alegerea turiștilor.

Excentricul scriitor Yukio Mishima s-a bucurat de o mare notorietate în anii 1960, luându-și viața în public și provocând astfel un eveniment mediatic ce s-a dovedit o rușine națională. Mishima pretindea că se trage din samurai – tatăl său fusese guvernatorul jumătății sudice a insulei Sahalin, iar bunica sa era descendentă a clanului Matsudaira. Dezvoltând o obsesie tot mai puternică pentru codul Bushido pe măsură ce se apropia de vârsta mijlocie, Mishima a trecut de la un stil de viață intelectualizat la unul preocupat în mod deosebit de trup; a practicat culturismul și arta mânăirii sabiei, în timp ce scria un comentariu la *Hagakure* și îi dojenea pe tinerii din vremea lui pentru lipsa de loialitate față de împărat. În noiembrie 1970, purtând o bandană pe care erau scrise ultimele cuvinte ale fraților Kusunoki, „Șapte vieți pentru patrie”, Mishima a înscenat o tentativă de lovitură de stat la o bază militară din Tōkyō, deși se pare că de la bun început chemarea sa la revoluție a fost menită să fie privită ca un gest care să rivalizeze cu opoziția zadarnică a lui Saigō Takamori. Jurnaliștii erau la fața locului întrucât chiar Mishima îi chemase. Soldații pe care îi îndemna să se revolte și să-l „restaureze” pe împărat erau un public ostil. Pare să nu

fi avut nici un plan de acțiune în cazul în care chemarea sa revoluționară ar fi fost ascultată. Astfel că și-a încheiat protestul așa cum avusese de gând de la bun început, prin seppuku. Cum era de așteptat, a încercat să comită actul în maniera desăvârșită, poetică din vechile cronicile medievale, și nu în forma minimală și mai succintă din epoca Edo târzie. În conformitate cu retorica detaliului specifică reportajului modern, ne-a rămas o descriere teribilă, pas cu pas, a celor întâmplute, căci un asistent care nu prea știa să folosească sabia i-a lovit de mai multe ori grumazul lui Mishima, care agoniza.

Moartea lui Mishima nu a reprezentat sub nici o formă o revoluție: a fost sinuciderea elaborată și atent regizată a unui scriitor care fusese obsedat de moarte de-a lungul întregii sale cariere – un gest teatral, menit să adauge numeroaselor sale opere literare o tușă finală gravă, un „poem scris cu sânge”, în cuvintele sale. Intenția lui Mishima a fost de a rămâne în conștiința colectivă nu ca scriitor, ci ca samurai. Sinuciderea sa i-a asigurat o faimă mondială, dar i-a distrus reputația în propria țară. Capodopera sa absolută, oficial încheiată în ziua morții lui, este *Marea fertilității*, o cronică a declinului valorilor japoneze, din ceea ce considera a fi perioada lor de glorie, militarismul din prima jumătate a secolului XX, și apariția unor nefaste influențe străine până la ceea ce Mishima anticipa că va fi starea deplorabilă a tineretului japonez la mijlocul anilor 1970¹³.

Însă sfârșitul spectaculos al lui Mishima nu a făcut decât să marginalizeze și mai mult ideea de samurai, ca ultim refugiu al extremei drepte și al altor demenți. Deziluzia provocată de vechea ordine și democrația ce o înlocuiseră aveau să ducă în anii 1970 la descrieri ale epocii samurailor în care vechea clasă conducătoare era prezentată ca o autoritate coruptă și venală. Cum Japonia era copleșită de proteste politice și scandaluri de corupție în industrie, primul samurai celebru al anilor 1970 a fost *Monjirō* (1972), un ronin rătăcitor care a intervenit fără tragere de inimă împotriva unor tirani locali, după ce a rostit pe un ton istovit: „Eu n-am nimic de-a face cu toate astea”. În aceeași perioadă s-a difuzat și serialul *Moarte sigură* (1972-1992), despre niște războinici răzbunători, în care un tribunal secret de samurai din perioada Edo decide să facă ei dreptate atunci când cârmuirea se dovedește a fi neputincioasă.

Pe măsură ce în Japonia se înstăpâna înfloritoarea himeră economică a anilor 1980, felul în care samurarii erau prezentați în operele ficționale

reflecta bunăstarea crescândă a populației. Unele cărți așa-zis de psihologie și manuale din domeniul afacerilor dădeau de înțeles că etica samurailor renăscuse în așa-numitul *salaryman* care promova în întreaga lume afacerile japoneze. În mod ironic, tocmai banii veniți din străinătate au revitalizat figura samuraiului atât în țară, cât și în afară. Kurosawa, neputând să obțină finanțare pentru filmele sale în țară, a obținut fonduri din partea lui George Lucas și Francis Ford Coppola, care i-au permis să creeze producții cinematografice grandioase precum *Kagemusha* (1980) și *Ran* (1985). Amândouă erau vag inspirate de evenimente reale din epoca samurailor, dar prezentate ca povești profund simbolice, despre trădare și conflicte familiale, nefiind plasate în vreun context istoric.

Sunt sute de filme, emisiuni TV, romane și benzi desenate care ar putea la fel de bine să ofere un portret al samuraiului modern. Nu vom include în această carte filmele lui Inagaki Hiroshi, Gosha Hideo, Okamoto Kihachi și ale altor zeci de regizori; nu avem timp să-l descriem pe magistratul sub acoperire din *Tōyama no Kinsan* sau pe greoiul *Onihei, anchetatorul*. Există, de asemenea, și povești de aventură și acțiune din secolul XX care în mod intenționat îi exclud din postura de protagoniști pe „adevărații” samurai. *Zatōichi* e un maseur orb, aparținând păturii sociale inferioare din cauza handicapului său. *Heiji Zenigata* e un om de rând care doar muncește alături de clasa conducătoare a samurailor. Însă, chiar și atunci când în prim-plan stau personaje care nu sunt samurai, interacțiunile, problemele și întâlnirile lor se vor intersecta în mod inevitabil cu lumea samurailor.

Instituțiile și conducerea Japoniei de-a lungul istoriei constituie subiectul unor dezbateri nesfârșite referitoare la nomenclatură, responsabilitate și interpretare. Numeroase „fapte” consacrate despre samurai sunt reanalizate și regândite de fiecare generație și, desigur, reflectă adesea atitudinile din perioada respectivă. În secolul XXI, textele noi – inclusiv acesta – mai degrabă privesc dincolo de granițele Japoniei, ca un ecou al afirmației celui de-al 125-lea împărat, Heisei, care a recunoscut că unul dintre strămoșii săi a fost coreean, punând deci accentul, pentru prima dată, pe relațiile preistorice ale Japoniei nu cu zei, ci cu alte rase. Chiar dacă sunt în mod clar menționați în unele cronică antice, nu se vorbea niciodată despre strămoșii coreeni ai casei imperiale. Afirmația împăratului Heisei este remarcabilă nu numai pentru că a făcut-o abia în 2001, ci și pentru că anulează în mod inteligent o problemă mai profundă. Recunoscând că

mama celui de-al cincizecilea împărat, Kammu, prezent în cronicile antice, era de origine coreeană, împăratul Heisei a redirecționat abil interesul către secolul al VIII-lea, evitând astfel orice discuție referitoare la cei 49 de predecesori ai lui Kammu.

Ar trebui să ținem cont și de influența mass-media asupra felului în care sunt interpretați samurarii – o istoriografie a opiniilor și impresiilor despre samurai ar trebui să admită că fiecare modă trecătoare produce un efect puternic asupra a ceea ce se scrie și se citește. Miyamoto Musashi (1584-1645), unul dintre miile de samurai care au scris îndrumare pentru viața războinicului ajuns la bătrânețe, a ajuns să fie cunoscut în lumea întreagă, la secole după moartea sa, mulțumită nu *Cărții celor cinci cercuri*, ci amplului roman biografic, publicat în foileton între anii 1933 și 1939 și tradus în engleză în anii 1980. Pentru televiziunea națională japoneză NHK, epoca samurailor continuă să fie unul dintre subiectele preferate ale dramelor *taiga*, influențând adesea în fundal anumite tendințe editoriale și oferind noi prilejuri de reconsiderare a unor personaje celebre. Așa a revenit la modă, în 1976, Taira Masakado, în timp ce Tokugawa Ieyasu a reînviat în 1983, iar soarta lui Hōjō Tokimune a ajuns din senin subiect de discuție în barurile japoneze în 2001. În 2010, Sakamoto Ryōma va fi în mare vogă printre turiștii și cititorii care călătoreau cu metroul din Tōkyō. În 2011, e rândul lui Tokugawa Hidetada, fiul lui Ieyasu, a cărui poveste este prezentată din perspectiva soției sale, Gō.

Japonia modernă e înțesată de grupuri șerpuitoare de copii plictisiți, trimiși în excursii obligatorii. Își târăsc bosumflați picioarele prin muzeul Dejima din Nagasaki, fac năzbâtii printre templele de la Nara atunci când profesorii nu sunt atenți. Pentru astfel de copii, trecutul samurailor e un amalgam năucitor de clanuri uitate și domenii redenumite. În ceea ce privește educația pe care le-o prilejuiesc vizitele la aceste situri din trecutul samurailor, se pune accent mai degrabă pe principiile generale ale purtării cuviincioase și supunerii decât pe măruntele conflicte politice dintre clanuri. În ciuda educației orientate spre codul Bushido, adolescenții japonezi pot aborda fără obișnuitul respect episoadele incomode ale istoriei Japoniei. Dacă e să ne luăm după articolele vândute de chioșcurile turistice din întreaga Japonie, e de așteptat ca Shinsengumi, acel grup de luptători nemulțumiți și compromiși, să rămână popular în rândul adolescenților japonezi, atrași de tinerețea tragică și opoziția dezastruoasă a ultimilor

loialiști ai shogunului, precum și de zădărnicia rezistenței lor. În această tendință de glorificare a „nobleții eșecului” remarcăm reabilitarea empatiei față de perdanți, atitudine ce caracterizează o mare parte din lirica Războiului Genpei. O fi fost Mishima mândru, dar, ca întotdeauna, e greu să ne dăm seama în ce constă cu adevărat spiritul samurailor.

Sunt și unii care îi consideră în continuare pe samurai niște idioți înguști la minte care s-au împotrivit modernizării, susținând o imposibilă întoarcere în epoca medievală. Însă am putea privi spiritul samurailor și ca pe o dorință nestăpânită de reformă, care i-a împins pe rivalii regimului Tokugawa să-l răstoarne pe shogun, să-l restaureze în cele din urmă pe împărat și, ca „slujitori” benevoli ai acestuia, să contribuie la modernizarea Japoniei.

Japonezii de astăzi ar prefera să nu folosească nici una din aceste definiții sensibile din punct de vedere politic și incomplete. Ar putea, în schimb, să susțină că spiritul samurailor întruchipează tot ce are Japonia mai bun – cetățeni ce respectă legea, curățenie, organizare, loialitate, respect pentru vechile obiceiuri și tradiții. Chiar și cârcotașii ar cădea de acord fără să stea pe gânduri, dar vor alege să aducă în discuție supunerea necondiționată în fața autorității, birocrăția inutilă, autoritarismul și necruțătoarea anulare a diferențelor. Atitudinile samurailor pătrund chiar și în limbajul curent al japonezilor. În japoneza modernă, sintagma *hara o watte hanasu* – „a deschide pântecul pentru a vorbi” – a rămas o expresie de sine stătătoare, cu sensul de sinceritate. Și astăzi, pentru „a pune tot sufletul” în japoneză se spune *isshō kenmei* – literal, „a da totul pentru domeniul feudal”.

Este cu neputință ca o elită războinică să domine un stat timp de 700 de ani fără să lase o amprentă puternică, cu bune și cu rele. Totuși, să nu ne mire că nu putem categorisi cu precizie natura samurailor, de vreme ce nici măcar japonezii nu au reușit să se pună de acord în privința adevăratei naturi a codului Bushido. „Calea samuraiului”, oricare ar fi ea, reprezintă o componentă inerentă sufletului japonez. Tot ce se întâmplă în Japonia modernă este cu necesitate o imitare a sa ori o reacție la el. Loialitatea sau opoziția față de calea samuraiului ia tot atâtea forme câte tabere erau în timpul Restaurației Meiji, dar ea este mereu acolo, străveche, de nepătruns și trainică, precum figura împăratului însuși.

1. Nitobe, *The Japanese Nation*, p. 155.
2. Clements, *Wellington Koo*, p. 89.
3. Hirano, *Mr. Smith Goes to Tokyo*, p. 68.
4. Johnston, „Burried Treasure”. Deși la vremea respectivă vizita lui Kumazawa a fost menționată în *Stars & Stripes*, faptul că el a fost luat în serios nu a fost apreciat cum se cuvine până în momentul desecretizării documentelor SCAP, în anii 1970.
5. Jones, *Yoshitsune and the Thousand Cherry Trees*, p. 2. Pentru mai multe detalii despre *Terakoya*, vezi Leiter, *New Kabuki Encyclopedia*, pp. 615-618.
6. Hirano, *Mr. Smith Goes to Tokyo*, pp. 66-69.
7. Richie, *The Films of Akira Kurosawa*, p. 32.
8. Clements și Tamamuro, *The Dorama Encyclopedia*, p. xi.
9. Ambii termeni, *ninja* și *shinobi-mono*, se scriu cu aceleași caractere, ceea ce le-a permis unor specialiști să susțină o origine total nemeritată a cuvântului *ninja*. Îi invit pe toți cititorii care au vreo îndoială să urmărească ei înșiși referințele, până se vor trezi într-o lume nebuloasă a picturilor cu autori greșit atribuiți, personaje prost înțelese și reinterpretări optimiste ale unor evenimente istorice. Cea mai veche mențiune verificabilă a termenului *ninja* o găsim în cartea *Sarutobi Sasuke* (1913), după cum precizează Thornton, *The Japanese Period Film*, p. 96. Însă chiar și aici Thornton confundă anumite filme cu *ninja*, cum ar fi *Shinobi no Mono* (1962), cu apariții mai timpurii ale aceluiași *personaje*, cum ar fi Ishikawa Goemon. Doar pentru că același personaj apare în niște texte mai vechi nu înseamnă că acele texte sunt povestiri cu *ninja*. Conform Leiter, *New Kabuki Encyclopedia* (pp. 224-225), Ishikawa a devenit personaj în teatrul japonez începând din anii 1680, dar numai în rol de șarlatan, hoț și proscris. Asimilarea sa în folclorul legat de *ninja* e un fenomen din secolul XX – ca și cum ni s-ar spune din senin că Robin Hood era și vampir. De fapt, cuvântul *ninja* nu apare nici măcar o dată în cele mai bine de 800 de pagini ale ghidului bibliografic kabuki realizat de Leiter – or, ai crede că un lucru, pare-se, atât de cunoscut s-ar fi ivit cumva în ultimii 300 de ani ai teatrului japonez. De aceea, pentru mine, cel puțin, asta e o dovadă în plus că despre *ninja* a început să se vorbească în Japonia abia în secolul XX. „Dar am văzut locurile în care se ascundeau!”, a obiectat odată cineva într-un bar, spunându-mi că vizitase el un „vechi castel” japonez, care însă s-a dovedit a fi fost construit în 1965.
10. Clements și McCarthy, *The Anime Encyclopedia*, *passim*.
11. Richie, *The Films of Akira Kurosawa*, p. 103.
12. Clements și Tamamuro, *The Dorama Encyclopedia*, p. 195. Geneza lui *Mito Kōmon* este cumplit de complicată. La sfârșitul perioadei Edo se răspândiseră deja povești apocrife despre peregrinările lui Mitsukuni deghizat, iar *Mito Kōmon* nu e nici pe departe primul serial TV bazat pe viața lui.
13. Refuz să mă las prins în disputa dintre fanii celor două mari biografii ale lui Mishima, recomandându-le pe amândouă: *Mishima: A Biography* de John Nathan și *The Life and Death of Yukio Mishima* de Henry Scott-Stokes. *Marea fertilității* a fost de fapt terminat cu multe săptămâni înainte de moartea lui Mishima, însă alegerea unei date oficiale ținea și ea de întreaga regie a sinuciderii.

Surse și lecturi suplimentare

Este greu să păstrezi o poziție echilibrată când vine vorba de istoria Japoniei. Rareori par să coexiste în aceeași carte povestiri despre samurai care să fie o lectură plăcută, antrenantă și încărcată de acțiune, într-o lucrare bine documentată, care abordează obiectiv sursele și, îndrăznesc să spun, cam seacă despre istoriografia, instituțiile și terminologia japoneze. De aceea m-am concentrat atât de mult în această carte asupra perioadei Tokugawa, pentru a evidenția câte dintre povestirile „adevărate” despre samurai se bazează de fapt pe surse îndoielnice ori pe înflorituri adăugate la mult timp după cele întâmplate.

Ca și în cartea mea *Brief History of the Vikings*, m-am străduit să nu încarc textul, lăsând detaliile în note, astfel încât cititorii interesați să poată aprofunda acel aspect. Majoritatea surselor primare la care am făcut referire sunt traduse în engleză și se găsesc și online, în original, pe site-uri cum ar fi *Nihon Bungaku Denshi Toshokan* (J-Text Online E-Library: <http://j-texts.com/>) ori *Japanese Text Initiative* al Bibliotecii Universității din Virginia, resurse care îi oferă istoricului de astăzi șansa de a verifica de oriunde din lume asemănările dintre *Heike Monogatari*, *Taiheiki* și *Ōninki*.

Cum atitudinile sunt încă într-o continuă schimbare, nu e de mirare că și istoria samurailor este supusă unor revizuri masive. Există în engleză lucrări excelente care analizează dezbaterile recente dintre anumite autorități japoneze, cum ar fi *Heavenly Warriors* de William Wayne Farris și *Hired Swords* de Karl Friday. În spațiul anglo-saxon, Farris și Friday formează astăzi epicentrul specialiștilor în domeniul samurailor – bibliografiile lor conțin o evaluare concisă a unor lucrări recente în japoneză, iar analizele lor oferă un ghid excelent pentru studiul samurailor la începutul secolului XXI. Trebuie menționat în mod deosebit și Stephen Turnbull, ale cărui cărți publicate după *The Samurai: A Military History* au contribuit enorm la popularizarea domeniului. Spre deosebire de mulți istorici de salon, Turnbull s-a ostenit să viziteze câmpurile de luptă, pas cu pas, formulând adesea speculații neașteptate și tranșante, cu nimic mai prejos de analizele textuale ale vechilor cronici pe care le preferă majoritatea specialiștilor.

Studiul lui Joan Piggott *Emergence of Japanese Kingship* abordează perioada timpurie din perspectiva primilor împărați și protoîmpărați istorici, demonstrând originile comune ale samurailor și ale sistemului imperial pe care aveau să-l slujească și în mare parte să-l înlocuiască. În ceea ce privește cercetările recente, volumul *Tour of Duty* de Constantine Vaporis e un studiu inovator asupra vieții în perioada Tokugawa, văzută din perspectiva seniorilor obligați să se tot mute la Edo și înapoi după bunul-plac al shogunului. Pentru o perspectivă asupra istoriei Japoniei care se concentrează mai puțin asupra samurailor, recomand cartea lui Farris *Japan to 1600: A Social and Economic History*, ce oferă multe detalii de context la care o „scurtă” istorie precum cea de față e nevoită să renunțe.

Lecturi suplimentare

Ackroyd, J., *Lessons from History: The Tokushi Yoron by Arai Hakuseki*, University of Queensland, St Lucia, 1982.

Alden, D., *Charles Boxer: An Uncommon Life*, Fundação Oriente, Lisboa, 2001.

Anonim, *Heike Monogatari [Povestea familiei Heike]*, Hōbunkan, Tōkyō, 1933.

- Anonim, *Gikeiki* [*Cronica lui Yoshitsune*], Kokumin Bunko, Tōkyō, 1881.
- Anonim, *Ōninki* [*Cronica (războiului din) perioada Ōnin*], <http://homepage1.nifty.com/sira/ouninki/>, accesat pe 25 august 2009.
- Aoki, K. (ed.), *Shoku Nihongi* [*Alte cronicile ale Japoniei*], 5 vol., Iwanami Shoten, Tōkyō, 1989-1998.
- Arnesen, P., *The Medieval Japanese Daimyō: The Ōuchi Family's Rule of Suō and Nagato*, Yale University Press, New Haven, 1979.
- Aston, W., *Nihongi: Chronicles of Japan from the Earliest Times to AD 697*, 2 vol., Charles E. Tuttle, Clarendon, VT, 1972.
- Barnes, G., *The Rise of Civilization in East Asia: The Archaeology of China, Korea and Japan*, Thames & Hudson, Londra, 1999.
- Bender, R., „The Political Meaning of the Hachiman Cult in Ancient and Early Medieval Japan”, teză de doctorat, Columbia University, 1980.
- Benneville, J. de, *Saitō Musashi-bō Benkei (Povestiri despre Războaiele Genpei), adică povestea vieții și isprăvilor lui Oyo-no-Kami Minamoto Kurō Yoshitsune și Saitō Musashi-bō Benkei, călugărul războinic*, 2 vol., James S. de Benneville, Yokohama, 1910.
- Berry, M., *Hideyoshi*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1982.
- Best, J., *A History of the Early Korean Kingdom of Paekche together with an annotated translation of the Paekche Annals of the Samguk Sagi*, Harvard University Asia Center, Harvard University Press, Cambridge, MA, 2006.
- Bix, H., *Peasant Protest in Japan 1596-1884*, Yale University Press, New Haven, 1986.
- Blomberg, C., *The Akō Affair: A Practical Example of Bushidō*, Text Grupper i Uppsala AB, Uppsala, 1977.
- Botsman, D., *Punishment and Power in the Making of Modern Japan*, Princeton University Press, Princeton, 2005.
- Bottomley, I., Hopson, Anthony, *Arms and Armor of the Samurai: The History of Weaponry in Ancient Japan*, Crescent Books, New York, 1988.
- Boxer, C., *The Christian Century in Japan 1549-1650*, Carcanet Press, Manchester, 1993.
- Boxer, C., *Jan Compagnie in Japan*, Martinus Nijhoff, Haga, 1936.
- Brown, D., „The impact of firearms on Japanese warfare, 1543-1598”, *Far Eastern Quarterly*, 7 (3), pp. 236-253, mai 1948.
- Bryant, A., *Sekigahara 1600: The final struggle for power*, Osprey Publishing, Oxford, 1995.
- Caron, F., *Le Puissant Royaume du Japon. La description de François Caron (1636)*, Chandeigne, Paris, 2003.
- Cleary, T., *The Japanese Art of War: Understanding the Culture of Strategy*, Shambhala, Boston, 1992.
- Clements, J., *The Moon in the Pines: Zen Haiku*, Frances Lincoln, Londra, 2000.
- Clements, J., *Coxinga and the Fall of the Ming Dynasty*, Sutton Publishing, Stroud, 2004.
- Clements, J., *A Brief History of the Vikings*, Robinson, Londra, 2005.
- Clements, J., *Marco Polo*, Haus Publishing, Londra, 2006.
- Clements, J., *Wu: The Chinese Empress Who Schemed, Seduced and Murdered Her Way to Become a Living God*, Sutton Publishing, Stroud, 2007.
- Clements, J., *Prince Saionji*, Haus Publishing, Londra, 2008.
- Clements, J., *Wellington Koo*, Haus Publishing, Londra, 2008.
- Clements, J., *Admiral Tōgō: Nelson of the East*, Haus Publishing, Londra, 2010.
- Clements, J., Motoko, Tamamuro, *The Dorama Encyclopedia: A Guide to Japanese TV Drama Since 1953*, Stone Bridge Press, Berkeley, 2003.

- Clements, J., McCarthy, Helen, *The Anime Encyclopedia: A Guide to Japanese Animation Since 1917*, ediție revăzută și adăugită, Stone Bridge Press, Berkeley, 2006.
- Cobbing, A., *Kyūshū: Gateway to Japan: A Concise History*, Global Oriental, Folkestone, 2009.
- Collache, E., „Une Aventure au Japon”, *Le Tour du monde. Nouveau journal des voyages*, 77 (1874), pp. 49-64.
- Conlan, T., *State of War: The Violent Order of Fourteenth Century Japan*, University of Michigan, Center for Japanese Studies, Ann Arbor, 2003.
- Conlan, T., *In Little Need of Divine Intervention: Takezaki Suenaga's Scrolls of the Mongol Invasion of Japan*, East Asia Program, Cornell University, Ithaca, 2001.
- Cooper, M., *Rodrigues the Interpreter: An Early Jesuit in Japan and China*, Weatherhill, New York, 1994.
- Cooper, M., *The Japanese Mission to Europe, 1582-1590*, Global Oriental, Folkestone, 2005.
- Cory, R., „Some Notes on Father Gregorio de Cespedes, Korea's First European Visitor”, *Transactions of the Korea Branch of the Royal Asiatic Society*, 27 (1937), pp. 1-55.
- Cranston, E., *A Waka Anthology. Volume One: The Gem-Glistening Cup*, Stanford University Press, Stanford, CA, 1993.
- Crasset, J., *The History of the Church of Japan, written originally in French by Monsieur l'Abbé de T, and now translated into English by N.N.*, f.e. Londra, 1707.
- Deal, W., *Handbook to Life in Medieval and Early Modern Japan*, Oxford University Press, Oxford, 2006.
- Delgado, J., *Khubilai Khan's Lost Fleet: History's Greatest Naval Disaster*, Bodley Head, Londra, 2009.
- Elison, G., *Deus Destroyed: The Image of Christianity in Early Modern Japan*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1991.
- Farris, W., *Heavenly Warriors: The Evolution of Japan's Military, 500-1300*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1995.
- Farris, W., *Ancient Japan's Korean Connection*, Duke University Working Papers in Asian/Pacific Studies, Durham, NC, 1995.
- Farris, W., *Japan's Medieval Population: Famine, Fertility and Warfare in a Transformative Age*, University of Hawaii Press, Honolulu, 2006.
- Farris, W., *Daily Life and Demographics in Ancient Japan*, Center for Japanese Studies, University of Michigan, Ann Arbor, 2009.
- Farris, W., *Japan to 1600: A Social and Economic History*, University of Hawaii Press, Honolulu, 2009.
- Feifer, G., *Breaking Open Japan: Commodore Perry, Lord Abe and American Imperialism in 1853*, Harper Collins, New York, 2006.
- Field, N., *The Splendor of Longing in the Tale of Genji*, Princeton University Press, Princeton, 1987.
- Friday, K., „Teeth and Claws: Provincial Warriors and the Heian Court”, *Monumenta Nipponica*, 43 (2), vara 1988, pp. 153-185.
- Friday, K., *Hired Swords: The Rise of Private Warrior Power in Early Japan*, Stanford University Press, Stanford, CA, 1992.
- Friday, K., *Samurai, Warfare and the State in Early Medieval Japan*, Routledge, New York, 2004.
- Friday, K., *The First Samurai: The Life and Legend of the Warrior Rebel Taira Masakado*, John Wiley and Sons, Hoboken, 2008.
- Friends of Silent Films Association, *The Benshi: Japanese Silent Film Narrators*, Urban Connections, Tōkyō, 2001.
- Goble, A., *Kenmu: Go-Daigo's Revolution*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1996.
- Goodman, G., *Japan and the Dutch*, Curzon, Richmond, Surrey, 2000.

- Graff, D., *Medieval Chinese Warfare, 300-900*, Routledge, Londra, 2002.
- Hall, J., Takeshi, Toyoda (eds.), *Japan in the Muromachi Age*, East Asia Program, Cornell University, Ithaca, 2001.
- Harris, V., Nobuo, Ogasawara, *Swords of the Samurai*, British Museum Publications, Londra, 1990.
- Hawley, S., *The Imjin War: Japan's Sixteenth Century Invasion of Korea and Attempt to Conquer China*, Royal Asiatic Society/University of California, Seul/Berkeley, 2005.
- Hillsborough, R., *Shinsengumi: The Shōgun's Last Samurai Corps*, Tuttle, North Clarendon, VT, 2005.
- Hirano, K., *Mr. Smith Goes to Tōkyō: Japanese Cinema Under the American Occupation 1945-1952*, Smithsonian Institution Press, Washington, DC, 1992.
- Honda, K., *Ainu Minzoku [Populația Ainu]*, Asahi Shinbunsha, Tōkyō, 1993.
- Hoshi, R., *Sendai Boshin Senshi: Kitahō Seiken o Mezasushita Yūshatachi [Istoria Războiului Boshin din Sendai. Eroii care au vrut să conducă Nordul]*, Sanshusha, Tōkyō, 2008.
- Howard, B., *Life with the Trans-Siberian Savages*, Longmans, Green and Co., Londra, 1893.
- Howe, C., *The Origins of Japanese Trade Supremacy: Development and Technology in Asia from 1540 to the Pacific War*, Hurst & Co., Londra, 1999.
- Inuzuka, T. (ed.), *Shin Satsumagaku: Satsuma, Amami, Ryūkyū [Noi studii despre Satsuma. Satsuma, insulele Amami, insulele Ryūkyū]*, Nanbō Shinsha, Kagoshima, 2004.
- Ishida, Y. (ed.), *Minna no Terebi Jidaigeki: Dai Hit-saku kara Chō-cult Sakuhin made [Seriale TV de epocă pentru toată lumea. De la marile hituri la filmele-cult]*, Aspect, Tōkyō, 1998.
- Jansen, M., *China in the Tokugawa World*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1992.
- Jansen, M. (ed.), *The Emergence of Meiji Japan*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Johnston, E., „Buried Treasure: The Mysteries and Majesty of Nara”, *Japan Times*, ediția online, 6 iulie 2003, <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/fl20030706a1.html>, accesat pe 30 iulie 2009.
- Jones, S., *Yoshitsune and the Thousand Cherry Trees: A Masterpiece of the Eighteenth Century Japanese Puppet Theater*, Columbia University Press, New York, 1993.
- Kanda, C., *Shimabara no Ran: Kirishitan Shinkōto Busō Hōki [Revolta din Shimabara. Credința creștină și răscoalele armate]*, Chūōkōron Shinsha, Tōkyō, 2005.
- Kazusa, H., *Gracia Hosokawa no Subete [Totul despre Gracia Hosokawa]*, Shin Jinbutsu Ōraisha, Tōkyō, 1994.
- Keene, D., *Emperor of Japan: Meiji and His World, 1852-1912*, Columbia University Press, New York, 2002.
- Keith, M., „The Logistics of Power: Tokugawa Responses to the Shimabara Rebellion and Power Projection in 17th-century Japan”, teză de doctorat, Ohio State University, 2006.
- Kerr, A., *Dogs and Demons: The Fall of Modern Japan*, Penguin, Harmondsworth, 2002.
- Kerr, G., *Okinawa: The History of an Island People*, Tuttle, Rutland, VT, 2000.
- Kimura, K., *Konishi Yukinaga Den [Biografia lui Augustin Konishi]*, Chōeisha, Tōkyō, 2005.
- Kitabatake, C., *A Chronicle of Gods and Sovereigns: Jinnō Shōtōki of Kitabatake Chikafusa*, traducere de Paul Varley, Columbia University Press, New York, 1980.
- Kitagawa, T., „The Conversion of Hideyoshi's Daughter Gō”, *The Japanese Journal of Religious Studies*, 34 (1), pp. 9-25.
- Kitajima, M., *Katō Kiyomasa: Chōsen Shinryaku no Jitsuzō [Katō Kiyomasa. O imagine reală a invaziei coreene]*, Yoshikawa Hirobumi-kan, Tōkyō, 2007.
- Kitamichi, K., *Ainu Gochina de Tabi Suru Hokkaidō [Călătorii printre toponime ainu din Hokkaidō]*, Asahi Shinsho, Tōkyō, 2008.
- Knutsen, R., *Sun Tzu and the Art of Medieval Japanese Warfare*, Global Oriental, Folkestone, 2006.
- Kumar, A., *Globalizing the Prehistory of Japan: Language, Genes and Civilization*, Routledge, Londra, 2009.

- Kuno, Y., *Japanese Expansion on the Asiatic Continent: A Study in the History of Japan with Special Reference to Her International Relations with China, Korea and Russia*, 2 vol., University of California, Berkeley, 1937.
- Kusaka, T., *Gunkimono-shu* [*Culegere de povești de război*], Waseda Daigaku Shuppan-bu, Tōkyō, 1990.
- Leiter, S., *New Kabuki Encyclopedia: A Revised Adaptation of Kabuki Jiten*, Greenwood Press, Westport, CT, 1997.
- Leupp, G., *Servants, Shophands, and Laborers in the Cities of Tokugawa Japan*, Princeton University Press, Princeton, 1992.
- Lu, D., *Japan: A Documentary History*, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 1996.
- Maltarich, B., *Samurai and Supermen: National Socialist Views of Japan*, Peter Lang, Oxford, 2005.
- Mass, J., *Yoritomo and the Founding of the First Bakufu: The Origins of Dual Government in Japan*, Stanford University Press, Stanford, CA, 1999.
- Mass, J., Hauser, William B. (eds.), *The Bakufu in Japanese History*, Stanford University Press, Stanford, CA, 1985.
- Matsuno, T., *Wives of the Samurai: Their Eventful Lives During the Period of Civil Wars*, Vantage Press, New York, 1989.
- McCullough, H., *Taiheiki: A Chronicle of Medieval Japan*, Columbia University Press, New York, 1959.
- McCullough, H., *Yoshitsune: A Fifteenth Century Japanese Chronicle*, Stanford University Press, Stanford, CA, 1966.
- McCullough, H., „A Tale of Mutsu”, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 25 (1967-1968), pp. 178-211.
- McCullough, H., *The Tale of the Heike*, Stanford University Press, Stanford, CA, 1988.
- Melville, H., *Moby Dick*, CRW Collector's Library, Londra, 2004, reprint al ediției din 1851. [ed. rom.: Herman Melville, *Moby Dick*, traducere din limba engleză, note și glosar de Petre Solomon, Polirom, Iași, 2007.]
- Mishima, Y., *On Hagakure: The Samurai Ethic and Modern Japan*, Penguin, Harmondsworth, 1977.
- Mitani, H., *Escape from Impasse: The Decision to Open Japan*, International House of Japan, Tōkyō, 2006.
- Miyamoto, K., *Vikings of the Far East*, Vantage, New York, 1975.
- Miyamoto, M., *A Book of Five Rings*, Allison and Busby, Londra, 1974.
- Miyazaki, S., *The Story of Building the Shimabara Castle*, Dejima Bunko, Nagasaki, 2003.
- Morris, I., *The Nobility of Failure: Tragic Heroes in the History of Japan*, Secker & Warburg, Londra, 1975.
- Morris, I., *The World of the Shining Prince: Court Life in Ancient Japan*, Penguin, Harmondsworth, 1979.
- Mulhern, C. (ed.), *Heroic With Grace: Legendary Women of Japan*, M.E. Sharpe, Armonk, NY, 1991.
- Muramatsu, T., *Westerners in the Modernization of Japan*, Hitachi, Tōkyō, 1995.
- Murdoch, J., *A History of Japan*, 3 vol., Asiatic Society of Japan, Yokohama, 1910.
- Najita, T., *Japan: The Intellectual Foundations of Modern Japanese Politics*, University of Chicago Press, Chicago, 1974.
- Nathan, J., *Mishima: A Biography*, Charles Tuttle, Tōkyō, 1975.
- Nawa, Y., *Yōtō Muramasa: Mukashibanishi Kisho Hikae* [*Sabia blestemată Muramasa. Note despre un mit popular*], Kawade Shobō Shinsha, Tōkyō, 2001.
- Nitobe, I., *Bushidō: The Soul of Japan – An Exposition of Japanese Thought*, Kenkyūsha, Tōkyō, 1936.
- Nitobe, I., *The Japanese Nation: Its Land, Its People and Its Life*, Kegan Paul, Londra, 2006.

- Nomura, Y., *Jitsuroku: Terebi Jidaigeki-shi – Chanbara Chronicle 1953-1998* [*Un veritabil record. O istorie a serialelor TV de epocă – cronica luptelor cu sabia 1953-1998*], Tōkyō Shinbun Shuppansho, Tōkyō, 1999.
- Okada, A., *Amakusa Tokisada*, Yoshikawa Hirobumikan, Tōkyō, 1960.
- Omori, K., *Shakushain Senki* [*Cronica lui Shakushain*], Shin Jinbutsu Ōraisha, Tōkyō, 2002.
- Omoto, K., Macouin, Francis, *Nihon no Kaikoku: Emile Guimet, Aru Furansu-jin no Mita Meiji* [*Deschiderea Japoniei. Emile Guimet, Meiji văzută de un francez*], Sōgensha, Osaka, 2004, traducerea japoneză a cărții *Quand Japon s'ouvrit au monde*.
- Ōyama, K., „Historical Drama”, în M. Sata și Hirahara Hideo (eds.), *A History of Japanese Television Drama* (pp. 147-166), Japan Association of Broadcasting Art, Tōkyō, 1991.
- Paske-Smith, M., *Japanese Traditions of Christianity, Being some old Translations from the Japanese, with British Consular Reports of the Persecutions of 1868-1872*, J.L. Thompson et al., Kōbe, 1930.
- Perrin, N., *Giving Up the Gun: Japan's Reversion to the Sword, 1543-1879*, David R. Godine, Boston, 1979.
- Piggott, J., *The Emergence of Japanese Kingship*, Stanford University Press, Stanford, CA, 1997.
- Rabinovitch, J., *Shōmonki: The Story of Masakado's Rebellion*, Sophia University Monumenta Nipponica, Tōkyō, 1986.
- Ravina, M., *The Last Samurai: The Life and Battles of Saigō Takamori*, John Wiley & Sons, Hoboken, 2004.
- Richie, D., *The Films of Akira Kurosawa*, University of California Press, Berkeley, 1996.
- Rossabi, M., *Khubilai Khan: His Life and Times*, University of California Press, Berkeley, 1988.
- Sadler, A., *The Maker of Modern Japan: The Life of Tokugawa Ieyasu*, George Allen and Unwin, Londra, 1937.
- Sansom, G., *Japan: A Short Cultural History*, The Cresset Library, Londra, 1987.
- Sansom, G., *A History of Japan 1615-1867*, Dawson, Folkestone, 1978.
- Sato, H., *Legends of the Samurai*, Overlook Press, Woodstock, 1995.
- Satow, E., *A Diplomat in Japan: The Inner History of the Critical Years in the Evolution of Japan When the Ports Were Opened and the Monarchy Restored*, Stone Bridge Press, San Francisco, 2006.
- Scott-Stokes, H., *The Life and Death of Yukio Mishima*, Peter Owen, Londra, 1975.
- Screech, T., *The Shogun's Painted Culture: Fear and Creativity in the Japanese States 1760-1829*, Reaktion Books, Londra, 2000.
- Seeley, P., „The Japanese March in «The Mikado»”, *The Musical Times*, 126 (1985), pp. 454-456.
- Seidensticker, E. (ed./trad.), *The Tale of Genji*, Penguin, Harmondsworth, 1981.
- Snelling, J., „Shoku Nihongi (Chronicles of Japan)”, *Transactions of the Asiatic Society of Japan*, seria II, vol. XI, 1934, pp. 151-240.
- So, K., *Japanese Piracy in Ming China During the 16th Century*, Michigan State University Press, East Lansing, MI, 1975.
- Sonoda, N., *Agostino Konishi Settsunokami Yukinaga Kaisōjō* [*Note în memoria lui Augustin Konishi*], Chūōkōron Jigyōsha, 2004.
- Steichen, M., *The Christian Daimyos: A Century of Religious and Political History in Japan (1549-1650)*, Rikkyo Gakuin Press, Tōkyō, cca 1900.
- Sugawara, M., *The Ancient Samurai*, The East Publications, Tōkyō, 1986.
- Tamamuro, F., „Local Society and the Temple-Parishioner Relationship within the Bakufu's Governance Structure”, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. XXVIII (2001), pp. 262-292.
- Takahashi, T., *Emishi*, Chūōkōron, Tōkyō, 1986.

- Thornton, S., *The Japanese Period Film: A Critical Analysis*, McFarland and Company, Jefferson, 2008.
- Tsuruta, K., *Tsushima kara Mita Nitchō Kankei* [Relațiile dintre Japonia și Coreea văzute din Tsushima], Yamagawa Shuppansha, Tōkyō, 2006.
- Turnbull, S., *The Samurai: A Military History*, Osprey Publishing, Londra, 1977.
- Turnbull, S., *Battles of the Samurai*, Arms and Armour Press, Londra, 1987.
- Turnbull, S., *The Samurai Sourcebook*, Cassell & Co., Londra, 2000.
- Turnbull, S., *Nagashino 1575: Slaughter at the Barricades*, Osprey Publishing, Oxford, 2000.
- Turnbull, S., *Ashigaru 1467-1649*, Osprey Publishing, Oxford, 2001.
- Turnbull, S., *Samurai Invasion: Japan's Korean War 1592-98*, Cassell & Co., Londra, 2002.
- Turnbull, S., *Japanese Castles 1540-1640*, Osprey Publishing, Oxford, 2003.
- Turnbull, S., *Pirate of the Far East 811-1639*, Osprey Publishing, Oxford, 2007.
- Turnbull, S. (ed.), *The Samurai Tradition*, 2 vol., Japan Library, Richmond, VA, 2000.
- Vaporis, C., *Tour of Duty: Samurai Military Service in Edo, and the Culture of Early Modern Japan*, University of Hawaii Press, Honolulu, 2008.
- Varley, P., *Warriors of Japan as Portrayed in the War Tales*, University of Hawaii Press, Honolulu, 1992.
- Varley, P. împreună cu Ivan și Nobuko Morris, *The Samurai*, Weidenfeld and Nicolson, Londra, 1970.
- von Verschuer, C., *Across the Perilous Sea: Japanese Trade with China and Korea from the Seventh to the Sixteenth Centuries*, Cornell University East Asia Program, Ithaca, 2006.
- Vlastos, S., *Peasant Protests and Uprisings in Tokugawa Japan*, California University Press, Berkeley, 1986.
- Walker, B., *The Conquest of Ainu Lands: Ecology and Culture in Japanese Expansion 1590-1800*, University of California Press, Berkeley, 2001.
- Walthall, A., *Peasant Uprisings in Japan: A Critical Anthology of Peasant Histories*, University of Chicago Press, Chicago, 1991.
- Wang, Z., *Ambassadors from the Islands of Immortals: China-Japan Relations in the Han-Tang Period*, Association for Asian Studies and University of Hawaii Press, Honolulu, 2005.
- Watanabe, N., *Date Masamune*, Kawade Shobō Shinsha/Muzeul Orașului Sendai, Tōkyō, 1986.
- Watanabe, T., Iwata, Junichi, *The Love of the Samurai: A Thousand Years of Japanese Homosexuality*, Gay Men's Press, Londra, 1989.
- Watts, J., „The emperor's new roots: The Japanese emperor has finally laid to rest rumours that he has Korean blood, by admitting that it is true”, *Guardian*, 28 decembrie 2001.
- Webb, H., „What is the *Dai Nihon Shi*?”, *Journal of Asian Studies*, 19 (1960), nr. 2, pp. 135-149.
- Wilson, W., *Ideals of the Samurai: Writings of Japanese Warriors*, Ohara Publications, Burbank, CA, 1982.
- Wilson, W., *The Lone Samurai: The Life of Miyamoto Musashi*, Kōdansha, Tōkyō, 2004.
- Woodson, Y., *Lords of the Samurai: Legacy of a Daimyō Family*, Asian Art Museum, San Francisco, 2009.
- Xiong, V., *Emperor Yang of the Sui Dynasty: His Life, Times and Legacy*, State University of New York Press, Albany, 2006.
- Yamada, N., *Ghenkō: The Mongol Invasion of Japan*, Smith, Elder and Co., Londra, 1916.
- Yamamoto, H., *Tsushima-han Edo Karō: Kinsei Nitchō Gaikō o Saseta Hitobito* [Domeniul Tsushima, Casa Edo. Oamenii care au întreținut relațiile diplomatice recente dintre Japonia și Coreea], Kōdansha, Tōkyō, 2002.
- Yamamoto, H., *Edojō no Kyūtei Seiji: Kumamoto-ban Hosokawa Tadaoki Hosokawa Tadatoshi Oyako no Seifuku Shojō* [Politica imperială a castelului de la Edo. Rapoarte militare ale

conducătorilor Casei Hosokawa, Hosokawa Tadaoki și fiul său Hosokawa Tadatoshi],
Kōdansha, Tōkyō, 2004.

Yamamoto, T., *Hagakure: The Book of the Samurai*, Kōdansha, Tōkyō, 2002.

Yanagida, K. (ed.), *Shimabara Hantō Mukashibanashi Shū* [*Legende despre peninsula Shimabara*],
Sanseidō, Tōkyō, 1943.

Index*

Notă: Acolo unde sunt date mai multe pagini, numerele îngroșate indică o tratare semnificativă a temei

- Abe, populație 61-62, 64-65, 67
ainu, populație 234-235, 270
Akasaka, atacul de la 150-153
Akechi Mitsuhide 170-172
Amakusa Shirō, Jerome 217
Antoku, împărat (al 81-lea) 86, 92, 96, 101, 122
Arai Hakuseki 236-237
arc, trasul cu 34-35, 40, 43-46, 76, 119-120, 165
arhebuză (*tanegashima*) **165-166**, 168-169, 182, 186, 194, 207, 214
arsenal 15, 34-35, 37, 43, 84, 152, 165-166, 214
arte marțiale 225
Asano Naganori 229-231
Ashikaga, shogunat 21, 161-162, 168
Takauji 154-159, 161-162
Yoshiaki 168
Yoshimitsu 159
Asuka 26, 32, 36, 44
Azuchi, castel 169-170
- bakufu* („cârmuire din cort”) **124, 129-130**, 146-149, 154-155, 245
Benedict, Ruth 273
Benkei (călugăr războinic *sōhei*) 107-108, 115, 125-126, 241-242
Boshin, Războiul (Războiul [din Anul] Dragonului de Pământ) 265
budism 38, 69-70, 86, 93, 117, 149, 168, 171, 179, 224
Bushido („calea samuraiului”) 16, 225-226
Bushido: sufletul Japoniei (Inazō) 269
- cavalerie 35, 37, 40, 51-52, 63, 91, 206-207, 214
„Cei 47 de ronini” 230-231
Cei șapte samurai (film) 278
Chihaya, castel, atacul de la 153-154
China 26-31, 33, 148, 159, 235, 271
Chinju
atacul de la 198-200
bătălia de la (1592) 194
Chōshū 258, 260-264
Chrysanthemum and the Sword: Patterns of Japanese Culture, The (Benedict) 273-274

Coreea 15, 29-30, 38, 131-132, **176-202**, 204
Corpul Tigrilor Albi (*Byakkotai*) 266
creștinism 18, 21, 205, 220, 222, 270
misionarii 173-174
persecuțiile 204-205, 215-217, 224, 232, 257
samurarii și 180-181, 200, 211-212, 222
„Secolul creștin al Japoniei” 173-174
Cronica Japoniei (Nihongi) 34, 36
Cronica lui Yoshitsune (Gikeiki) 97
Cronica mării pacificări (Taiheiki) 150-154
Chungju, bătălia de la (1592) 186-187
Chūshingura („Tezaurul vasalilor fideli”) 231
Curtea de Miazăzi și Curtea de Miazănoapte (*Namboku-chō*) 158-162

Dannoura, bătălia de la 121-123, 151, 153
Declarația de Umanitate (*ningen sengen*) 272-273
„Diavolii Roșii” (escadron de cavalerie) 206-207, 210

edictele privind compasiunea față de viețuitoare 227
Edo: *vezi* Tōkyō 27
emishi, populație 26, **38-39**, 40-44, 61, 63, 233
Ezo, insulă (mai târziu Hokkaidō) 233-236, 266-267, 270

Fan Wenhua (general chinez) 144
Fujiwara, familie 21, 48-49, 52, 61, 78, 82, 172
Michinori 75, 78, 80-81
Sumitomo 58-61
Yorinaga 73-75, 78
Fuwa (piesă de teatru) 240

Genpei, Războiul 96-123
Genpei Jōsuiki 111
Go-Daigo, împărat (al 96-lea) 148-150, 154-155, 158-159
Go-Komatsu, împărat (al 100-lea) 160
Go-Saga, împărat (retras la mănăstire) 130
Go-Shirakawa, împărat (retras la mănăstire) (al 77-lea) 74, 85, 98, 101-103, 114, 125
însăunarea 73
ținut ca ostatic și evadarea 80-82, 86, 88
Yoshinaka și 103-105, 110
Go-Toba, împărat (al 82-lea) 124, 127-129
Go-Tsuchimikado, împărat (retras la mănăstire) (al 103-lea) 163
grăniceri (*sakimori*) 30, 32, 37

Hachiman („Opt Flamuri”) (zeul războiului) 38, 63-64
Hakata, golf, bătălia din 32, 133, 137-141
Hakkenden (Istoria celor opt câini) 249-250
Hara, castel, atacul de la 218-221, 279
harakiri: *vezi* seppuku

Hearn, Lafcadio 269
Heiji, Revolta din perioada 80-86
Heiji Monogatari (Povestea familiei Heike) 83, 86, 94, 97, **102-104**, 114-118
Heisei, împărat (al 125-lea) 283
Hideyoshi: *vezi* Toyotomi Hideyoshi
Hirohito (Shōwa), împărat 272, 274-275
Hiuchi, castel 99
Hōgen, Revolta din perioada 72-80
Hōgen Monogatari 73-74, 76, 79
Hōjō, familie 94, 129, 146, 155, 164
Masako (*Ama Shōgun*, Călugărița) 127-128
Sadatoki 147-148
Takatoki 149
Tokimune 132, 135, 142, 284
Hokkaidō: *vezi* Ezo, insulă
Hol-Ton, general 138-139
Honshū 25, 37-38

Ichinotani, bătălia de la 114-118
Ieyasu: *vezi* Tokugawa Ieyasu
Ii Naomasa 206-207, 210
Ikedaya, han 260-261
Iki, insulă 136-137
Imagawa Yoshimoto 167-168
Imjin, râu, bătălia de pe 191
invazia mongolă 131-146
Ishida Mitsunari 205-210
Istoria Japoniei (Dai Nihon Shi) (Mitsukuni) 227-229

În umbra frunzelor (Hagakure) (Yamamoto Tsunetomo) 243

Japonia
geografia 25-26, 28
legenda creației 27-28
prezentare generală din perspectivă istorică 16-17, 19-20, 27-33, 49-61, 71
jidaigeki (producții de epocă) 23, 275
Jimmu, împărat (primul) 28, 37
Jōkyū (Shōkyū), Revolta din perioada (1221) 128, 148

kabuki (teatru) 231, 239-242, 247, 276-277
Kagekiyo (piesă de teatru) 241
Kajiwara Kagetoki 118
Kamakura, bătălia de la 94, 155
Kamakura, shogunat 21, 124-131, 147
kamikaze, piloți („vântul divin”) 17, 272
Kammu, împărat 42, 44
Kanehira (slujitor) 113
Kanjinchō (Izvodul de iscălituri) 126, 242

Kantō („La Est de Graniță”) 26-27, 47, 50, 71, 160
Katō Kiyomasa **178**, 184-188, 191, 195-198, 205
Kawanakajima, bătăliile de la 164, 166
Kenmu, Restaurația 150-154
Kira Yoshinaka 229-231
Kiso Yoshinaka 98-105
Kiyohara Takenori 65-67
Know Your Enemy: Japan (film american de propagandă, 1945) 273
Kobayakawa Hideaki 208-209
Kogarasu („Micul Corb”) (sabie) 84
Kōgon, împărat 159
Kōmei, împărat 258-260, 264
Kōmyō, împărat 159
Konishi Yukinaga, Augustin 22, 180-181, 183-184, **185-188**, **190-201**, 205, 208-211
Konoe, împărat 72-73
Koromo, râu, bătălia de pe (788) 42-43, 64
Kōtoku, împărat 30
Kubilai-Han 15, 131-132, 141, 145
Kumagai Naozane 117
Kumazawa Hiromichi 274-275
Kurikara, trecătoare, bătălia din 99-100
Kuriyagawa (fort) 64
Kuroda, Damian 180, 184, 192, 205, 210
Kurosawa, Akira 276-278, 282
Kusunoki Masashige 16, 22, 150-151, 153-154, 157-159
Kyokutei Bakin 249-250
Kyōto (Miyako – capitala) 26-27, 44, 161-162, 239
Kyūshū 25, 28, 30, 37, 160, 181

Li Rusong, general (China) 195-196

Madame Butterfly (Puccini) 270
Marea fertilității (Yukio Mishima) 282
„Marea Interioară” 25, 31, 33, 37, 58-59, 96, 157
Matsudaira Nobutsuna 219-221, 226
Matsukura
Katsuie (fiul lui Shigemasa) 216-217
Shigemasa 215-216, 218
Matsumae, familie (fostă Takeda) 20, 233-235
Meiji, împărat (al 113-lea) 264
Meiji, Restaurația 18, 21, 23, 265-268, 270
„Mimizuka” („Dealul Urechilor”) 187
Minamoto („Izvor”), Casa 20, 49, 60, 65, 67, 71-72, 78
Noriyori 110, 114
Tametomo 75-79
Tameyoshi 71-73, 77-78
Yorimasa 86, 89-92
Yoritomo, shogun (fiul lui Yoshitomo) 84-85, 93-98, 106, 117, 124-125, 127

Yoritsuna (fiul lui Yoriyoshi) 69
Yoriyoshi 61-63
Yoshichika (fiul lui Yoshiie) 71
Yoshiie (fiul lui Yoriyoshi) 63-69, 71
Yoshitomo (fratele vitreg al lui Tameyoshi) 72-73, 75-78, 80-84
Yoshitsune (fiul lui Yoshitomo) 17, 22, 84-85, **105-110**, **114-116**, 117-122, 124-126, 131, 241-242
Yukiie 97-98, 100, 103
Minato, râu, bătălia de pe 157-158
Mishima, Yukio 281-282
Mito Kōmon (dramă *taiga*) 280
Miyamoto Musashi 284
Moarte sigură (dramă *taiga*) 282
Mochihito, prinț 86-92
Monjirō (dramă *taiga*) 282
Muramasa, săbii, blestemul 246-248, 251
Murasaki Shikibu, doamna 48, 59-60
Muromachi, perioadă 21, 159, 168

Nagashino, bătălia de la (1575) 168-169
Nasu Yoichi (arcaș) 119
Nijō, împărat 80-82
ninja (asasini) 23, 277-278
Nitobe Inazō 269
Nitta Yoshisada 155-156
Ōama, prinț (ulterior împăratul Temmu) 33-35
Oda Nobunaga („Nebunul din Owari”) 166-172, 174-175
Ōishi Yoshio 229-230
Ōjin, împărat 38
Okanoye Shigezane 250-251
Okehazama, bătălia de la (1560) 168
Ōmi 32, 44
Ōmura, Sancho 181
Ōnin, Războiul (1467-1477) 162-163
ordinul de expulzare a barbarilor (1863) 258
Ōsaka, asediul 212-214
Ōtani Yoshitsugu 208-209
Ōtomo, prinț 33-35

pedestrași (*ashigaru*) 51, 166, 182, 213-215
perioada „statelor combatante” (1490-1603) 165-172
perioada „țării în război” (*Sengoku Jidai*) (1490-1603) 163-172
Perry, Matthew Calbraith, comandor 254-256
Povestea familiei Heike (*Heiji Monogatari*) 83, 86, 94, 97, **102-104**, 114-118, 151, 154
Povestea lui Genji (Murasaki Shikibu) 48, 59-60
Pusan (Coreea), bătălia de la (1592) 183-184
Pyongyang (Coreea) 191-195

Războaie Mondiale, Primul și al Doilea 271-274

Războiul de Treizeci și Opt de Ani (774-812) 18, 38-47
Războiul Sino-Japonez (1894-1895) 271
recrutare 33, 37, 41, 46-47, 178
Richardson, Charles Lennox 257, 259
Rusia 252, 256, 271
Ryūkyū 20, 175

Sadatō 62-64
Saemonnojo Kagetaka 136
Saga, împărat (al 52-lea) 49
Saigō Takamori 23, 262-265, 268, 270, 281
Saimei, împărăteasă 31
Sakamoto Ryōma 262, 284
Sakanoue Tamuramaro 43, 50
Sakoku („țară închisă”), politică 222-223, 236, 252-255
samurai („slujitori”)
clasă ereditară 224-226, 238, 242, 248
descrierea 15
desființarea oficială 22, 267-268
părerea curții despre 49
opt virtuți 250
simbolismul 23, 269-285
Sanada Yukimura 214, 246, 251
Sanehira 66-67
Sanpei, Shirato 277
Satsuma 20, 258-260, 263, 268
săbii 30, 34, 43, 63, 84, 112, 152, 175, 246-248, 251
Sekigahara, bătălia de la 205-211
seppuku (sinucidere ritualică) 17, 35, **79-80**, 88, 92, 126, **152-153**, 166, 209-210, 214, 221, 231, **243**,
281
Seul (Coreea) 184-185, 188-189, 196-197
Shakushain 234-235
Shibaraku (piesă de teatru) 240
Shimabara, castel 216-217, 279
Shimabara, rebeliune 217-218
Shimazu, familie 206, 208-210, 222, 257
Shinohara, bătălia de la 101
Shinsengumi („Garda nou-aleșilor”) 266-267, 284
Shirakawa, împărat (al 72-lea) 69
shogunate: *vezi* Ashikaga, Hōjō, Kamakura, Minamoto, Taira, Tokugawa
Sin Ip, general (Coreea) 185-186
Sinucidere din dragoste la Sonezaki (Sonezaki Shinjū) (Chikamatsu) 232
Sō, familie 20, 222
Dario 176-179, 181, 183, 205, 211, 215
Sukekuni 133-135
Yoshishige 176
Societatea Liberă și Îmbeșugată 149
Statele Unite 252, 254-256

Sunomata, bătălia de la 97-98
Sutoku, împărat (retras la mănăstire) 72-73, 76-78

Taga (fort) 39, 41, 63
taiga, drame (seriale de televiziune) 278, 280, 282, 284
Taiheiki (Cronica marii pacificări) 150-154, 157-158
Taira („Pace”), familia 49-59, 72, 75, 78, 96, 121-123
Atsumori 117
Kiyomori 75, **80-81**, 83-84, **85-86**, **88-89**, 90, 92-96
Masakado (tiran) 50-59, 284
Masamori 71
Munemori (fiul lui Kiyomori) 101, 103-104
Sadamori 53-56
Shigemori (fiul lui Kiyomori) 75-76, 82, 86
Yoshikane 50-53
Takakura, împărat (al 80-lea) 85
Takeda Shingen 164, 166, 168-169
Takezaki Suenaga 137, 140, 142, 147
Takizawa Okuni 248-250
Temmu, împărat (prințul Ōama) 35-36, 70
Tenji, împărat 29, 32-33
Tennōji, bătălia de la 213-214
Toba, împărat (retras la mănăstire) 72-73
Toba-Fushimi, bătălia de la 264
Tōgō, amiral 271
Tokugawa, familie 17-18, 21, 206, 214-215, 223-224, 232, 237, 245-246, 255, 264
Hidetada (fiul lui Ieyasu) 216, 284
Iemitsu 226
Iemochi 260
Ienobu (nepotul lui Tsunayoshi) 236
Ietsugu (fiul lui Ienobu) 236-237
Ietsuna 226
Ieyasu 17, 168, 171-172, 205-206, 208, **209-214**, 237, 246, 251, 284
Mitsukuni 227, 229, 280
Tsunayoshi („Shogunul Câine”) (fratele lui Ietsuna) 226-227, 236
Yoshimune („Shogunul Orez”) 237-238
Yoshinobu 264-265
Tokuko (fiica lui Taira Kiyomori) 85, 101
Tōkyō („Capitala de Est”) 27, 239, 267
Tomoe Gozen (femeie-samurai) 110-113
Toyotomi, familie
Hideyori (moștenitorul lui Hideyoshi) 205, 211-214
Hideyoshi 17, 22, 167, 171-172, 174-175, **176-179**, 180-181, 184, 189-190, 195, 197-199, **200-202**,
204
Tratatul de Prietenie și Comerț (1858) 256
Tsushima, masacrul de la 133-135

Uesugi Kenshin 164, 166, 168

Uji, râu, bătăliile de pe 90-92, 108-110, 129
Ukita Hideie 188, 193, 199

Yamada Fūtarō 277
Yamamoto Tsunetomo 243-244
Yashima, bătălia de la 118-121, 241
Yi Il, general (Coreea) 185-186
Yi Sun-sin, amiral (Coreea) 189
Yoshitsune și cei 1 000 de cireși 241, 276-277

* Numărul paginilor se referă la ediția tipărită a cărții și la ediția digitală în format PDF.

Table of Contents

[Mulțumiri](#)

[Introducere](#)

[1. Flăcăii vânjoși](#)

[Ascensiunea clasei războinice](#)

[2. Primii samurai](#)

[Clanurile Taira și Minamoto](#)

[3. Ultimele zile ale legii](#)

[Revoltele din perioadele Hōgen și Heiji](#)

[4. Cei trufași nu dăinuie](#)

[Războiul Genpei](#)

[5. Vântul divin](#)

[Shogunatul Kamakura și armada mongolă](#)

[6. Doi sori pe cer](#)

[Restaurația Kenmu și shogunatul Ashikaga](#)

[7. Occidentul îndepărtat](#)

[Contactele cu europenii și cruciada din Coreea](#)

[8. Gata cu războaiele](#)

[Ascensiunea clanului Tokugawa](#)

[9. Amurgul samurailor](#)

[Declinul clanului Tokugawa](#)

[10. Ultima clipă de glorie](#)

[Restaurație și revoltă](#)

[11. Întoarcerea trecutului](#)

[Samurailor ca simbol](#)

[Surse și lecturi suplimentare](#)

[Index](#)